

perrault

435

perrault

frumoasa
din pădurea adormită

«Avocat și om de litere, membru al Academiei franceze, membru al Academiei de inscripții și medalii, sfătuitor priceput al lui Colbert în probleme administrative sau artistice, arhitect și decorator în ceasurile libere, Charles Perrault este o interesantă figură a secolului al XVII-lea, un *honnête homme*, în care spiritul modern își face loc. Bunul gust, firea blândă și echilibrată se aliază la el cu neastimpărul și temeritatea nouturului: acest om cu preocupări largi, sensibil la toate fenomenele artistice ale vremii, spirit mobil și deschis, în plin univers închis și fix al clasicismului, ne uimește și astăzi prin rotundimea cunoștințelor lui și prin absența de prejudecăți.»

ANCA GEORGESCU-FUERE

perrault

Lei 5

editura pentru literatură

Ilustrația copertei : *Stela Crețu*

charles perrault

**frumoasa din
pădurea adormită**

POVEȘTI • MEMORII

**TRADUCERE ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE TEODORA POPA**

**PREFAȚĂ DE
ANCA GEORGESCU - FUEREA**

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Charles Perrault
CONTES
Éditions Baudelaire,
Paris, 1966,
MÉMOIRES
Librairie des Bibliophiles,
Paris, 1878

PREFAȚĂ

Avocat și om de litere, membru al Academiei franceze, membru al Academiei de inscripții și medalii, sfătuitor priceput al lui Colbert în probleme administrative sau artistice, arhitect și decorator în ceasurile libere, Charles Perrault este o interesantă figură a secolului al XVII-lea, un *honnête homme*, în care spiritul modern își face loc. Bunul gust, firea blândă și echilibrată se aliază la el cu neastîmpărul și temeritatea novatorului ; acest om cu preocupări largi, sensibil la toate fenomenele artistice ale vremii, spirit mobil și deschis, în plin univers închis și fix al clasicismului, ne uimește și astăzi prin rotundimea cunoștințelor lui și prin absența de prejudecăți.

În Franța anilor 1670, faima fraților Perrault invadase multe domenii ale vieții publice, și lucrul se întâmpla într-un moment cînd șiruri de nume ilustre constelau peisajul artistic, iar marile valori deveniseră monedă curentă. Curios și în- bietor spectacolul unui secol strălucit și al unor oameni căzuți în extazul propriei lor reușite, fără ca acest extaz să-i ducă la

desființare. Ideea începuse să germineze în mințile franceze încă de pe vremea regelui Francisc I, a cărui domnie a însemnat în primul rînd o imensă redresare a Franței după secătuirea Războiului de 100 de ani, și, în al doilea rînd, o mare înflorire a culturii. În această perioadă, Franța nu are încă personalități de talia celor din veacul următor. Totuși, orgoliul francez se deșteaptă de pe acum și izbucnește cu un entuziasm și cu o naivitate excepționale. Francisc I este comparat cu Alexandru cel Mare, cu Cezar, și considerat „primul dintre primii și unicul pe lume”¹. Postulînd că Franța a devenit insuperabilă, francezii nu mai sînt dispuși să se compare cu nimeni decît pentru a se prefera. Admirația stîrnită în ei de înflorirea Italiei vecine, face repede loc unei emulații dublate de ostilitate. Franța nu trebuie să se încline în fața Italiei și nici să facă vreo concesie antichității, căci Franța modernă n-are egal decît în ea însăși. Această mentalitate se continuă în secolul următor. Pe urmele lui Francisc I vin Henric al IV-lea și Ludovic al XIV-lea. Prestigiul european al Franței crește neîncetat și numeroase împrejurări, politice și economice, favorizează acest magnific moment de ordine și echilibru, care este a doua jumătate a secolului al XVII-lea cunoscut în istorie sub numele de „marele secol”.

În acest secol strălucit se naște, la 12 ianuarie 1628, la Paris, Charles Perrault, cel de-al cincilea fiu al lui Pierre Perrault, avocat în Parlament. Un volum de proporții modeste, intitulat *Memorii* (ultima lucrare a autorului) ne furnizează unele date cu privire la viața și activitatea lui. Studiile și le face la Colegiul Beauvais, unde este cunoscut ca un elev foarte bun, a cărui măiestrie în a versifica uimea pe profesori: „Le

¹ Jean Martin, epitaful lui Francisc I.

brodeam atît de bine cîteodată, încît profesorii mă întrebau adesea cine mi le făcuse“. În plus, de pe atunci, tînărul Perrault era un pasionat al disputelor filozofice.

În casa avocatului Perrault domnea una din acele atmosfere calde și animate, caracteristice pentru familiile cu mulți copii, atmosferă în care spiritele se rumenesc la foc potrivit, iar echilibrul și încrederea în viață își fac repede loc în ele. Mentori blînzi și avizați, părinții au jucat un rol important în formarea intelectuală a copiilor lor : „Mama se osteni să mă învețe să citesc... tatăl meu se ocupa de mine, punîndu-mă să-mi repet lecțiile seara, după masă, și mă obliga să-i spun pe scurt, în latinește, *despre ce era vorba*¹ în aceste lecții. Metoda asta e foarte bună pentru a-i face pe școlari să pătrundă *spiritul*² autorilor, pe care-i învață pe dinafară.“

Mărturisirea lui Perrault ne arată că dacă latina continuă în epoca respectivă să fie o limbă a disertației (cum va și rămîne pînă tîrziu), iar operele clasice în mare cinste, ele își pierduseră caracterul sacru, din moment ce trebuia să pătrunzi, adică să fii sau nu de acord cu ceea ce învățai pe dinafară.

Personalitatea viitorului scriitor se formează în condițiile unei mari independențe spirituale ; un incident, aparent fără importanță, e decisiv pentru viitor : se ceartă într-o zi cu unul din profesori și părăsește școala, pentru a nu se mai întoarce. Un coleg și prieten, Beaurain, i se alătură în această primă frondă, și amîndoi, cuprinși de beția libertății, se cufundă în studiu cu pasiune. S-a sfîrșit cu minoratul intelectual ; cei doi prieteni își aleg singuri lecturile, își rezervă

^{1,2} Sublinierile noastre.

dreptul de a cîntări și aprecia. Amintindu-și de acești ani, Perrault va spune mai tîrziu : „Acest soi de nebunie fu pricina unei fericiri ; căci dacă ne-am fi terminat studiile în clip obîșnuit, ne-am fi petrecut timpul nefăcînd nimic... Dacă știu azi cîte ceva, aceasta o datorez îndeosebi acestor trei sau patru ani de studiu.“ Lecturile lui din perioada de emancipare : *Biblia*, Tertulian, lucrări de istorie a Franței și a Italiei, mare parte din operele lui Vergiliu, Horațiu și Tacit.

Licențiat al Facultății de drept din Orléans, Perrault devine avocat, dar nu va exercita decît scurt timp această meserie, la care renunță după două procese, de altfel cîștigate. E destul de greu de spus de ce o face. Era poate o tradiție ca în familia Perrault limpezirile să fie lente și adevărata vocație să țîșnească cu întîrziere. Într-adevăr, fratele mai mare al scriitorului, Claude, a fost medic pînă la vîrsta de 50 de ani, cînd, descoperindu-și brusc vocația de arhitect, construie colozul Luvrului. Un lucru asemănător i se va întîmpla și lui Charles : adevărata celebritate nu i-o vor aduce nici talentele de avocat, nici zelul său în a-l sluji pe Colbert, nici rolul de apărător al modernilor în disputa dintre antici și moderni, ci micul volum de povești, publicat către sfîrșitul vieții. Oricum, dacă Perrault se lasă de avocatură, el nu o face din nepricepere sau dintr-o instabilitate fundamentală a ființei, ci, probabil, din acea sete de mai mult, de mai larg, specifică spiritelor multilaterale, pentru care canalizarea într-o singură direcție devine constrîngere apăsătoare. La această hotărîre a contribuit, se vede, și clanul : „Frații mei mă scîrbită într-atît de meseria de avocat, încît mă dezgustai eu însumi pe nesimțite“. Orgoliul de familie era una din dominantele fraților Perrault și memoriile lui Charles abundă în

asemenea dovezi ; un ton afectuos, deferent și plin de mîndrie se degajă din pasajele în care e vorba de frații lui. Iată ce spune despre Nicolas, doctor la Sorbona : „Cînd își susținu teza, se bucură de o atît de mare reputație la Sorbona, încît profesorul... spuse elevilor săi : «Nu vă pot ține astăzi nici un fel de lecție ; va fi mult mai folositor pentru voi să-l auziți pe tînărul bacalaureat, care-și susține teza».”

După ce renunță la avocatură, Perrault se instalează la Paris ca procurist pe lîngă fratele său Pierre, care cumpărase funcția de administrator financiar. Slujba e mai mult o sinecură ; ea îi lasă timp să citească și să revină la una din în-deletnicirile dragi lui încă din copilărie : poezia. Prima lucrare pe care o compune este *Portretul lui Iris*, cea mai bună lucrare în acest gen după propriile lui mărturisiri. Perrault are, de altfel, convingerea că talentul fiind înăscut și nu dobîndit, un scriitor își dă întreaga măsură din prima lui operă, iar pe parcurs nu mai cîștigă decît oarecare îndemînare.

Un om care va juca un rol important în viața lui Perrault este Colbert. Există fără îndoială o anume înrudire spirituală între frații Perrault și viitorul administrator al regatului, om cu mintea limpede, ordonată, și cu vederi moderne. Știindu-se în ascensiune, Colbert s-a îngrijit din timp să aibă oameni de valoare în jurul lui : arhitecți, oameni de litere, savanți. Numit suprintendent al clădirilor regale, Colbert se va îngriji de terminarea Luvrului, de ridicarea a tot felul de construcții impunătoare „întru slăvirea regelui” ; va cere să se bată medalii care să consacre în posteritate „memoria faptelor de seamă de pînă atunci ale regelui, fapte care socotea că vor fi urmate de altele și mai mari”.

Tot atunci, fu creată o mică academie, compusă din patru persoane, printre care și Perrault ; ea avea să se ocupe de probleme istorice și literare, în speță redactarea unei istorii a regelui, examinarea lucrărilor dedicate regelui și diferite chestiuni adiacente : inscripții pe medali, o emblemă pentru moștenitorul tronului etc.

Glorificarea Franței se redusese astfel la ceva mult mai concret : glorificarea regelui-soare. Cum regele însuși era convins că el este statul, convingerea se răspîndise și printre suptuși săi. Puțină exaltare și ceva mai multă servitute morală ajung întotdeauna pentru ca oamenii să creadă orice. Ar fi însă nedrept să afirmăm că Ludovic al XIV-lea n-a fost un autentic protector al artelor și al artiștilor, al adevăratelor valori sub toate formele.

O instituție care cunoaște o mare înflorire în timpul domniei sale este Academia franceză, creată în 1635 din ordinul cardinalului de Richelieu. Membru al Academiei, începînd din 1671, Charles Perrault va aduce o serie de îmbunătățiri privind organizarea ei, desfășurarea ședințelor, a alegerilor, înjghebarea unei biblioteci a Academiei. În memoriile sale, el vorbește pe larg, dar fără ostentație, de activitatea lui în Academie ; doar la un moment dat conchide cu satisfacție : „Se poate spune că din acest moment Academia își schimbă fața : din puțin cunoscută, cum era, deveni atît de celebră, încît ajunse subiect de discuție în conversațiile obișnuite”.

Și tocmai acum izbucnește în cadrul Academiei o amplă dispută, care depășește curînd cadrul îngust al unui diferend academic — faimoasa dispută dintre antici și moderni. Aparent, ea este declanșată la 27 ianuarie 1687 de lectura în cursul unei ședințe a poemului lui Perrault, *Secolul lui Lu-*

dovic cel Mare. În realitate însă, existau cauze mai vechi și mai profunde, care s-o explice ; cu 50 de ani în urmă, cineva aruncase un simbur de nebunie, ale cărui consecințe aveau să fie nemăsurate : severul și rigurosul Descartes introduce raționalismul. Cultul rațiunii devine nebunia secolului ; pe plan literar, cartezianismul va duce între altele la o dezvoltare a spiritului critic și la o încercare de a înlocui temeiul tradiției prin cel al judecății. Aici e adevărata cauză a conflictului dintre antici și moderni.

O întreagă tradiție filozofică și literară hotărîse că geniul francez trebuie așezat sub tutelă greco-latină și că anticii, neputînd fi depășiți, trebuiau imitați cu strictețe. De la o vreme, însă, se stîrnise o anumită animozitate față de scriitorii lumii vechi, ale căror opere, considerate pînă atunci sacrosancte, nu mai puteau rezista global unui examen critic aprofundat. În plus, realizări de seamă în știință, marile descoperiri geografice, sau pur și simplu inventarea tiparului, erau suficiente pentru a clătina ideea superiorității celor vechi, ale căror cunoștințe și posibilități erau limitate. Pe plan religios, de asemenea, oamenii secolului al XVII-lea erau convinși de superioritatea creștinismului în raport cu păgînismul. De aceea, continuarea unor legende și mituri antice li se părea artificială, deplasată chiar. Curînd, scriitorii vor opune în operele lor miraculosului păgîn pe cel creștin, iar ideea excelenței literaturii noi își face și ea loc în rînd cu celelalte. În acest sens, argumentele abundă. În fond, modernii sînt mai vechi decît cei vechi, căci au o mai mare experiență a lucrurilor, iar lumea a îmbătrînit cu multe secole. Apoi, încremînirea în contemplarea perfecțiunii antice duce la complexarea urmașilor. Fontenelle, unul dintre partizanii modernilor,

era de părere că oamenii mari ai fiecărui secol ar trebui să fie miloși față de posteritate, întrucât „nimic nu oprește într-atît progresul, nimic nu limitează atîta spiritul ca admirația celor vechi“.

Cînd Perrault dă citire poemului său, elogiu al strălucirii secolului lui Ludovic cel Mare și prilej de comparație cu antichitatea, conflictul izbucnește, reprezentanți de frunte ai celor două tabere fiind frații Perrault, Fontenelle — de partea modernilor, Boileau, Racine, La Bruyère, La Fontaine — de partea anticilor. Perrault își exprimă preferința pentru secolul lui și vorbește cu prea puțină reverență de antici; în plus, el afirmă că nu există vreun motiv pentru ca natura, în fertilitatea ei inepuizabilă, să nu creeze și azi oameni la fel de mari ca altădată.

Aceste idei stîrnesc indignarea lui Boilëau și a lui Racine, și încîntarea lui Fontenelle, care era nepotul lui Corneille, deci dușmanul lui Racine și, după cum va remarca Brunetière (în *Evoluția genurilor în istoria literaturii*), „dușman în consecință al tuturor prietenilor lui Racine, care nu avea vreunul mai intim și mai drag ca autorul *Satirelor*; în sfîrșit, și tot în consecință, prieten cu toți dușmanii lor“.

Așa se formează coaliția anti-Boileau. De altfel, între Boileau și frații Perrault, posibilitățile de înțelegere erau mai mult decît ipotetice. În *Nouveaux Lundis* (1861), Sainte-Beuve va încerca să scoată în evidență aceste opoziții. El vede în Boileau un om de gust, dotat cu un remarcabil simț al ordinei și legat de bunele tradiții ale antichității. Ca cenzor al operelor literare, se făcuse atît de temut, încît scriitorii își îngrijeau în mod special stilul de frica lui. În schimb, nimic în afară de literatură nu-l interesa. Știința, artele și

plictiseau. De aceea, atotputernicia lui nu poate acționa decît într-un domeniu foarte închis. Dimpotrivă, frații Perrault, pe care Boileau îi acuza de bizarerie, erau accesibili la toate formele de nou „fără ca stilul literar să pară singurul bun de preț în ochii lor. Claude era medic, arhitect de geniu, construia mașini, se ocupa de zoologie și de anatomie comparată.” Po Charles, Sainte-Beuve îl consideră „une tête à idées” (un spirit inventiv) și un om plin de geniu în direcția artelor frumoase.

Antipatia între familia Perrault și Boileau era deci inevitabilă. Războiul se reduce un timp la un simplu schimb de epigrame. Dar intervenția lui Fontenelle, care scrie o *Digresiune asupra anticilor și modernilor*, și mai ales cele patru volume ale lui Perrault *Paralele între antici și moderni*, înveninează considerabil situația.

Indiferent de punctul de vedere, trebuie să recunoaștem că Perrault se impune din capul locului prin atitudinea sa elegantă și serioasă totodată. Boileau își iese din sărite, abandonînd calmul academic, țipă, amenință, injură; Perrault îi prinde slăbiciunea și, pentru a-l neutraliza, își dezvoltă ideile pe un ton calm, plin de bun simț și deloc lipsit de farmec. S-ar zice că diversitatea de opinii îi face plăcere. Discuțiile le poartă cu degajare și cu o finețe de spirit, care îl dau de la început cîștig de cauză. El afirmă cu tenacitate că dacă cei vechi sînt remarcabili, modernii îi depășesc în multe privințe, de aceea reclamă în numele rațiunii dreptul de a-și spune deschis părerea. „Oriunde, spune el, rațiunea e suverană și în drepturile ei... Și ni se interzice să ne spunem părerea despre Homer, Vergiliu, Demostene și Cicero, să-i jude-

căm după oum vrem, pentru că alții, înaintea noastră, și-au spus părerea cum au vrut !”

Cele patru volume ale *Paralelelor* se succed între anii 1688—1696, în care timp ostilitățile continuă. Boileau le răspunde în 1694, publicînd *Réflexions desre Longin*, prin care vrea să precizeze că respectul datorat anticilor nu ține numai de faptul că ei sînt vechi, dar că „vechea și constanta admirație” pe care oamenii au avut-o pentru ei, este „o dovadă sigură și infailibilă că trebuie să fie admirați”.

Chiar dacă argumentele sale nu sînt întotdeauna convingătoare, Boileau aduce în discuție bunul lui gust atît de sigur și competența cunoaștere a anticilor. Nu același lucru se poate spune despre Perrault, care, grăbit, ca orice entuziast, îi cam expediază și nu cunoaște poate îndeajuns de profund tot ceea ce condamnă. De altfel nu e singurul. Acum, prejudecății antichității îi succede prejudecata modernității. Pretutindeni „*les honnêtes hommes*” au un mod destul de curios de a continua să-i citească pe antici, față de care se poartă ca niște parveniți cu înaintașii lor. Nu le citesc operele sau le citesc prost, sau judecă după traduceri, eventual după adaptări. Antichitatea autentică este înlocuită de un fel de antichitate de curte, machiată și falsificată. Criteriul de apreciere devine plăcerea pe care o mai poate procura (da sau nu) lectura acestor opere, astfel „recondiționate”.

Rămîne însă ca foarte important gustul secolului pentru noutate. În literatură se caută drumuri nebătute și poate acesta e motivul pentru care cei vechi sînt tratați cu atîta ușurătate. Cîrînd vor apărea genuri noi, în care comicul și dramaticul se amestecă : romanul burghez și sentimental, comedia serioasă, drama burgheză etc.

Ideea că există și alte forme de frumusețe posibile, generează o „eterodoxie“ remarcabilă în perioada respectivă, și marele merit al lui Perrault este de a fi înțeles acest lucru.

Pentru ca disputa să ia sfârșit, va trebui ca un om de talia lui „*le grand Arnauld*“ să intervină între Boileau și Perrault. Împăcarea are loc în 1694. Ea va fi elegantă, dar formală. Cei doi adversari vor continua să se deteste chiar după ce Boileau îi va fi scris lui Perrault cu o politeță plină de tilc : „Noi sîntem de aceeași părere, dar în mod diferit... Rămîne doar să ne lecuim și unul și celălalt, dumneata de o tendință cam puternică de a înjosi scriitorii buni ai antichității, și eu de înclinația puțin cam violentă de a critica pe autorii proști și chiar mediocri ai secolului nostru.“

La închiderea disputei, multe idei noi se încetățeniseră în atmosfera intelectuală a epocii, primenind-o : ideea de progres, ideea unei anumite relativități a faptelor literare, abolirea imuabilității regulilor și modelelor antice.

Perrault va mai trăi aproape zece ani după încheierea disputei, dar fără să mai joace vreun rol de seamă în viața publică. De altfel, renunțase de mult la ea : Colbert, protectorul lui, devenise morocănos către sfîrșitul vieții, și relațiile dintre ei stricîndu-se, Perrault renunțase „fără pompă și fără zgomot“ la funcția pe care o îndeplinea pe lângă Colbert. La moartea acestuia (1683), Louvois îl exclude pe Perrault din „Mica academie“, „unde aș fi fost destul de bucuros să mai pot lucra ; a trebuit să îndur însă și această umilire“, mărturisește el cu blîndețe în *Memorii*.

Retras în casa lui din cartierul Saint-Jacques, Perrault se consacră în întregime copiilor lui și literaturii. Scrie un poem

în șase cînturi *Sfîntul Paulin, episcop de Nole* (1686), apoi lucrările legate de disputa între antici și moderni și tot felul de istorisiri și de povestiri între anii 1691—1699. Moare în 1703, după ce-și redactase memoriile, pentru uzul strict al copiilor lui.

*

Către sfîrșitul vieții lui Perrault, mai precis între anii 1694 și 1708, în Franța, se înregistrează o remarcabilă afluență de basme; ele circulă pretutindeni, intră în saloane, unde sînt puse la loc de cinste, și chiar regii binevoiesc să-și descrețească fruntea, ascultîndu-le. Numeroși sînt autorii de basme din această perioadă. Iată cîteva nume și cîteva titluri: D-ra Lhéritier: *Opere diverse* (  n care se află *Prințesa dibace sau Aventurile Finetei*), 1695; D-ra Bernard: *In  s de Cordoue* (cuprinde *Riquet-cel-mo  tat*), 1696; D-na d'Aulnoy: *Povești cu z  ne* (1697)   i *Povești noi sau Zinele la mod  * (1698); D-ra de La Force: *Basmele basmelor* (1697); D-na de Murat: *Povești cu z  ne. Noi povești cu z  ne* (1698); Pr  chac: *Povești mai pu  in povești ca altele* (1698); Nodot: *Povestea Meluzinei* (1698); Galland: traduceri din *O mie   i una de nop  i*.

Pînă   i autorii de comedii, urma  i ai lui Molière, se inspiră din titlurile, dacă nu   i din   es  tura basmelor. Dufresny scrie în 1697 comedia *Zinele sau Povești de odinioară*, iar Dancourt, în 1699, comedia *Zinele*.

Zadarnic   ncearc   Boileau să-  i bată joc de basm   i să-i condamne superficialitatea, zadarnic publică abatele de Villiers *Dialoguri despre poveștile cu z  ne   i alte c  teva lucrări ale vremii, pentru a feri de prostul gust, dedicate membrilor*

Academiei (1699). Gustul unui public proaspăt ieșit din plictiseala celor 15.000 de pagini ale Marelui Cyrus, se îndreaptă spontan spre basm, căutînd în lumea lui feerică savoarea unei naivități originare. Cum se împacă însă feeria cu raționalismul? Cum de o găzduiește tocmai secolul rațiunii și al bunului simț? Cine-și pune o asemenea întrebare își face o falsă imagine despre oamenii secolului al XVII-lea. La o primă vedere, ponderea și rațiunea par a fi măsurile secolului. Ne-am obișnuit cu această idee, pentru că e simplu și comod să ne limităm la ea. În realitate, cartezianismul revoluționase filosofia, nu însă și conștiințele umane, iar oamenii secolului al XVII-lea continuau să fie superstițioși, obsedați de licori și talismane, înspăimîntați de vrăji și deschiși tuturor exagerărilor (ceea ce francezii numesc „outrance“). Multe sfidau bunul simț, începînd cu veșmintele uluitoare și perucile piramidale, continuînd cu fastul nesăbuit de la curte, cu splendoarea castelului de la Versailles, cu artificiile strălucitoare care marcau orice eveniment public, care mascau războiul și înzorzoau pînă și moartea. Uluiți de atîta magnificență, oamenii concepeau realitatea ca o anticameră a feeriei.

Afluența de basme de la sfîrșitul secolului apare astfel ca un fenomen comprehensibil și necesar, care nu izvorăște din rațiune — e adevărat — dar care tinde spre ea. Căci va exista, mai ales la Perrault, o tendință de raționalizare a basmului, conform cu tendințele și idealul lumii clasice; în basmul francez de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, miraculosul se subțiază și devine din ce în ce mai străveziu în lumina necruțătoare a rațiunii.

Cînd în 1697 apare micul său volum de basme, Perrault nici nu bănuiește că această cărticică insignifiantă îi va aduce

memurirea. Dimpotrivă, îi e rușine că s-a lăsat atras de asemenea futilități, și basmele apar sub semnătura fiului său, Pierre Perrault Darmancour. Cum copilul avea pe atunci zece ani, nimeni nu a putut crede cu adevărat că basmele erau scrise de el; pe de altă parte, atribuindu-i-le, Perrault putea evita sarcasmele lui Boileau. Această combinație, întrucâtva ieșită, îi pune deci la adăpost de atacuri, fără a-l lipsi de eventuale lauri. Și totuși, mulți critici, istorici literari și editori au luat faptul în serios și au dezbătut îndelung problema dacă basmele atribuite lui Perrault îi aparțin cu adevărat.

Bibliofilul P. J. Jacob, unul din editorii lui Perrault, încearcă să demonstreze că basmele îi aparțin într-adevăr fiului scriitorului. Iată argumentele pe care le avansează el: basmele sînt compuse într-o perioadă cînd Perrault, retras din viața publică, se preocupa intens de educația copiilor săi și le supraveghea temele. Cam pe atunci (1696), d-ra Lhéritier trimite d-rei Perrault, fiica scriitorului, o scrisoare în care vorbește de omul savant „a cărui fiică este o mîndrie să fii“, de „frumoasa educație“ pe care el o dă copiilor săi și despre „basmelor naive, pe care unul din tinerii săi pupili le-a așternut de curînd pe hîrtie cu atîta iscusință“. Ea dorește să nareze tînărului povestitor un basm pe care l-a compus de curînd, pentru ca acesta să decidă „dacă această istorisire e demnă de a fi plasată în agreabila sa¹ culegere de basme“.

Scrisoarea dovedește, deci, existența basmelor încă din 1695 și precizează pe adevăratul lor autor. În plus, Jacob mai menționează o ediție a unui librar din La Haye, pe nume Adrian Moetjens, care dă ca autor al volumului pe „fiul d-lui Per-

¹ Sublinierea noastră.

rault de la Academie franceză". În încheiere, Jacob conchide că e foarte posibil ca Perrault să fi povestit el însuși aceste basme copiilor lui, dar că ele au fost „*așternute pe hîrtie de unul din tinerii săi pupili, fiul lui, Perrault Darmancour*"¹.

Baronul Walekenaer, autor al unei interesante *Disertații asupra poveștilor cu zîne*, apărută în 1826, cunoaște toate datele de care se folosește Jacob, dar le interpretează în mod diferit. El presupune că Perrault, care se preocupa de basm ca gen (compusese cîteva basme în versuri, foarte bine primite de public), a putut avea ideea de a așterne în proză și alte povești fermecate, luate din ciclul *Povești de odinioară* sau din repertoriul nesfîrșit al dădacelor. E foarte posibil, deci, ca el să i le fi dat fiului său ca simple exerciții de redactare. Apoi, cîștigat de farmecul frazelor copilărești, aranjează ansamblul și-l dă la tipar. Volumul apare în ianuarie 1697 sub titlul *Povești sau basme de odinioară*. Dar cum basmele circulaseră în manuscris, înainte de a fi tipărite (e limpede că Perrault era mîndru de fiul lui), ele au putut fi cunoscute de d-ra Lhéritier.

Walckenaer semnalează și o notă din 1753, aparținînd editorului memoriilor postume ale lui Perrault. Acesta precizează că deși basmele sînt precedate de o epistolă dedicatorie, semnată P. Darmancour, adevăratul lor autor este Perrault și nimeni n-a ignorat aceasta în momentul apariției lor, ceea ce cu siguranță l-ar fi indispus în primul rînd pe Perrault, din moment ce-și luase precauția străvezie de a le atribui unui copil de zece ani.

Emil Henriot reia și el această problemă în volumul II al seriei sale *Livres et portraits* (*Cărți și portrete*). El subliniază

¹ Sublinierea lui P. J. Jacob.

laptul că mulți contemporani, în frunte cu Boileau, l-au nedreptățit pe Perrault și că pînă azi există răuvoitori care contestă paternitatea „singurului volum care a făcut gloria lui Perrault”. Henriot rezolvă controversa invocînd o butadă a lui Mark Twain, care spune că dacă teatrul lui Shakespeare nu-i aparține lui, atunci cu siguranță îi aparține unui alt scriitor, pe care-l chema la fel.

Intr-adevăr, problema este oarecum o falsă problemă. Indiferent dacă tînărul Perrault a avut sau nu o contribuție la redactarea basmelor, acestea, oricum, nu sînt invenția lui Perrault tatăl; el a transcris și aranjat un material deja existent (în care puteau sau nu să figureze precocitățile fiului său), l-a adaptat în funcție de personalitatea lui și de exigențele bine cîntărite ale vremii sale. Spunem bine cîntărite, pentru că dacă Perrault e dispus să facă toate concesiile rațiunii, măsurii și bunului gust, el refuză să se supună sofisticării și zorzoanelor din saloanele epocii. Alți autori abandonează simplitatea originară, care dă atîta farmec basmului; preocupați fie de a place prințeselor și înaltelor doamne, în mod galant asemuite cu zînele, fie de a sublinia în permanență că ei sînt „*de beaux esprits*”, care doar în treacăt abordează un gen minor, ei încarcă și complică basmul, prelungindu-l în mod artificial. De aceea, toate basmele lor au pierit, și din pleiada de atunci n-a mai rămas decît *Pasărea albastră* a d-nei D'Aulnoy și basmele lui Perrault.

Mult mai interesant decît a stabili dacă Perrault tatăl sau fiul este adevăratul autor al basmelor, ni se pare abordarea originii și permanenței basmului, a transmiterii subterane a numeroaselor elemente și motive, preluate și reorganizate de Perrault. Fără îndoială, basmul nu e invenția curtenilor lui

Ludovic al XIV-lea ; el se ridică din fondul comun al omenirii și subtextul lui rămîne de multe ori obscur. Vechi mituri, încercînd a sintetiza credințe cosmogonice sau teogonice, stau uneori la baza lui, rămășițe din vremea miturilor grandioase, care exprimau mirările și intuițiile omului primitiv în fața misterelor universului. Alteori, experiența colectivă îmbracă haina generalului, a exemplarului, din care se scoate o concluzie morală universal valabilă.

Originea basmelor trebuie căutată, probabil, în epoca mitologiilor primitive, religii apuse, din care n-au mai rămas decît miturile. Ceea ce azi ni se pare bizarerie și absurditate, nu sînt în basm decît reminiscențele unor superstiții și practici dispărute. Reconstituirea ar fi imposibilă. Trebuie să ne mulțumim cu constatarea că basmul are un caracter internațional și toate basmele lumii pot fi reduse la cîteva motive convenționale (în care proporția miraculos-real variază) : tînărul ce pleacă în lume pentru a-și încerca norocul și are de înfruntat rele și capcane ; tînăra fată persecutată (de o vitregă, de o vrăjitoare, de o zînă rea), care așteaptă să fie răsplătită, raporturile între părinți și copii (părinți nedrepti, copii ingrați, cei trei frați care vor să-și ajute tatăl), soția calomniată ce-și dovedește nevinovăția, întoarcerea soțului dispărut. De cele mai multe ori, eroul are de ispășit sau de realizat ceva și trebuie să se dezlege din strînsoarea malefică a forțelor răului. În afară de aceasta, basmul mai prezintă cîteva caracteristici generale : geografie fantezistă, situarea într-un trecut îndepărtat, nedefinit, prezența unei eroine feminine ca ornament al narațiunii, și ca focar al interesului, miraculoasele realizări ale unui erou, concluzie satisfăcătoare ; iar toate sînt prezentate într-un stil tradițional, arhaic, în care formulele gata făcute

abundă. Ce-i drept, basmul, ca orice gen, are anumite clișee, totuși aceste asemănări izbitoare au stîrnit numeroase teorii, dintre care multe se pot susține : unele vorbesc de un leagăn comun, o patrie a basmelor (poate India ?), de unde acestea, în forma lor primitivă, s-au risipit în toată lumea, diversificîndu-se, evoluînd, dar păstrînd un aer de familie, care dovedește pînă azi înrudirea lor ; altele vorbesc de unitatea spiritului omenesc și de numărul limitat al situațiilor în care el poate fi pus. — ceea ce Goethe numește „raporturile permanente” ale vieții și ceea ce poate permite ca teme similare să existe în diferite părți ale lumii, fără puțință de contact sau influență.

De cînd datează basmele ?

Dacă ele aparțin formațiunii primitive, mult înainte de actualele diviziuni în rase și popoare (vezi persistențe ale animismului și magiei, manifestări de canibalism, iar în construcția basmului elemente aparent incoerente), nu putem înțelege de unde provin unele detalii materiale, palate grandioase, construcții rafinate, costume uimitoare, care vorbesc în numele unei epoci de civilizație și înflorire. E probabil că basmul există de cînd lumea, că el s-a modificat și îmbogățit în toate epocile, și s-a transmis, șerpuit și cameleonice, din vîrstă în vîrstă și din loc în loc.

Cel mai vechi basm scris, cunoscut de noi, e basmul egiptean *Cel doi frați* (manuscrisul aparținea regelui Seti al II-lea din dinastia a XIX-a). El cuprinde detalii frapante ca asemănare cu basmele moderne : fuga și urmărirea, metamorfoza oroului etc.

Știm apoi cu precizie din mărturiile lui Tertulian și Apuleius, că grecii și romanii aveau basme pentru copii și că ex-

prezintă „*fabula anilis*“ (*conte de vieille femme*) devenise proverbială în limba latină. De altfel, cu cât o națiune e mai civilizată, sfera auditoriului ei se restrânge și poveștile se adresează în special copiilor.

Basmele se mențin în evul-mediu atât ca produs autohton, cât și ca rezultat al mișcărilor de popoare : invaziile barbare, ascensiunea musulmană, vecinătatea arabă. Într-o carte a sa, despre „*Fabliaux*“-uri (1893), Joseph Bédier consideră că problema istorisirilor hazlii din evul-mediu nu poate fi despărțită de cea a povestirilor în general.

Cum și în ce împrejurări apare *feeria* ? Pentru baronul Walckenaer, credința populară în zâne nu provine din antichitate, ci e născută pe teritoriul Franței și făcea parte din mitologia celtică. Se pare că celții aveau un respect deosebit pentru femeie, ca ființa indispensabilă căreia oamenii îi datorează venirea lor pe lume și sprijinul în toate clipele vieții. Într-adevăr, la gali, și mai ales la germani, femeia era animată de o energie și de un curaj aproape masculine ; ea își întovărășește bărbatul în luptă, îl îngrijește, îi vindecă rănilor, cunoaște leacuri și buruieni de tot felul și uneori, inspirată, prezice viitorul¹. În mentalitatea celtică există deci posibilități pentru divinizarea femeii.

După cucerirea romană, aceste tradiții se mențin în regiunile marginase exterioare influenței noului stăpîn : coasta americană și Bretania. În această regiune acoperită de păduri, brăzdată de văi înguste și adânci, pe fundul cărora se zbat râuri mici, inospitaliere, regiune bîntuită de furtuni și de ceața revărsată din împărăția de apă a oceanului sălbatic, istoria se

¹ Femei care să prezică viitorul au existat numeroase și în antichitate.

amestecă cu tradiții fabuloase și cu istorisiri fermecate. Una din caracteristicile ținutului este credința în zîne, genii feminine fără nume, fără filiație sau rudenie, veșnic ocupate să zdruncine ordinea firească a lucrurilor, sprijinind sau persecutînd pe muritori fără vreun motiv aparent.

În scrierile geografului Pomponius Mela (sec. I e.n.) înțilnim pentru prima oară o dovadă a acestei credințe; el spune că în insula Sena (astăzi Sein) locuiau 9 fecioare, numite galicene sau barigene, înzestrate cu puteri supranaturale: porunceau vînturilor oceanului, vindecau bolile, preziceau viitorul și se puteau transforma în animale. Romanii și galii civilizați disprețuiesc superstițiile bretone, dar cînd Galia este invadată de franci (sec. al V-lea e.n.), coasta armorică și bretonă, din nou neglijate de invadator, ajung să fie superioare ca civilizație față de celelalte regiuni ale țării. Este momentul cînd credința în zîne se răspîndește în toată Galia. Cam în acest timp încep să sosească din Țara Galilor legende și istorii fabuloase, în care se vorbește de regele Arthur și de vrăjitorul Merlin. Ceva mai tîrziu (secolele VIII—IX), normanzii aduc în Galia romană elemente de mitologie scandinavă, iar arabii numeroase ficțiuni orientale.

Credința în zîne se menține în tot cursul evului-mediu, cea mai celebră dintre zînela pur franceze fiind Mélusine (despre care se afirmă că locuia în castelul Lusignan din Pottou), în timp ce zînela bretonă erau presupuse a locui în pădurea Brocelianda. Basme cu zîne, în genul celor pe care avea să le scrie Perrault, au existat, se pare, și în evul mediu, anume în Țara Galilor. Alături de barzii vestiți ce cîntau faptele mărețe ale eroilor naționali, existau și autori mai modești, ale căror nume s-au pierdut; ei spuneau povești oamenilor sim-

pli, copiilor și tinerilor în special. Operele lor au fost strinse într-o culegere, al cărei titlu e *Mabinogion* (în limba galică *Basme pentru tineret sau copii*). Walckenaer consideră că această culegere constituie tipul primitiv al poveștilor cu zîne. Diminuată, diluată, credința în zîne se menține și în sec. al XVII-lea. Chiar dacă se renunțase în cea mai mare parte la ea, amintirea era încă vie și copiii ascultau fermecați poveștile doicilor.

Basmele lui Perrault se integrează, așadar, atît unei mode efemere de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, cît mai ales unui flux continuu de tradiție populară. Deși respectă, pe cît poate, această tradiție, Perrault abordează basmul cu ponderația unui „*honnête homme*” rezonabil.

Odată desprins din mitologie și constituit ca gen literar, basmul dobîndește o serie de atribute esențiale, din care Perrault va reține următoarele : finalitate etică (triumful integral al binelui asupra răului), în funcție de care tot materialul capătă o anumită structură ; apar personaje polare, iar tema este constituită din obstacolele pe care eroul le în-lătură cu sau fără ajutoare ; deplasarea temporală și spațială se face pe baza unor elemente ale realității, reorganizate în funcție de scopul final ; nu apar localizări în timp și spațiu ; timpul material este abolit ; există o simbolică a cifrelor.

În prefata la ediția a IV-a a *Poveștilor* (1695), Perrault arată că basmul este făcut pentru a ilustra lupta între bine și rău și a educa tineretul prin victoria binelui. El reproșează povestirilor din antichitate faptul că multe din ele au fost făcute cu simplul scop de a plăcea, „fără a ține seama de bunele moravuri, pe care le neglijau foarte mult”. Autorii mo-

derni de basme, spune el, chiar dacă nu le povestesc cu eleganța și farmecul „cu care grecii și romanii își împodobeau poveștile... au întotdeauna grijă ca basmele lor să închidă o morală lăudabilă și instructivă. Pretutindeni, virtutea este răsplătită și viciul pedepsit.“

Ca tată de familie, grijuliu pentru dezvoltarea morală a copiilor lui, Perrault e deci de părere că la vârsta când copiii nu pot gusta în abstract virtutea, ea trebuie să le fie administrată în doze mici, abil învăluite în ficțiune.

Acțiunea basmelor lui Perrault se desfășoară într-un decor înscris într-o geografie foarte aproximativă : regatul foarte mare al unui rege puternic, un palat strălucitor (*Piele-de-măgar*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Riquet-cel-moșat*) ; alteori, pădurea, la marginea căreia se află o căsuță umilă (*Do-rințe caraghioase*, *Scufița-roșie*, *Degețel*) sau o moară (*Motanul încălțat*). În *Cenușăreasa* și *Barbă-albastră* aflăm că eroii sînt gentilomi, că tatăl Cenușăresei era bine cunoscut „în tot ținutul“, iar Barbă-albastră avea case frumoase „la oraș și la țară“. Nicăieri vreun nume propriu care să permită o localizare a basmului în lumea reală ; această depeizare e necesară tocmai pentru ca din elementele lumii reale să se recompună un alt univers.¹

În ceea ce privește tema, toate basmele lui Perrault prezintă o serie de întîmplări fără legătură logică imediată, dar care duc invariabil la un deznodămînt fericit, concretizat prin culminația eroului (sau a eroilor, căci de cele mai multe ori, polul etic-pozitiv al basmului este dedublat în doi

¹ Într-un singur loc (*Frumoasa din pădurea adormită*) se vorbește de „regatul Mataquin“ ; asocierea e perfect concludentă : regatul (element real) + Mataquin (nume fantezist).

tineri care se iubesc ; el se recompune pentru a redeveni unic în final, prin căsătoria celor doi). Lupta împotriva răului apare ca o luptă a luminii cu întunericul, în sens figurat și chiar propriu, dacă sîntem de acord cu teoria expusă de Charles Ploix în *Le surnaturel dans les contes populaires* (*Supranaturalul în basmele populare*). El consideră că fondul original al tuturor basmelor este descrierea unui fenomen natural : ivirea zorilor din încheștarea cu noaptea.¹ Într-adevăr, eroii basmelor apar întotdeauna frumoși, luminoși, îmbrăcați în aur și argint, iar prințesele au un minunat păr auriu sau de aur, în timp ce dușmanii lor, personificări ale nopții, au o înfățișare posomorită, întunecată, și locuiesc în zone umbrite : păduri, peșteri, ținuturi subterane. Întîmplările ferice se petrec în zone luminoase : Cenușăreasa apare în toată strălucirea ei la bal, în palatul prințului, Piele-de-măgar se înfățișează la curte în hainele ei cele mai alese și în tot farmecul frumuseții. Dimpotrivă, în zonele obscure se petrec nenorociri : Scufița-roșie îl întîlnește pe lup în pădure ; Degetel și frații lui se rătăcesc în pădure ; Frumoasa din pădurea adormită este despărțită de cei vii prin interdicția „unui atît de mare număr de copaci... de tufișuri și de mărăcini... că nici om, nici fiară n-ar mai fi putut străbate prin ele“ ; la fel, încăperea în care zac moarte nevestele lui Barbă-albastră este cufundată în obscuritate.

Ieșirea eroilor din impas echivalează cu o ieșire la lumină. Cine sînt ei ? Eroii basmelor lui Perrault sînt regi, prinți, gentilomi (*Frumoasa din pădurea adormită* sau *Piele-de-măgar*) sau oameni simpli din popor (*Zinele*, *Motamul încălțat*, *Do-*

¹ Nu e poate o întîmplare că pe copiii *Frumoasei din pădurea adormită* îi cheamă Aurora și Zori-de-zi.

rințe caraghioase). De la început, atenția cititorului este îndreptată asupra eroului, care are de cele mai multe ori înzestrări speciale : în *Piele-de-măgar*, prințesa este cea mai frumoasă din țară și numai ea o poate depăși în frumusețe pe regina moartă. În *Cenușăreasa*, tinăra fată este de o „blîndețe și de o bunătate fără pereche“. În unele basme, însă, eroul se distinge tocmai prin aceea că nu are nici o virtute imediat vizibilă, ci pare, dimpotrivă, un dezmoștenit al soartei ; dar pe parcurs, el se pune în valoare, descoperindu-și virtuți compensatorii, care-l duc la un deznodămînt fericit, spre surpriza plină de satisfacție a cititorului. În *Degețel*, eroul e cel mai mic dintre șapte frați, și părinții se necăjesc mult din cauza lui : „Băiatul cel mic se arăta din cale afară de plăpînd și nu scotea o vorbă ; și ei socotiră drept prostie ceea ce se dovedea numai bunătatea lui. Băiatul era foarte mic... Acest biet copil era țăpul ispășitor al casei, și toți îl năpăstuiau.“ Același lucru se întîmplă și cu fiul morarului din *Motanul încălțat*. La împărțirea averii între cei trei fii, cel mic este evident nedreptățit și în perspectiva de a muri de foame.

Și totuși, în amîndouă situațiile, cei mici sînt cei care izbutesc, pe care soarta îi recompensează : *Degețel* își va scăpa frații din ghearele căpcăunului și-i va aduce acasă, iar fiul morarului va ajunge, grație iscusinței Motanului, marchiz de Carabas și ginerele regelui.

Eroii basmelor lui Perrault nu au nume ; sînt folosite, pentru a-i desemna, simple substantive articulate (regele, regina, prințesa, tăietorul de lemne, morarul), porecle (Barbă-albastră, *Piele-de-măgar*, *Frumoasa din pădurea adormită*), sau

nume fanteziste (marchizul de Carabas, împăratul Cantalabutte).

Familia eroului este foarte pe scurt prezentată și foarte puțin numeroasă : în afară de părinți nu apar decît cei doi frați (*Motanul încălțat*) sau cele două surori (*Cenușăreasa*), numărul copiilor fiind întotdeauna trei (cifră simbolică prin excelență), și într-un singur caz șapte, altă cifră consacrată (*Degețel*). Pretutindeni, cel mai mic este cel mai înzestrat. În alte cazuri, eroul este unic la părinți, după cum unic este pe lume (*Piele-de-măgar*, *Scufița-roșie*, *Frumoasa din pădurea adormită*). Zînele fac parte și ele din familie, printr-un ingenios sistem de înrudire : sînt nașele eroului (virtuțile lor amintesc aici pe cele ale Parcelor : ele îl înzestrează la naștere cu anumite calități și defecte și îi guvernează existența. Zînele-nașe sînt generoase sau rele, capricioase sau înțelepte, sensibile sau irascibile, pe scurt, regăsim în atotputernicia lor un amestec interesant de divinitate și femeie.

Divinitățile antice erau și ele impulsive și abuzive, cu pretenții totalitare asupra muritorilor ; dar atitudinea lor conținea o oarecare măreție supraumană, chiar atunci cînd, coborînd din Olimp, ele se aruncau cu patimă pe cîmpul de război al Troiei ; iar oricît de absurdă ar fi părut sentința lor, muritorii o acceptau, considerînd-o extra-și nu i-rațională.

Zînele nu au această măreție granitică. Nesupuse existenței reale, ele duc o grațioasă existență aeriană pe tărîmul fanteziei. Gingășia lor feminină le face vulnerabile, deci accesibile. Le vedem circulînd cu grație printre muritori, participînd mondene la baluri, la nunți și la botezuri, împărțind daruri din vîrfurile baghetei magice. Bagheta lor magică simbolizează o anumită trăsătură a basmului : imediata realizare a

doșințelor (timpul abolit). În basme, fericirea vine cu necesitate spre erou dintr-un fel de proprie inițiativă. Dar înainte de a se întâlni cu ea, eroul este supus unor încercări. Căzut prada unei puteri malefice, care-l depășește, el trebuie să lupte pentru a se dezlega de farmec.

Cine sînt dușmanii lui? Personificări ale forțelor răului, acești dușmani pot fi: un căpcăun¹ (*Motanul încălțat, Degețel*), un lup (*Scușița-roșie*), o zîină rea (*Frumoasa din pădurea adormită*) sau, pur și simplu, oameni: un tată îndrăgostit de fiica lui (*Piele-de-măgar*), o mamă vitregă (*Cenușăreasa*), un sôt criminal (*Barbă-albastră*).

Năpasta, care se abate asupra eroului, îmbracă și ea forme foarte diferite. În *Frumoasa din pădurea adormită*, eroina cade victima capriciului bătrînei zîne înclinate că nu a fost poftită la botez. Osîndită de zîină să moară, prințesa va fi cufundată, la vîrsta de 16 ani, într-un somn magic de o sută de ani (i se refuză deci dreptul la viață pentru un interval de timp oarecare). Caracterul ireversibil al trecerii de la viață la moarte dispare în basm și, încetînd de a mai fi un tărîm necunoscut, din care nu se mai revine, moartea este

¹ În legătură cu prezența căpcăunilor în basme, Walckenaer încearcă o apropiere între „Ogre” și „Hongrois”, pe care le consideră înrudite. În timpul năvălirilor barbare, hunii și oiguri au impresionat în special lumea europeană prin cruzimile lor și prin faptul că mînceau carne crudă. În secolul al XII-lea, toți tătarii sînt numiți oiguri, și termenul devine curînd sub forma ogre, sinonimul omului feroce, pofticios de carne crudă. În felul acesta, Walckenaer încearcă, pe de o parte, să afirme că elementul miraculos din multe basme poate avea o origină reală istorică, iar, pe de altă parte, că în funcție de prezența anumitor elemente se poate stabili vechimea basmelor și că deci basmele cu lupi (lupul fiind gogorița băștinașă) sînt anterioare celor cu căpcăuni. Deși foarte controversată, teoria pare interesantă.

redușă prin translație la un termen învecinat : somnul magic. Termenul apare ca învecinat în măsura în care există tendința umană de a înțelege prin asimilare, mergând din aproape în aproape ; sînt suficiente imobilitatea și absența în prezență, pentru ca oamenii să fi redus de mult moartea „terra incognita“ la somn „terra cognita“, și acest lucru e vizibil pretutindeni în mitologie, în literatură, în limbă. De aceea tema somnului magic apare des, în multe epoci și pe multe meridiane : în legendele antichității, în *Cintecul Nibelungilor*, în scrierile Mariei de France, în basmele fraților Grimm (*Albă-ca-zăpada*).

În basme de tipul *Piele-de-măgar* și *Cenușăreasa*, tînăra fată este persecutată fie de pretențiile anormale ale tatălui său, fie de răutatea mamei vitrege (personaj tip în basme, reprezentînd noțiunea de anti-mamă). În timpul persecuțiilor, fata este cufundată în întuneric, și nimic din înfățișarea ei nu te lasă să-i bănuiești strălucirea : Cenușăreasa îndeplinește treburile cele mai umiltoare din casa părintească, iar cînd le termină se așează în cenușă, într-un colț al vetrei ; cealaltă fată umblă îmbrăcată într-o imundă piele de măgar și înfățișarea ei dezgustă pe toată lumea. Cele două eroine trebuie să treacă o probă a umilinței și a răbdării. Mulțumită zinelor-nașe, ele își procură la un moment dat veșminte minunate, care le permit să apară în public, unde un tînăr prinț se îndrăgostește neapărat de ele.

În *Degețel*, omul trebuie să regăsească drumul pierdut. Este vechea temă a rătăcirii și a căutării drumului de întoarcere, cu prețul înfruntării primejdiilor. Căutarea se desfășoară între două calamități : sărăcia lucie din casa tăietorului de lemn, și căpcăunul.

În *Barbă-albastră*, eroina trebuie să se supună unei interdicții, pe care, dacă nu o respectă, își pierde viața. Tot aici întâlnim și credința populară în legătură cu omul „însemnat” ; omul cu barbă albastră e cu siguranță însemnat, așa cum și în basmele românești omul roșu sau spân previn în defavoarea lor. Credința provine dintr-o generoasă concepție despre oameni — concordanța obligatorie între fizic și psihic. În virtutea acestei concepții, oamenii sînt buni, omul josnic nu-i la fel cu toată lumea, și pentru ca ceilalți să-l poată deosebi, Dumnezeu l-a însemnat ; el ispășește uriciunea lui morală printr-una fizică. În numele unei estetici a eticului, omul tarat n-are voie să fie frumos.

Intr-un singur basm, armonia între frumusețea fizică și cea morală este stricată (*Riquet-cel-moșat*). Ea se realizează însă pe plan exterior, ca o dublă simetrie : prințesa și sora ei, prințesa și Riquet. În cadrul simetriei nr. 2, există și posibilitatea schimbului, care va restabili, în final, echilibrul dorit, iar cei doi tineri vor deveni deopotrivă de cuminți și de frumoși, unul prin celălalt (dacă sîntem dispuși să credem în basm și nu în observația insidioasă din final : „unii pretind că nu farmecele zînei săvîrșiseră una ca asta, ci numai dragostea singură făcuse minunea”).

Supuși unor grele încercări, eroii lui Perrault ispășesc vreo vină ? Îi putem grupa în două serii a — Eroul e vinovat — Scufița-roșie e imprudentă și naivă, de aceea lupul o va mânca (este singurul din basmele lui Perrault cu deznodămînt nesatisfăcător din punct de vedere etic) ; soția lui Barbă-albastră nu poate respecta interdicția din pricina curiozității (regăsim aici vechea temă a curiozității feminine pedepsite : Pandora, Psyhe și Amor, Eva în grădina raiului) ; în *Dorințe cara-*

ghioase, cei doi soți nu se pot bucura de darurile zeului (miraculosul e aici reprezentat nu prin zîne, ci prin Jupiter însuși), pentru că răul stă în ei : inconstienți și nesocotiți, ei nu știu să se bucure de ceea ce posedă, și se lamentează, crezîndu-se nedreptățiți. b — Eroul e nevinovat (*Frumoasa din pădurea adormită, Piele-de-măgar, Cenușăreasa, Degețel*).

Antrenat în lupta împotriva răului, eroul se descurcă cu sau fără auxiliare : uneori, iscusința și inteligența proprie îi sînt de ajuns (*Degețel*) ; alteori, are nevoie de un concurs. Sprijinul îi poate veni de la oameni (frații nevestei lui Barbă-albastră), de la animale (*Motanul încălțat*)¹ și în special de la zîne (*Piele-de-măgar, Cenușăreasa, Zînele, Frumoasa din pădurea adormită*).

Sprijinul poate fi consecutiv : zînele răsplătesc blîndețea și supunerea Cenușăresei, virtutea eroinei din *Piele-de-măgar* ; ele știu să pedepsească pe fata cea rea și s-o răsplătească pe cea bună (*Zînele*), sau compensatoriu : Motanul încălțat aduce fericire și bogăție celui mai mic și mai neajutorat dintre fiii morarului ; Riquet-cel-moțat „atît de pocit... încît multă vreme s-a crezut că nu are chip omenesc“, e înzestrat cu multă minte și cu puterea de a dărui, la rîndul lui, „istețime ființei pe care o va iubi cel mai mult“.

¹ În basme, auxiliarul animal e puternic, dar nu agresiv, ci spiritualizat. El devine sprijinul omului prin abilitate și inteligență, nu prin concursul forței brutale. Este recrutat din rîndul animalelor benigne și familiare și poate proveni din patru medii diferite : uscat, aer, apă, subteran ; în primul caz, sporește puterea omului pe pămînt (motanul lui Perrault) ; în celelalte trei i-o prelungește spre zonele unde, de la natură, omul nu a fost înzestrat să pătrundă.

În amîndouă situațiile, latura morală și educativă a basmului este evidentă. Pe tot parcursul desfășurării lui, cîte o reflecție judicioasă vine să întrerupă mirajul povestirii, dez-nodămîntul fericit cheamă negreșit morala. Basmul, care a ușurat o clipă pe om de greutatea vieții, trebuie numaidecît să ofere în final ceva care să înarmeze împotriva lor. Și aici este una din particularizările basmului lui Perrault. În al doilea rînd, pretutindeni în lumea lui, miraculosul e temperat de mult bun simț, iar ficțiunea foarte în preajma realității. S-a vorbit mult de miraculosul anemic al basmelor lui Perrault. El se reduce la cîteva elemente: somnul magic în *Frumoasa din pădurea adormită*, cheia pătată de sînge în *Barbă-albastră*, cizmele de șapte poște în *Degețel* și aproape nimic în *Riquet-cel-moșat* (dacă vedem în intervenția zînelor un simbol al miracolelor săvîrșite de dragoste). Intervenția miracolului apare astfel la Perrault ca un artificiu, o excrescență inutilă pe carea omenească, de care omul poate, prin propriile sale resurse, să se dispenseze.

Basmul abundă în nenumărate detalii realiste, care, departe de a îneca miraculosul, îl întăresc, dîndu-i un fundament realist și nu real. Are loc transpunerea în alt univers, altul ca organizare, același ca materie primă. Astfel, în palatul fermecat al Frumoasei din pădurea adormită, slugile adormite au „nasul roșu și fața rumenă“, străjile, cu carabina la umăr, sforăie zdravăn, dorm „pînă și frigările de pe foc, doldora de potîrnichi și de fazani“. Cînd se trezesc, fiecare se gîndește să-și vadă de treabă „și cum nu erau toți îndrăgostiți, mureau pur și simplu de foame“. Mama prințului din același basm e din neam de căpcăuni și „regele n-o luase în căsătorie decît

pentru averea ei". În *Piele-de-măgar*, regele respinge cu oroare gîndul unci a doua căsătorii, dar după moartea reginei își plînge nevasta ca un om grăbit, ce știe că are o treabă de făcut și vrea s-o termine cît mai iute ; iar tînărului prinț, deși îndrăgostit nebunește de *Piele-de-măgar*, îi face mare plăcere să afle că va fi ginerele unui rege puternic.

Bunul simț rațional îl călăuzește pe Perrault și cînd e vorba de descrierea operației magice a transformării : în *Zinele*, perlele, florile și diamantele care ies din gura fetei celei bune sînt o transformare a vorbelor ei blinde, iar viperele și broaștele rîioase reprezintă vorbele veninoase ale celeilalte. În *Cenușăreasa*, dovleacul devine o caleașcă aurită, șoarecii — armăsari argintii, guzganul — un vizitiu bondoc și mustăcios.

În sfîrșit, grație lui Perrault, basmul își oprește curgerea în timp și se localizează în tiparele lumii franceze de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Eroii săi au costumele și moravurile francezilor de la 1690 : surorile *Cenușăresei* sînt îmbrăcate ca niște doamne de la curte ; cînd *Cenușăreasa* își face apariția la bal, „toate doamnele erau preocupate să-i privească pieptănătura și hainele, cu gîndul ca a doua zi să-și facă și ele la fel". Castelul *Frumoasei* din pădurea adormită amintește în multe privințe de palatul de la Versailles, iar confortul și frumusețea casei lui *Barbă-albastră* vorbesc de fastul din casele seniorilor epocii. În *Piele-de-măgar*, un cazuist îi spune regelui că nu e nici o crimă să se însoare cu propria lui fiică. În *Frumoasa din pădurea adormită*, regele și regina, necăjiți că nu pot avea copii, fac rugăciuni, pelerinaje și se duc la băi. Cumnații lui *Barbă-albastră* sînt unul cavalerist, iar celălalt mușchetar.

Bunele maniere ale epocii sînt prezente și ele în basm. Cînd zîna sosește într-un car de foc, tras de balauri (*Frumoasa din pădurea adormită*), regele „se grăbi să-i întindă mîna, ajutînd-o să coboare din caleașcă”. La bal, Cenușăreasa dansează cu grație și e admirată de toată lumea, apoi se așează lîngă surorile ei și le vorbește „cu multă curtenie”. Prin asemenea procedee, aventura miraculoasă este readusă pe pămînt, fixată în spațiu și în timp, și integrată realității.

De la apariția basmelor lui Perrault și pînă azi au trecut aproape trei secole. Moda ce le-a ocazionat s-a stins în mai puțin de un deceniu, dar trăinicia micului volum s-a dovedit considerabilă. El s-a impus în Franța și în multe alte țări, și a rămas pînă azi un bun al copiilor și al tinerilor.

S-a impus și în cercurile cercetătorilor; putem afirma că rar o lucrare mai simplă a stîrnit comentarii mai complicate: refuzînd să-l accepte „*ad litteram*”, savanți respectabili au început să caute simbolul ce se ascunde îndărătul lui și mijloacele prin care basmele pot redobîndi o transparență care să le ducă la origini.

Anatole France se distra mult pe socoteala mitologilor comparațiști, care văd în Barbă-albastră personificarea soarelui, în cele șapte soții — șapte aurore, iar în cei doi cumnați — crepusculul dimineții și cel al serii. Dar nu e mai puțin adevărat că basmele lui Perrault nu pot reprezenta numai predicile dădacelor care-i învață pe copii cum binele învinge întotdeauna răul (fapt evident pentru oricine abordează problema originii basmelor).

În lucrarea sa *Les Contes de Perrault* (1923), Saintyves înțeprinde o confruntare a basmelor lui Perrault cu povestirile

din folclorul lumii, și conține că cele 11 povești ale lui Perrault pot fi grupate în trei categorii, după origina lor :

— *sezonieră* (basmul care se referă la obiceiurile proprii diferitelor anotimpuri — *Zinele, Piele-de-măgar, Frumoasa din pădurea adormită, Cenușăreasa*) ;

— *inițiativă* (basmă cu eroi supuși unor severe probe inițiatice — *Degețel, Barbă-albastră și Motanul încălțat*) ;

— *apologivă* (basmă investite cu o semnificație morală : *Griselida, Dorințe caraghioase*).

Evident, presupuneri se pot face nenumărate, și exagerări în această privință n-au lipsit. Mulți exegeți, voind-se foarte pertinenti, au căzut în ridicol, și primul care s-ar fi mirat de interpretarea lor ar fi fost Perrault însuși.

Născută sub o stea norocoasă, cârticica lui Perrault a făcut ocolul lumii. *Cenușăreasa, Scufița-roșie, Frumoasa din pădurea adormită* aparțin azi tuturor țărilor și au fost traduse în nenumărate rînduri. Numai în România, între anii 1914 și 1966, putem menționa apariția a cel puțin 12 ediții, cuprinzînd fie traduceri ale unor basme separate, fie traducerea lor integrală, fie prelucrări ; la acestea se adaugă 4 ediții în limba maghiară și două în limba germană.

Prezenta ediție oferă avantajul de a face cunoscută publicului o parte mai largă din operele lui Perrault : *Poveștile în versuri, Poveștile în proză, Memoriile*, și, grație *Memoriilor*, ceva mai mult din personalitatea autorului lor. Modest și discret, omul a dispărut îndărătul volumului ce l-a făcut nemuritor. Aceeași modestie și discreție, care l-au făcut să-și publice poveștile sub semnătura fiului său. În definitiv, oamenii mari scornesc povești pentru cei mici și le înfățișează o lume

expurgată de rău și de viclean, sau în care ele apar numai pentru a da binelui prilej de manifestare. Se ajunge astfel la situația oarecum paradoxală ca, necunoscători de rău, ci doar de bine, copiii să învețe binele de la cei ce cunosc și răul. Și poate că Perrault, punându-l pe Pierre Perrrault Darmancour să semneze, a vrut să ne întrebe doar atât : De ce nu scriu copiii basme pentru cei mari ?

ANCA GEORGESCU-FUEREA

TABEL CRONOLOGIC

1628 Se naște la Paris, la 12 ianuarie, Charles Perrault, ultimul dintre cei cinci copii ai avocatului Pierre Perrault, originar din Touraine. Claude, primul dintre frați, „un medic prost, care devine arhitect“, cum îl descrie Boileau, se înscrie, prin creațiile sale, printre figurile de seamă ale arhitecturii franceze; Nicolas, al doilea frate, preot și doctor reputat în teologie, e dat afară de la Sorbona pentru convingerile sale janse-niste, iar Pierre ajunge administrator general al finanțelor din Paris.

1632. Se naște Jean-Baptiste Lulli, unul dintre cei mai de vază compozitori ai secolului al XVII-lea, care pune bazele operei naționale franceze.

1636 Charles Perrault, în vîrstă de opt ani, este dat, ca de altfel toți frații săi, la Colegiul din Beauvais să-și facă studiile. Cîțiva ani mai tîrziu, în urma unei discuții cu unul dintre profesori, părăsește Colegiul și învață acasă cu un coleg al său, pe nume Beaurain.

Apare Discușul asupra metodei de Descartes.

1637 Apare *Cidul* de Corneille.

1643 Murind Ludovic al XIII-lea, este proclamat rege al Franței Ludovic al XIV-lea ; acesta fiind însă, minor, conducerea treburilor țării va fi încredințată Anei de Austria, a cărei regență va ține până în 1661.

1648 Incepe Fronda (nume dat războiului civil dus între partidul Curtii, sprijinit de Ana de Austria și de Mazarin, și între Parlamentul aliat cu burghezia).

De teama revoltelor populației din Paris, regele se mută la Saint Germain, apoi la Versailles. E epoca așa-numitei „splendori regale“, epocă în care se creează opere de artă nemuritoare : se renovează și se împodobește Versailles-ul, se construiește colonada Luvrului, Capela invalizilor, Piața Victoriei, numită mai apoi de Louvois Piața Louis le Grand etc.

Mor cei doi frați Louis și Antoine Le Nain, pictori de mare prestigiu, creatori ai unor minunate scene rustice.

1651 Tânărul Charles Perrault își ia licența în Drept la Facultatea din Orléans, una dintre cele mai de seamă din acea vreme. Primit avocat în aceeași lună, pledează cu succes în două procese, după care se retrage din meserie.

Se naște François de Salignac de la Mothe Fénelon, autorul *Aventurilor lui Telemac* (1699).

1654 Charles Perrault ocupă un post de funcționar la fratele său Pierre, administrator general al finanțelor din Paris, post pe care-l va păstra aproape zece ani ; cum slujba nu-i răpea prea multă vreme, Charles are timp să se ocupe de studii ca și de renovarea, împreună cu frații săi, a casei părintești din Viry.

1656—1657 Apar *Scrisorile Provinciale* ale lui Blaise Pascal, ca o ripostă dată janseniştilor, „operă de raţiune care prin obiectul său constituie o demonstraţie, prin metoda sa un lanţ de raţionamente, prin caracterul său universal de frumuseţe şi adevăr... o operă de artă, unde arta e folosită exclusiv ca să servească raţiunii” (G. Lanson).

1655—1660 În afară de artă şi filozofie, Charles Perrault se pasionează de literatură : în această perioadă compune versuri, ode, madrigaluri, poeme de circumstanţă etc. „E, cum spune Sainte-Beuve, un om bun la toate... În zilele noastre, el ar fi putut să dea idei pentru palatul de cristal din Londra şi să perfecţioneze dagherotipul.”

1660 Apare poemul *Portretul lui Iris*, care colindă o vreme Parisul sub semnătura lui Quinault.

1661 Incepe domnia propriu-zisă a lui Ludovic al XIV-lea, care va dura pînă în 1715.

1663 Recomandat de prietenul său Chapelain, Charles Perrault este primit membru al Academiei de inscripţii şi medalii ; în acelaşi an, Colbert îl numeşte controlor general al clădirilor regelui, funcţie echivalentă cu cea de ministru. Profitînd de slujba sa înaltă, îl ajută pe fraatele său, Claude, să-şi descopere vocaţia de arhitect ; acesta se remarcă atît de mult, încît îl învinge pînă şi pe celebrul arhitect Lorenzo Bernini, al cărui gust pentru baroc începea să obosească.

1664 Moare pictorul Nicolas Poussin, unul dintre artiştii reputaţi ai vremii.

1666 Apar *Satirele* lui Boileau.

1667 Apare *Andromaca* lui Racine.

1671 La 23 noiembrie, Charles Perrault este numit membru al Academiei franceze. Cu acest prilej, el propune ca recepțiile acestui înalt for de cultură să devină publice și alegerea academicienilor să se facă prin vot.

1672 Se căsătorește, împotriva voinței lui Colbert, cu Marie Gachon, fiica unui administrator de rente din Paris, căsătorie din care se vor naște trei băieți și o fată.

Incepe războiul cu Olanda, care va dura pînă în 1678.

1673 Moare Jean-Baptiste Poquelin (Molière).

1674 Apar *Epistolele* și *Arta poetică* ale lui Boileau.

1678 Se încheie tratatul de la Nimègue.

Apare *Prințesa de Clèves* de Madame de La Fayette.

1679 Moare Cardinalul de Retz, unul dintre frondiști de seamă ai epocii, autorul unor interesante *Memorii*, care însă n-au putut vedea lumina tiparului decît la aproape patruzeci de ani după moartea sa (1717).

1680 Moare François de la Rochefoucauld, autorul celebrelor *Maxime*.

1682 Charles Perrault își dă demisia din funcția de controlor general al clădirilor regelui.

Moare Claude Lorraine, unul dintre cei mai de seamă peisagiști ai secolului al XVII-lea, supranumit „Rafael al peisajelor“.

1683 Moare Colbert; locul acestuia este ocupat de Louvois, care, nutrind o vădită antipatie față de

familia Perrault, îl destituie pe Charles din Academia de inscripții.

1684 Se naște viitorul mare pictor Antoine Watteau, meșterul culorilor delicate, al luminii și al clarității planurilor.

1685 Revocarea Edictului din Nantes.

1686 Charles Perrault scrie poemul în șase cînturi *Saint Paulin, évêque de Nole* (Sfîntul Paulin, episcop de Nole).

1687 La 27 ianuarie, Academia ținînd o ședință extraordinară, cu prilejul însănătoșirii regelui, Charles Perrault își citește poemul intitulat *Le siècle de Louis le Grand* (Secolul lui Ludovic cel Mare), care va isca faimoasa ceartă dintre antici și moderni. În disputa sa cu Boileau, multe din celebritățile vremii trec de partea lui Perrault; astfel Descartes, punînd în lumină cuceririle spiritului uman, spune: „Noi sîntem cei care ar trebui să ne numim antici. Lumea e mai veche acum decît odinioară și noi avem o experiență mai mare a lucrurilor.”

Pascal susține aceeași idee în *Le traite du vid* (Tratatul vidului), în care arată că omenirea întreagă îmbătrînind, și-a îmbogățit cunoștințele și că, astfel, adevărata antichitate se află de fapt la moderni. Lor li se alătură Saint-Aumont, Chapelain, Desmarets și mulți alții.

„Secolul care a produs Luvrul și Versailles-ul, tablourile lui Le Brun, operele lui Corneille, Racine și Boileau, n-are nimic de invidiat din secolele trecute”, spune Charles Perrault, opinie la care se raliază aproape toată Curtea, tot ora-

șul, savanții de la *Journal de Trévoux* și criticii de la *Mercure galante*.

- 1688 Ca urmare a acestei dispute, care durează aproape șapte ani, Charles Perrault publică primul volum din vasta sa lucrare *Parallèles des anciens et des modernes* (*Paralele între antici și moderni*).

Apare *Le génie*, epistolă trimisă de Charles Perrault lui Fontenelle și tipărită în același an (la J.B. Coignard, Paris).

Izbucnește războiul Ligii de la Augsburg (1688—1697).

- 1689 Apare cel de al doilea volum din *Paralele între antici și moderni*.

- 1690 Apare *Le Cabinet des Beaux-Arts* (*Cabinetul artelor frumoase*) de Charles Perrault.

Moare celebrul pictor Charles Le Brun, creatorul, printre altele, al decorațiilor interioare de la Versailles, cel care a pus bazele Academiei regale de pictură din Franța.

- 1691 Apare povestea în versuri *Marchiza de Salusses sau Răbdarea Grizelidei* de Charles Perrault.

- 1692 Apare volumul al treilea din *Paralele între antici și moderni* și *La Chasse* (*Vînătoarea*) de Charles Perrault.

- 1693 Boileau, adversarul principal al lui Perrault în polemica dezlănțuită cu privire la antici și moderni, publică, în apărarea anticilor — lăudându-l pe Pindar — *Discursul asupra odei*.

1694 Tot Boileau publică — în sprijinirea punctului său de vedere — *Reflecțiile asupra lui Longin*. În același an, Arnauld, șeful janseniștilor, pune capăt certei, străduindu-se ca după aproape șapte ani de discuții să-i împace pe cei doi adversari Boileau și Perrault.

Apare volumul *Les contes en vers (Poveștile în versuri)* de Charles Perrault, care cuprinde : *Răbdarea Grizelidei* (ediția a doua), *Piele-de-măgar* și *Dorințe caraghioase*.

1695 Moare La Fontaine, autorul a numeroase volume de fabule scrise în decurs de aproape treizeci de ani și publicate între anii 1668—1694.

1696 Apare cel de al patrulea volum și ultimul din *Paralele între antici și moderni*.

1696—1700 Apare lucrarea în două volume : *Les hommes illustres qui ont paru en France pendant le XVII-ème siècle (Oameni iluștri care au apărut în Franța în timpul secolului al XVII-lea)* de Charles Perrault.

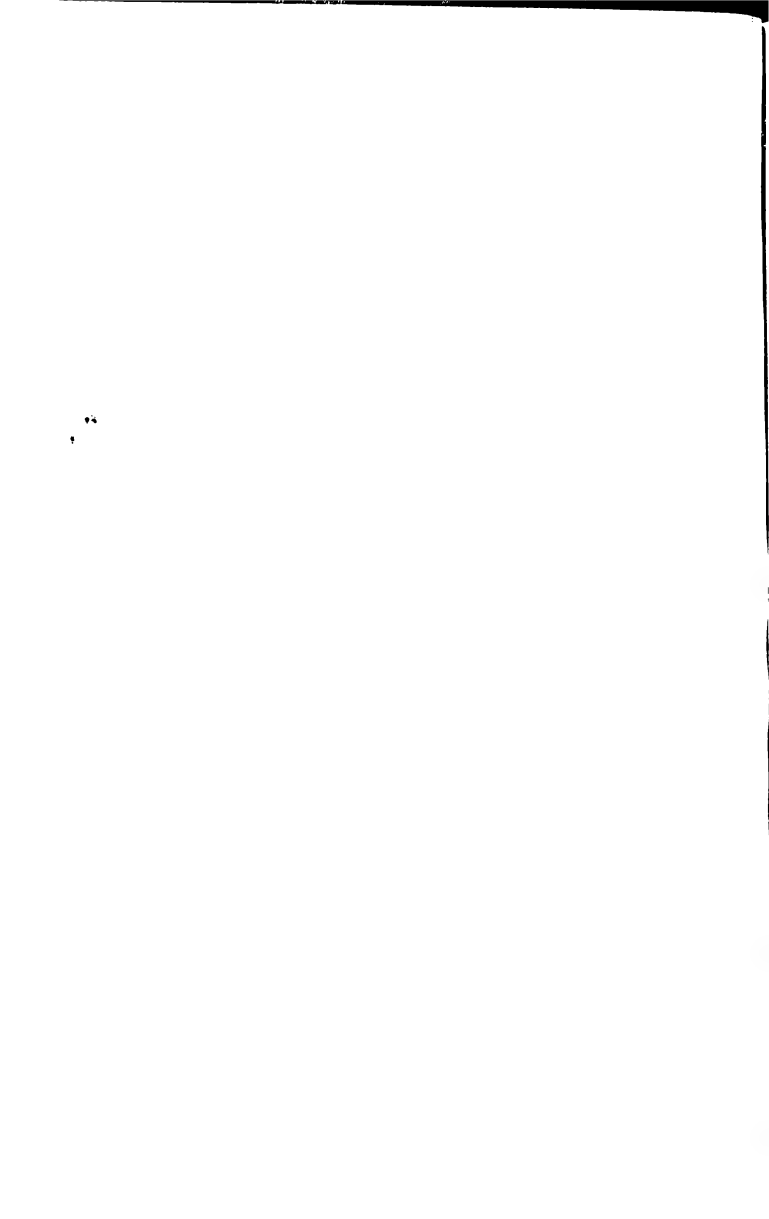
1697 Vede lumina tiparului un nou volum al lui Charles Perrault, singurul, de altfel, care i-a adus celebritatea, *Histoires ou contes du temps passé avec des moralités (Povești sau basme de odinioară cu morală)*, ilustrat de Clouzier, și semnat cu numele fiului său, Pierre Darmanecour.

1702 Charles Perrault își termină *Memoriile*, care însă nu vor vedea lumina tiparului decît în 1759, la Avignon.

1703 La 15 mai Charles Perrault moare, în casa din foburgul Saint-Jacques. În discursul funebru rostit cu acest prilej la Academie, bunul său prieten, abatele Tallement, spunea : „Era un om adevărat din toate punctele de vedere, de o admirabilă puritate în moravuri, de o credință de nezdruccinat în ceea ce privește religia și îndatoririle sale, incapabil de invidie și de rîcă, plin de tandrețe față de prietenii săi, întotdeauna statornic, strălucind de vervă, întotdeauna amabil în societate. Iată cum a fost ilustrul academician pe care l-am pierdut în persoana domnului Charles Perrault.“

TEODORA POPA

POVEȘTILE ÎN VERSURI

PREFAȚĂ LA CEA DE A IV-a EDIȚIE

(1695)

Felul în care publicul a întâmpinat bucățile din această culegere — pe măsură ce i-au fost oferite, una câte una — e un fel de asigurare că nu-i vor displace dacă apar toate împreună. E adevărat că unele persoane, care se prefac a fi grave, dar care au destulă minte ca să vadă că e vorba de povești pe de-a-n-tregul născocite și că nu subiectul e lucrul cel mai important, le-au privit cu dispreț ; am avut, însă, satisfacția să văd că oamenii de bun gust nu le-au judecat astfel.

Ei au fost bucuroși să remarce că aceste nimicuri nu sînt pure niraicuri, că ele conțin o morală folositoare, și că povestea hazlie în care sînt învăluite n-a fost aleasă decît ca să pătrundă mai ușor în minte, într-un fel care să instruiască și să distreze totodată. Asta ar trebui să-mi ajungă pentru a nu mă teme de învinuirea că m-am amuzat scriind lucruri frivole. Dar

cum am de-a face tot cu oameni, care nu se mulțumesc doar cu raționamente și nu se lasă impresionați decât de autoritatea și de exemplul antichității, vreau să le dau satisfacție și în privința asta.

Fabulele milesiene, atât de celebre printre greci și care au constituit desfătarea Atenei și a Romei, erau din același aluat ca și poveștile acestei culegeri. Fabula lui Psiche scrisă de Lucian și de Apuleius este o pură născocire și o poveste de babe ca și Piele-de-măgar. Vedem de altfel că Apuleius face ca ea să fie istorisită de o femeie bătrână unei tinere fete pe care o răpiseră hoții, așa cum povestea Piele-de-măgar e istorisită zilnic copiilor de către guvernantele și bunicele lor. Fabula plugarului care capătă de la Jupiter puterea de a da după plac ploaie și vreme bună și care s-a folosit de această putere în așa fel că n-a mai cules decât paie, fără nici un bob, pentru că nu ceruse niciodată nici vânt, nici frig, nici zăpadă și nici un fel de vreme asemănătoare, toate folosite pentru a face să rodească plantele, această fabulă, zic, este aidoma poveștii Dorințe caraghioase, cu deosebirea că prima e serioasă, iar cealaltă hazlie ; amîndouă însă încearcă să arate că oamenii n-au habar de ceea ce le trebuie și că unii sînt mai bucuroși să fie călăuziți de providență, decât ca lucrurile să se succedă după dorința lor.

Nu cred ca, avînd înaintea mea atât de frumoase modele din cea mai înțeleaptă și mai doctă antichitate,

să-și ia cineva dreptul de a-mi face vreun reproș. Pretind chiar ca mai curînd poveștile mele să fie istorisite, decît majoritatea celor vechi, și îndeosebi Matroana din Efes și Psiche, mai ales dacă le privești din punct de vedere al moralei, lucru important în toate fabulele și pentru care ele au și fost scrise. Morala ce se poate trage din Matroana din Efes e că deseori femeile care par mai cinstite sînt cel mai puțin cinstite și că nu există aproape nici una cu adevărat virtuoasă. Dar cine nu crede că această morală e primejdioasă, că nu va corupe femeile printr-un exemplu prost și le va face să-și închipuie că, renunțînd la îndatoririle lor, urmează de fapt o cale obișnuită ? Nu tot așa stau lucrurile cu morala Grizelidei, care tinde să îndemne femeile să îndure orice de la bărbații lor și să arate că nu există om, oricît de grosolan și de ciudat, căruia răbdarea unei femei cinstite să nu-i poată veni de hac.

În ce privește morala ascunsă în fabula Psiche-ei, fabulă de altfel foarte plăcută și foarte ingenioasă, o voi compara cu cea din povestea Piele-de-măgar cînd o voi cunoaște, căci pînă acum n-am putut-o ghici. Știu că Psiche înseamnă Suflăt, dar nu pricep ce trebuie să înțeleg prin Amor care este îndrăgostit de Psiche, și cu atît mai puțin nu înțeleg ce vine pe urmă, anume că Psiche va fi fericită atîta timp cît nu-l va cunoaște pe cel de care era iubită și care-i va aduce fericire, adică Amor ; dar că va fi grozav de

nenorocită din clipa în care îl va cunoaște : iată pentru mine o enigmă de nedezlegat.

Singurul lucru care se poate spune este că această fabulă — ca, de altfel, majoritatea celor rămase de la antici — a fost făcută doar ca să placă, fără să aibă în vedere bunele moravuri pe care cei vechi le neglijau cam mult. Nu tot așa stau lucrurile cu istorioarele scornite de strămoșii noștri pentru copii lor. Ei nu le-au povestit, e drept, cu toată eleganța și hazul cu care romanii și grecii își împodobeau poveștile ; au avut însă întotdeauna grijă ca fabulele lor să cuprindă o morală lăudabilă și instructivă. Pre-tutindeni virtutea este răsplătită și viciul pedepsit. Toate poveștile tind să arate foloasele pe care le ai dacă ești cinstit, răbdător, muncitor, ascultător, cât și nenorocirile care-i pasc pe toți cei ce nu sînt astfel. Uneori dau unei copile, care le-a răspuns cuviincios, darul ca la fiecare vorbă pe care o va rosti să-i iasă din gură un diamant sau o perlă ; iar altei fete, care le-a răspuns obraznic, ca la fiecare vorbă să-i iasă din gură o broască și un broscoi. Alteori, copiii care au ascultat de tatăl și de mama lor ajung, adesea, mari seniori, iar cei răi și neascultători cad în nenorociri cumplite. Oricît de copilărești și de ciudate par toate aceste povești în privința faptelor, un lucru e sigur și anume : că ele stîrnesc dorința copiilor de a se asemui cu cei buni și totodată teama de neno-

rociile în care cad cei răi, datorită răutății lor. Nu e oare lăudabil pentru tați și pentru mame să-i facă pe copiii lor, care nu sînt încă în stare să guste adevărurile solide și lipsite de haz ale vieții, să iubească și, dacă se poate spune astfel, să înghită aceste adevăruri învăluindu-le în povestiri plăcute și potrivite vârstei lor fragede ?

E de necrezut cu cîtă aviditate primesc aceste suflete nevinovate, în care nimic n-a corupt încă sinceritatea lor firească, învățămintele învăluite ; le vezi cuprinse de tristețe și de descurajare cînd eroiul sau eroina povestirii sînt necăjiți și strigînd de bucurie cînd sosește clipa izbînzii ; la fel cum, după ce au îndurat cu greu prosperitatea celui rău sau a celei rele, sînt încîntați să-i vadă, în sfîrșit, pedepsiți așa cum merită. Sînt semințe aruncate, semințe care la început nu produc decît imbolduri de bucurie și de tristețe, dar din care înmuguresc înclinările frumoase.

Aș fi putut să-mi fac poveștile mai plăcute, strecurînd în ele unele lucruri mai libere decît se obișnuiește, să le mai înveslesc ; dar dorința de a plăcea nu m-a ispitit niciodată pînă într-atît, încît să calc o lege pe care mi-am impus-o, și anume să nu scriu nimic în stare să rănească pudoarea sau buna-cuviință.

Iată un madrigal pe care o tină ră domnișoară, plină de spirit, l-a compus în legătură cu acest su-

**biect, scriindu-l deasupra poveștii Piele-de-măgar
pe care i-am trimis-o.**

Povestea Piele-de-măgar, din filele alăturate,

E-atît de plină de naivitate,

Incît m-a desfătat la fel de mult

Ca și atunci cînd lingă foc stăteam cu doica mea s-ascult

Pășanii ce-mi păreau nespuse de minunate.

Ici-colo vezi fișnind săgeți din arcul aprigei satire,

Dar fără de venin în vîrf și fără pic de răutate,

Stîrnind, egală tuturor, plăcere la citire ;

Și ce de-asemenea socot la fel de-mbietor

E că alungă orișice mîhnire

Fără ca mame, soț sau confesor

Să afle vreun prilej de clevetire.

RĂBDAREA GRIZELIDEI

Nuvelă

*Domnișoarei ***¹*

*Cînd frumuseții voastre cuminți, i-am închinat
Acest exemplu de răbdare,
Mult în iluzii nu m-am legănat
Că el va fi aiudoma urmat —
Mi s-ar părea pretenția prea mare.*

*Ba chiar Parisul unde bărbatu-i șlefuit,
Și unde sexul gingaș — prilej de-nflăcărare —
Își află fericirea în chip desăvîrșit,
In toate colțurile e-mpînzit
De-atîtea mari dovezi de desfrînare,
Că-n orice anotimp e greu, socot,
Spre a găsi mijloc de apărare,
Să poți descoperi un antidot.*

*Soții așa supuse, resemnate,
Ca eroina despre care-am scris,*

¹ E vorba de Elisabeth-Charlotte d'Orléans, fiica lui Philippe de France, duce de Orléans și a Charlottei-Elisabeth, prințesă palatină, care, pe vremea cînd autorul i-a închinat această poveste, avea aproape 20 de ani.

*Sint, peste tot in lume, -o raritate,
Dar sint ca o minune la Paris.*

*Femeile-au aici puteri depline ;
E lege totdeauna vrerea lor ;
Oraşul e-un tărîm îmbietor
Şi locuit e numai de regine.*

*De pe acum prevăd că-n larga lume
Greu fi-va Grizelida preţuită,
Şi că va oferi prilej de glume
Prin pilda ei atît de învechită.*

*Dar asta nu înseamnă că răbdarea
Şi la pariziene s-o întâlneşti nu poţi :
Doar ele căpătară de mult îndemînarea
S-o facă să se simtă la propriii lor soţi.*

La poala munţilor slăviţi, pe unde
Din trestile sale scapă Padul,
Şi-n sînul cîmpului vecin pătrunde,
Săpînd cu firavele-i ape vadul,
Gusta un tînăr prinţ neînfricat,
Tihnitul trai din micul său regat.

Cînd ceru-l făurise, asupra lui — întregi —
Işi revărsase harurile-i rare,
De prieteni îndeobşte să-l separe,
Şi care-s hărăzite doar pentru marii regi.

Era-nzestrat cu daruri la trup ca și la minte,
Născut să-mbrățișeze profesia lui Marte ;
Și, prin instinctul tainic al unei flăcări sfinte,
Iubea cu-nflăcărare multgingașele arte.

Iubea și bătălia, și-a fi biruitor,
Proiectele-ndăznețe, isprăvile-nsemnate,
Tot ce te face-n cronici să fii nemuritor.
Dar inima lui plină de generozitate
O glorie neștearsă dorea stăruitor :
Supușii lui să aibă doar zile-nseninate.

Această fire vitejească
Picase unei toane rele pradă,
Și c-o tristețe nefirească
Îl împingea — în sinea lui — să vadă
Că nu găsești credință în tagma femeiască.
În orișice femeie, cu cinstea înăscută,
El nu vedea decît o prefăcută,
Făptură de orgoliu îmbătată,
Un crud dușman pîndind cu îndîrjire
Să pună o deplină stăpînire
Pe bietul om ce-n mreje îi va cădea odată.

A lumii învechită-apucătură,
Unde-nțîlnești doar soți robiți ori înșelați,
Și țara-i plină de geloși bărbați,

I-au ațîțat nemărginita ură.

De-aceea s-a jurat cu strășnicie
Că dacă însuși cerul — atît de-ndurător —
Ar fi unei Lucreții ¹ din nou plăsmuitor,
El n-o să rabde jugul numit căsătorie.

Și dacă dimineața, ocupat
Cu treburile micului regat
Menite să aducă mulțumire,
Punînd o înțeleaptă rînduire
În darea datorată către stat
De-orfani și de vădane oropsite,
Curmînd un bir, pe care războaie nedorite
Odinioară l-au înscăunat —
A doua jumătate a zilei, multrîvnită,
Era doar vînătoarei hărăzită,
Unde mistreții, urșii ce-ntîlnea,
Oricît se apărau cu-nversunare,
Lui îi stîrneau mai mică-ngrijorare
Ca sexul slab, de care se ferea.

Poporu,-n vremea asta, doritor
Să aibă un urmaș cît mai curînd,
Care să-l cîrmuiască mărinimos și blind,
Voia să-l vadă c-un moștenitor.

¹ *Lucreția* — soția lui Tarquinius Collatinus, care, batjocorită de Sextus, fiul lui Tarquinius Superbus, s-a sinucis. A devenit simbolul femeii curajoase, hotărîte și statornice în credința conjugală.

Deci la palat, odată, sosesc cu mic cu mare,
Să facă cea din urmă încercare.
Un orator impunător și demn,
Cel mai vestit pe care țara-l are,
Rosti ce se cuvine într-un prilej solemn.

El dete glas dorinței tuturor :
Un neam ales să-și aibă în prințul lor un tată,
Regatul în vecie să-l facă-nfloritor.
Și-a încheiat, apoi, prevestitor,
Că el vedea un proaspăt meteor
Născut dintr-o nuntire fără pată
Umbrind pînă și luna cu nimb strălucitor.

Mai pe-nțeles, mai simplu, cu-un glas mai răspicat,
Supușilor săi prințul acest răspuns le-a dat :

— „Mă măgulește grija ce-mi arătați azi, mie,
Mîinindu-mă spre-al căsniciei laț,
Căci ea, cum văd, mi-aduce plăcuta mărturie
A dragostei pe care mi-o purtați !
Dorința voastră m-a mișcat, firește ;
Sînt gata chiar și-acuma să v-o-mplinesc, degrabă.
Căsătoria, însă, e pare-mi-se-o treabă
De care înțeleptul cu grijă se păzește.
Uitați-vă la fete : ce cuminiți
Par toate-n casa dragilor părinți ;

Nu sînt decît virtute, bunătate,
Sfială cîtă vrei, sinceritate ;
Dar la un ceas după căsătorie,
De mască ştiu, abil, să se despartă
Şi sigure acuma pe-a lor soartă
Le pare-nţelepciunea — nerozie ;
Şi-aruncă masca cea trandafirie
Şi, după o răbdare-ndelungată,
În noul lor cămin, cu dărnicie,
Şi-arată faţa cea adevărată.

Tăcuta, vezi de-ndată cum se schimbă
În megera cu mîncărimi de limbă
Ce fulgeră şi tună deseori.
Sfioasele se schimbă în cochete,
Pălăvrăgesc mereu de toalete
Şi plîng că n-au destui adoratori.
Iar cele ce înclină spre artele frumoase,
Cu o pricepere de nesmintit,
Zdrobind şi pe-autorul oricît de iscusit,
Devin adesea foarte preţioase.
Iar cînd se cred la jocuri norocoase,
Pierd tot — argint, odoare şi mobilă, inele,
Ba chiar şi haina de pe ele.

Deşi bat toate căi deosebite,
Un lucru doar din asta poţi alege,

În care toate vrerile-s unite :
Dorința lor să fie pururi lege !
Ori sînt convins că într-o căsnicie
Cu fericirea greu la cap o scoți,
Cînd vor să poruncească ambii soți.
Dar dacă-nsurătoarea mi-o hărăziți azi, mie,
Cătați-mi o copilă arătoasă,
Modestă și deloc orgolioasă,
Să mă asculte fără să crîcnească,
Să aibă o răbdare îngerească
Și nici măcar o umbră de voință ;
Cășiți-o și mă-nsor cu-acea ființă !“

Sfîrșindu-și cuvîntarea lui moralizatoare,
Pe calu-i prințul a sărit călare
Și a pornit în goană, vijelie,
Să-și întîlnească ceata în cîmpie.
Lăsînd în urmă țarini și ogoare
Își află vînătorii întinși pe iarba moale ;
Abia apucă, sprinteni, să se scoale
Și cornul înspăimîntă ale pădurii fiare.
În haite lătrătoare, zăvozi nerăbdători
Apar dintre colibe cu pașii lor ușori ;
Copoii-aceștia ageri, cu ochii ca de foc,
Din vizuini de fiare la postul lor revin
Tîrîndu-i după dinșii către-al odihnei loc
Pe slujitorii vajnici care de zgardă-i țin.

Înștiințat e prințul de unul dintr-ai săi
Că-i totul gata, urma e aflată ;
Dă ordin vînătoarea să-nceapă de îndată
Și cerbu-i hăituit de cîinii răi.
Și cornurile, care-ntr-una sună,
Și caii ce nechează dimpreună,
Și cîinii care latră-ntăritați,
De larmă umplu zarea pădurii răscolite ;
În vreme ce ecoul le dă puteri sporite,
Ș-afundă toată ceata în codrii-ntunecați.

Din întîmplare, poate, ori fiindcă-i fu sortit,
Prințul porni pe-un drum mai ocolit,
Neînsoțit de nici un vînător.
Gonind mereu, mai singur e, firește,
Și, pîn' la urmă-atît se rătăcește
Că nici copoi n-aude, nici corn răsunător.

Meleagul unde-l duse pășania ciudată,
Cu rîuri cristaline și iarbă-ntunecată,
Îți strecura în suflet o tainică uimire.
Natura simplă și neîntinată
I se păru atît de frumoasă și curată,
Că binecuvîntă această rătăcire.

Visînd cu larg deschisele-i pleoape
Vrăjit de codrii falnici, de pajiști și de ape,

Și inima, și ochii-i deodată s-au trezit
 În fața lor cu-o chipeșă ființă,
Cea mai încântătoare și dulce cu puțință
Din câte-au fost vreodată sub cerul nesfârșit :
 Era o păstoriță, o copilă —
 Torcea pe malul apei curgătoare ;
Și-n vreme ce mîna o turmă de mioare
 Cu mîna harnică, abilă,
 Ea fusu-l învîrtea cu-ndemînare.

 Putea să-nfrîngă inimi nemiloase ;
Obrajii ei făceau și crinii să pălească,
 Iar proștețimea lor firească
Le-o ocroteau într-una zăvoaiele umbroase ;
Pe buze-avea candoarea copilăriei caste,
 Iar ochii-ascunși sub pleoapele-adumbrite,
 Albaștri ca azurul bolții vaste
 Purtau în ei lumini rar întîlnite.

Uimitul prinț, în drumu-i prin tainica pădure,
Privește frumusețea ce sufletu-i desfată ;
La zgomotul ce-l face, călcînd cu pas ușure,
Spre el și-ntoarce ochii ne-asemuita fată.
Cînd se văzu privită de-o față-ncoronată
Tot chipul i se-aprinse de-o vie-mbujorare :
Făptura ei acuma și mai frumoasă pare,
Căci pe obrajii rumeni, ca floarea-nvăpăiată,
Sfiala într-o clipă-i atottriumfătoare.

Sub văl nevinovat de gîngaşă pudoare,
 Prinţul descoperi o simplitate
 Şi o blîndeţe, o sinceritate
De care sexul slab credea că nu-i în stare,
Dar le vedea la dînsa firesc îngemănate.

Cuprins de-o-nfiorare ce nu şi-o cunoştea,
S-apropie ca-n vrajă şi, mai sfios ca ea,
 Mărturisi cu glasul tremurat
Că şi-a pierdut hăitaşii şi ceata de copoi ;
De vînătorii-i sprinteni o întrebă apoi —
De n-a văzut vreunul prin codru înfundat.

— „Pustietatea asta pe nimeni n-a momit,
Şi tu eşti primul care pe-aici ai străbătut,
Dar să nu fii, stăpîne, de fel neliniştit :
Am să te scot îndată la un drumeag bătut.“

— „Pentru norocul meu ne-asemuit,
 Dau zeilor răsplată înmiit !
Străbat aceste locuri pustii a mia oară,
 Dar pînă astăzi nici n-am bănuit
 Că ele-ascund asemenea comoară !“

Ea vede-n vremea asta cum prinţul se apleacă
 La marginea pîrîului sprintar,
 Să-şi stingă-n unda verde de cleştar
 Cumplita sete care-l seacă.

— „Stăpîne, stai o clipă !“ strigă fata,
Și alergînd mai iute ca săgeata
Aduce din coliba ei o cană,
Pe care, cu sfiala-i de codană,
O-ntinde aceluia-n care iubitul ea aflat-a.

Potire prețioase de-agată și cristal,
În care aurul sclipește triumfal,
C-o artă migăloasă cioplite dinadins,
Cu pompa lor deșartă nicicînd nu i-au părut
Atît de minunate ca vasul mic de lut
Pe care păstorița i l-a-ntins.

Apoi, cătînd un lesnicios făgaș,
Care pe prinț să-l ducă la oraș,
Străbat păduri și stînci prăpăstioase
Tăiate de puhoaie zgomotoase.

Dar prințul pe cărare cu grijă pașii-și poartă,
Întipărîndu-și bine poteca-ntortocheată ;
Și astfel dragostea-i șireată,
Gîndind să se întoarcă și-altădată,
I-a desenat o credincioasă hartă.
Într-un desiș cu umbre alungite
Îl duce păstorița, în sfîrșit,
Și pe sub ramurile încîlcite
El vede într-o zare de șes nemărginit
Palatul său cu turle aurite.

Odată despărțit de vergura nurlie,
Aruncă o privire adînc îndurerată ;
Se depărtează prințul încet, fără să știe,
 Cu inima străpunsă de-o săgeată.
Gîndind la întîlnirea cu mîndra fetișcană,
 Pășește către casă ca-ntr-un vis ;
Dar chiar de-a doua ziuă îl doare noua-i rană
Și copleșit se simte de jale și plictis.

Cînd poate, o pornește la vînătoare iarăși,
 Și-acolo, cu o rară-ndemînare,
 Se descotorosește de tovarăși,
Ca să se rătăcească iar, ca din întîmplare.
 Copacii-nalți și culmile trufașe
De dînsul cercetate cu gînduri pătimașe,
Și-ndemnul ce i-l dete iubirea credincioasă,
 Îl ajutară ca, din alte-o sută,
 Să dibuie poteca cunoscută
Ducîndu-l pîn' la păstorița cea frumoasă.

Află că laolaltă cu tatăl ei trăiește,
 Că Grizelida se numește,
Că amîndoi, drept hrană, au laptele de oaie,
Și că din lîna toarsă de mîna ei cu sîrg
 Fără-a fi dat vreodată pe la tîrg,
 Își întocmesc modestele lor straie.

Cu-atît se-nflăcărează cu cît mai des o vede,
Și-i prețuiește firea, și-n sufletu-i se-ncrede ;
Și simte, admirîndu-i făptura înzestrată,
Că dacă păstorîta-i ca o zeie,
E pentru că o sprintenă scînteie
Din flacăra ce-l arde și-n ochii ei s-arată.

Nespus, nespus de mult s-a bucurat
Că prima lui iubire așa s-a nimerit,
Și fără de zăbavă adună la palat
Întregul sîtat al țării și astfel i-a grăit :

— „Acum sînt gata să-mi aleg mireasă,
Dorința voastră ascultînd-o,-n fine ;
Nu vreau s-o iau din țările străine,
Ci dintre voi, cuminte și frumoasă,
Cum și străbunii noștri făcură deseori.
Dar am s-aștept această zi aleasă,
Ca să vă spun cu cine mă însor !“

Și noutatea, cum a fost aflată,
În lung și-n larg s-a răspîndit îndată.

Și nu pot spune cît s-au bucurat
Supușii-acelui plai îndepărtat,
Și ce avînt cuprinse-ntreaga țară ;

În culmea fericirii, sărmanul orator,
Care vorbise-atît odinioară,
Se socotea al nunții autor.

Un om și jumătate se socotea pe sine !
— „Cu marea-mi elocință înduplec pe oricine“,
Spunea adeseori, încrezător.

S-a rîs apoi văzînd cu cîtă grabă
Frumoasele se puseră pe treabă,
„Ca să-l subjuge, ca să fie-alese
De prințul lor, pe care doar sfînta modestie,
Din darurile toate, putea să-l mai îmbie —
Așa cum el de zeci de ori spusese.

Cu toate-acum își schimbă veșminte și ținută,
Se-arată mai sfioase pînă și cînd strănută ;
Își îndulcesc și vocea ; degrabă, fără preget,
Pîn' la un lat de palmă înaltul concii descrește ;
Și-acopăr toate gîtul, iar mîneca sporește,
C-abia li se mai vede o margine de deget.

În tot orașu-ncepe o muncă încordată,
Pentru măreața nuntă-apropiată ;
Puzderie de meșteri întîlnești.
Ici se lucrează mîndrele calești,
C-o nouă linie, ce te seduce ;
Frumoase sînt și bine întocmite,

Și aurul de peste tot străluce,
Și nu e cea mai mare din ispite.

Ca să privești în voie și fără vreun obstacol
Întregul fast al marelui spectacol,
Tribune lungi ți se aștern în cale ;
Și meșterite arcuri triumfale
Îl proslăvesc pe prințul cel viteaz
Și-a dragostei izbîndă care-l învinse azi.

Aici, meșteșugite de-o iscusită mînă,
Acele focuri care, un tunet mic stîrnind,
Pămîntul sperind,
Noi stele-aprind pe bolta azurie.
Acolo, trupa de balet stăpînă,
În dans zburdalnic talia-și mlădie ;
Și-acolo zeii-n operă învie,
Cea mai frumoasă de Italia plăsmuită,
În repetate ritmuri de arie-ndrăgită.

Și iată că sosește ziua-n care
Se hotărîse marea sărbătoare.
Pe-al cerului strălucitor contur,
Frumoasa Auroră abia de isprăvise
Să risipească aur și azur,
Că sexul cel frumos se și trezise.

Mulțimea curioasă pe uliți se aşază ;
Din loc în loc străjerii stau de pază,
Să-mpingă-n lături lumea mult prea nerăbdătoare,
Să facă loc caleştii princiare.
De trîmbițe palatu-ntreg răsună,
De flaute şi-oboae, cimpoaie cîmpeneşti,
Şi pretutinden unde mulțimea se adună
Doar goarne şi trompete desluşeşti.

„
Frumosul prinț s-arată urmat de-al curții stol ;
Se-nalță pretutinden lungi urale,
Dar sînt surprinși cu toții cînd, după un ocol,
Spre-nvecinatul codru din nou își taie cale
Plătindu-și zilnicul obol.
— „Priviți, spun toți, triumfă tot vechea înclinare ;
Cu toate că îl arde al dragostei pîrjol,
Tot vînătoarea este iubirea lui cea mare !“

Străbate într-o goană îndrăcită
Şi țarini, şi ogoare, şi muntele din zare,
Şi-n codru dă năvală, lăsîndu-și uluită
Suita-nsoțitoare.
Şi după ce străbate poteci întortocheate,
Pe care-ndrăgostitul ușor le dibuiește,
El dă,-n sfîrșit, de urma colibei căutate
În care draga lui sălăşluiește.

De nuntă, Grizelida, îndată ce-a aflat,
Căci vestea ca săgeata a zburat,
Veşmînt de sărbătoare a îmbrăcat în pripă ;
Regescu-alai să-l întilnească
Ea, din coliba-i ţărănească,
Ieşi-n aceeaşi clipă.

— „Unde te-avînţi cu vîntul în cosiţă ?
O-ntreabă prinţul calea-i aţinînd,
Cu dragoste la dînsa căutînd.
Zadarnică ţi-e graba, frumoasă păstoriţă,
Căci nunta-n care însumi fi-voi mire,
Oricît o să te mire,
Fără de tine nu cred să se ţie !
Da, te iubesc şi vreau să-mi fii soţie !
Aleasă-ai fost dintre-altele o mie
Ca să-mi petrec cu tine viaţa toată,
Dacă voinţa-mi fi-va respectată !”

— „Ah, zise ea, stăpîne, nu cred c-am fost sortită
S-ajung din păstoriţă, prinţesă preaslăvită !

Eu cred că-ţi rîzi de mine !”

— „Nu, nu, răspunde prinţul, ai auzit preabine !

Cu tatăl tău m-am şi-nvoit

(Căci prinţu-avuse grijă din vreme să-l previe).

Aşa că, păstoriço, te rog să-mi fii soţie !

Atîta mai rămîne, căci totu-i pregătit !

Dar pentru ca o pace temeinic încheată
Să dăinuie-ntre noi, aş vrea
Să-mi juri, iubita mea, că niciodată
N-ai să încerci să ieşi din vorba mea !“

— „Ți-o jur ! îi zice fata, cu inima-mpăcată.
Chiar dacă-l luam din sat pe cel mai nensemnat,
M-aş fi supus, şi jugu-i cu drag l-aş fi purtat ;
Cum să nu-ţi fiu acumă supusă, devotată,
„ Cînd în fiinţa ta eu am aflat
Şi soţul şi stăpînul dintr-o dată ?“

• Astfel şi-arată prinţul dorinţa-i neclintită.
Mireasa e pe placul curţii-ntregi.
El duce păstoriţa să fie-mpodobită
Cu straie hărăzite soţilor de regi.
Iar doamnele menite cu-această-nsărcinare,
Colibei îi trec pragul ; acolo, fără grabă,
Şi-arată meşteşugul şi marea-ndeminare,
Dînd graţie şi farmec la orişice podoabă.

În casa-n care buzna dară,
Curtencele-admirară
Cu cîtă artă-ascunde biata fată,
Sub curăţenia strălucitoare,
Nevoile şi sărăcia-i mare ;
Căci nevoiaşa casă de ţaran,

Umbrită de un falnic și răcoros platan,
Le pare o colibă fermecată.

Dar, iat-o, din cocioabă-acum apare
Copila-ncântătoare ;
Aplauze întîmpină fierbinte
Frumosu-i chip, alesele-i veșminte ;
Dar toată-această pompă cam ciudată
Căinți aduce prințului tăcut,
Căci simplitatea cea nevinovată
Din portul ciobăniței s-a pierdut.

Intr-un rădvan de aur și ivoriu
S-așează păstorița cu multă măreție ;
Alături urcă prințul, și-i rumen de mîndrie,
Căci i se pare astăzi la fel de meritoriu
Să stea lînga iubita lui soție,
Ca și izbînzile pe-al țării teritoriu.
În urma lor se-nșiră-n lung convoi
Curtenii prințului, cei mai de soi,
Păstrîndu-și rangul după stirpe, ori
După-nsușiri de mari diregători.

Aproape tot orașul pe țarini revărsat,
Cîmpia dimprejuru-i a preschimbato-n stradă ;
De-alegerea făcută de prinț au și aflat,
Și toți, cu nerăbdare, așteaptă să-l revadă.

E el ! Îl împresoară și, despicînd duiumul
Poporului, rădvanul cu greu își taie drumul :
De strigăte și chiot mereu întîmpinați,
Sărmanii armăsari de-a binelea speriați
Ba tropăie, se-avîntă, ba sar ca o sfîrlează,
Dînd îndărăt mai mult decît înaintează.

La templu poposiră, în sfîrșit ;
Și-acolo, printr-un tainic legămînt
Al unui sacru jurămînt,
Cei doi, pe veci destinul și-au unit.
Apoi către palat ei se îndreaptă
Unde atîtea bucurii i-așteaptă :
Joc, dans și alergări, cavaleriești turnire,
Ce-s pretutindenea prilej de veselire.
Spre seară, Hymeneul cu pletele-aurite,
Cu castele-i plăceri frumoasa zi-ncunună ;
A doua zi sosesc din depărtări
Și-n sala tronului s-adună
Mulți magistrați dibaci în cuvîntări,
Pe prinț și pe prințesă, voioși, să-i felicite.

De doamnele de curte-nconjurată,
Frumoasa Grizelida, părăind netulburată,
Ca o prințesă îi primește,
Ca o prințesă le vorbește.
Și faptele-i atîta de chibzuite fură,

De parcă cerul însuși comoara-i minunată
 Și-a revărsat-o, fără de măsură,
 În sufletul și-n trupul ei deodată.
Purtările alese din lumea mare-nvăță ;
Ea chiar din prima ziuă și în răgazuri scurte,
 Talentul, harul doamnelor de curte
 Atît de bine și le-a însușit,
 Că bunu-i simț, străin de tulburare,
 Mai lesne pașii i-a călăuzit,
 Decît, pe vremuri, turma de mioare.

N-a fost un an și cerul a și milostivit
Iubirea lor fierbinte cu rodul multdorit.
Nu prințul așteptat le-a poposit în casă :
Era așa plăpîndă copila de crăiasă,
Că-n viață cum s-o țină s-au și gîndit pe dată.
 Cum tatălui copila îi plăcea,
Venea mereu s-o vadă, de cîte ori putea,
 Iar Grizelida se uita la fată
 De-a dreptul fermecată.

A vrut s-o alăpteze crezînd că-i cu putință.
— „O, cum să fiu scutită de-această datorie
Pe care copilița, plîngînd, mi-o cere mie,
Să-mi dea apoi dovadă de nerecunoștință ?
 Silită de împotriviri ciudate,
Pot eu, copilei mele, cu-atîta ușurință,
 Ca mamă să-i fiu doar pe jumătate ?“

Cînd prințu-o auzi vorbind astfel,
Ceva ciudat se petrecu în el :
Sau dragostea-i nu mai ardea, precum
Îl mistuise-ntr-una la-nceput,
Sau că posomorîrea-i din trecut
Reînviată din mocnitul scrum,
Pe cuget își lăsase perdeaua ei de fum,
Și inima din drum i-a abătut —
În faptele prințesei i se pare
Că nu prea vede el sinceritate ;
Virtutea soaței sale mult îl doare —
Capcană ce-i pîndește încrederea-o socoate,
Și mintea-i frămîntată de griji nenumărate,
Se lasă ispitită de orice bănuială,
Și pune cu plăcere la-ndoială
Prisosul fericirilor gustate.

Ca să-și aline chinul ce sufletu-i sfișie,
O urmărește, dornic s-o vadă hărțuită,
Printr-o supraveghere grijulie
Și printr-a fricii silnicie,
Prin tot ce pune-o graniță vădită
Între-adevăr și prefăcătorie.

„Nu vreau, își spune prințul, să fiu îmbrobodit !
Dacă există-aievea-aceste haruri,
Prin cele mai cumplite și silnice amaruri
Ele se vor căli neconținut !“

O ține în palatu-i zăvorîtă,
Departa de a curții desfătare,
Ea singură-n iatacul în care, mohorîtă,
Abia pătrunde-o rază doar de soare.
Încredințat cum că podoabele cochete
Și orișice găteală strălucită
Pentru un sex creat de fire să desfete,
Îl poate duce lesne în ispită —
Îi cere înapoi cu îndârjire
Inel, rubine, perle, orice bijuterie
Ce-au fost dovezi gingașe de iubire,
Cînd din îndrăgostit ajunsese soț să-i fie.
Știindu-se pe cuget fără pată,
Ea, care-a fost într-una înclinată
Să-și facă datoria de soție,
I le înapoiază pe loc, făr' de minie ;
Văzîndu-l cît dorește să-i ia tot ce i-a dat
La fel de încîntată ea i s-a arătat
Ca și atunci cînd le-a primit cu bucurie.

„Vrea să mă-ncerce soțul, de-aceea-s hărțuită,
Își zice ea ; n-o face spre a mă chinui ;
Doar ca să-mi redeștepte virtutea amorțită,
Căci un prea lung repaos o poate nimici.
De nu dorește asta, eu sînt încredințată
Că doar așa se poartă stăpînul meu cu mine,
Ca prin necazuri multe, prin lunga lor durată,

Credința să mi-o-ncerce și mai bine.
În vreme ce atîtea femei nenorocoase
Își lasă-n voie pașii ca patima să-i poarte
Pe sute de cărări primejdioase,
După plăceri zadarnice, deșarte ;

În vreme ce Preasfîntul, cu-nceata lui dreptate
Le lasă peste margini de hăuri aplecate
Și nu-i pasă de răul ce poate să le-aștepte,
De marea-i bunătate îmboldit,
El m-a ales pe mine, ca pe-un copil iubit,
Și-ncearcă din cusururi să-mi îndrepte.
E fericit acela ce rabdă vitejește.
Să-i îndrăgesc și mila părintească,
Și mîna ce-o slujește !“

Pe prinț nu-l mulțumește supunerea ei mută
La tot ce poruncise nemilos :
„Văd ce temei își are virtutea-i prefăcută,
Vrea să-mi arate,-și spune, că hula-i de prisos,
Căci inima din care iubirea-i dispărută
Greu poate să mai fie atinsă de ponos.

Soția mea își strînse iubirea ei întreagă
În copilița-i dragă ;

De vreau să mă conving cât e de blindă
Numai aicea sorți am de izbîndă,
Numai aicea taina se dezleagă !“

Neștiutoare Grizelida, biata,
Se pregătea să-și alăpteze fata,
Care la sînul ei culcată,
Rîdea și se juca nevinovată.

— „Ți-e dragă,-i spune prințul, cea pe care
Am să ți-o iau la vîrsta asta crudă,
S-o cresc și s-o păzesc fără-ncetare,
De multe-ți cusururi să n-audă.

Căci soarta-n cale-mi scoase
O doamnă învățată și cu virtuți alese;
S-o-nvețe pe copilă purtările frumoase,
Așa cum se cuvine de fapt unei prințese !
Fii gata deci să te desparti de ea ;
Am să trimit îndată să ți-o ia !“

Vorbindu-i astfel iese, căci nu are tărie,
Nici ochi atît de cruzi,
Să vadă cum din brațe îi smulg cu dibăcie
A dragostei unică și vie mărturie ;
Obrajii Grizelidei de lacrimi grele-s uzi ;
Simțind cum o întunecă mîhnirea,
Nenorocirii sale i-așteaptă împlinirea.

Cînd cel menit să-i ieie copila, fără milă,

În fața ei s-a-nfățișat,

I-a spus : — „Poruncii, mă supun umilă !”

Strîngînd la piept plătîndu-i copilaș,

L-a sărutat prelung și pățimaș,

Dar brațele gingașe de ea s-au încleștat,

Atunci cînd, hohotînd, trimisului l-a dat.

Durerea ei, ah !, cît a fost de mare !

Un prunc să smulgi sau inima ce bate

În sînul unei mame iubitoare,

Sînt chinuri tot atît de nendurate.

Aproape de cetate era o mînaștire

Ajunsă, prin vechimea-i, glorioasă,

Fecioare-n ea duceau o aspră viețuire,

Vegheate de-o măicuță cuvioasă :

Tocmai aici, în taina cea mai mare,

Fără să se arate ce fel de rude are,

Cu multele-i odoare copila fu lăsată,

Făgăduindu-se răsplată mare

Atenției cu care va fi înconjurată.

În vremea asta prințul, cercînd prin vînătoare

Să-și izgonească-amara remușcare

Ce l-a cuprins pentru cruzimea-i nentrecută,

Soția să-și revadă s-a ferit,

Ca de-o tigroaică după ce i s-a fost răpit
De timpuriu odrasla nou-născută.
Ea totuși l-a primit neabătută
Și-n cale bucuroasă i-a ieșit,
L-a dezmiardat cu-aceleași dulci cuvinte
Ca-n zilele de dragoste fierbinte.
Devotamentul mare ce-l are pentru sine
Îl umple de căinți și de rușine ;
De-amărăciune, însă, el tot nu se desparte.
Deci, după două zile de lacrimi mincinoase,
Spre a-i săpa în suflet răni și mai dureroase,
Îi spune că de-o tristă moarte
Copila lor iubită avu parte.

Cumplita lovitură aproape c-o răpune ;
Și totuși, năpădită de-o grea amărăciune,
Văzînd că prințu-și schimbă a chipului culoare,
Păru să-și uite-ndată nenorocirea mare,
Păstrîndu-și nentinată iubirea preacurată,
Durerii sale false s-aducă consolare.

Această nentrecută și mare bunătate
Cîtă putea soția să-i arate,
Înduplecînd cumplita-i nemdurare,
Îl umple de atîta-nduioșare,
Încît chiar inima îi dă povață
Să-i spună că preascumpul lor odor
Trăiește și se bucură de viață.

Dar fierea-i porunci necruțător
Că e mai bine să rămână mut,
Secretul să nu fie cunoscut.

Din ziua asta, iarăși între soți
Iubirea se vedește-mpărtășită ;
Mai multă-nflăcărare să regăsești nu poți
Între iubit și ființa îndrăgită.

De cincisprezece ori, mereu în alte case,
Ivind noi anotimpuri, soarele se mutase,
Fără-a vedea-ntre ei vreo dezbinare ;
Iar dacă uneori, din întâmplare,
Cu fleacuri pe cei doi îi supăra,
Nu o făcea decît spre-a-mpiedica
Să vadă, poate, dragostea cum moare,
Ca și fierarul care, de munca lui zorit,
Un strôp de apă-azvîrle peste jar,
Cuptorul somnoros să-l redeștepte iar,
Silindu-l să dogoare înzecit.

În acest timp, la schimnice, în casă,
Prințesa creștea mare și frumoasă :
La gingășia-i plină de nevinovăție,
Ce-o moștenise de la mamă,
Aduase de la părintele-i de seamă
O nobilă mîndrie.

Plăcutele lor daruri în fiică s-au unit
Tinzînd o frumusețe fără cusur să fie.

Ca luna strălucește printre stele ;
Și-ntîmplător un nobil curtean, cu braț de fier,
Înalt și tînăr, mîndru ca soarele din cer,
Zărind-o într-o zi printre zăbrele,
Se-ndrăgosti de rarul giuvaer.
Prin darul ce femeia-l primi prin voia firii,
Și care nu lipsește nicicînd unei frumoase,
De-a bănui o rană ascunsă-n veci privirii
Ce ochii ei în inimi pot s-o lase,
Domnița înțelege-ntr-o clipită
Cît de adînc, năvalnic e iubită.
Și după ce o vreme s-a tot împotrivit,
Așa cum se cuvine cînd vrei a spune „da“,
C-o dragoste la fel de gingașă și ea
La rîndu-i l-a iubit.

Ce-ar fi putut la tînăr să-ți displacă ?
Era viteaz, și chipeș, și nobil prin părinți ;
Dorind din tînăr ginere să-și facă,
De mult pusese ochii pe el slăvitul prinț.
Primi, deci, bucuros plăcuta știre
Despre înflăcărata lor iubire,
Pe care tinerii nu vor s-o mai ascundă.
Dar, neclintit, urmîndu-și ciudata lui pornire,

Simțind cum îndoiala începe să-l pătrundă,
El chibzui să pună la-ncercare
Iubirea lor cea mare.

„Eu le doresc, își spuse, o viață fericită,
Dar vreau ca printr-o crudă nepăsare,
Sau printr-o aspră neînduplecare,
Iubirea să le fie mai călită ;
Cu-acest prilej să fie încercată
Răbdarea soaței mele înc-o dată,
Nu cum făcui odinioară ;
Acum nu mă mai scurmă a geloziei gheară,
Căci sînt convins de dragostea-i curată,
Ci pentru ca să vadă cu ochii fiecare
Blîndețea, bunătatea, înțelepciunea-i mare ;
Astfel, cu-aceste daruri cum rar e cu putință
Pe muritori să-i vezi împodobiți,
Ei de-un adînc respect să fie copleșiți,
Și să slăvească cerul plini de recunoștință.”

Zvonește, dar, că soața nedîndu-i un fecior,
Care să fie țării cîndva moștenitor,
Și că fetița ce i-o dăruise
Încă din leagăn i se prăpădise,
Își caută altunde norocul mai cu spor ;
Că dintr-un neam ilustru e noua lui soție,
Că pîn-atuncea doar în mînăstire
A fost crescută-n nevinovăție,

Că nunta-ncununa-va adîncea lui iubire.

Cînd vestea-aceasta crudă-au auzit

De spaimă cei doi tineri au pălit !

Apoi, fără s-arate necaz sau remuşcare,

Vesti soţiei sale credincioase

Că trebuie s-o lase,

Ca să întîmpine un rău mai mare ;

Căci miniat, poporul, de spiţa ei prea joasă.

Îi cere să-şi aleagă o nobilă mireasă.

— „Întoarce-te, îi spune, de unde ai venit,

La vechea ta colibă cu-acoperiş de şită,

Şi-mbracă vechiul strai de păstorită

Pe care ţi l-am pregătit !“

În linişte ascultă şi cu-mpăcare blîndă

Printesa, tot cuvîntul de osîndă ;

Dar dincolo de chipul ei senin

Ce sfişiere groaznică, ce chin !

Cu ochii ei albaştri în lacrimi înotînd,

Printesa, mai frumoasă ca oricînd,

Se-asemuie cu primăvara-n care

Cad picuri mari de ploaie din cerul plin de toare.

— „Tu îmi eşti soţ, dar şi stăpîn şi rege,

Ea suspinînd îi spune şi-i gata să leşine,

Cu toate că-i cumplit ce aflu de la tine,

Mă strădui să te fac a înțelege
Că drag mi-e să te-ascult cum se cuvine !“

Stingheră în iataç ea intră-ndată,
Își scoate straiile strălucitoare
Și-mbracă iar tăcută, resemnată,
Cu inima abia-ndrăznind să bată,
Pe cele de pe cînd păzea mioare.

În straiile preasimple și modeste,
Ea prințului îi spune cuvintele aceste :
— „De tine nu mă pot îndepărta
Pînă nu-mi ierți greșala că, vai, te-am supărat !
Povara sărăciei e lesne de-ndurat,
Dar eu nu pot, stăpîne, să-ndur mînia ta !
Te rog părerii mele de rău să-i dai crezare,
Și în coliba tristă rămîn cu mulțumire,
Iar timpul n-o să-mi pună la-ncercare
Umila prețuire, statornica iubire !“

Supunerea-i adîncă și-a inimii noblețe,
Sub ponosita-i haină păstorească,
Ce în aceeași clipă făcu să se trezească
În prinț, înflăcărarea aprinsă-n tinerețe,
Ar fi curmat porunca menită s-o gonească ;
Mișcat de-aceste farmece neșterse
Și gata-gata lacrimi să reverse,

El vru să-nainteze,
Ca s-o îmbrățișeze,
Cînd dintr-o dată strașnica voință
De-a fi nenduplecat în simțăminte
Cîștigă iar asupra iubirii-o biruință.
Și astfel îi răspunse în crîncene cuvinte :
— „Ce-a fost, nu-mi amintesc, nu-mi dau silință ;
Sînt mulțumit de cruda-ți remușcare,
Dar du-te, căci e vremea de plecare !“
Ea pleacă de îndată privind făr' de putere
Cum tatăl ei, în straiul sărman de altădată,
Cu inima străpunsă de-o aprigă durere,
Plingea schimbarea sorții atît de ne-așteptată.

— „Să mergem, spuse dînsa, iar în pădurea deasă,
Printre sălbăticiuni, în biata noastră casă,
Lăsînd acest palat cu falnicu-i alai.
Coliba noastră n-are atîta măreție
Dar vom găsi acolo, în nevinovăție,
O tihnă fără margini și-un mult mai dulce trai !“

Sosind cu mare trudă în codrul părăsit,
Uitata furcă iarăși în mîna ei încape ;
Ea o să toarcă iarăși pe malul blîndeii ape,
Unde cîndva cu prințul s-a-ntîlnit.
Cu liniște în suflet și fără-amărăciune,
Ea către cer înalță smerită rugăciune,
Ca prințului să-i deie și faimă și averi,

Să-i îplinească orice dorință cu temei ;
Iubirea răsplătită cu mii de mîngîieri,
Nu e mai arzătoare decît iubirea ei.
Dar soțul drag pe care îl plînge, pasămite,
Dorind s-o mai încerce înc-o dat',
În sihăstria-i veste îi trimite
Să vină de îndată la palat.

— „O, Grizelida,-i spuse, cînd o văzu sosită,
Se cade ca prințesa cu care mîine,-n zori,
'Cu pompă princiară, la templu, mă însor,
De tine și de mine să fie mulțumită !
Priceperea întreagă ți-arată, căci doresc
Să mă ajuți să plac femeii ce-o iubesc ;
Știi în ce fel se cade de toți să fiu slujit :
Nici o economie, ca să nu-i par zgîrcit ;
Să simtă că-i iubită de un obraz regesc !

Vădește-ntreaga-ți dibăcie,
Odăile le vreau cît mai mărețe,
De pretutindenea să te îmbie
Numai belșug și numai bogăție,
Și curățenie, și politețe ;
În minte pururea să-ți fie
A principesei tinerețe.
Căci o iubesc din suflet, să se știe !
Ca să te fac să afli și mai bine
Ce treburi te așteaptă, ce corvezi,
Va fi de-ajuns numai s-o vezi
Pe cea căreia-i vei sluji cum se cuvine !“

Intocmai cum în prag de răsărit
Se-arată Aurora luminoasă,
La fel prințesa s-a ivit
Ba încă mai frumoasă.

La rîndu-i Grizelida-nduioșată,
Simți-n adîncul inimi deodată
Iubirea ei de mamă oropsită :
Icoana-acelor zile trecute și senine
Învie-n amintirea ei trezită.
Își spune : „Dacă fiica nu mi-ar fi fost răpită,
Ah, de-ar fi vrut Preasfîntul s-asoulte și de mine,
Ea ar fi fost acuma la fel de înflorită !“

Pentru prințesa tînă, -ntr-o clipă,
O vie dragoste i se-nfiripă,
Și cînd o vede că s-a-ndepărtat
Dă astfel către prințul ei cuvînt,
Mînată de un tainic simțămînt :
—„Stăpîne,-ngăduie să-ți dau un sfat :
Prințesa ce atît m-a fermecat
Și care îți va fi curînd soție,
În purpură crescută și-n bogăție rară,
Nu va putea răbda, fără să moară,
Purtarea nemiloasă ce mi-ai venit-o mie !
Pe mine sărăcia și neamul meu obscur
M-au învățat cu trude grele.
Călită sînt să trag oricîte rele

Și, fără murmur, totul să îndur ;
Ea n-a simțit durerea niciodată
Și va muri la prima oară aruncată.
La cel dintîi cuvînt mai aspru, jignitor ;
De-aceea, o, stăpîne, te implor
Fii milostiv cu biata fată !“
— „Ai grijă, spune regele sever,
Să mă slujești cît poți de bine ;
Nu se cuvine-o fată de oier
Să-mi deie lecții cînd nu-i cer,
Și datoria mea s-o aflu de la tine !“
La vorbele acestea nu spune un cuvînt,
Și pleacă Grizelida cu ochii în pămînt.

Seniori poftiți la nuntă, plini de ceremonie,
Din cele patru zări nu condesc să vie.

Într-o strălucitoare sală
În care prințul falnic pe toți i-a adunat,
Nainte să aprindă făclia nupțială,
Precum urmează el le-a cuvîntat :

— „Afară de nădejde, ce arde-n fiecare,
Doar aparența este la fel de-nșelătoare,
Puteți vedea aicea o pildă grăitoare.

Au cine se-ndoieste că tînăra aleasă
Să fie principesă cînd îmi va fi mireasă,

În sinea ei nu-ncearcă o fericire mare ?
Dar totul are-o altă-nfățișare.

Și cine să nu creadă chiar azi, cu prisosință,
Că luptătoru-acesta, setos de biruință,
La nunta mea nu-i vesel, el, care în turnire
Potrivnicii-și doboară cu-atîta ușurință ?
Și totuși nu-i decît o amăgire.

Și să nu crezi că-n jalea-i atît de-ndreptățită
Va plînge Grizelida, iar, deznădăjduită ?
Și totuși dînsa pare icoana resemnării,
Nimic n-a-mpins-o pînă la marginea răbdării !

Și cine se-ndoiește că soarta mea mai are
Cu alta,-asemănare,
Văzînd ce-ncîntătoare ființă m-a vrăjit ?
Dar dacă eu cu ea m-aș fi unit
Căințele puteau să mă sugrume
Și singur din toți prinții de pe lume
Aș fi cel mai nefericit.

Vă pare taina mea de nepătruns ;
Ca s-o dezleg, doar două cuvinte sînt de-ajuns ;
Vor risipi aceste cuvinte negreșit
Necazurile toate de care-ați auzit !

Aflați, urmează printul, că vergura nurlie
De care socotiseți că-mi leg ființa azi,
E fiica mea și-o dăruie de soție
Curteanului acesta preaviteaz,
Care-o iubește aprig și fierbinte,
Iar ea-i răspunde cu aceleași simțăminte.

Aflați că ființa mea-i adînc mișcată
De trainica răbdare, temeiul rîvnei drepte,
Al credincioasei mele soții preaînțelepte,
De mine-atît de silnic alungată.
O chem iar la palat ca să îndrept,
Prin cea mai drăgăstoasă gingășie,
Purtarea de om aspru și nedrept
Isacă din neghioaba-mi gelozie.

Am să încerc, pe cît mi-e cu putință,
Să-i împlinesc dorința din priviri,
Cu cît, pe vremuri, din nesăbuiință,
Am copleșit-o cu nenorociri.
Și dacă-i dat să dăinuie-n memorie
Necazurile care n-au frînt-o niciodată,
Eu vreau să se vorbească mereu de-această glorie
Cu care-i fu virtutea de mine-ncoronată !“

Așa cum norii-nvolburăți s-adună
Întunecînd înalta zi deodată,

Și bolta, în zăbranic îmbrăcată,
Vestește-o crîncenă furtună,
Cum vălul de-ntuneric e-nlăturat de vînt
Și-o rază de lumină coboară pe pămînt
Punînd peste întreaga priveliște comună,
Cum totu-n jur surîde-n minunea de veșmînt —
La fel și-n ochii-n care citeai cîndva tristețe
Deodată izbucnește voioasa tinerețe.

Împinsă de această neașteptată rază
Copila Grizelidei, încîntată
Să afle-acum că prințul îi e tată,
Genunchii i-i cuprinde și i-i îmbrățișează ;
Înduioșatul prinț la el o cheamă,
O saltă, o sărută și-o duce spre-a ei mamă,
Care, străfulgerată de bucuria-i mare,
Era să-și piardă,-o clipă, întreaga ei suflare,
Căci dacă-n dese rînduri ființa ei fu pradă
Atîtor chinuri lungi și nemiloase,
Și lesne suferința o-ndurase,
De-atîta bucurie, fu cît pe-aci să cadă.
Abia dacă putu la pieptul ei să strîngă
Odorul scump, pe care nu mai credea să-l vadă,
Neizbutind sărmana decît atît : să plîngă !

— „Destul ! În alte zile (ei prințul i-a vorbit),
Ai să găsești prilejul s-o strîngi în brațe-adese ;
Îmbracă iar veșmintele alese

Cu toții să fim gata de nuntit !"
Cei doi îndrăgostiți pășesc spre-altare sfinte
Unde făgăduiala dată
De-a se iubi statornic viața toată,
A fost pecetluită prin scumpe jurăminte.

Urmară-apoi turnire strălucite
Și jocuri, dansuri, muzici iscusite,
Și splendide ospete
, "Unde spre Grizelida priveau atâtea fețe,
Unde răbdarea ei atîta de-ncercată
A fost în slava cerului urcată
Prin laudele cele mai mărețe.
Poporu-arată-ngăduință
Față de prințul plin de toane,
Încît ridică-n slavă cruda-i nesăbuintă,
Ce e atît de rară în unele cotloane,
Dînd pilda cea mai bună cu putință.

DOMNULUI ***,
trimițându-i *Grizelida*

Dacă m-aș fi potrivit tuturor sfaturilor atît de diferite care mi s-au dat cu privire la lucrarea pe care v-o trimit, n-ar mai fi rămas din ea decît povestea seacă și monotună ; în acest caz n-aș mai fi avut altceva de făcut decît să nu mă mai ating de ea și s-o las în mapa albastră în care zace de mulți ani.

Am citit-o întâi la doi dintre prietenii mei.

— Pentru ce, spuse unul, stăruie atît de mult asupra caracterului eroului dumitale ? Pe cine interesează ce face el dimineața, în sfatul țării, și cu atît mai puțin cu ce se distrează după-amiaza ? Partea asta ar trebui scoasă...

— Mie să-mi scoți, te rog, spuse celălalt, răspunsul hazliu pe care prințul îl dă deputaților poporului ce stăruie ca el să se însoare. Nu se prea potrivește unui prinț așa de grav și de serios. Ai să fii bun, continuă el, ca, urmîndu-mi sfatul, să suprimi și lunga descriere a vînătorii ? Ce importanță are toată poliloghia asta

pentru povestea dumitale ? Ascultă-mă pe mine, sînt înflorituri deșarte și vanitoase, care-ți sărăcesc poemul în loc să-l îmbogățească. Și tot așa, adăugă el, și pregătirile ce se fac pentru nunta prințului : sînt plicticoase și de prisos. Cît despre doamnele dumitale care-și micșorează coafurile, care-și acoperă gîtul și-și lungesc mînele, gluma e destul de nesărată, ca de altfel și aceea a oratorului care-și aplaudă singur elocința !

— Îți mai cer, reluă cel care vorbise primul, să stai și reflecțiile creștinești ale Grizelidei, care susține că Dumnezeu e cel care vrea s-o încerce. E o predică ce nu-și are locul aici. Eu n-aș fi în stare să îndur nedreptățile prințului dumitale : ele mă înfurie și mai că le-aș suprima și pe astea. E adevărat că țin de poveste, dar zău dacă interesează ! Aș scoate, de asemeni, și episodul cu tînărul nobil care, de altfel, nu se află acolo decît pentru a se căsători cu prințesa cea mică. Asta-ți lungește prea mult povestea...

— Dar, îi spusei eu, povestea se va sfîrși prost fără asta.

— Nu știu ce să-ți răspund, spuse el, dar eu nu renunț la scoaterea acestui episod !

La cîteva zile după această discuție, făcui aceeași lectură altor doi prieteni ai mei, care nu scoaseră nici o vorbă asupra celor pomenite pînă acum, dar care, în schimb, găsiră alte cusururi.

— Depart de a fi nemulțumit de severitatea criticilor voastre, le-am spus eu, mă plîng tocmai de faptul că ea nu e atît de aspră pe cît ar trebui să fie. Mi-ați

trecut cu vederea o mulțime de lucruri, despre care alții spun că trebuie tăiate...

— Cum, ce lucruri ? ziseră ei.

— Unii au găsit de cuviință, am spus eu, că am insistat prea mult asupra firii prințului, că nu privește pe nimeni ce făcea el dimineața și cu atât mai puțin după-amiaza...

— Și-au bătut joc de dumneata, spuseră cei doi într-un glas, când ți-au făcut o astfel de critică !

— Au criticat, urmai eu, răspunsul pe care prințul îl dă celor ce-l silesc să se însoare, ca prea hazliu și, deci, nedemn de un prinț atât de grav și de serios...

— Bun ! spuse unul dintre ei. Și unde-i neajunsul ca un tânăr prinț din Italia, țară unde oamenii cei mai gravi și cu cele mai înalte demnități obișnuiesc să glumească făcându-și chiar o profesie din a vorbi de rău femeile și căsătoria, subiecte de glumă obișnuite la ei — unde-i neajunsul, zic, ca tânărul prinț să fi glumit cu astfel de lucruri ? Orice-ar fi, te rog să nu cumva să renunți la această parte și nici la cea cu discursul oratorului care credea că el îl convinsese pe prinț, și nici la povestea cu pieptănăturile mai scoborâte, căci cei cărora nu le-au plăcut răspunsul hazliu al prințului, au protestat, pesemne, și cu privire la aceste două lucruri.

— Ai ghicit, i-am spus eu, dar, pe de altă parte, cei care nu iubesc decât lucrurile vesele, nu pot să suporte gândurile creștinești ale prințesei, care afirmă că Dumnezeu vrea s-o încerce ; ei pretind că e un lucru plicticos și cu totul în afara povestirii,

— În afara povestirii ? reluă celălalt. Nu numai că reflecțiile astea se potrivesc de minune acestui personaj, dar ele sînt absolut necesare acolo unde sînt. Dumneata trebuie să faci să pară verosimilă răbdarea eroinei dumitale. Și ce alt mijloc ai avea decît acela de a o face să socoată purtarea neomenoasă a soțului ei ca pe o încercare a Domnului ? Fără asta, ea ar fi socotită cea mai proastă dintre femei, ceea ce, cu siguranță, n-ăr face o impresie prea bună...

— Nu le place, le mai spuseci, nici episodul nobilului care se căsătorește cu tînăra prințesă...

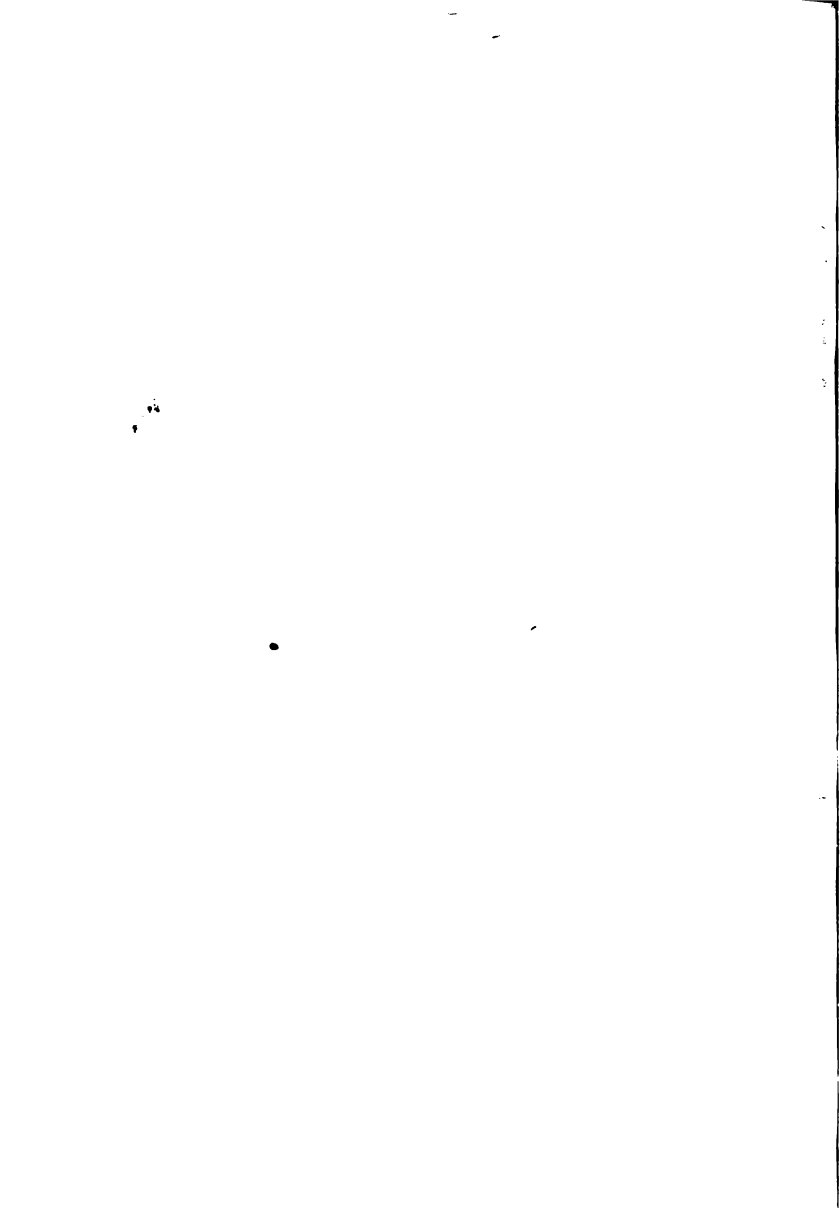
— N-au dreptate, reluă el. Cum lucrarea dumitale e un adevărat poem, cu toate că i-ai dat titlul de nuvelă, ca cititor trebuie să nu-ți mai dorești nimic atunci cînd se termină. Ori dacă tînăra prințesă s-ar fi întors la mînaștire, fără să se mărite, după ce toată lumea se aștepta la asta, n-ar fi numai ea nemulțumită, ci și cei care ar citi nuvela.

Ca urmare a acestor discuții am luat hotărîrea să las lucrarea aproape așa cum a fost citită la Academie. Într-un cuvînt am avut grijă să îndrept doar lucrurile care mi-au fost arătate ca fiind slabe prin ele însele ; cele care mi s-au părut a nu avea alt cusur decît de a nu fi pe gustul cîtorva persoane, poate un pic prea delicate, am socotit că nu e cazul să mă ating de ele.

Să fie oare înțelept
Să-nlături din bucate-un fel,
Fiîndcă-ntilnești cîte-un deștept

*Ce n-a gustat nicicînd din el ?
Nu socotiți că e mai drept
Să fie cît mai variate,
Cum sînt și gusturile toate ?*

*Orice-ar fi, am socotit că e mult mai bine să mă
încredințez publicului, care judecă întotdeauna drept.
Voi învăța de la el ceea ce am de făcut și voi urma
întocmai sfaturile sale, dacă voi ajunge vreodată să
scot o nouă ediție a acestei povestiri.*

PIELE-DE-MĂGAR

*Doamnei marchize de L***¹*

Sînt oameni cu o fire înăcrită,
Cu fruntea niciodată descrețită,
Ce nu înghit, n-aprobă, n-arată nici o stimă
Cînd opera nu este pompoasă și sublimă ;
Eu îndrăznesc să fac mărturisirea
Că uneori fînte ce-ating desăvîrșirea
Pot, neroșind, să vadă cum joacă o păpușe ;
Și că există ceasuri și locuri priincioase
Cînd lucrurile grave, serioase,
N-au prețul unor fleacuri jucăușe ;
De ce ne mai uimim atît, privind
Cum chiar și mintea cea mai luminată,
În veghe necurmată obosind,
Cu multă iscusință, legănată
De-un pîlc de zmei și zîne din lumi ce-au
fost odată,
Ades își trece vremea moșîind ?

¹ E vorba de marchiza de Lambert (Anne-Thérèse de Marguenat de Courcelles) (1647—1733), autoarea unei lucrări despre educație, al cărei salon era frecventat de aproape toți literații vremii.

*Și fără o mă teme că am să flu mustat
Că timpul m. l-aș pierde în zadar,
Dorința tuturoră s-o-mpac sînt gata-ndat'
Spunindu-că povestea cu... Piele-de-măgar.*

Se spune că a fost odată-un rege
Puternic cum nu-i altul pe pămînt,
Blajin în timp de pace, dar în războaie crunt,
Fără pereche-n lume, se-nțelege.
Nu-l tulburau vecinii, avea supuși zeloși,
Și-n țara lui, necunoscînd ponoase,
Înmugureau sub palmieri umbroși
Virtuțile și artele frumoase.
Soția lui, supusă, credincioasă,
Era atît de mîndră, de frumoasă,
Că alta mai cuminte n-aveai de unde-alege ;
Așa că el putea să se socoată
Mai fericit ca soț decît ca rege.
Din căsnicia asta, cum nu s-a mai văzut
Atîta armonie și credință,
O minunată fată s-a născut,
Încît s-au mîngîiat cu ușurință
Că alți urmași la tron n-au mai avut.

În neasemuitul său castel
Domnea o bogăție fără preț,
Și pretutindenea, cuprinși de zel,
Foiau o droaie de curteni și de valetî.

În grajd ținea o-ntreagă herghelie :
Cai mari, cai mici, cai murgi ori cai rotați,
În scumpele valtrapuri îmbrăcați,
Comori de aur și de broderie.
Dar ceea ce uimea de la intrare
Era că tocma-n locul de onoare
Un măgăruș ciulea urechi făloase.

Această nedreptate stîrnește, zău, mirare ;
Cînd veți afla de daru-i ce-aduce mari foloase,
Atunci această cinste n-o să vă pară mare.
Natura-l hărăzise un urecheat de soi :
El niciodată nu făcea gunoi,
Ci lepăda doar taleri sclipitori,
Tot ludovici, și mari, și mărunței,
Să-ntinzi doar mîna-n paie și să-i iei
Cum făceau slugile, în zori.

Dar cerul care pune adesea un zăgaz
În calea fericirii omenești
Și-n binele ce-aduce strecoară și-un necaz,
Cum soarele și ploaia alături le-ntîlnești,
Îngădui ca o cumplită boală
Reginei să-i scurteze dulcea viață.
Se caută oriunde un leac sau o povață ;
Nici chiar cei care-nvață greaca-n școală,
Nici șarlatanii meșteri în cuvinte,
Nu pot să stăvilească haina fierbîntală
A bolii care tot mai mult se-ntinde.

Simțind că-i bate cel din urmă ceas
Ea soțului regesc așa îi spune :
— „Luîndu-ne un ultim bun-rămas
Îți cer să-mi faci doar o promisiune :
De-ți vei dori o altă soață,
Cînd moartea mă va prinde-n brață...”
— „Ah, regele-i răspunde, spui vorbe de prisos,
Ca tine nu mai aflu alta-n viață,
Îți voi rămîne ție de-a pururi credincios !”
— „Te cred, regina-i spune cînd glasul îi revine,
Iubirea ta nu are pereche pe pămînt,
Dar ca să fiu mai sigură de tine,
Îți cer să-mi faci îndată-un jurămînt,
Pe care-l îndulcesc cu cumpătare :
Doar de găsești o fată mai frumoasă,
Și mult mai înțeleaptă ca mine dacă-ți pare,
Numai atunci avea-vei dezlegare
Să-ți iei nevastă tinăra în casă !”

Crezînd în frumusețea ei rară, minunată,
Ea socotea această porțiță de scăpare
Un jurămînt smuls lui cu-ndemîinare
Să nu se mai însoare niciodată.
Și regele jură cu ochii-nlăcrămați,
Urmîndu-i ultima povață,
Apoi regina se sfîrși la el în brață.
Nicîcînd n-au fost pe lume soți mai îndurerați !
Văzîndu-l cum suspină cu fața-ncercănată,
Toți au știut că veșnic nu-i va mocni pojarul :

Prea o bocea pe scumpa-i răposată
Ca omul prea zorit să-și uite-amarul.

Așa și fu... Trei-patru luni zburară
Și el găsi cu cale să-și ia nevastă iară.
Dar treaba nu era prea lesnicioasă ;
Ținându-și jurământul cu strictețe,
Se cuvenea ca noua lui mireasă
Să-ntreacă-n farmece și frumusețe
Pe răposata soată din prima tinerețe.
Nici curtea lui regească în frumuseți bogată,
Nici târgurile și nici țara toată,
Și nici regatele învecinate,
Ce-au fost cu toată grija cercetate,
Nu i-au putut afla soție-aleasă.
Doar fata lui era cea mai frumoasă,
Incît părea să-ntreacă în nuri și-n gingășie
Pe neasemuita lui soție.

Privind-o, deci, mai cu luare-aminte,
Însufletit de-o dragoste fierbinte,
Un gând netrebnic l-a înflăcărat :
Cu fata lui să fie însurat !
El a aflat chiar și un cazuist
Care-a găsit că faptul n-ar fi de condamnat ;
Dar tînăra prințesă cu chipul palid, trist,
Cînd auzi de groaznica-i iubire
Jeli și zi și noapte în neștire.

Împinsă deci de soarta ei vrăjmaș
Se duse să se plîngă la nănașă,
Ce locuia-ntr-o peșteră sihastră,
Cu ziduri de coral și de agată ;
Era o zîină minunată
Și cum n-a fost o alta mai măiastră.

Nu cred că trebuie să vi se spună
Ce însemna o zîină în vremile de-atunci ;
Nu mă-ndoiesc că doica voastră bună
V-a spus de cînd erați cu toții prunci.
— „Eu știu, îi spuse dînsa, văzînd-o pe domnișă,
Ce vînt mi te aduce, copila mea, încoace ;
Știu ce-ți stîrni în suflet atîta răzmeriță,
Dar dacă ești cu mine, tu, grijă nu-ți mai face !
Necazurile te-or înconjura
De vei urma povața pe care ți-o voi da !
Părintele-ți, știu bine, te cere de nevastă.
Dorința lui smintită e greu de ascultat,
Fără să cazi, copilă, în cel mai greu păcat !
Tu, necontrazicîndu-l, scapi sigur de năpastă
Dac-ai să-i ceri să-ți deie-n dar
Satisfăcîndu-ți toana trecătoare,
Nainte de a merge cu dînsul la altar,
Un strai care să aibă a timpului culoare.
Cu toate că-i puternic și are bani cu sacul,
Iar cerul totdeauna prielnic i s-arată,
Nu cred că toanei tale el o să-i afle leacul !”

În graba cea mai mare preatinăra domniță
Se duse să-l vestească pe-ndrăgostitu-i tată,
Iar el într-o clipită a și trimis să-i cheme
Pe meșterii cei mai de viță,
Spunînd că de n-or face în cea mai scurtă vreme
O rochie să aibă a timpului culoare
Îi va trimite la spînzurătoare.

A doua zi nici zorii pe cer n-au apărut,
Că i-a și fost adusă rochița cea măiastră ;
Azurul din a raiului fereastră,
Tivit cu nori de aur, nici el n-ar fi avut
Culoare mai frumoasă ca rochia albastră.
Și veselă, și tristă, pe rînd, domnița noastră
Nu știe ce anume ar mai avea de zis,
Să scape vai, sărmana, de ceea ce-a promis.
— „Domnița mea, mai cere-i un veșmînt,
Nănașa ei în taină îi șopti,
Cum nu mai are nimeni pe pămînt :
Ca luna cînd pe ceruri s-a răsfîrînt ;
O rochie ca asta el nu va dobîndi !“

Cînd a aflat dorința iubitei lui copile,
A și chemat monarhul un meșter încercat.
— „Nici luna să nu aibă un sclipăt mai curat
Ca rochia pe care o vreau în patru zile !“
Bogatul strai fu gata chiar în a parta zi,
Așa cum craiul însuși porunci.

În ceruri, unde noaptea aşterne văluri grele,
Nici luna nu-i asemeni, în trena-i argintată,
La jumătatea bolţii agale colindată,
Cînd face să pălească puzderia de stele.

Domniţa, încîntată de minunatul strai,
Fu gata să primească să-i fie soaţă-ndată,
Dar, iarăşi, de nănaşă învăţată,
Îi spuse-a treia oară puternicului crai :
— „Eu n-am să fiu, stăpîne, mulţumită
De n-am să am un strai care imită
Chiar soarele ce-n slavă străluceşte !“

Şi regele, care-o iubea orbeşte,
Chemă giuvaergiul cel mai bogat din ţară
Şi îi ceru să-i facă o-mbrăcămintă rară
Țesută tot din aur, cu multe nestemate,
Spunîndu-i că măiastră cumva de n-o să-i pară
În chinuri o să piară,-nfricoşată.

De-această osteneală monarhul fu scutit,
Fiindcă dibaciul meşter atît s-a străduit,
Că săptămîna bine nici nu s-a isprăvit
Şi el aduse mîndru veşmîntul preţios,
Atît de fără seamăn, de frumos,
Că pînă şi-al Climenei blond iubit,
Cînd peste vastul cer, victorios,

Aleargă în rădvanu-i aurit,
N-a apărut vreodată atît de luminos.

Domnița încercînd uimirea să-și ascundă,
Părintelui nu știe acum ce să-i răspundă.
De mîneacă nănașa o trage de îndată.
— „Nu-i bine, îi șoptește măiastra la ureche,
Cu-atîta ușurință să fii înduplecată,
Chiar dacă-ți par, copilă, minuni fără pereche
Veșmintele bogate ce ți le-a dăruit,
Atîta timp cît are măgarul cel vestit,
Ce-i umple veșnic punga cu galbeni, după vrere.
Chiar pielea lui tu roagă-l pe rege să ți-o dea.
Cum urecheatul este întreaga lui avere
Nici n-o să vrea s-audă, de nu mă-nșel cumva !”

Era o zîină bună și strașnic de citită,
Și, totuși, nu știa, precum vedeți,
Că dragostea ce speră să fie-mpărtășită
Pe aur și argint nu pune preț.
Și astfel, chiar în ziua cînd fu cerută-n dar
Domnița avu pielea sărmanului măgar.
Cînd o văzu întinsă pe pămînt,
Domnița nu mai scoase un cuvînt ;
Își plînsese soarta crudă, amară și calică.
Dar se ivi nănașa iar, spunînd
Că cel ce face-un bine nu tremură de frică.

Deci trebuie să-l lase pe rege încredințat
Că-n jugul căsniciei, supusă, se-ncovoiaie
Și-i gata ca să-l ieie de bărbat,
În timp ce, singurică și-n ponosite straie,
Ea să pornească iute spre-o țară-ndepărtată,
Scăpînd de o năpastă atît de-apropiată.

— „Primește, îi mai spune, o ladă cu lăcate :
Să-ți pui în ea, copilă, veșmintele frumoase,

Oglinda și podoabele bogate,
Rubine, diamante și pietre prețioase.
Îți dau, spre a străbate meleaguri neumblate,
Bagheta mea vrăjită ; cînd ai s-o ții în mînă,
Pe sub pămînt, ascunsă, lădița mea de zînă
Te va urma în taină oriunde poposești ;
De vei avea, domniță, de dînsa trebuință,
Va fi de-ajuns pămîntul o dată să-l lovești,
Și ea se va ivi, după dorință.

Ca nimenea să nu te recunoască,
Cojocul de măgar e cea mai bună mască ;
Pune-o-n spinare, deci, ca pe-o bundiță.
E prea respingătoare ca să se bănuiască
Că tocmai ea ascunde o gingașă domniță !“

Printesa,-nveșmîntată în haina-i urîcioasă,
De la-nțeleapta zînă abia ieși din casă,
Că fericitul rege, în strai de sărbătoare,
Gătît cu noaptea-n cap de-nsurătoare —

Atîta de zorit era să-și ia nevastă —
Află într-o clipită de crîncena-i năpastă.
Și n-a rămas colibă, cărare neumblată,
Să nu fi fost în grabă răscolite ;
Dar zilele-n zadar sînt irosite,
Nu știe nimeni ce-i cu mîndra fată.

Tristețea se așterne pe miile de fețe :
Acum, adio nuntă și strașnice ospețe,
Și torturi, și bomboane colorate ;
Iar doamnele de curte, adînc descurajate,
Un timp nici n-au mîncat, pe cîte știu,
Dar preotul, desigur, fu și mai cătrănit :
El dintre toți mîncă cel mai tîrziu,
Căci își pierduse darul cuvenit.

Domnița,-n vremea asta, pe drumuri lungi trudește,
Cu fața-acoperită de glod și de negreală ;
Pe cel ce-i iese-n cale îl roagă cu sfială
Ca s-o tocmească slugă pe orișicît dorește.
Dar nici cei răi la suflet, nici cei miloși din fire,
Privindu-i fața slută și haina prea ciudată,
Nu-nțelegeau să deie găzduire
Unei făpturi atîta de hîdă și-ngălată.

Și merse, biata fată, și merse, pînă cînd
La un conac, departe, s-a pomenit bătînd,

Unde stăpîna casei din locurile-acele
Căta o rîndăşoaică la treburile grele :
Să-i spele zdrenţele soioase şi murdare
Şi să deretice la porci cu-ndeminare.

Dormind în fundul cuhnei cu afumaţi pereţi,

Valeţii ţanţoşi şi semeţi

‘Au început, cu vorbe din topor,

.. S-o-mproaşte şi s-o ia peste picior.

‘ Nu mai ştiau ce festă să-i joace, cum s-o mintă,

O hărţuiau mereu, din răsputeri,

‘ Incît curînd ajunse nevinovata ţintă

A vorbelor şi-a glumei în doi peri.

Duminica avea şi ea răgaz vreun ceas ;

Şi, isprăvindu-şi treaba, domniţa s-alinta :

Intra-n odaia mică şi, cu zăvorul tras,

‘ Işi azvîrlea cojocul şi lada-şi deschua.

‘ Apoi obrazul gîngaş cu grijă şi-l spăla,

Punea şi o podoabă din cîte i-au rămas.

‘ În limpedea oglindă voioasă se privea,

‘ Işi îmbrăca veşmîntul ca luna lucitoare,

‘ Ori rochia de aur ca-nflăcăratul soare,

Ori rochia albastră,

Pe care-azurul cerului nu i-o întrecea.

O necăjea doar faptul că trena lor măiastră

Nu se putea întinde pe strîmta duşumea.

Și, mîndră să se vadă mai albă ca o floare,
Și-atît de inimoasă ca nici o altă fată,
Curajul îi creștea deodată,
Făcînd-o să aștepte duminici viitoare.

Furat de povestire, să vă mai spun uitai
Că s-a-ntîmplat acel conac să fie
Al unui foarte mare și prea puternic crai,
Slujindu-i de menajerie.
Vedeai ocoși aicea aduși de prin pustie,
Cîrstei, și comorani, și bibilici,
Măiestre zburătoare și dropii mari și grele
Și mii de alte păsări mai mari, mai mititele,
Cum nu se văd pe-aici ;
Și zece curți întinse umpleai numai cu ele.

Și fiu-acelui rege, în pașnicul lăcaș,
Venea adeseori la vînătoare
Să-și curme oboseala, setea mare,
Alătura de dregători frunțași.
Cefal cel chipeș n-a fost mai destoinic ;
Avea un chip de rege și fire de războinic,
În stare să-nspăimînte puternice armate.
Doar ce-l văzu domnița și prinse să-l iubească,
Recunoscînd prin fapta-i de-a dreptul nebunească
Că-n pieptu-i tot mai bate, sub zdrențele-ngălate,
O inimă regească.

„Ce-nfățișare mîndră, deși necăutată !
Ce-ncîntător ! își zise cu tristețe,
Ce fericită-i tînăra frumsețe
De care inima i-a fost furată !
C-o rochie de rînd din mîna lui primită
Eu m-aș simți mult mai frumos gătită
Decît cu tot ce am în lada încuiată !“

Și iacătă că prințul plimbîndu-se odată
Prin curțile cu păsări, mînat de-un gînd hoinar,
Se pomeni în față cu-aleea-ntunecată
Unde-și avea coliba domnița botezată
Cu numele năstrușnic de Piele-de-măgar.
Prin borta cheii prințul cu ochiu-ndată trase,
Și, cum se nimerise o zi de sărbătoare,
Domnița își pusese podoabele frumoase
Și hainele bogate
Țesute-n fir de aur, cu mii de nestemate,
La fel de sclipitoare ca dauritul soare.
Se uită prințu-n voie la minunata față,
I-admiră îndelung înfățișarea,
Și, copleșit de-o dragoste-nfocată,
Abia-și mai poate trage răsufierea.

Nu straiiele alese, ci chipu-i minunat,
Obrazul, orbitoarea lui albeață,
Și prospețimea ce-i citeai pe față,

Pe uluitul prinț l-au fermecat.
Făptura ei gingășă, grațioasă,
Pudoarea ei cuminte vădindu-se-n roșeață,
Semn nendoios că ea-i o fire-aleasă,
Îl înrobiră pentru-ntreaga viață,

Vru de trei ori să deie buzna-n casă,
S-o vadă mai de-aproape pe frumoasă,
Însă crezînd că fata e o zîină,
Opri la timp cutezătoarea-i mîină,

Pe gînduri, se întoarce la palat ;
Suspînă zi și noapte nencetat :
Nu vrea să se mai ducă nici la bal,
Cu toate că erau în carnaval ;
Urăște vîinătoarea, comedia,
Mîncarea nu-l îmbie și inima îl doare,
Și boala își arată viclenia
Prin toropeala-i gata să-l doboare.

Întreabă cine este fermecătoarea fată
Ce locuiește în ograda-n care
S-ascunde o alee atît de-ntunecată
De nu zărești nimica ziua-n amiaza mare.
— „E Piele-de-măgar, de bună seamă !

E Piele-de-măgar, i-au zis, așa o cheamă,
Că-n piele de asin și-mbracă slutu-i trup.
Cine-o zărește-și pierde și pofta să mai ridă.
Intr-un cuvînt, făptura cea mai hîdă
Ce poate fi văzută după lup !“

Degeaba, el nu crede năstrușnia istorie,
Căci chipul ce-i stîrni iubirea-nflăcărată
Atît de-ntipărit e în memorie,
Că nu se poate șterge niciodată.

În tot acest răstimp, regina-mamă
La singuru-i copil privea cu teamă.
Zadarnic îl întrebă ce chin ascuns îndură :
El geme, și suspină, și bocește,
Și-i spune doar atît : că el dorește
Ca Piele-de-măgar să-i facă-o prăjitură.
Dar mama nu pricepe de cine îi vorbește.
— „O, cer ! Slăvită doamnă ! cu toții sar să-i spuie,
Păi Piele-de-măgar e-o cîrțiță spurcată,
Atît de hîdă și de îngălată,
Cum nici o rîndășoaică mai ponosită nu e !“
— „Ei, și ? le-a spus regina. Dorința lui e lege,
Aceasta-i grija noastră cea mai mare !“
Așa-și iubea odrasla soția cea de rege,
Că i-ar fi dat și aur de mîncare.

Și Piele-de-măgar făină a luat,
Pe care a cernut-o prin sita cea mai nouă
Să facă cel mai strașnic aluat ;
De-asemeni sare, unt și niște ouă.
Și pentru ca să-i iasă plăcinta fără hibă
Cu ele se închide în colibă.
Obrazu-întii și-l spală cu apă de izvor,
Apoi își pune straiul argintat,
Iar când a isprăvit de îmbrăcat,
De pregătit plăcinta s-a apucat de zor.

Se zice că în graba cu care-a frământat,
I-a lunecat din deget, în aluat,
Inelul cel mai scump, mai minunat ;
Dar cei ce zic că știu cum voi sfîrși povestea
Spun c-ar fi fost anume în cocă-amestecat ;
Și eu, de bună seamă, cred vorbele acestea,
Fiindcă atunci când prințul la ușă s-a ivit
Și, prin a cheii bortă, în casă a privit,
Nu se putea domnița să nu știe.
Femeia are multă dibăcie
Și ochiul cel mai fără de cusur ;
Nu-i poți privi o clipă al chipului contur
Să nu-ți ghicească ochiul ascuns de-o draperie.
N-am nici o îndoială, ba încă pot s-o jur :
Ea bănuia că prințul va lua fără-nconjur
Inelul ei, și chiar cu bucurie.

Rar s-a văzut plăcintă mai bine izbutită ;
 Și prințul o găsi atît de bună,
Că n-a lipsit prea mult ca-n pofta lui nebună,
 Chiar și inelul să-l înghită.
Dar cînd zări-n plăcintă minunea de smarald
Și cercul mic de aur, atît de delicat,
Încît pe-un deget gingaș cu greu ar fi intrat,
Simți deodată-n suflet ceva duios și cald.
Sub perna lui inelul pe dată l-a pitit ;
Și-n vremea asta răul sporind neconținut,
 A medicilor doctă adunare
 Văzîndu-l cum slăbește,
 A decretat cu-nțelepciune mare,
 Că prințul lor de dragoste bolește.

Și, cum căsătoria, oricît e de bîrfită,
 În boala asta-i foarte potrivită,
 Au hotărît cu toții să fie însurat.
Un timp flăcăul s-a lăsat rugat,
Apoi a spus : — „Mă-nduplec, mamă, tată,
Dacă mă-nsor doar cu-acea fată
Ce va putea să-și pună-acest inel !“
Ciudata lui dorință de cum au auzit,
 Și craiul, și crăiasa s-au crucit,
Dar prea era slăbit să te mai cerți cu el !

 Și iat-o, dar, în grabă căutată
Pe fata care, fie că e sau nu de viță,

Inelul o înalță la rangul de domniță.
Și n-a rămas, se zice, nici o fată,
Nici chiar din cel mai depărtat ungher,
Să nu încerce rarul giuvaer.
Aflîndu-se că prințul curînd o să se-nsoare
Cu cea pe-al cărui deget s-o potrive înelul,
Toți șarlatanii țării vestiră-n gura mare
Că știu să subțieze un deget în tot felul.

Și iacătă că una, dintr-un ciudat capriciu,
Și-a răzuit un deget ca pe un nap, cu briciul ;
A doua l-a tăiat felii ca pe o ceapă :
A treia l-a făcut cum e șoricium :
A patra l-a stropit c-o anumită apă,
Care-ntr-o clipă-n piele răni crîncene îi sapă ;
Și nici un leac, oricît de complicat,
De doamne n-a rămas necercetat,
Ca inelarul în inel să-ncapă.

Și proba începu cu mîndrele prințese ;
Veniră-apoi la rînd marchize și ducese.
Inelul era însă astfel meșteșugit
Încît nici unei doamne nu i s-a potrivit.
Pe urmă alte nobile persoane,
Contese și baroane,
Își arătară mîna, fără preget,
Dar, în zadar : inelul nu le intra în deget.

Veni pe urmă-un stol de midinete,
Cu degetul gingaș și subțirel,
Ba unele mai chipeșe, cochete,
Păreau să aibă deget făcut pentru inel.
Numai că giuvaerul parcă croit anume
Sfida tot cuconetul și toată „buna lume“.

Tot încercînd inelul, ajunseră curînd
„ La cameriste și bucătărese,
La slujnice și la găinărese,
Cu labe înroșite, ori negre, noduroase,
Care nădăjduiau și ele-n gînd,
Întocmai ca și doamnele frumoase,
Pe tronul țării să se vadă stînd.
S-au perindat atunci pe la palat
Un cîrd de fete mari, de măritat,
Cu degete butucănoase, grele ;
Înelul scump se potrivea pe ele
Întocmai ca otgonul în acul delicat.

Părea că se-ncheiase cu lunga căutare ;
Mai rămăsese numai să facă o-ncercare
Doar Piele-de-măgar din cuhnea afumată.
Mulțimea cînd aude rostește înciudată :
— „O slugă-atît de slută și-atît de îngălată,
Să-ncerce giuvaerul de aur ? Niciodată !“

Dar prințul porunci : — „Nentîrziat
Poftiți-o și pe dînsa !“ Cu toții-ncep să rîdă

Strigînd : — „Cum vine asta ? O nespălată hîdă
Să fie invitată acum și la palat ?“
Cînd de sub pielea neagră — veșmîntu-i provizoriu —
Ea scoase-o mîină mică, sculptată în ivoriu
Și-n purpură muiată,
Și cînd podoaba scumpă, lucrată cu migală,
Pe deget i-a intrat într-o clipeală,
Venindu-i ca turnată,
Curtenii au rămas atît de uluiți
Cum poate nici nu vă închipuiți.

Au vrut s-o ducă-ndată la rege, cu alăi,
Dar fata i-a rugat ca, pînă să apară
În fața celui care domnește peste țară,
Să-i dea răgaz să-și pună un alt strai,
Căci de cel vechi, vorbind adevărat,
Toți cei din jur rîdeau neîncetat.
Cînd a ajuns la curțile regești
Și-a străbătut întinse coridoare,
Purtînd alese straie-mpărătești,
Odoare care n-au asemănare,
Cînd lungile-i cosițe frumoase și bălaie,
Sfidînd cununa lor de nestemate,
Zvîrliră-n jur puternică văpaie,
Cînd ochii minunați, cu-albastră vîlvătaie,
Și plini de-o firească majestate,
Priviră-n juru-i, inimi săgetînd,
Cînd talia ei gîngașă și fină,
Doar într-o mîină lesne încăpînd,

Își arătase vraja și grația-i divină —
Curtencele, deși în strai pompos,
Rămaseră cu toate mai prejos.

În sinul adunării, cu zumzet de stupină,
Bătrînul rege mut rămase-aproape o oră,
Văzînd-o pe încîntătoarea-i noră ;
Înmărmuri și falnica regină.
„ Iar prințul, hărăzit să-i fie mire,
Cu inima de desfătare plină,
Simți că se sufocă de-atîta fericire.

De nuntă se gătesc cu mic cu mare,
Pe regii dimprejur îi cheamă craiul ;
Punîndu-și toți podoabe sclipitoare,
Să poată fi de față pornesc cu tot alaiul.
Sosesc din calde țări de răsărit,
Urcați pe elefanții uriași ;
Din arăpesc meleag au poposit
Cu chip atît de negru, de smolit,
Că i-au speriat pe bieții copilași ;
Se adunară deci din lumea toată,
Și curtea e de oaspeți înțesată.

Dar nici un crai și nici un împărat
N-avu un strai atîta de bogat
Ca tatăl tinerei mirese,

Cel care o-ndrăgise-odinioară ;
Dar timpul potolise vechea pară
Ce inima pe vremuri îi arsese.
Și-a izgonit dorința nefirească,
Și din străvechea flacără mîrșavă,
Atît cît rămăsese în suflet, ca o lavă,
Făcea mai pătimașă iubirea părintească.

Smerit a zis : — „Slăvită fii, pronie cerească,
Ce-mi scoți în cale și-mi redai azi, mie,
Copila scumpă !“ Și plîngînd de bucurie
Aleargă să o strîngă la pieptul său degrabă.
— „Ce-l bucură atîta ?“ cu toții se întrebă.
Și viitorul soț aude cu-ncîntare
Că-i ginerele unui rege mare.
În clipa asta nașa se ivește :
Ea spune tot ce-a pătimit anume,
Și Piele-de-măgar un bun renume
Din spusele-i de-ndată dobîndește.

Reiese din această feerie
Pentru cei mici făcută, să audă
Că mult mai lesne-nduri necaz și trudă
Decît să nu ascuți de datorie ;

Și că virtutea poate să fie prigonită,
Dar fruntea ei de lauri va fi împodobită.

Că-n lupta c-o iubire smintită, temerară,
Al judecății dig e biruit ușor,
Și că nu știu să fie pe lume vreo comoară
Cu care-ndrăgostitul nu e risipitor ;

Că pîinea cît de neagră și apa din pîraie,
Sînt prea destule-n tihnă să hrănească
Oricînd și-orice suflare omenească,
Doar dacă dînsa are nemaivăzute straie ;
Că nici o fetișcană nu vei găsi sub soare
Să nu se socotească frumoasă ca o floare
Și să nu credă-n sinea-i negreșit,
Că dintre cele trei făpturi nemuritoare ¹,
Dac-ar fi fost vîrîtă în cearta lor cea mare,
Rîvnitul măr de aur ea l-ar fi dobîndit.

Da, *Piele-de-măgar* cu greu aievea-ți pare ;
Dar, cît vor fi pe lume copii, și mari, și mici,
Și mame, și tot felul de bunici
Va fi mereu cruțată de uitare. ²

¹ Aluzie la cele trei zeițe : Venus, Atena și Hera, care s-au certat pentru mărul de aur al lui Paris, dăruit celei mai frumoase dintre ele.

² Ultima strofă e adăugată din volumul *Contes en vers et en prose*, ed. Flammarion.

DORINȚE CARAGHIOASE

Domnișoarei de la C...

*De n-ai fi fost atîta de înțelegătoare,
M-aș fi păzit să-ți spun, într-adevăr,
Năstrușnica poveste, nu prea curtenitoare,
Pe care vreau s-o zic din fir a păr.*

*De-un caltaboș de-un cot e vorba, mi se pare ;
De-un caltaboș de-un cot, așa e, oare ?
Vai, ce rușine, cîtă înjosire !
Exclamă-o domnișoară prețioasă,
Nespus de delicată și foarte serioasă,
Ce nu vrea să audă decît despre iubire.*

*Tu, care n-ai pe nimeni deopotrivă
Cînd, povestind, pe toți îi captivezi,
Și care ai o fire prea naivă,
Că tot ce-auzi îți pare că și vezi,
Tu care știi că felul acesta iscusit
Prin care unui basm îi afli o croială,
Mai mult chiar decît tot ce-ai plăsmuit,
Și dîndu-i cuvenita poleială,
Îți va plăcea și snoava-mi cu-ascunsă ei morală.
De asta, nici-o clipă eu nu m-am îndoit.*

Un tăietor de lemne-a fost odată,
Și-atît i s-a urît de viața grea,
Că-n sinea lui din inimă-și dorea
Pe mal la Acheron odihnă necurmată.
În jalea-i mare socotea anume
Că lui, de cînd s-a pomenit pe lume,
Măcar o dată cerul n-avu bunăvoință
Să-i îplinească barem o dorință.

Cînd într-o zi, în codru, s-a pus pe văicărit,
Cu fulgerul în mînă chiar Iupiter i-apare ;

Mi-ar fi nespus de greu de povestit
Sărmanul muritor cît s-a speriat de tare.

— „Nu vreau nimic, i-a zis, îngenunchind pe glie ;
Nici fulgerul, nici ruga nu mă-mbie ;
Rămînem deopotrivă fiecare !“

— „Alungă-ți din privire orice teamă !
Eu, Iupiter îi spuse, de păsul tău țin seamă,
Și, ca să vezi tu însuți nedreapta-ți ponegrire,
Îți dau acum de știre

Că eu, cîrmuitorul lumii-ntregi,
Dorințe trei ți-aduc la-ndeplinire,
Orice vrei tu s-alegi ;
Vezi ce îți poate-aduce mulțumirea,
Vezi ce te poate-aieva-mpăca ;

Și cum de trei dorințe ți-atîrnă fericirea,
Gîndește-te-nainte de-a-mi spune vrerea ta !“

Cu-aceste vorbe zeul la cer s-a ridicat.

Înșfacă pădurarul mănunchiul de surcele ;

Acasă vrînd s-ajungă, pe umăr l-a săltat.

Nicicînd n-a dus poveri mai ușurele !

„Să mă feresc, își spuse pornind la drum degrabă,

Să dau dovadă de ușurătate !

Într-o atît de mare și însemnată treabă,

Nevestele se cade să fie întrebate !“

— „Hei, spune el cînd intră în casa lui sărmană,

Fanchon, aprinde focul, fă ciorbă și tocană !

Bogați sîntem, de astăzi încolo, cît trăim,

Doar trebui' să dorim !“

Pe larg îi povestește cum i-a surîs norocul.

Nevasta, încîntată, nemaigăsindu-și locul,

Urzește-n minte planuri, un puhoi ;

Dar, pricepînd ce-nsemnătate are

Să dea dovadă de îndemînare :

— „Blaise, dragul meu, îi spune bărbatului apoi,

Să nu stricăm ceva dînd semn de grabă,

Să cercetăm temeinic amîndoi

Ce-i de făcut într-o asemeni treabă.

Zic să lăsăm pe mîine dorința cea dintîi,

Căci deseori și noaptea e bun sfătuitor !“

— „Și eu gîndesc ca tine, grăi Blaise cel blajin.

Din vinul cela strașnic ia adu-mi un ulcior !“

Bău tot ce-i aduse și, foarte mulțumit,

De soba-ncinsă jilțul alene și-a proptit,

Și-a zis în sinea lui blajin :
„Cît timp un jar ca ăsta e-n cămin,
Un caltaboș de-un cot ar fi binevenit !“

Cuvintele acestea abia ce le-a rostit,
Că soața, ncremenită ca stanele de piatră,
Văzu un caltaboș de-un cot pornind
Dintr-un ungher întunecat de vatră —
Venea încet, spre dînsa, șerpuind,
Femeia-a seos un strigăt, tresărind,
Convinsă că acea năzdrăvănie
Era pricinuită de-o dorință
Pe care o rostise, din prostie,
Bărbatul ei lipsit de chibzuință ;

Și n-a rămas ocară sau vorbă de minie
Pe care cu dispreț și înțepat
Să n-o azvîrle bietului bărbat.
— „Cînd poți avea moșii împărățești,
Și aur, perle, pietre prețioase,
Și diamante, straie preafrumoase,
Un caltaboș se cade să-ți dorești ?“

— „Sînt vinovat, el spune, alegerea-mi fu proastă,
Greșeala, văd, e fără de pereche ;

Voi ști, a doua oară, să nu dau de năpastă !“

— „De-acuma, zice dînsa, te culcă pe-o ureche,
Ai poște de-alde astea doar cînd ești bou sadea !“
Bărbatul nu o dată, în crîncena-i minie,
Vru cît pe aci să ceară să scape-acum de ea ;

Alegere mai bună n-ar fi făcut, se ştie !
„Toţi oamenii, îşi spuse, o duc în lume rău !
În veci de veci blestemul pe caltaboş să cadă !
Dea Dumnezeu, nemernică neroadă,
Ca el să spînzure de nasul tău !“

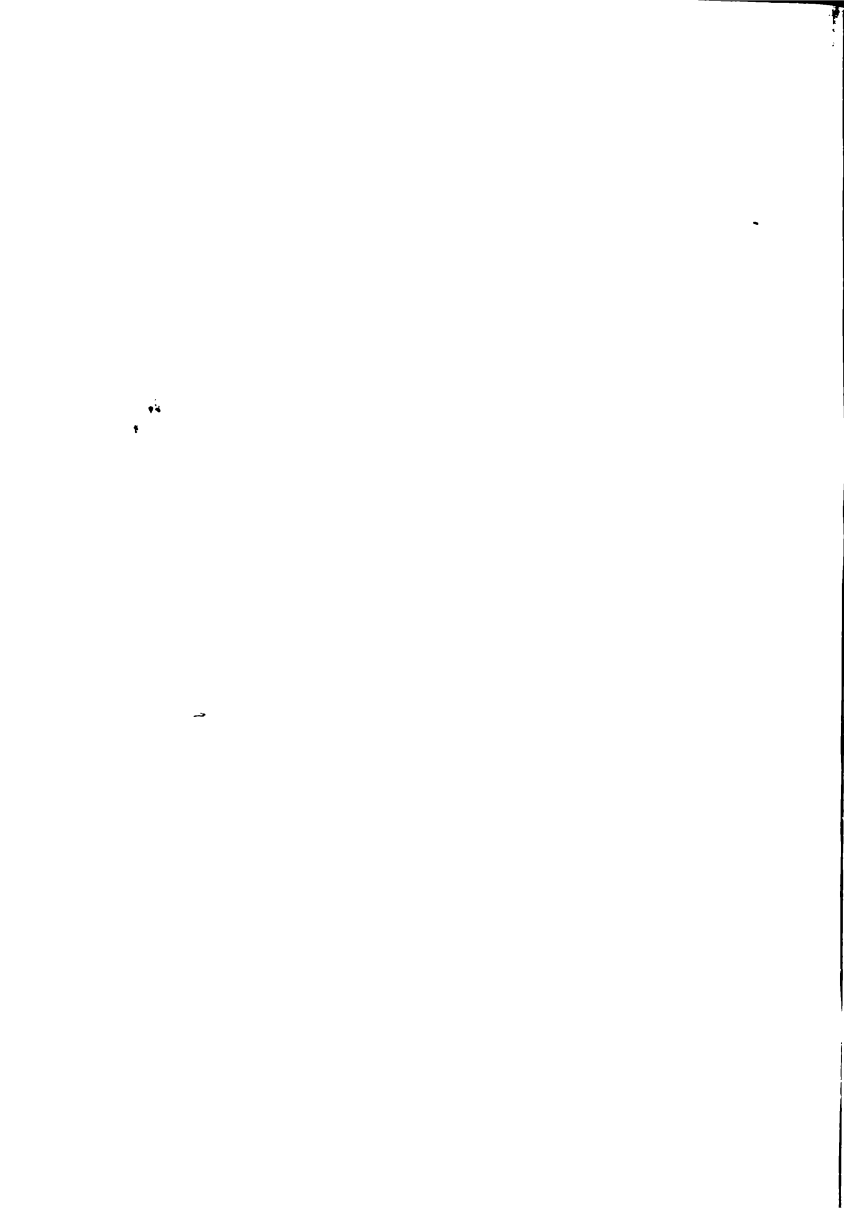
Şi cerul ruga asta i-o ascultă pe loc !
În clipa cînd bărbatul cuvîntul şi-a rostit
De nasul soaţei, mînioase foc,
Virtosul caltaboş s-a şi lipit.
Minunea asta nouă o supără cumplit.
Fanchon era frumoasă, avea chip drăgălaş,
Iar dacă adevărul îl spunem sută-n sută,
Podoaba ceea într-un loc gingaş,
Pe lingă că era cam neplăcută,
Dar, cum stătea pe faţa ei, fălos,
O mai împiedica şi la vorbit.
Bărbatul fu atît de bucuros,
Că socoti — în ceasul acesta fericit —
Orice dorinţă nouă, de prisos !

„Eu aş putea, în sine-a socotit,
După păţaniile-mi nenorocoase,
Cu singura dorinţă ce-mi rămase,
S-ajung deodat-un rege preaslăvit !
Puterea unui rege, ce-i drept, e nentrecută,

Dar trebuie întâi să te gîndeşti
Regina ta să nu fie o slută ;
Ce crîncenă durere poţi să-i pricinuieşti,
De s-ar urca pe tron, ştiind că are
Pe faţa ei un nas atît de mare.
Părerea să i-o cer şi ei oricum,
Aşa e drept, să poată-n tihnă-alege !
Ori soaţa unui falnic rege
Cu nasul ăsta mare ca volum,
Ori soaţa unui simplu pădurar,
Dar cu un nas ca oamenii, măcar,
Cum l-avusese pînă la pozna de acum !“

Fiind necazul bine cercetat,
Deşi ştia că sceptrul îţi dă puteri depline,
Şi că atunci cînd eşti încoronat
Orişice nas îţi stă la fel de bine,
Cum rîvna de-a plăcea e-n veci nebiruită,
Marama îi păru că i-ar şedea mai bine,
Decît cu schiptru-n mînă şi pocită.
Şi astfel pădurarul rămase nevoiaş.
N-ajunse niciodată bogătaş,
Şi galbeni nu şi-a strîns în buzunare ;
Dorinţa de pe urmă şi-o folosi cuminte :
Plăpîndă fericire şi slabă consolare,
Nevasta lui s-arate ca-nainte.

E drept că muritorii trăind în strîmtorare,
Nesocotiți și orbi, cuprinși de disperare,
Nu trebuie să aibă dorinți nechibzuite
 Și că din ei puțini se-arată-n stare
 De daruri nesperate să profite.

POVEȘTILE ÎN PROZĂ

Povești sau basme de odinioară
cu morală

94

DOMNIȘOAREI***

Domnișoară,

N-o să vi se pară ciudat că unui copil ¹ i-a plăcut să compună poveștile din culegerea aceasta ; o să vă mire doar faptul că a avut îndrăzneala să vi le prezinte.

Totuși, domnișoară, oricâtă nepotrivire ar exista între simplitatea acestor Povești și strălucirea spiritului dumneavoastră, dacă ele vor fi bine cercetate, se va vedea că nu sînt chiar atît de vrednic de dojană cum păream la început. Ele conțin, toate, o foarte înțeleaptă morală, care se dă mai mult sau mai puțin în vileag, după puterea de pătrundere a celor care le citesc.

De altfel, cum nimic nu arată atît de bine vasta întindere a unui spirit ca puterea de a se ridica pînă la cele mai înalte lucruri și în același timp de a se coborî pînă la cele mai mărunte, nu veți avea nici

¹ Aluzie la fiul său, Pierre Darmancour, sub al cărui nume și-a publicat Ch. Perrault poveștile.

o surpriză că aceeași prințesă pe care nașterea și educația au obișnuit-o cu tot ce este mai ales, nu disprețuiește faptul de a găsi plăcere în asemenea fleacuri.

E drept că aceste povești oferă o imagine a ceea ce se petrece în familiile umile, unde graba lăudabilă de a-i instrui pe copii face să se nască is-torii lipsite de judecată, potrivite minții care încă nu judecă ; dar cui i se cuvine mai mult să cunoască cum trăiesc popoarele decât persoanelor sortite chiar de cer să le conducă ? Dorința acestei cunoașteri a împins eroi, și chiar eroi din neamul dumneavoastră, pînă în colibe și cocioabe, pentru a vedea de aproape și cu ochii lor ceea ce se petrece acolo, această cunoaștere pîrindu-li-se necesară pentru perfectă lor instruire. Orice ar fi domnișoară,

Ce-aș fi ales mai bine să pară-adevărat

Din ce povestea are mai ciudat ?

Ce zină de-altădată, oare,

A înzestrat o fragedă făptură

Cu-atît de multe daruri rare,

Pe care le aveți de la natură ?

Sînt, cu un foarte adînc respect, domnișoară, al al-teței voastre regale, cel mai umil și supus servitor,

P. Darmancour

FRUMOASA DIN PĂDUREA ADORMITĂ

A fost odată un rege și o regină care erau atît de necăjiți că nu aveau copii, atît de necăjiți cît nu se poate spune. Se duseră la toate apele din lume ; încercară totul — legăminte, pelerinaje, rugăciuni — dar în zadar.

În cele din urmă regina născu totuși o fetiță. Îi făcură un botez frumos ; micii prințese i se dădură ca nașe toate zînele cîte se putuseră afla în aceea țară — și s-au găsit șapte — pentru ca, fiecare dintre ele, făcîndu-i cîte un dar, cum era obiceiul zînelor în acea vreme, prințesa să dobîndească în acest fel însușirile cele mai alese.

După botez, toată lumea se întoarse la palatul regelui unde se pregătise pentru zîne un ospăț grozav. În fața fiecăreia fu așezat cîte un taler minunat, cu un sipetel de aur masiv, unde se aflau o lingură, o furculiță și un cuțit din aurul cel mai curat, împodobite cu diamante și rubine.

După ce toată lumea se așeză la masă, văzură întrind o zîină bătrîină, care nu fusese poftită pentru că trecuseră mai bine de cincizeci de ani de cînd nu mai ieșise din turnul ei și o credeau moartă sau legată de vreo vrajă.

Regele porunci să i se aducă și ei un tacîm ; dar nu mai avură de unde-i da un sipețel de aur curat cum dăduseră celorlalte, pentru că nu se făcuseră decît șapte sipețele pentru cele șapte zîne. Bătrîna își închipui că o disprețuiau și bombăni printre dinți cîteva amenințări. Una dintre zînele tinere care se afla alături de ea o auzi și, socotind că ar putea să-i cășune vreun rău micii prințese, se duse, de îndată ce oaspeții se sculară de la masă, să se ascundă în dosul unei tapițerii ca să menească ea ultima și să poată drege, atît cît îi va sta în putință, răul pe care-l va fi făcut bătrîna.

În vremea asta, zînele începură s-o dăruiască pe prințesă. Mezina îi ură să fie cea mai frumoasă fată din lume ; următoarea, să fie bună la suflet ; a treia, să aibă o grație desăvîrșită în tot ce va face ; a patra, să danseze cum nu se poate mai bine ; a cincea, să cînte ca o privighetoare, și a șasea, să cînte fără nici un cusur la toate instrumentele. Venîndu-i, și zîinei bătrîne rîndul, ea spuse, clătînînd din cap, mai mult de ciudă decît de bătrînețe, că prințesa se va înțepa la mîină cu un fus și va muri.

Această groaznică proorocie făcu să freamăte întreaga adunare și nu rămase om care să nu plîngă.

Atunci zîna cea tînă ră ieși de după tapițerie și rosti cu glas tare, aceste vorbe :

— Liniștiți-vă, rege și regină, fiica voastră n-o să moară ! E drept că n-am destulă putere ca să desfac întru totul ceea ce i-a ursit bătrîna. Prințesa se va înțepa la mîna cu un fus, dar în loc să moară, ea va cădea numai într-un somn adînc, care va dura o sută de ani, iar la capătul acestor ani fiul unui rege va veni s-o trezească.

Regele, ca să înlătore nenorocirea prezisă de bătrîna, publică de îndată un edict prin care interzicea, sub pedeapsă cu moartea, tuturor supușilor săi să toarcă cu fusul sau chiar să aibă vreun fus în casă.

Peste cincisprezece sau șaisprezece ani, regele și regina ducîndu-se într-o zi la una din reședințele lor de vară se întîmplă ca tînă ra prințesă, alergînd prin castel și urcînd din odaie în odaie, să ajungă pînă în vîrf ul unui foișor unde, într-o cămăruță păcăt oasă, o biată bătrîna uitată de vreme torcea dintr-un caier.

— Ce faci acolo, mătușico ? întrebă prințesa.

— Torc, drăguța mea, îi răspunse bătrîna care habar n-avea cine-i fata.

— Ah, ce lucru plăcut ! adăugă prințesa. Dar cum faci ? Dă-mi și mie să văd dacă pot să fac la fel !

Dar n-apucă să ia bine fusul în mîna că, fie din pricină că era de felul ei cam iute și cam zăpăcită, fie pentru că, de altfel, așa hotărîseră zînele, prințesa se înțepă la mîna și căzu leșinată.

Bătrînica, speriată cumplit, începu să strige după ajutor, și ajutorul veni din toate părțile : slugile îi

aruncară prințesei cu apă pe față, îi desfăcură șireturile de la rochie, o bătură peste mâini, îi frecară timpurile cu apă aromată, dar nimic n-o ajută să-și vină în fire. Atunci regele, care urcase în foișor atras de larmă, își aminti de prezicerea zinelor și, socotind că ceea ce se întâmplase trebuia să se întâmple, de vreme ce zînela proorociseră astfel, porunci ca prințesa să fie așezată într-una din cele mai frumoase încăperi ale palatului, pe un pat cu broderii de aur și de argint. Ai fi jurat că-i un înger, atît era de frumoasă; căci leșinul nu-i ștersese culorile vii ale chipului: obrazii îi erau rumeni și buzele roșii ca mărgeanul; numai ochii îi ținea închiși, dar, auzind-o cum respiră încetîșor, ți-ai fi dat seama că nu e moartă.

Regele porunci să fie lăsată să doarmă în liniște pînă va sosi ceasul să se trezească.

Zîna cea bună, care-i salvase viața menindu-i să doarmă o sută de ani, se afla, atunci cînd se abătuseră nenorocirea asupra prințesei, în regatul Mataquin, la douăsprezece mii de leghe de acolo; ea fu însă înștiințată într-o clipă de un pitic mititel cu ciubote de șapte poște (erau ciubotele cu care se fac șapte leghe dintr-un singur pas). Zîna porni repede la drum, și peste un ceas fu văzută sosind într-o caleașcă de foc trasă de balauri înaripați.

Regele se grăbi să-i întindă mîna, ajutînd-o să coboare din caleașcă. Ea încuviință tot ce se făcuse; dar, cum era foarte prevăzătoare, se gîndi că atunci cînd prințesa o să se trezească se va simți tare stînjănită văzîndu-se singură în acest vechi castel și iată

ce făcu. Atinse cu bagheta tot ce se afla în palat (în afară de rege și de regină) : guvernante, domnișoare de onoare, cameriste, gentilomi, slujitori, majordomi, bucătari, rîndași, copii de casă, ostași din gardă, portari, paji, valeți ; atinse de asemenea cu bagheta caii din grajduri, cu îngrijitorii lor cu tot, dulăii cei mari din curtea de păsări, și pe mica Pouffe, cățelușă prințesei care se găsea pe pat lîngă ea.

De îndată ce zîna îi atinse cu bagheta, adormiră cu toții, pentru a nu se trezi decît o dată cu stăpîna lor, ca să fie gata s-o slujească atunci cînd ea va avea nevoie. Adormiră pînă și frigările de pe foc, dîldora de potîrnichi și de fazani, și focul de asemeni. Toate acestea se întîmplară cît ai clipi din ochi, căci zînelor nu le trebuie multă vreme pentru îndeletnicirile lor.

Atunci regele și regina, după ce-și mai sărutară o dată draga lor copilă, fără ca ea să se trezească, ieșiră din palat și vestiră tuturor că nu mai aveau voie să se apropie de castel. Opreliștea fu însă de prisos, căci într-un pătrar de ceas crescuse, de jur împrejurul parcului, atît de mulți copaci, mari și mici, de tufișuri și de mărăcini, împlețiți și înghesuiți, că nici om, nici fiară n-ar mai fi putut străbate prin ei, și atît de înalți, că nu se mai putură zări decît vîrfurile turnurilor castelului, și ele numai de departe. Nimeni nu se îndoi că tot zîna săvîrșise și treaba asta, pentru ca prințesa, cît timp va dormi, să nu fie tulburată de curioși.

După o sută de ani, fiul unui rege care domnea pe atunci și care era de cu totul alt neam decît prin-

țesa adormită, ducîndu-se la vînătoare chiar pe acele meleaguri, întrebă ce era cu turnurile care se zăreau pe deasupra unei păduri atît de dese. Fiecare îi răspunse după cum auzise vorbindu-se : unul îi spuse că era un vechi castel bîntuit de stafii ; altul, că vrăjitoarele din acel ținut își făceau acolo farmececele. Părerea celor mai mulți era însă că în palatul cu pricina sălășluia un căpcăun ce-și aducea aici copiii ademeniți, ca să-i mănînce în voie și fără să poată fi urmărit, avînd numai el singur puterea să-și croiască drum prin acea pădure.

Printul nu mai știa ce să creadă, cînd, iată că un țăran bătrîn se apropie și-i spuse :

— Măria-ta, sînt mai bine de cincizeci de ani de cînd l-am auzit pe tata spunînd că în acest castel s-ar afla o prințesă fără pereche-n lume de frumoasă ; că prințesei i-a fost menit să doarmă o sută de ani și că ea nu va fi trezită decît de fiul unui rege căruia-i este hărăzită.

La aceste vorbe, tînărul prinț se simți cuprins de înflăcărare ; crezu, fără să mai stea în cumpănă, că el va pune capăt unei atît de ciudate întîmplări și, împins de dragoste și de setea de glorie, se hotărî să vadă la fața locului despre ce era vorba. De abia porni către pădure, că toți arborii aceia uriași, tufișurile și mărăcinii se dădură la o parte de la sine, lăsîndu-l să treacă.

Se îndreptă către castelul pe care-l zări la capătul unei lungi alei, unde pătrunse de îndată. Ceea ce-l

uimi, însă, fu faptul că nici unul dintre oamenii săi nu-l putuse urma, pentru că de îndată ce trecu el, arborii se apropiară iar unii de alții, Nu-și părăsi totuși drumul : un prinț tânăr și îndrăgostit e întotdeauna viteaz. Pătrunse în prima curte a castelului, și ceea ce văzu din prima clipă ar fi putut să-l înghețe de spaimă. Era o tăcere înfricoșătoare : pretutindeni domnea imaginea morții și peste tot zăceau trupuri de oameni și de animale ce păreau lipsite de viață. Dar, după nasul roșu și fața rumenă a slugilor, își dădu seama că nu erau decît adormiți ; de altfel, câ-nile în care se mai aflau cîteva picături de vin arătau destul de limpede că adormiseră cu toții.

Prințul străbătu o curte mare, pardosită cu marmură ; urcă o scară, apoi intră în sala străjilor care, așezate în șir, cu carabina la umăr, sforăiau zdravăn. Trecu prin mai multe camere înțesate de gentilomi și de doamne, toți dormind duși, unii în picioare, alții așezați. Intră apoi într-o cameră aurită de sus pînă jos, unde văzu, pe un pat cu perdelele date în lături, cea mai frumoasă priveliște întîlnită de el vreodată : o prințesă care nu părea să aibă mai mult de cincisprezece ori șaisprezece ani și a cărei neasemuită frumusețe avea în ea ceva strălucitor și dumnezeiesc. Prințul se apropie tremurînd și, sorbind-o din ochi, se așeză în genunchi lîngă ea.

Atunci, cum vraja fusese ruptă, prințesa se trezi și, privindu-l pe prinț cu ochi mai drăgăstoși decît s-ar fi cuvenit la o primă întîlnire :

— Oare tu ești prințul meu ? îl întrebă ea. Mult te-ai mai lăsat așteptat !

Prințul, fermecat de aceste vorbe și mai ales de felul în care ele fuseseră rostite, nemaiștiind cum să-și arate bucuria și recunoștința, îi mărturisi că o iubea mai mult decît pe sine însuși. Vorbele sale fură spuse fără prea multă pompă, dar ele plăcură cu atît mai mult prințesei ; mai puțină vorbărie, mai multă dragoste. Prințul era mai tulburat decît prințesa și faptul nu trebuie să ne mire, fiindcă ea avusese timp destul să viseze la ceea ce avea să-i spună ; căci, se pare — deși povestea nu zice nimic despre asta — că zîna cea bună îi hărăzise, în timpul unui somn atît de îndelungat, bucuria unor vise plăcute. Trecuseră patru ceasuri de cînd își tot vorbeau și nu-și spusese nici jumătate din ceea ce aveau să-și spună.

Între timp, întregul palat se trezise o dată cu prințesa, și fiecare se gîndea să-și îndeplinească sarcinile ; și cum nu toți erau îndrăgostiți, mureau pur și simplu de foame. Doamna de onoare, grăbită ca și ceilalți, își pierdu răbdarea și-i spuse cu glas tare prințesei că masa e servită.

Prințul o ajută pe prințesă să se ridice din pat. Ea era gata îmbrăcată, în veșminte cum nu se poate mai strălucitoare ; dar el se feri să-i spună că era îmbrăcată ca pe vremea bunicii și că avea guler înalt ; cu toate astea, nu era mai puțin frumoasă.

Trecură într-un salon cu oglinzi, unde mîncară, serviți de slujitorii prințesei. Viorile și oboaietele cîn-

tară cîntece vechi, dar încă frumoase, cu toate că trecuseră aproape o sută de ani de cînd nu mai fuseseră auzite.

După masă, fără a mai zăbovi, preotul curții regale îi cunună în capela castelului și o doamnă de onoare le trase perdelele patului ; dormiră foarte puțin, căci prințesa se săturase de atîta somn și, o dată cu zorile, prințul o părăsi pentru a se întoarce în oraș unde tatăl său era pesemne tare îngrijorat din pricina lui.

Prințul îi spuse că s-a rătăcit prin pădure și că dormise în coliba unui cărbunar care-i dăduse să mănînce pîine și brînză. Taică-su, regele, care era un om tare de treabă, îl crezu ; dar mamă-sa nu prea fu convinsă, și văzîndu-l cum o pornea în fiecare zi la vînațoare și cum avea întotdeauna un răspuns gata pregătit pentru a se scuza cînd dormea două-trei nopți în altă parte, nu se mai îndoi că are o ibovnică ; și, ce-i drept, el trăi cu prințesa mai bine de doi ani încheiați și avu cu ea doi copii, dintre care, primul, o fată numită *Aurora*, și al doilea un băiat, numit *Zori-de-zi*, pentru că părea și mai frumos decît sora lui.

Ca să-l silească să i se destăinuiască, regina îi spunea deseori fiului ei că trebuie să-ți trăiești viața cum îți place ; numai că el nu cuteza să-i dezvăluie taina : se temea, deși o iubea, fiindcă maică-sa era dintr-un neam de căpcăuni și regele n-o luase în căsătorie decît pentru averea ei. La curte, se șoptea chiar că avea apucături de căpcăun și că atunci cînd vedea trecînd copii pe lîngă ea, cu mare greutate se

putea înfrîna să nu se repeadă asupra lor ; așa că prințul nu voia să-i spună nimic.

Dar cînd regele muri, lucru care se întîmplă după vreo doi ani, și se văzu el stăpîn, mărturisi în fața tuturor căsătoria și porni cu mare alai să-și aducă regina, soția sa, la castel. I se făcu o primire nemaipomenită în capitala țării unde ea păși alături de cei doi copii ai săi.

La cîtva timp după asta, regele porni război împotriva împăratului Cantalabutte, vecinul său. Lăsă treburile țării în seama reginei-mame, căreia i-o încredință și pe nevastă-sa și pe cei doi copii. Fu nevoit să stea la război toată vara. Și iată că de îndată ce-l văzu plecat, regina-mamă își trimise nora și nepoții într-o căsuță dintr-un codru, pentru a putea să-și potolească mai ușor cumplita ei dorință. Peste cîteva zile se duse și ea acolo, și într-o seară îi spuse primului ei servitor :

— Mîine la prînz vreau s-o mănînc pe micuța Aurora !

— Ah, doamnă ! strigă acesta.

— Asta mi-e porunca, spuse regina (și-o spuse cu glas de căpcăun care poftea carne fragedă de copil), și vreau s-o mănînc cu sos Robert ¹ !

Bietul om, văzînd că nu-i de joacă cu zmeoaica, își luă cuțitul cel mare și urcă în odaia micuței Aurora. Fetița, care abia împlinise patru ani, veni sărînd și rîzînd, să i se arunce de gît și să-i ceară

¹ Celebru bucătar de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea.

bomboane. Omul începu să plîngă și cuțitul îi căzu din mînă ; se duse în ogradă, tăie grumazul unui miel și-i făcu un asemenea sos, încît stăpîină-sa îl încredință că niciodată nu mîncase ceva mai gustos. Tot atunci omul o luă pe micuța Aurora și o dădu soției sale ca s-o ascundă în căsuța lor din fundul curții.

La opt zile după asta, regina cea rea îi spuse primului ei servitor :

— Vreau să-l mănînc la cină pe micul Zori-de-zi !

Omul nu spuse nimic, hotărît s-o înșele ca și data trecută. Se duse să-l caute pe micul Zori-de-zi și-l găsi cu o săbiuță în mînă, luptîndu-se cu un maimuțoi cît toate zilele ; nu avea totuși decît trei anișori. Îl încredință și pe el soției sale, care-l ascunse împreună cu mica Aurora, iar reginei îi aduse, în locul micului Zori-de-zi, un mic ied, tare drăgălaș, pe care zmeoaica îl găsi cum nu se poate mai bun.

Toate merseseră grozav de bine pînă aici. Dar iată că într-o seară răutăcioasa regină îi spuse primului ei servitor :

— Vreau s-o mănînc pe regină în același sos în care i-am mîncat și copiii !

De data asta sărmanul om își pierdu nădejdea că ar putea s-o mai înșele. Regina cea tînără avea douăzeci de ani trecuți, fără să mai numărăm suta de ani cît dormise : pielea ei era un pic cam tare, cu toate că arăta albă și frumoasă. Unde să găsească el un animal cu o piele tot atît de tare ? Luă deci hotărîrea, pentru a-și salva propria lui viață, s-o ucidă pe

regină, așa că urcă în camera ei cu gândul s-o răpună cît mai repede. Încercă să se minie singur și intră cu pumnalul în mînă în odaia tinerei regine ; nu voia s-o lovească pe ascuns și-i aduse la cunoștință, cu multă cuviință, porunca pe care o primise de la regina-mamă.

— Fă-ți datoria, îi spuse ea, întinzîndu-și gîtul. Îndeplinește porunca ce ți s-a dat ! Mă voi duce să-mi văd copilașii, șărmanii mei copilași pe care i-am iubit atît !

— Căci ea, de cînd îi fuseseră luați fără să i se spună nimic, îi credea morți.

— Nu, nu doamnă, răspunse șărmanul servitor adînc mișcat. N-o să muriți și o să vă revedeți scumpii dumneavoastră copilași la mine, unde i-am ascuns, și o voi înșela încă o dată pe regină, făcînd-o să mă-nînce, în locul dumneavoastră, o căprioară !

O duse de îndată în cămăruța lui, unde o lăsă să-și îmbrățișeze copiii și să plîngă împreună cu ei, iar el pregăti o căprioară pe care regina o mîncă la cină cu aceeași poftă cu care ar fi mîncat-o pe noru-sa. Era foarte mulțumită de cruzimea ei și se pregătea să-i spună regelui, la întoarcere, că niște lupi turbați îi sfîșiaseră soția și copiii.

Intr-o seară, în timp ce se plimba ca de obicei prin curțile și ogrăzile castelului, adulmecînd miros de carne proaspătă, îl auzi pe micul Zori-de-zi plîngînd, jos, într-o cămăruță, fiindcă nu fusese cuminte și mai-că-sa tocmai voia să-i tragă o chelfăneală. Zmeoaica o

mai auzi și pe micuța Aurora cerînd iertare pentru frățiorul ei. Recunoscî glasul reginei și al copiilor și, furioasă că a fost astfel păcălită, porunci, cu un glas care făcu să tremure toată lumea, ca a doua zi de dimineață să fie adus un cazan uriaș în mijlocul curții, îl umplu cu broaște, vipere, năpîrci și șerpi, ca să-i arunce înăuntru pe regină și pe copii, pe primul slujitor, pe soția și pe servitoarea lui. Și mai porunci să fie aduși acolo cu mîinile legate la spate.

Fură aduși, și călăii tocmai se pregăteau să-i arunce în cazan, cînd regele, pe care nu-l așteptau atît de curînd, intră călare în curte ; era în trecere și, tare mirat, întrebă ce însemna acea priveliște cumplită. Nimeni nu îndrăzni să-i dea vreo lămurire, cînd zmeoaica, turbînd de furie că totul fusese dat în vileag, se aruncă singură cu capul înainte în cazan și fu mistuită într-o clipită de jivinele cumplite pe care ea însăși poruncise să fie aduse.

Regele se necăji oleacă, fiindcă, oricum, zmeoaica îi era mamă, dar se mîngîie curînd cu frumoasa sa nevastă și copiii săi.

M o r a l ă

A aștepta o vreme ca să-ți găsești bărbat

Frumos, încîntător, curtenitor, bogat,

Îmi pare un cuminte obicei ;

Dar să-l aștepți un secol dormind neconținut —

Greu mai găsești asemenea femei

Să aibă-un somn atît de liniștit.

Îmi pare că povestea mea vrea să ne arate
Că ale căsniciei plăcute-ndatoriri
Chiar cînd sînt amîinate aduc mari fericiri
Și că nu pierd nimica chiar dacă-s amîinate.

Dar fiindcă văd în juru-mi cu cîtă nerăbdare
Aspiră toată lumea la viața conjugală,
N-am inima atîta de neîndurătoare
Să propovăduiesc o astfel de morală.

SCUFIȚA-ROȘIE

Era odată, într-un sat, o fetiță, cea mai frumoasă fetiță din cîte s-au văzut. Mama ei o iubea nespuse de mult, iar bunica ei și mai mult. Bunicuța aceasta îi făcuse fetei o scufiță roșie, care îi ședea atît de bine, că toată lumea o numi Scufița-roșie.

Într-o zi, mama ei, după ce frămîntă și coapse niște plăcinte, îi spuse :

— Du-te să vezi cum îi mai merge bunicii, căci am auzit că e bolnavă. Du-i o plăcintă și ulcica asta cu unt !

Scufița-roșie plecă de îndată s-o vadă pe bunica ei care locuia în alt sat. Trecînd prin pădure ea se întîlni cu cumătrul lup, care tare ar mai fi vrut s-o înfulece, dar nu îndrăzni din pricina unor tăietori de lemne aflați pe aproape. O întrebă atunci unde se duce. Biata fetiță, care habar n-avea cît e de primejdios să te oprești și să asculți un lup, îi răspunse :

— Mă duc s-o văd pe bunica și să-i duc o plăcintă și o ulcică cu unt trimise de măicuța !

— Stă departe bunica ta ? întrebă Lupul.

— O, da, zise Scufița-roșie. Dincolo de moara pe care o vezi colo, jos, în vale, în prima căsuță din capătul satului.

— Ei bine, spuse Lupul, vreau să mă duc și eu s-o văd ; uite, eu am s-o apuc pe drumul ăsta, iar tu pe drumul de colo ; și vom vedea care ajunge mai repede.

„ Lupul începu să alerge cît putea de iute pe drumul mai scurt, iar fetița o luă pe drumul mai lung, culegînd în joacă alune, zburdînd după fluturi și făcînd buchete din floricelele pe care le întilnea în cale. Lupului nu-i trebui prea mult timp să ajungă la căsuța bunicii. Bătu la ușă : toc ! toc !

— Cine-i acolo ?

— Nepoțica dumitale, Scufița-roșie, răspunse Lupul prefăcîndu-și glasul. Îți aduc o plăcintă și o ulcică cu unt trimise de măicuța.

Blînda bunicuță, care ședea în pat din pricină că era cam bolnavă, îi strigă :

— Apasă ivărul și intră !

Lupul apăsă ivărul și ușa se deschise. Se aruncă asupra bunicii și o înghiți în cît ai clipi din ochi, căci trecuseră mai bine de trei zile de cînd nu mai pusese nimic în gură. Pe urmă închise ușa și se duse să se culce în patul bunicii, așteptînd-o pe Scufița-roșie, care, nu după mult timp, ciocăni la ușă : toc ! toc !

— Cine-i acolo ?

Scușița-roșie, auzind glasul gros al Lupului, la început se sperie, dar crezînd că bunica era răgușită, răspunse :

— Eu, nepoșica matală, Scușița-roșie, care-ți aduce o plăcintă și o ulcică cu unt trimise de măicuța !

Atunci Lupul îi strigă îndulcindu-și un pic vocea :

— Apasă ivărul și intră !

Scușița-roșie apasă ivărul și ușa se deschise. Lupul, văzînd-o intrînd, îi spuse :

— Pune plăcinta și ulcica cu unt pe copaia de colo, iar tu vino să te culci lîngă mine !

Scușița-roșie se dezbracă și se vîrî în pat, unde se miră tare mult văzînd cît de ciudat arăta bunica ei în cămașă de noapte.

Ea spuse :

— Ce brațe mari ai, bunicușo !

— Ca să te pot îmbrățișa mai bine, fetița mea !

— Și ce picioare mari ai, bunicușo !

— Ca să alerg mai iute, copila mea !

— Și ce urechi mari ai, bunicușo !

— Ca să aud mai bine, copila mea !

— Și ce ochi mari ai, bunicușo !

— Ca să văd mai bine, copila mea !

— Și ce dinți lungi ai, bunicușo !

— Ca să te mănînc !

Și spunînd aceste vorbe, Lupul cel rău se năpusti asupra Scușiței-roșii și o mîncă.

Morală

Vedem aicea cum copiii, deseori,
Și mai cu seamă tinerele fete
Frumoase, grațioase și cochete,
Fac rău dacă ascultă de orice trecători,
Și n-are rost să fim măcar mirați
Atuncea cînd de Lup ei sînt mîncăți.
Zic Lupul, fiindcă lupii de pe lume
Nu sînt cu toții de același fel :
Există cîte unul mai blînd decît un miel,
Nezgomotos și blînd, cuminte-anume,
Ce, binevoitor și plin de glume,
Voioasa domnișoarelor pleiadă
O însoțește-acasă sau pe stradă.
Dar vai, cine nu știe că acești lupi mieroși
Sînt din întreaga haită, cei mai primejdioși !

BARBĂ-ALBASTRĂ

A fost odată un om care avea acareturi frumoase în oraș și la țară, vase de aur și de argint, mobile cu broderii și calești cu totul și cu totul de aur. Dar, din nenorocire, acest om avea barba albastră : faptul acesta îl făcea să fie atât de slut și de înspăimîntător, că nu era femeie și fată care să nu fugă din calea lui.

Una dintre vecinele sale, o doamnă de familie bună, avea două fete la fel de frumoase. Omul îi ceru de soție pe una dintre ele, lăsînd-o pe ea să aleagă pe care ar vrea să i-o dea. Dar fetele nu-l vrură cu nici un chip și-l trimiseră de la una la alta, neputîndu-se hotărî să ia de bărbat un om care avea barbă albastră. Ceea ce le scîrbea și mai mult, însă, era faptul că omul acesta mai avusese înainte cîteva soții și că nimeni n-avea habar ce se întîmplase cu ele.

Ca să le cunoască mai bine, Barbă-albastră le pofti împreună cu mama lor, cu trei sau patru dintre cele mai bune prietene ale lor și cu câțiva tineri de prin împrejurimi, la una din casele sale de la țară unde rămaseră opt zile încheiate. Aceste zile au trecut numai în plimbări, în partide de vânătoare și de pescuit, în dansuri, ospățuri și gustări; nu dormeau de loc și-și petreceau noaptea făcându-și glume unii altora; în sfârșit, totul merse atît de bine, încît fetei celei mai mici începu să i se pară că stăpînul casei n-ar avea barba chiar atît de albastră și că era un om tare de treabă. Așadar, de îndată ce se înapoiară în oraș, hotărîră nunta.

După o lună, Barbă-albastră îi spuse soției că el trebuie neapărat să facă o călătorie în provincie, de cel puțin șase săptămîni, pentru o afacere foarte importantă; că o roagă să se distreze cît timp va lipsi el; că poate să-și poștească prietenele cele mai bune și, dacă vrea, să le ducă la țară și să nu se uite la cheltuială.

— Iată, spuse el, cheile de la cele două camere unde se păstrează mobila; iată-le și pe cele de la vesela de aur și de argint de care nu ne folosim în toate zilele; iată acum și cheile de la lăzile de fier unde îmi țin aurul și argintul, cheile casetelor unde țin pietrele scumpe, și iată și cheia cu care poți deschide toate odăile. Cît despre cheia asta, e cheia odăii de la capătul marelui coridor al apartamentului de jos. Deschide tot, umblă peste tot, doar în această cămăruță îți interzic să intri, și ți-o interzic

cu atîta strășnicie, că dacă intri o să mă mîni atît de tare, încît te poți aștepta la orice !

Ea făgădui să respecte întocmai ceea ce i se poruncise, iar el, după ce-o îmbrățișă, se urcă în calească și porni în călătorie.

Vecinele și prietenele cele mai bune nici nu așteptară să fie poftite de proaspăta căsătorită, atît erau de nerăbdătoare să-i vadă toate bogățiile, deoa-rece, cînd se afla bărbatul ei acasă, n-ar fi cutezat să vină din pricina bărbii lui albastre de care le era tare frică.

Iată-le, deci, străbătînd camerele, cabinetele, odă-ile unde se păstrau hainele, una mai frumoasă și mai bogată decît cealaltă. Urcară apoi în camerele unde se păstrau mobilele și nu se mai săturau admiriînd mulțimea și frumusețea tapîteriiilor, a paturilor, a sofalelor, a canapelelor, a măsuțelor și a oglinzilor în care se vedeau din cap pînă în picioare și ale căror chenare, unele de cleștar, altele de argint și de argint aurit, erau cele mai frumoase și mai minunate din cîte se văzuseră vreodată. Nu încetară să laude peste măsură și să pizmuiască fericirea prietenei lor, care nu se bucura cîtuși de puțin la vederea acestor bogății, deoarece ardea de nerăbdare să se ducă și să descuie cămăruța apartamentului de jos.

Și atît de mult o îmboldi curiozitatea, încît, fără să țină seama de faptul că era necuviincios să-și părăsească oaspeții, coborî pe o scăriță dosnică în apartamentul de jos, cu atîta grabă, că de vreo două-trei ori a fost gata-gata să-și rupă gîtul. Odată ajunsă la

ușa cămăruței, se opri cîteva clipe gîndindu-se la opreliștea soțului, socotind în sinea sa că ar putea să i se întîmple o nenorocire dacă se arată neascultătoare ; dar ispita era atît de puternică, încît nu-i putu rezista : luă așadar cheița și, tremurînd toată, deschise ușa cămăruței.

La început nu văzu nimic din pricina ferestrelor închise. După cîteva minute, însă, văzu că podeaua era năclăită de sînge închegat și că în acest sînge se oglindeau trupurile mai multor femei moarte și le-
gate de-a lungul pereților : erau femeile cu care Barbă-albastră fusese însurat și pe care le ucisese una după alta. Crezu că moare de spaimă, și cheia cămăruței, pe care tocmai o scosese din broască, îi căzu din mînă.

După ce-și mai veni puțin în fire, ridică cheia, încuie ușa și urcă în odaia ei ; dar nu putu să se liniștească, atît era de tulburată.

Băgînd de seamă că cheia cămăruței se pătase de sînge, o șterse de două-trei ori ; dar sîngele nu se lua ; în zadar o spală și o frecă cu nisip și cu gresie, sîngele rămînea la locul lui, căci cheia era vrăjită și nu se afla nici un mijloc s-o cureți, orice ai fi făcut ; cînd îndepărtai sîngele de pe o parte, se iveau în alta.

Barbă-albastră se înapoie din călătorie chiar în aceeași seară și-i spuse că primise pe drum scrisori care-l înștiințau că treaba pentru care plecase se încheiase în folosul lui.

Nevastă-sa făcu tot ce putu ca să-i arate cît era de încîntată de grabnica lui reîntoarcere.

A doua zi el ceru cheile ; ea i le dădu, dar cu o mîină atît de tremurătoare, încît el ghici, fără greutate, tot ce se întîmplase.

— Cum se face, o întrebă el, că nu-i la un loc cu celelalte și cheia cămăruței ?

— Pesemne, spuse ea, am lăsat-o sus, pe masă.

— Nu uita, spuse Barbă-albastră, să mi-o aduci degrabă.

După mai multe amînări, trebui totuși să-i aducă cheia. Barbă-albastră, după ce își aruncă privirea asupra ei, spuse soției sale :

— Pentru ce-i pătată cheia asta de sînge ?

— Nu știu nimic, răspunse sărmana femeie, mai galbenă decît moartea.

— Nu știi nimic, hai ? strigă Barbă-albastră. Lasă că știu eu : ai vrut să intri în cămăruță. Ei bine, doamnă, o să intri acolo și o să-ți iei locul lîngă cucoanele pe care le-ai văzut !

Ea se aruncă la picioarele bărbatului, plîngînd și cerîndu-i iertare, căindu-se din toată inima că nu fusese ascultătoare. Frumoasă și îndurerată cum era, ar fi mișcat și o stîncă, numai că Barbă-albastră avea inima mai tare decît stîncă.

— Trebuie să mori, doamnă, îi spuse el, și încă foarte curînd !

— Dacă trebuie să mor, răspunse ea privindu-l cu ochii scâlțați în lacrimi, dă-mi puțin răgaz să mă rog lui Dumnezeu !

— Îți dau șapte minute și jumătate, spuse Barbă-albastră, dar nici o clipă mai mult !

Cînd femeia rămase singură o chemă pe sora ei și-i spuse :

— Ana, sora mea — căci astfel se numea fata — urcă-te, rogu-te, în vîrful turnului, ca să vezi dacă nu vin frații mei ; mi-au făgăduit că vor veni să mă vadă astăzi și, dacă-i vezi, fă-le semn să se grăbească.

Soră-sa Ana se urcă în vîrful turnului, și sărmana femeie, îndurerată, întreba din cînd în cînd :

— Ana, sora mea, nu vezi pe nimeni venind ?

„ Și soră-sa Ana răspundea :

— Nu văd nimic, decît soarele care înalță colbul și iarba care înverzește !

În vremea asta, Barbă-albastră, în mîină cu un cuțit cît toate zilele, îi striga nevesti-si cît îl ținea gura :

— Coboară îndată sau urc eu acolo !

— Încă o clipă, te rog, îi răspundea soția sa, și repede striga : Ana, sora mea Ana, nu vezi pe nimeni venind ?

Și soră-sa Ana răspundea :

— Nu văd nimic, decît soarele care înalță colbul și iarba care înverzește !

— Coboară îndată, răcnea Barbă-albastră, sau urc eu acolo !

— Cobor acum, răspundea femeia, apoi striga iar : Ana, sora mea Ana, nu vezi pe nimeni venind ?

— Văd, răspunse soră-sa Ana, un nor gros de praf care vine din partea asta...

— Nu cumva sînt frații mei ?

— Vai, surioară, nu : e o turmă de oi...

— Nu vrei să cobori ? strigă Barbă-albastră.

— Încă o clipă, răspunse nevastă-sa, și apoi strigă : Ana, sora mea Ana, nu vezi pe nimeni venind ?

— Văd, răspunse ea, doi cavaleri care vin din partea asta, dar sînt încă foarte departe !

— Domnul fie lăudat ! strigă ea o clipă mai tîrziu. Aștia sînt frații mei. Le fac semn cît pot să se grăbească !

Barbă-albastră se apucă să răcnească atît de tare, că se cutremură toată casa. Biata femeie coborî și se duse să se arunce, scăldată în lacrimi și despletită, la picioarele sale.

— Asta nu-ți folosește la nimic, spuse Barbă-albastră. Trebuie să mori !

Apoi, apucînd-o cu o mîină de păr și cu cealaltă ridicînd în aer cuțitul, se pregăti să-i taie capul. Sărmana femeie se întoarse spre el și, privindu-l cu ochi în care se citea groaza morții, îl rugă s-o mai păsuiască o clipită doar, ca să se reculeagă.

— Nu, nu, spuse el, încredințează-ți sufletul Domnului.

Și ridicîndu-și brațul...

În acel moment cineva ciocăni atît de tare în poartă, că Barbă-albastră încremeni. Ușa se deschise și deodată fură văzuți întrînd doi cavaleri, care, punînd mîna pe sabie, se aruncară de-a dreptul spre Barbă-albastră. Acesta, dîndu-și de îndată seama că erau frații soției sale, unul cavalerist, celălalt muschetar, o luă la goană ca să-și scape pielea ; dar cei

doi frați îl urmăriră atît de aproape, încît îl prinseră înainte ca el să apuce să iasă din casă. Îl străpunseră cu săbiile și-l lăsară mort. Biata femeie, aproape la fel de moartă ca și bărbatul ei, n-avu putere nici să se ridice ca să-și îmbrățișeze frații.

Se află apoi că Barbă-albastră n-avea nici un fel de moștenitori, astfel că soția sa rămase stăpînă pe toate bunurile lui. Ea folosi o parte din avere ca s-o mărite pe soră-sa Ana cu un tînăr gentilom pe care fata îl iubea de multă vreme ; o altă parte pentru a cumpăra funcții de căpitani celor doi frați ai ei și restul ca să se mărite ea însăși cu un om foarte cinstit, care o făcu să uite curînd vremurile grele pe care le petrecuse alături de Barbă-albastră.

M o r a l ă

Deci curiozitatea ce-atîta farmec are,
Ades pricinuieste adîncă remușcare ;
Vezi mii și mii de pilde de-acestea, zi de zi.
Ea-i, fără supărare, o ieftină plăcere ;
Stîrpită, încetează îndată de-a mai fi,
Și foarte scump e prețul ce pururea ni-l cere.

A l t ă m o r a l ă

Oricît ai fi lipsit de judecată,
Străin de tainele din omenire,
Pricepi cum că această povestire
E doar un basm din vremi de altădată.

Azi nici un soț nu e așa cumplit,
Cerînd un lucru nemaipomenit,
Chiar dacă este mohorît, gelos,
Alături de soție îl vezi supus, zelos ;
Și orișice culoare a bărbii i s-a dat
Din doi, care-i stăpînul, nu-i lesne de aflat.

JUPÎNUL MOTAN SAU MOTANUL-ÎNCĂLȚAT

Un morar n-a lăsat moștenire celor trei copii ai săi decît moara, măgarul și motanul. Împărțeala fu repede făcută : n-au fost chemați nici notarul, nici procurorul. Dacă ar fi venit aceștia, le-ar fi mîncat și bruma de avere ce le rămăsese. Cel mare luă moara, cel mijlociu măgarul, iar cel mic nu luă decît motanul.

Acesta din urmă nu se putea împăca cu gîndul că s-a ales cu atît de puțin lucru.

— Frații mei, spuse el, pot să-și agonisească pîinea cîstit, dacă s-ar pune să muncească împreună ; mie, însă, după ce-mi voi fi mîncat motanul și-mi voi fi făcut un manșon din blana lui, nu-mi va mai rămîne decît să mor de foame !

Motanul, auzind aceste vorbe, dar prefăcîndu-se că nu le-a priceput, îi spuse cu un glas așezat și serios :

— Nu te necăji, stăpîne ! N-ai decît să-mi dai un sac și să poruncești să mi se facă o pereche de ciubote, ca să pot intra cu ele în mărăcinișuri, și ai să vezi că n-ai fost chiar atît de năpăstuit la împărțeală cum ai crezut !

Cu toate că stăpînul Motanului nu punea prea mult temei pe spusele sale, dar cum îl văzuse dînd dovadă de multă sprinteneală la prinsul șoarecilor și al șobolanilor, cum îl văzuse cățărîndu-se sau ascunzîndu-se în faină și făcînd pe mortul, nu pierdu nădejdea că Motanul o să-l ajute în nenorocirea lui.

Cînd Motanul avu ceea ce ceruse, se încălță cu semeție și, trecîndu-și tolba pe după gît, îi apucă băierile cu cele două labe de dinainte și se duse într-o pădurice de stejar unde se afla o sumedenie de iepuri. Puse în tolba tărițe și susai și, întinzînu-se ca și cum ar fi fost mort, așteptă ca vreun iepure mai tinăr, prea puțin cunoscător al vicleniilor acestei lumi, să se vîre în sac, ca să se înfrupte din ce pusesse el acolo.

De abia se culcase că și avu prilej de bucurie : un iepuraș zăpăcit intră în tolba, și jupînul Motan, trăgînd repede băierile, îl prinse și-l ucise fără milă.

Tare mîndru de prada sa, se duse la rege și ceru să-i vorbească. Fu dus în apartamentul majestații-sale, unde, odată intrat, îi făcu o plecăciune adîncă și-i spuse :

— Iată, sire, un iepure de crescătorie pe care domnul marchiz de Carabas (ăsta era numele care,

plăcîndu-i foarte mult, i-l dăduse stăpînului său) m-a însărcinat să vi-l aduc din partea sa !

— Spune stăpînului tău, răspunse regele, că-i mulțumesc și că darul lui îmi face plăcere.

Altădată Motanul se duse să se ascundă în grîu, ținîndu-și și acolo tolba deschisă, și cînd două potîrnichi se furișară înăuntru, trase băierile și le prinse pe amîndouă. Se duse să le dăruiască și pe acestea regelui, așa cum făcuse cu iepurele de crescătorie. Regele primi și de astă dată cu plăcere cele două potîrnichi și porunci să i se dea Motanului de băut.

Și astfel, vreme de două-trei luni, Motanul îi aduse din cînd în cînd regelui tot soiul de vînat, ca din partea stăpînului său.

Într-o zi, aflînd că regele, împreună cu fiica sa, cea mai frumoasă prințesă din lume, aveau de gînd să iasă la plimbare pe malul rîului, îi spuse stăpînului său :

— Stăpîne, dacă vrei să-mi urmezi sfatul, norocul fîi va ieși în cale. N-ai altceva de făcut decît să te scalzi în rîu, în locul pe care ți-l arăt eu, și pe urmă lasă totul în grija mea !

Marchizul de Carabas făcu ceea ce îl sfătui Motanul, fără să priceapă la ce avea să folosească o treabă ca asta. În timp ce se scălda, trecu pe acolo și regele, și Motanul începu să strige cît îl ținea gura :

— Ajutor ! Ajutor ! Se înecă domnul marchiz de Carabas !

La acest strigăt, regele scoase capul pe ușa caleștii și, recunoscându-l pe Motanul care-i adusese de atâtea ori vînat, porunci ostașilor săi să alerge degrabă în ajutorul domnului marchiz de Carabas.

În timp ce bietul marchiz era scos din rîu, Motanul se apropie de caleașcă și-i spuse regelui că, în vreme ce stăpînul său se scălda, niște hoți veniseră și-i luaseră hainele, cu toate că el strigase din toate puterile : „Săriți, hoții !” Năzdrăvanul le ascunsese însă sub o piatră mare.

Regele porunci pe loc slujitorilor care aveau în grijă veșmintele sale să se ducă și să aducă unul dintre cele mai frumoase pentru domnul marchiz de Carabas. Monarhul se strădui în fel și chip să-l mîngîie și, cum frumoasele haine, pe care tocmai i le aduseseră, îl arătară și mai chipeș (căci era frumos și arătos nevoie mare), fiica regelui îl găsi pe placul ei ; fu de ajuns ca marchizul de Carabas să-i arunce două sau trei priviri, respectuoase dar totodată drăgăstoase, pentru ca ea să se îndrăgostească pînă peste urechi de el.

Regele îl pofti în caleașca sa, ca să ia parte la plimbare. Motanul, încîntat că planul lui începe să reușească, o luă înainte și, întîlnindu-se cu niște țărani care coseau pe cîmp, le zise :

— Oameni buni, dacă n-o să-i spuneți regelui că fineața pe care trudiți e a domnului marchiz de Carabas, veți fi tăiați în mii și mii de bucățele !

Într-adevăr, regele nu pierdu prilejul să-i întrebe pe cosași al cui era cîmpul pe care lucrau.

— E al domnului marchiz de Carabas, spuseră ei în cor, căci amenințarea Motanului îi înfricoșase.

— Frumoasă moștenire ai ! spuse regele marchizului de Carabas.

— Așa e, sire, răspunse marchizul, e un câmp care-mi aduce an de an un venit frumos !

Jupînul Motan, mergînd tot timpul înainte, întîlni apoi niște secerători și le spuse :

— Oameni buni, dacă nu veți spune că acest grîu e al domnului marchiz de Carabas, veți fi tăiați în mii și mii de bucățele, precum carnea de tocătură !

Regele, trecînd o clipă mai tîrziu, voi să știe al cui era grîul pe care-l vedea.

— E al domnului marchiz de Carabas, răspunseră secerătorii, și regele se bucură încă o dată împreună cu marchizul.

Motanul, mergînd înaintea caleștii, spunea mereu același lucru tuturor celor pe care-i întîlnea, și regele era din ce în ce mai uimit de marile avuții ale domnului marchiz de Carabas.

Jupînul Motan ajunse, în sfîrșit, la o mîndrețe de castel, al cărui stăpîn era un căpcăun, cel mai bogat din cîți se văzuseră vreodată ; căci toate pămînturile pe unde trecuse regele țineau de acest castel. Motanul, care cercetase cine era acest căpcăun și ce se pricepea el să facă, ceru să-i vorbească, spunînd că nu voise să treacă atît de aproape de castelul lui fără să aibă cîntea de a i se închina. Căpcăunul îl

primi cu toată bunăvoința de care e în stare un căpcăun și-l poți să se așeze.

— Am aflat, spuse Motanul, că ai darul să te prefaci în orice soi de animal, că poți, de pildă, să te prefaci în leu, în elefant...

— E adevărat, răspunse căpcăunul, și ca să-ți dovedesc, mă voi preface într-un leu !

Motanul fu atît de înfricoșat văzînd un leu în fața lui, că se cocoță repede pe burlan, nu însă fără oarecare greutate și fără primejdie, din pricina ciubotelor care nu făceau nici doi bani cînd era vorba s-o iei la fugă pe țigle. La cîtva timp după aceea, cînd căpcăunul își relua înfățișarea de mai înainte, Motanul coborî și-i mărturisi ce spaimă trăsese.

— Mi s-a mai spus, zise Motanul, dar asta nu pot s-o cred, că ai puterea să iei înfățișarea celor mai mici animale, de pildă să te prefaci într-un șobolan, într-un șoarece. Îți mărturisesc drept că socot cu neputință una ca asta !

— Cu neputință ! strigă căpcăunul. Ia privește !

Și în aceeași clipă se preschimbă într-un șoricel, care începu să alerge pe podea. Motanul, nici nu-l văzu bine, că se și aruncă asupra lui și-l mîncă.

În vremea asta regele zări în calea sa frumosul castel al căpcăunului și voi să intre înăuntru. Motanul, auzind zgomotul caleștii care trecea pe podul coborît, ieși înainte și-i spuse regelui :

— Majestatea-voastră să fie binevenită în castelul domnului marchiz de Carabas !

— Cum, domnule marchiz, strigă regele, și castelul e tot al dumatăle ? Nu cred să existe nimic mai frumos decât această curte și clădirile care o înconjoară ! Să vedem cum arată și pe dinăuntru, dacă nu vă e cu supărare !

Marchizul dădu mîna tinerei prințese și, urmîndu-l pe rege, care urcase primul, intrară într-o sală mare, unde găsiră un minunat ospăț pregătit de căpcăun pentru prietenii săi, ce trebuiau să vină să-l vadă chiar în ziua aceea, dar nu îndrăzniseră să mai între auzind că se afla acolo regele.

Încîntat de însușirile alese ale domnului marchiz de Carabas, ca și fata lui, de altfel, care se îndrăgostise nebunește de el, văzînd marile bogății pe care le avea, regele, după ce bău vreo cinci sau șase cupe cu vin, îi spuse :

— Nu țin decît de dumneata, domnule marchiz, ca să-mi fii ginere !

Marchizul, făcînd o plecăciune pînă la pămînt, primi cîntea pe care i-o făcea regele și chiar în aceeași zi se însură cu prințesa. Motanul ajunsese mare senior și nu mai alergă după șoareci decît ca să se înveselească.

Morală

Oricît ar fi de rară fericire
De-a dobîndi o mare moștenire
Ce-o capeți, ca odraslă, de la tată —
La tinerii-ndrăzneți, de obicei,

Silința, dibăcia au mult mai mult temei
Decît averea cea din cer picată.

Altă morală

Dacă atît de iute feciorul de morar
O cucerî pe fata cu sînge princiar,
Lăsîndu-se privit cu înfocare,
E semn că tinerețe, și strai de preț, și har,
Spre-a-nvăpăia al dragostei pojar,
Nu-s mijloace să iște disprețul niciodată.

ZÎNELE

A fost odată o văduvă care avea două fete : cea mare îi semăna atît de mult la fire și la chip, că oricine o vedea, parc-o vedea pe maică-sa. Amîndouă erau atît de nesuferite și de îngîmfate, că nu se putea trăi laolaltă cu ele. Cea mică, însă, era leită taică-său și cum nu se poate mai blîndă și mai cinstită și pe lîngă toate astea, era una dintre cele mai frumoase fete din cîte se văzuseră vreodată.

Cum e firesc să-l iubești pe cel care-ți seamănă, mama o iubea ca pe ochii din cap pe fiica sa mai mare și, totodată, o ura din toată ființa ei pe cea mai mică. O silea să mănînce în bucătărie și să trudească fără încetare.

Biata copilă trebuia, printre altele, să se ducă de două ori pe zi să scoată apă de la mai bine de o jumătate de poștă depărtare de casă și să aducă plin un ditamai urcior. Într-o zi, pe cînd se afla la

fintînă, se apropie de ea o femeie sărmană, care o rugă să-i dea și ei să bea.

— Îndată, mătușico, spuse fata cea frumoasă.

După ce clăti urciorul, ea scoase apă din partea cea mai limpede a fintinii și-i aduse, sprijinind totodată și urciorul, pentru ca bătrîna să bea mai cu ușurință. Buna femeie, bînd apa, zise :

— Ești atît de frumoasă, atît de bună și de cinstită, că nu mă pot opri să nu-ți fac un dar (căci bătrîna era, pasă-mi-te, o zîna care luase înfățișarea unei biete femei de la țară pentru a vedea pînă unde merge cîntecul acestei tinere fete). Îți hărăzesc, urmă zîna, darul ca la fiecare vorbă pe care o vei rosti să-ți iasă din gură sau o floare sau o piatră prețioasă !

Cînd fata cea frumoasă ajunsese acasă, mama ei o ocări că se întorsese atît de tîrziu de la fintînă.

— Te rog să mă ierți, mamă, spuse biata fată, că am întîrziat atît de mult !

Și spunînd aceste vorbe, îi ieșiră din gură doi trandafiri, două perle și două diamante mari.

— Ce-mi vād ochii ? strigă maică-sa uimită. Cu adevărat, îi ies din gură perle și diamante. Ce-nseamnă asta, fata mea ?

Era prima dată cînd îi zicea „fata mea“.

Sărmana fată îi povesti cu nevinovăție tot ceea ce i se întîmplase, nu fără a risipi între timp o sumedenie de diamante.

— Ce mai ! spuse mama. Trebuie s-o trimit și pe fata mea acolo ! Privește, Fanchon, vezi ce-i pică soră-ti din gură cînd vorbește ? N-ai fi bucuroasă

să ai și tu un asemenea dar ? N-ai decît să te duci să scoți apă din fîntînă, și cînd o femeie sărmană o veni să-ți ceară de băut, dă-i să bea cu voie bună !

— Altă treabă n-am, răspunse necioplita fată, decît să mă duc la fîntînă !

— Îți poruncesc să te duci, stăruie maică-sa, și încă de îndată !

Fata porni spre fîntînă, dar bombănind într-una. Luă cu ea cel mai frumos vas de argint pe care-l găsi în casă. Nici n-ajunse bine la fîntînă că și văzu ieșind din pădure o doamnă minunată înveșmîntată, care veni să-i ceară apă de băut. Era aceeași zîna care i se arătase și soră-si, dar care acum își luase înfățișarea și veșmintele unei prințese, ca să vadă pînă unde merge răutatea acestei fete.

— Da ce, crezi c-am venit aici, spuse grosolan trufașa fată, ca să-ți dau dumitale să bei ? Sau crezi că am adus anume un vas de argint ca să-ți dau să bei, tu, femeie ! Știi ce ? Bea din fîntînă, dacă ți-e sete !

— Nu ești deloc cumsecade, răspunse zîna, fără să se supere. Ei bine ! Pentru că ești atît de puțin îndatoritoare, îți hărăzesc ca la fiecare cuvînt pe care-l rostești, să-ți sară din gură sau un șarpe sau o broască !

De îndată ce-o zări, maică-sa îi strigă :

— Ei, fata mea, cum e ?

— Cum să fie, mamă ? răspunse necioplita, lepădînd din gură două vipere și două broaște.

— Doamne, Dumnezeu, strigă maică-sa, ce-mi văzură ochii ? Soră-ta e vinovată de toate astea. O să plătească cu vîrf și îndesat !

Și alergă s-o bată.

Sărmana copilă o luă la goană și se duse să se ascundă în pădurea apropiată. Fiul regelui, care se întorcea de la vînătoare, văzînd-o atît de frumoasă, o întrebă ce făcea singură în pădure și ce avea de plîngea.

— Vai, domnule, din pricina maică-mi, care m-a izgonit de acasă !

Fiul regelui, văzînd că-i ies din gură cinci, ori șase mărgăritare și tot atîtea diamante, o rugă să-i spună de unde avea un asemenea dar. Ea îi povesti toată tărășenia. Fiul regelui se îndrăgosti de ea și, socotind că un astfel de dar prețuia mult mai mult decît ar fi putut să-i aducă alta drept zestre, o duse la palatul tatălui său, regele, și se însură cu ea.

În ceea ce o privește pe soră-sa, ea se făcu atît de urîcioasă, că pînă și maică-sa o alungă de acasă ; și, nenorocita, după ce pribegi mult și bine, fără să afle pe cineva care s-o primească, se duse să moară într-un adînc de pădure.

M o r a l ă

Cu galbeni și cu pietre prețioase

Poți lesne-ndupleca pe orișicare ;

Cu toate-acestea, vorbele frumoase

Fac mult mai mult și au un preț mai mare.

Altă morală

Cu multă trudă se păstrează cinstea,
Și vrea să fie cît de cît iubită ;
Dar pîn' la urmă tot e răsplătită
În clipa cînd la asta nici nu te duce mintea.

CENUȘĂREASA SAU PANTOFIORUL DE STICLĂ

A fost odată un gentilom care s-a însurat a doua oară cu o femeie, cea mai trufașă și mai mândră din câte s-au văzut vreodată. Femeia avea două fete cu aceeași fire ca a ei și care-i semănau în toate privințele. Bărbatul avea și el la rîndul lui o fată, dar de o blîndețe și de o bunătate fără seamăn ; ea moștenise însușirile astea de la maică-sa, care fusese cea mai bună ființă de pe pămînt.

Nici nu se isprăvi bine nunta, că mama vitregă își și arată firea cea rea ; ea nu putea să sufere însușirile alese ale acestei copile care făcea ca fiicele ei să pară și mai urîcioase. Îi dădu în grijă muncile cele mai grele ale casei : trebuia să spele vasele și scările, să frece podelele din camera doamnei și din camerele domnișoarelor, fiicele ei ; fata se culca în partea cea mai de sus a casei, într-un pod, pe o grămadă prăpădită de paie, în timp ce surorile sale se lăfăiau în

camere cu parchet pe jos, unde aveau paturile cele mai la modă și oglinzi în care se vedeau din cap și pînă în picioare. Biata fată îndura cu toată răbdarea și nu îndrăznea să se plîngă tatălui ei, care ar fi muștrat-o, fiindcă nevastă-sa făcea din el ce voia.

După ce-și isprăvea treaba, fata se ducea într-un colț al vetrei și se așeza în cenușă, ceea ce a făcut ca toți ai casei s-o poreclească Coșărița. Sora mezină, care nu era atît de haină ca sora mai mare, îi spunea Cenușăreasa. Cu toate acestea, Cenușăreasa, în hainele ei zdrențăroase, era de o sută de ori mai frumoasă decît surorile sale, în ciuda veșmintelor lor minunate.

Se întîmplă ca fiul regelui să dea un bal și să poftască toată lumea bună. Cele două domnișoare ale noastre fură și ele pofțite, căci se numărau printre persoanele cele mai de vază din țară. Iată-le, deci, foarte bucuroase și foarte ocupate să-și aleagă hainele și pieptănăturile cele mai potrivite. O nouă grijă pentru Cenușăreasă, căci ea călca rufăria surorilor ei și le scrobea manșetele. Nu se mai vorbea decît de felul în care se vor îmbrăca.

— Eu, spunea cea mare, îmi pun rochia de catifea roșie și podoabele din Anglia !

— Eu, spunea cea mică, nu mă îmbrac decît cu fusta mea obișnuită, în schimb îmi pun deasupra man-tia cu flori de aur și colanul de diamante, care nu-i chiar de lepădat.

Trimiseră apoi după cea mai iscusită coafeză ca să le ridice buclele pe două rînduri și porunciră să li se

cumpere alunițe de la meștera cea mai iscusită. Pe urmă o chemară pe Cenușăreasă, ca să-i ceară părerea, pentru că fata avea mult gust. Cenușăreasa le sfătuia cum putu mai bine și se oferi să le pieptene, ceea ce primiră bucuroase.

În timp ce fata le pieptăna, ele îi spuneau :

— Cenușăreaso, ție nu ți-ar plăcea să mergi la bal ?

— Vai, domnișoarelor, vă bateți joc de mine ! Numai asta mi-ar mai trebui.

— Ai dreptate, s-ar prăpădi cu toții de rîs văzînd-o pe Coșeriță la bal !

Alta decît Cenușăreasa le-ar fi pieptănat ca vai de lume ; dar ea, bună la suflet, le-a pieptănat cum nu se poate mai frumos. Cele două fete erau atît de copleșite de bucurie, că vreme de două zile aproape nu mîncară nimic. Rupseră mai bine de douăsprezece și-returi, tot străduindu-se să se strîngă, ca să-și subțieze talia, și-și petrecură mai tot timpul în fața oglinzii.

În sfîrșit, sosi ziua fericită ! Fetele plecară, și Cenușăreasa le petrecu cu privirea pînă departe. Cînd nu le mai zări de loc, începu să plîngă. Nașa ei, văzînd-o scăldată toată în lacrimi, o întrebă ce are :

— Aș vrea și eu... aș vrea și eu...

Plîngea însă atît de tare, încît nu putu să isprăvească ce avea de spus. Nașa ei, care era zîină, îi zise :

— Ai vrea să te duci și tu la bal, nu-i așa ?

— O, da ! răspunse Cenușăreasa suspinînd.

— Ei bine, dacă n-o să mai plîngi, spuse nașa ei, am să fac în așa fel încît să mergi și tu acolo !

O duse apoi în camera ei și-i spuse :

— Du-te în grădină și adu-mi un dovleac.

Cenușăreasa alergă să culeagă cel mai frumos dovleac pe care putu să-l găsească și-l aduse nașei, fără să înțeleagă în ce fel ar putea dovleacul s-o ducă la bal. Nașa îi curăță miezul, nelăsându-i decît coaja, îl atinse cu bagheta, și dovleacul se prefăcu deodată într-o frumoasă caleașcă aurită. Apoi se duse la cursa de prins șoareci, unde găsi șase șoriceii vii. Îi spuse Cenușăresei să ridice puțin ușița cursei, și fiecare șoricel care o zbughea afară, atins cu bagheta, se preschimba într-un frumos armăsar ; așa făcu ea șase cai rotați, de un cenușiu-argintiu. Cum era îngrijorată că nu știa din ce va face zîna un vizitiu, Cenușăreasa zise :

— Mă duc să văd dacă s-a prins vreun guzgan în cursă, ca să-l facem vizitiu !

— Ai dreptate, spuse nașa-sa, du-te și vezi !

Cenușăreasa aduse cursa în care se aflau trei guzgani rîtofei. Zîna alese dintre ei unul cu blana mai stufoasă și, atingîndu-l cu bagheta, îl preschimbă într-un vizitiu bondoc, cu cele mai frumoase mustăți din cîte se văzuseră vreodată. Apoi zise :

— Du-te în grădină ; ai să găsești acolo șase șopîrle în dosul stropitoareii. Adu-mi-le încoace !

Nici nu le aduse bine, că zîna le și prefăcu în șase lachei, care se urcară repede în spatele caleștii și rămaseră cocoțați acolo, cu hainele lor înzorzonate, ca și cum toată viața n-ar fi făcut decît asta. Atunci zîna îi spuse Cenușăresei :

— Ei bine, iată că ai cu ce te duce la bal. Nu-ți pare bine ?

— Ba da, dar cum să mă duc cu hainele astea pompositate ?

Nașa nu făcu decît s-o atingă cu bagheta și, într-o clipă, hainele i se schimbă în straie de aur și argint, împodobite cu pietre prețioase ; ea îi mai dăruie și o pereche de pantofi de sticlă¹, cei mai frumoși pantofi din lume. După ce fu astfel împodobită, fata se urcă în caleașcă ; zîna o sfătui însă ca, orice s-ar întîmpla, să nu întîrzie după miezul nopții, înștiințînd-o că dacă va rămîne la bal o clipă mai mult, caleașca se va preschimba în dobleac, caii în șoareci, lacheii în șopîrle, iar frumoasele sale veșminte își vor relua înfățișarea de la început.

Fata făgădui nașei sale că n-o să zăbovească la bal nici un minut peste miezul nopții. Și, în culmea bucuriei, plecă.

Fiul regelui, înștiințat că sosise o prințesă de stirpe aleasă, pe care n-o cunoștea nimeni, alergă s-o întîmpine. Ii oferi mîna ca să coboare din caleașcă și o însoți în sala de bal plină de lume. Se lăsă atunci o liniște desăvîrșită : dansul încetă, viorile amuțiră, într-atît erau toți de preocupați să contemple neasemuita frumusețe a necunoscutei. Nu se auzea șoptindu-se decît :

¹ În unele ediții mai vechi : *pantoufles de vair* — pantofi căptușiți cu blană singipie ; cum însă în majoritatea edițiilor întîlnim : *pantoufles de verre* — pantofi de sticlă, am păstrat și noi această formă.

— Ah, cît e de frumoasă !

Regele însuși, așa bătrîn cum era, nu se mai sătura privind-o și-i spuse în șoaptă reginei că trecuse multă vreme de cînd nu mai văzuse o ființă atît de drăgălașă și de frumoasă. Toate doamnele erau preocupate să-i privească pieptănătura și hainele, cu gîndul ca a doua zi să-și facă și ele la fel, cu condiția să găsească stofe tot atît de frumoase și meșteri tot atît de pricepuți.

Fiul regelui o așază în locul cel mai de cinste și apoi o pofti la dans. Ea dansa cu atîta grație, că din nou fu și mai admirată de toată lumea. Se aduse o gustare aleasă, de care tinărul prinț nici nu se atinse, atît era de înrobît de fată. Cenușăreasa se așază lîngă surorile ei, cu care se purtă cu multă curtenie ; ba le dădu chiar o parte din portocalele și lămîile dăruite ei de prinț, ceea ce le miră nespus pe cele două fete, care n-o recunoscuseră.

Pe cînd ele vorbeau tocmai despre asta, Cenușăreasa auzi bătînd ora unsprezece și trei sferturi ; făcu îndată o plecăciune adîncă întregii adunări și plecă în mare grabă. Cum ajunse acasă, o căută pe nașa ei și, după ce-i mulțumi din toată inima, îi spuse că ar vrea să meargă și a doua zi la bal, pentru că o poftise fiul regelui. În timp ce-i povestea nașei tot ce se petrecuse la bal, cele două surori ciocăniră la ușa. Cenușăreasa se duse să le deschidă.

— Ce mult ați mai stat ! le spuse ea căscînd, frecîndu-se la ochi și întinzîndu-se, ca și cînd abia atunci

s-ar fi trezit din somn ; dar numai poftă de somn nu avusese de cînd se despărțiseră.

— Dacă ai fi fost și tu la bal, îi spuse una dintre surori, știu că nu te-ai fi plictisit. A fost acolo o prințesă frumoasă, cea mai frumoasă din cîte s-au văzut vreodată. Și ne-a copleșit cu tot felul de atenții, ne-a dat portocale și lămîi.

Cenușăreasa nu mai putea de bucurie ; le întrebă care era numele acelei prințese, dar ele îi răspunseră că n-o cunoștea nimeni, că fiul regelui era tare necăjit din pricina asta și că ar fi dat orice pe lume ca să știe cine era.

Cenușăreasa surîse și le zise :

— Era chiar așa de frumoasă ? O, Doamne, ce ferice sînteți ! Oare n-aș putea s-o văd și eu ? Vai, domnișoară Javotte, împrumută-mi rochia dumatăle galbenă, cea de toate zilele...

— Că bine zici, sări domnișoara Javotte, mă și grăbesc să ți-o dau ! Să-mi împrumut rochia unei prăpădite de Cenușărese ca tine ! Ar trebui să fiu cel puțin nebună !

Cenușăreasa se aștepta la un astfel de răspuns și chiar fu bucuroasă, căci dacă soră-sa s-ar fi învoit să-i împrumute rochia, s-ar fi aflat într-o mare încurcătură.

A doua zi, cele două surori se duseră iar la bal, și Cenușăreasa de asemenea, dar și mai frumos împodobită ca prima dată. Fiul regelui stătu tot timpul pe lîngă ea și-i spuse tot soiul de vorbe plăcute. Tînăra domnișoară nu se plictisi de fel și uită cu totul ce o po-

vătuise naşa ei. Deodată auzi bătînd prima lovitură din cele douăsprezece care vesteau miezul nopţii, tocmai cînd credea că este abia unsprezece. Se ridică şi o luă la goană, mai sprintenă decît o căprioară. Prinţul o urmări, dar n-o putu prinde. Scăpă însă în fugă unul dintre pantofii de sticlă pe care prinţul îl ridică cu cea mai mare grijă.

Cenuşăreasa ajunsese acasă cu sufletul la gură, fără caleaşcă, fără lachei şi în hainele cele ponosite ; din toată marea ei nu-i rămăsese decît unul dintre pantofiori, perechea celui pe care-l lăsase să-i cadă. Fură întrebate străjile de la poarta palatului dacă n-o văzuseră pe prinţesă ieşind ; acestea răspunseră că n-au văzut pe nimeni ieşind, în afară de o fată prost îmbrăcată, care avea mai curînd aerul unei ţărănci decît al unei domnişoare.

Cînd cele două surori se întoarseră de la bal, Cenuşăreasa le întrebă dacă petrecuseră la fel de bine şi dacă doamna cea frumoasă fusese acolo ; ele îi răspunseră că da, dar de îndată ce sunase miezul nopţii, ea o luase la fugă şi atît de repede încît îi căzuse unul dintre micuţii pantofi de sticlă, cel mai frumos de pe lume ; fiul regelui îl găsisese şi tot restul balului nu făcuse altceva decît să-l privească şi, mai mult ca sigur, era grozav de îndrăgostit de frumoasa fiinţă careia îi aparţinea pantofiorul.

Ele spuneau adevărul ; căci, la puţine zile după asta, fiul regelui porunci să se vestească, în sunet de trompete, că nu se va însura decît cu cea pe al cărui picior se va potrivi pantoful. Începură să-l încerce.

mai întâi prințeselor, apoi ducelor și întregii curți, dar degeaba. Îl aduseră și celor două surori, care făcură tot ce fu cu putință ca să le intre piciorul în pantof, dar nu izbutiră în nici un fel. Cenușăreasa, care le privea și care-și recunoscă pantoful, le spuse rîzînd ;

— Ia să văd și eu dacă nu cumva mi-e bun !

Surorile se puseră pe rîs și începură să-și bată joc de ea. Gentilomul care încerca pantoful, privind-o mai cu atenție și găsind-o deosebit de frumoasă, spuse că cererea fetei era cît se poate de dreaptă și că promise poruncă să încerce pantoful pe piciorul tuturor fetelor. O rugă deci pe Cenușăreasă să se așeze și, apropiind pantoful de micul ei picior, văzu că intră fără nici o greutate și că-i vine ca turnat. Nespus de mare fu mirarea celor două surori, dar și mai mare cînd Cenușăreasa scoase din buzunar perechea pantofului, pe care o puse în picior. Chiar în clipa aceea sosi și nașa ei, care, atingînd cu bagheta hainele Cenușăresei, le făcu mult mai strălucitoare decît toate cele dinainte.

Atunci cele două surori recunoscîră în ea pe frumoasa domnișoară pe care o văzuseră la bal. Se aruncară la picioarele ei, cerîndu-i iertare pentru toate răutățile pe care o făcuseră să le îndure. Cenușăreasa le ridică și, îmbrățișîndu-le, le spuse că le iartă din toată inima și le roagă s-o iubească și ele. Fu dusă la tînărul prinț, așa împodobită cum era. El o găsi mai frumoasă ca oricînd și, la puține zile după asta, se însură cu ea. Cenușăreasa, care era pe cît de frumoasă pe atît de bună, le luă pe cele două surori ale

sale la palat și le mărită în aceeași zi cu doi mari nobili de la curte.

Morală

E frumusețea marea femeilor comoară.
Nu ostenește nimeni, vreodată, s-o admire ;
Dar ceea ce se cheamă o chibzuită fire
E mult mai prețioasă, bunăoară.

Cu ea Cenușăreasa de nașă fu-nzestrată,
Atunci când a crescut-o în chip desăvârșit
Și pînă ce-a făcut-o regină-adevărată
(Acesta este tilcul poveștii ce-ați citit).

A fi frumoasă, face mai mult decît găteala ;
O inimă cu totul de vrei s-o cucerești,
Un dar trimis de zîne îmi pare chibzuiala ;
Dacă n-o ai, ești slabă, cu ea — faci ce poțestl.

Altă morală

Acesta e, desigur, un mare avantaj,
Să ai bun simț, să fii dintr-un neam mare
Și alte daruri asemănătoare,
Pe care cerul ți le dă în gaj ;
Dar poți să capeți daruri din astea cu duiumul,
De gîndul avansării te lasă păgubaș,
Dacă nu ai, să-ți netezească drumul,
Ori o nănașă, ori un bun nănaș.

RIQUET-CEL-MOȚAT

A fost odată o regină care a adus pe lume un băiat atît de pocit și de șui, încît multă vreme s-a crezut că nu are chip omenesc. O zîină, care se afla de față la nașterea lui, îi încredință pe părinți că va fi o ființă cît se poate de plăcută, pentru că va avea minte multă ; adăugă chiar că va putea, mulțumită darului pe care i-l făcuse, să dea, la rîndul lui, istețime ființei pe care o va iubi cel mai mult.

Toate astea o mai mîngîiară puțin pe sărmana regină, care era tare necăjită c-a adus pe lume un plod atît de urît. E drept însă că acest copil nici nu începu bine să lege vorbele că și spuse o mulțime de lucruri plăcute, și în tot ce făcea avea un nu știu ce atît de plin de duh, încît fermeca pe oricine. Uitasem să vă spun că venise pe lume cu un mic moț de păr în creștetul capului, ceea ce făcu să fie numit Riquet-cel-moțat, căci Riquet era numele său de familie.

După șapte sau opt ani, regina unei țări vecine născu două fete. Cea care veni prima pe lume era frumoasă ca ziua ; și atît de mult se bucură regina, că tuturor le era teamă să nu i se facă cumva rău. Aceeasi zîna care fusese de față la nașterea lui Riquet-cel-motat veni și aici și, ca să mai împuțineze bucuria reginei, îi spuse că mica prințesă nu va avea nici un pic de istețime și că va fi tot atît de proastă pe cît era de frumoasă. Asta o mîhni grozav pe regină ; dar peste cîteva clipe ea avu un și mai mare necaz, căci cea de a doua fiică pe care o născu era nemaipomenit de urîță.

— Nu fi atît de necăjită, doamnă, îi spuse zîna, fiica dumneavoastră va fi răsplătită în alt chip : va avea atîta istețime, încît aproape nu se va băga de seamă că e lipsită de frumusețe !

— Facă Domnul să fie astfel ! răspunse regina. Dar nu se găsește nici un mijloc să i se dea un pic de minte și celei mari care e atît de frumoasă ?

— Dacă-i vorba de minte, nu pot face nimic pentru ea, doamnă ; dacă însă e vorba de frumusețe, atunci totul e cu putință. Și cum sînt gata să fac orice ca să te văd mulțumită, am să-i dau fetei darul de a face să devină frumos sau frumoasă ființa pe care o va iubi !

Pe măsură ce prințesele creșteau, creșteau și însușirile lor, așa că pretutindeni nu se mai vorbea decît de frumusețea celei mari și de mintea isteată a celei mici. E adevărat, însă, că o dată cu vîrsta sporeau și cusururile lor. Cea mai mică se urîtea văzînd cu ochii,

iar cea mare devenea din zi în zi mai proastă. Sau nu răspundea nimic la ce o întrebai, sau îți trîtea cîte o prostie. Pe deasupra era atît de neîndemînică, încît nu putea să așeze patru vase de porțelan pe marginea unui cămin fără să spargă unul ; nici măcar un pahar cu apă nu putea să bea fără să-și verse jumătate pe haine.

Cu toate că frumusețea e un mare dar la o ființă tînără, sora cea mică avea aproape întotdeauna mai mult succes decît cea mare, cînd se aflau în lume. La început toți se duceau lîngă cea frumoasă, ca s-o vadă și s-o admire ; dar foarte curînd treceau la mezină, care era nemaipomenit de isteată, ca să audă de la ea o sumedenie de lucruri plăcute ; rămîneau de-a dreptul uimit văzînd că în mai puțin de un sfert de oră cea mare nu mai avea pe nimeni lîngă ea și că toată lumea era strînsă în jurul celei mici. Cea mare, oricît de proastă ar fi fost, băgase de seamă acest lucru ; și ar fi dat fără nici o părere de rău toată frumusețea ei pentru jumătate din istețimea soră-si. Deși înțeleaptă, regina nu se putu împiedica să n-o mustre de mai multe ori pe fiică-sa pentru prostia ei, ceea ce o întrista foarte pe biata fată.

Intr-o zi, pe cînd se ascunsese într-o pădure ca să-și plîngă nenorocirea, văzu venind spre ea un omuleț slut și pocit, dar îmbrăcat în niște straie minunate. Acesta nu era altul decît tînărul prinț Riquet-cel-moțat, care se îndrăgostise de ea privind portretele ce făceau înconjurul lumii, părăsise țara tatălui său pentru a avea plăcerea s-o vadă și să-i vorbească. Încîntat că

a găsit-o singură, el îi vorbi cu toată politețea și cu tot respectul. Băgînd de seamă că, cu toate complimentele sale curtenitoare, ea rămîne tot tristă, prințul îi spuse :

— Nu pot pricepe, domnișoară, cum o ființă atît de frumoasă poate să fie atît de tristă cum pari dumneata ! Căci, deși pot să mă laud că am văzut o mulțime de femei frumoase, mi-e peste putință să spun că am văzut vreodată o frumusețe care să se apropie de a dumitale.

„ — Îți place să spui asta, domnule..., îi răspunse prințesa, după care tăcu mîlc.

— Frumusețea, reluă Riquet-cel-moțat, e un dar atît de mare, că poate ține loc de toate celelalte și, cînd o ai, nu vîd să mai existe ceva care poate să te necăjească.

— Mi-ar părea bine, spuse prințesa, să fiu tot atît de urîță ca dumneata și isteată la minte, decît să am această frumusețe și să fiu atît de proastă cum sînt.

— Nimic, domnișoară, nu-mi dovedește mai mult că ai minte isteată, decît faptul că nu crezi s-o ai și, de altfel, așa e în firea lucrurilor : cu cît ai mai multă minte, cu atît crezi că ai mai puțină.

— Nu înțeleg ce spui, zise prințesa, dar ce știu sigur e că sînt tare proastă și de-aici mi se trage necazul care mă ucide !

— Dacă numai asta te supără, domnișoară, eu pot să pun ușor capăt necazului dumitale !

— În ce fel ? întreabă prințesa.

— Am darul, domnișoară, răspunse Riquet-cel-moțat, să dau istețime atîta cîtă îi trebuie ființei pe care voi iubi-o cel mai mult, și cum dumneata ești ființa aceea, nu ține decît de dumneata să capeți ori-cîtă istețime ai dori, cu condiția, însă, să te căsătorești cu mine !

Prințesa rămase năucă și nu fu în stare să spună nimic.

— Văd, reluă Riquet-cel-moțat, că propunerea mea te mîhnește și nu mă miră. Îți las un an încheiat ca să te hotărăști !

Prințesa avea atît de puțină minte și în același timp o. atît de mare dorință să aibă, încît își închipui că sfîrșitul acelui an n-o să mai vie niciodată ; așa că primi propunerea care-i fusese făcută. Nici n-apueă să-i făgăduiască lui Riquet-cel-moțat că peste un an îl va lua de bărbat, că se și simți cu totul alta decît mai înainte ; spunea cu o ușurință de necrezut tot ce-i plăcea, și într-un chip ales, ușor și firesc. Incepu din clipa aceea o discuție atît de vie și de curtenitoare cu Riquet-cel-moțat, în care străluci în asemenea chip, încît băiatul se temu să nu-i fi dat mai multă minte decît își păstrase pentru el.

Cînd fata se întoarse la palat, toată curtea nu mai știu ce să creadă despre schimbarea ei atît de neașteptată și de neobișnuită ; căci dacă pînă atunci n-o auziseră spunînd decît neghiobii, acum o auzeau rostind lucruri cu judecată și pline de duh. Întreaga curte se bucură cît nu se poate închipui ; numai soră-sa cea mică nu fu prea mulțumită de schimbare, pentru că

nemaiavînd acum asupra surorii ei avantajul istețimii, nu mai părea pe lîngă ea decît un soi de maimuță pocită.

Regele asculta numai de părerile celei mari și uneori se ducea chiar de ținea sfat în odăile ei.

Zburînd vestea despre această schimbare, toți tinerii prinți ai țărilor vecine se străduiră să se facă iubiți de ea, și cei mai mulți o cerură de nevastă. Dar ea nu găsi pe nici unul destul de deștept și-i ascultă pe toți fără să făgăduiască nici unuia nimic. Totuși, sosi într-o zi unul atît de puternic, de bogat, de deștept și de arătos, încît fata nu se putu abține să nu-i arate bunăvoință.

Tatăl ei, băgînd de seamă acest lucru, îi spuse c-o lasă să hotărască ea singură pe cine vrea să ia de bărbat și că n-are decît să spună cine-i va fi alesul.

Dar pentru că o femeie cu cît are mai multă minte cu atît îi e mai greu să ia o hotărîre în această privință, după ce-i mulțumi tatălui ei, ceru un timp de gîndire.

Ca să se gîndească mai în tihnă la ceea ce avea de făcut, se duse să se plimbe, la întîmplare chiar în pădurea unde-l întîlnise pe Riquet-cel-moțat. În timp ce se plimba adîncită în gînduri, desluși sub pămînt un zgomot surd, ca și cum o sumedenie de ființe ar fi alergat înapoi și încolo. Ciulindu-și urechile, auzi pe unul spunînd :

— Adu-mi oala aia !

Pe altul :

— Dă-mi cazanul de colo !

Altul :

— Pune lemne pe foc !

În același timp pământul se deschise și ea văzu la picioarele ei o bucătărie cît toate zilele, plină de bucătari, ajutori de bucătari și toate soiurile de slugi trebuincioase la pregătirea unui mare ospăț. Din bucătărie ieși o ceată de vreo douăzeci sau treizeci de cîrnățari care o luară pe o cărare a pădurii, rînduindu-se în jurul unei mese lungi ; toți cu cîte o frigăruie în mînă și cu boneta cu coadă de vulpe pe-o ureche se apucară să lucreze, legănîndu-se în sunetele unui cîntec armonios.

Prințesa, mirată de această priveliște, îi întrebă pentru cine trebăluiau.

— Păi, doamnă, răspunse unul mai arătos din ceată, pentru prințul nostru, Riquet-cel-moțat, care se însoară mîine !

Prințesa, încă și mai surprinsă decît fusese, amintindu-și dintr-o dată că se împlinise anul de cînd îi făgăduise lui Riquet să se mărite cu el, parcă pică din nori. Nu-și mai aducea aminte de acest lucru, pentru că atunci cînd făcuse făgăduiala era o proastă și pentru că, primind istețimea dăruită de prinț, ea își uitase toate neghiobiile.

Urmîndu-și plimbarea, nu mai făcu nici treizeci de pași că numai ce-i ieși în cale și Riquet-cel-moțat, brav, măreț, întocmai ca un prinț care se pregătește să se însoare.

— Vezi, domnișoară, spuse el, mi-am ținut întocmai cuvîntul și nu mă îndoiesc că ai venit aici pentru a ți-l

ține și dumneata, ca să mă faci, dăruindu-mi mîna, cel mai fericit dintre oameni !

— Mărturisesc cinstit, îi spuse prințesa, că încă nu m-am hotărît asupra acestui lucru și nu cred să pot lua vreodată hotărîrea pe care o dorești !

— Mă uimești, domnișoară, îi răspunse Riquet-cel-moțat.

— Cred, reluă prințesa, și te asigur că dacă aș fi avut de-a face cu un necioplit, cu un om fără judecată, m-aș fi găsit într-o mare încurcătură. O prințesă n-are decît un cuvînt, îmi vei spune, și trebuie să te căsătorești cu mine, fiindcă așa mi-ai făgăduit ; dar cum cel cărui îi vorbesc e un om de lume, dăruit cu multă înțelepciune, sînt sigură că-mi vei da dreptate. Știi bine că și pe vremea cînd nu eram decît o năîngă tot nu mă puteam hotărî să mă mărit cu dumneata. Cum ai vrea ca, avînd mintea pe care mi-ai dat-o, care mă face încă și mai pretențioasă în privința bărbaților, să iau astăzi o hotărîre pe care n-am putut s-o iau atunci ? Dacă ai voit cu tot dinadinsul să mă iei de soție, rău ai făcut că m-ai scos din starea de prostie, ajungînd să văd mai limpede decît vedeam !

— Dacă un prostănac, răspunse Riquet-cel-moțat, ar fi firesc, cum ai spus adineauri, să-ți ceară socoteală pentru lipsa dumitale de cuvînt, pentru ce vrei, domnișoară, ca eu să fac la fel într-o chestiune de care atîrnă fericirea vieții mele ? E oare firesc ca ființele inteligente să aibă parte de o soartă mai aspră decît cele

lipsite de această însușire ? Poți să pretinzi asta, dumneata, care ești atât de inteligentă și care ai dorit atât de mult să fii astfel ? Dar, dacă-mi îngădui, să revenim la treburile noastre... În afară de urîtenia mea, mai am oare și alte metehne care-ți displac ? Ești nemulțumită de rangul meu, de firea și de felul meu de a mă purta ?

— Nicidecum, răspunse prințesa, prețuiesc toate aceste însușiri ale dumatăle !

— Dacă așa stau lucrurile, reluă Riquet-cel-moșat, aș fi fericit, pentru că dumneata poți să mă faci cel mai plăcut dintre oameni.

— Cum aș putea face acest lucru ? îl întrebă prințesa.

— S-ar putea, răspunse Riquet-cel-moșat, numai dacă m-ai iubi îndeajuns ca să dorești acest lucru ! Și, domnișoară, ca să nu te îndoiești de ceea ce spun, află că aceeași zină care, în ziua nașterii mele, mi-a dăruit puterea de a înzestra cu înțelepciune ființa care-mi va fi dragă, ți-a dat și dumatăle harul de a dăruia frumusețe celui pe care-l iubești și căruia vrei să-i faci această favoare.

— Dacă așa stau lucrurile, spuse prințesa, doresc din toată inima să devii cel mai frumos și mai încântător prinț din lume ; și-ți fac acest dar în măsura în care îmi stă în putere !

Nici nu rosti bine prințesa aceste cuvinte, că Riquet-cel-moșat păru în ochii ei cel mai frumos, cel mai chipș și cel mai atrăgător bărbat din cîți văzuse vreodată.

Unii pretind că nu farmecele zînei săvîrşiseră una ca asta, ci numai dragostea, singură, făcuse minunea. Ei spun că prinţesa, gîndindu-se la perseverenţa iubirii ei, la discreţia şi la frumoasele însuşiri ale minţii sale, nu-i mai văzu urîciunea trupului, nici slăbiciunea obrazului ; cocoşa lui i se păru a fi spinarea voinică a unui bărbat bine alcătuit şi nu mai găsi, în felul groaznic în care şchiopătase pînă atunci, decît o uşoară înclinare a trupului, care o încînta. Ei mai spun că ochii lui saşii îi părură mai frumoşi ca briliantele ; că beteşugul ăsta trecu în faţa ei drept dovada unei iubiri înflăcărata şi, în ~~afară~~ ^{afară} de, că nasul lui gros şi roşu avu pentru ea ceva marţial şi eroic.

Oricum va fi fost, prinţesa îi făgădui să se mărite cu el de îndată ce va fi căpătat consimţămîntul tatălui ei. Regele, aflînd că fiica sa avea multă preţuire pentru Riquet-cel-moţat, pe care-l cunoştea, de altfel, ca pe un prinţ foarte isteţ şi înţelept, îl primi cu plăcere ca ginere. Nunta avu loc chiar a doua zi, aşa cum prevăzuse Riquet-cel-moţat cînd poruncise să înceapă pregătirile cu mult timp înainte.

M o r a l ă

Ce aţi văzut în scrierea de de faţă,
Nu-i o poveste goală, ci adevăr curat.
Ce îndrăgim, ne pare în toate minunat ;
Fiinţa ce ni-i dragă pîrîndu-ne isteţă.

Altă morală

În cîte o făptură, a firii dărnicioe
A strîns atîta vrajă de-o crezi pictură vie,
Avînd culori cum arta nu poate dobîndi ;
Aceste daruri nu fac un suflet simţitor,
Cum face-un singur farmec ce nu-l zăreşti uşor,
Pe care doar iubirea se-ndeamnă a-l găsi.

DEGEȚEL

A fost odată un pădurar și o pădurăreasă care aveau șapte copii, toți băieți ; cel mai mare n-avea decît zece ani, iar cel mic abia șapte.

Erau nespus de săraci, și copiii le dădeau nenumărate griji, pentru că nici unul nu putea să-și cîștige singur pîinea. În afară de asta îi necăjea și faptul că băiatul cel mic se arăta din cale afară de plăpînd și nu scotea o vorbă ; și ei socotiră drept prostie ceea ce vedea numai bunătatea lui. Băiatul era foarte mic și, cînd veni pe lumè, nu întrecea în mărime degetul gros, fapt pentru care fu numit Degețel.

Acest biet copil era țăpul ispășitor al casei și toți îl năpăstuiau. Cu toate astea el îi întrecea în cumînțenie și în deșteptăciune pe toți frații săi, și dacă vorbea puțin, în schimb asculta mult.

Veni un an secetos și o foamete atît de cumplită, încît bieții oameni hotărîră să se descotorosească de copii.

Intr-o seară, pe cînd copiii erau culcați și pădurarul stătea lîngă foc, împreună cu nevastă-sa, el spuse cu inima sfîșiată de durere :

— Vezi bine că nu mai sîntem în stare să ne hrănim copiii ; nu pot îndura să-i văd murind de foame sub ochii mei, așa că m-am hotărît să-i duc mîine și să-i pierd prin pădure, ceea ce n-o să fie greu de loc, fiindcă în timp ce ei au să se veselească strîngînd vreascuri, noi o s-o ștergem fără să bage de seamă !

— Ah ! strigă nevastă-sa, poți să-ți dai pieirii copilășii cu mîna ta ?

În zadar îi înfățișă bărbatul încă o dată cumplita lor sărăcie, ea nu se învoia cu nici un chip : era săracă, dar era mama lor.

Totuși, socotind ce durere ar fi pe ea să-i vadă murind de foame, pînă la urmă se învoi și se duse, plîngînd, să se culce.

Degețel auzi tot ce-și vorbiseră, căci, stînd întins în pat, îi ajunseră la ureche vorbele lor și, sculîndu-se încet, se lăsă să alunece sub scăunelul lui taică-su, ca să asculte fără să fie văzut. Se duse apoi și el să se culce, dar nu mai adormi toată noaptea, gîndindu-se la ceea ce avea de făcut.

Dis-de-dimineață, se sculă și alergă la malul rîului, unde-și umplu buzunarele cu pietricele albe, pe urmă se întoarse acasă. Plecară, și Degețel nu spuse nimic fraților săi din tot ce aflase.

Ajunseră într-o pădure atît de deasă, că nu se zăreau de la zece pași unul pe altul. Pădurarul începu să taie lemne, și copiii se apucară să facă legături de vreascuri.

Tatăl și mama, văzîndu-i puși pe treabă, se îndepărtară de ei pe nesimțite și, curînd, o luară la goană pe o potecută lăturalnică.

Cînd copiii se treziră singuri, începură să plîngă și să strigă din toate puterile. Degețel îi lăsă în pace, deoarece știa bine pe unde avea să se înapoieze acasă, căci, venind spre pădure, el lăsase să-i cadă de-a lungul drumului pietricelele albe din buzunar. Așa că le spuse :

— Nu vă temeți, frățiorilor ! Tata și mama ne-au lăsat aici, dar eu am să vă duc cu bine acasă. Numai să vă țineți după mine !

Îl urmară, și Degețel îi duse de-a dreptul la căsuța lor, pe același drum pe care veniseră în pădure. Nu îndrăzniră să intre de la început în casă, ci se opriră la ușă, ca să asculte ce vorbeau tatăl și mama lor.

Cînd pădurarul și nevastă-sa ajunseră acasă, stăpînul satului le trimise zece galbeni datorăți de multă vreme, pe care ei nu mai trăgeau nădejde să-i primească. Asta îi întoarse la viață, căci bieții oameni mureau de foame. Pădurarul o trimise degrabă pe nevastă-sa la măcelărie. Cum trecuse vreme lungă de cînd nu mai mîncase, ea cumpără de trei ori mai multă carne decît le-ar fi trebuit pentru amîndoi.

După ce se săturară, nevasta pădurarului zise :

— Vai, pe unde or fi acum sărmanii noștri copii ! Ar mîncea și ei ce-a rămas aici ! Numai tu, Guillaume, ai vrut să scapi de ei ! Și doar ți-am spus c-o să ne căim ! Ce-or fi făcînd ei acum în pădure ? Vai,

Doamne, poate că i-au și mîncat lupii ! Tare hain trebuie să fii ca să-ți prăpădești așa copiii !

În cele din urmă pădurarul își pierdu răbdarea, căci femeia îi repetă de mai bine de douăzeci de ori că au să se căiască și că ea avusese dreptate. El o amenință că dacă nu tace o ia la bătaie. Și asta nu pentru că pădurarul n-ar fi fost, poate, și mai supărat decît nevastă-sa, ci pentru că prea îl cicălea, și apoi el făcea parte dintre bărbații cărora le plac femeile cu vorba măsurată, nu cele care țin să arate că au totdeauna dreptate.

Nevasta pădurarului era toată scăldată în lacrimi.

— Vai, unde sînt acum copiii mei, bieții mei copilași ? !

O dată o spuse atît de tare, încît copiii, care stăteau în dosul porții, auzind-o, se apucară să strige toți într-un glas :

— Iată-ne ! Iată-ne !

Ea alergă repede să le deschidă poarta și, îmbrățișindu-i, le spuse :

— Cît sînt de bucuroasă că vă revăd, dragii mei copii ! Sînteți osteniți și vă e foame ! Și tu, Pierrot, uite ce plin ești de noroi, vino să te curăț !

Pierrot era fiul cel mare, pe care ea îl iubea mai mult decît pe toți ceilalți, pentru că era un pic roșcovan, și era și ea un pic roșcovană.

Copiii se așezară la masă și mîncară cu atîta poftă, că făcură o nespusă plăcere tatălui și mamei, cărora, vorbind aproape toți deodată, le povestiră cum se speriaseră ei în pădure. Acești oameni de treabă erau

încântați să-și vadă copiii din nou laolaltă cu ei, și bucuria lor ținu atît cît ținură și cei zece galbeni. Dar cînd banii se isprăviră ei se întristară din nou și hotărîră să-i piardă iar pe copii ; și, ca să nu mai dea greș — să-i ducă mult mai departe decît prima dată.

Nu putură să vorbească în prea mare taină, fiindcă iar îi auzi Degețel, care-și făcu socoteala să iasă din încurcătură cum mai ieșise o dată ; dar, cu toate că se sculă cu noaptea în cap, ca să alerge și să adune pietricele, nu putu face nimic, căci găsi ușa casei încuiată de două ori. Nu știa ce mai e de făcut ; cînd maică-sa dădu fiecăruia cîte o bucată de pîine s-o mănînce, el se gîndi că ar putea să se slujească de pîine în locul pietricelelor, aruncînd firimituri de-a lungul drumului pe unde aveau să treacă, așa c-o puse bine în buzunar.

Tatăl și mama îi duseră în locul cel mai încîlcit și mai întunecat al pădurii și, de cum ajunseră, se furîșară pe un drum ascuns și-i lăsară acolo. Degețel nu se mîhni din cale afară, închipuindu-și că va găsi cu ușurință calea cu ajutorul firimiturilor de pîine pe care le semănase peste tot pe unde trecuse. Dar nu mică îi fu mirarea cînd nu mai găsi nici măcar o singură firimitură : păsările înghițiseră totul.

Iată-i deci cu adevărat necăjiți, căci cu cît mergeau mai mult cu atît se rătăceau și se înfundau în pădure. Veni noaptea și se porni un vînt care-i înfricoșă cumplit. Li se părea că din toate părțile n-aud decît urletele lupilor care vin să-i mănînce. Aproape nu mai

îndrăzneau să-și vorbească, nici să se uite înapoi. Apoi se porni o ploaie deasă, care-i pătrunse pînă la os ; alunecau la fiecare pas și cădeau în glod de unde se ridicau mînjiți și nu mai știau ce să facă cu mîinile.

Degețel se cățăra în vîrfurile unui copac, ca să vadă dacă nu descoperă ceva ; uitîndu-se în toate părțile zări o luminiță cît simburele unei candelă, dar foarte departe, dincolo de pădure. Se dădu jos din copac și cînd ajunse pe pămînt nu mai zări nimic : mare-i fu supărarea.

Mergînd totuși o vreme cu frățiorii lui înspre locul unde zărise lumina, o revăzu de îndată ce ieși din pădure. Sosiră, în sfîrșit, la căsuța unde se zărise luminița, dar nu fără greutate, căci o pierdură adesea din ochi, și cînd ziceau c-au ajuns, mai tare se afundau în pădure. Bătură la poartă, și o femeie de treabă veni să le deschidă. Îi întrebă ce voiau. Degețel îi spuse că sînt niște bieți copii care se pierduseră prin pădure și că o rugau să se milostivească și să-i găzduiască în astă noapte.

Văzîndu-i atît de frumoși, femeia începu să plîngă și le spuse :

— Vai, sărmanii mei copilași, unde ați nimerit ! Știți că asta e casa unui căpcăun care mănîncă copii ?

— Vai, doamnă, strigă Degețel tremurînd din toate oscioarele, de altfel ca și frățiorii lui, ce să facem ? Dacă nu te înduri să ne primești aici, mai mult ca sigur că lupii din pădure au să ne mănînce în noaptea asta, și dacă-i vorba pe așa, mai bine să ne mănînce

domnul căpcăun ; poate că o să i se facă milă de noi, dacă o să-l mai rogi și mata !

Nevasta căpcăunului, crezînd că va putea să-i ascundă de bărbatul ei pînă a doua zi dimineața, îi lăasă să intre și-i duse să se încălzească lîngă un foc zdravăn, căci pusese la frigare un berbec întreg pentru cina căpcăunului.

Abia începuseră să se încălzească puțin, că și auziră trei sau patru ciocănituri zdravene în ușă : era căpcăunul care se întorcea acasă.

„ Femeia îi ascunse repede sub pat și alergă să deschidă ușa. Căpcăunul o întrebă mai întîi dacă cina era gata și dacă trăsese vin din poloboc, apoi se așeză la masă. Berbecul mustea încă de sînge, dar lui i se păru cu atît mai bun. Adulmecă în stînga și-n dreapta spunînd că simte miros de carne fragedă.

— Trebuie, spuse femeia, să fie vițelul pe care tocmai l-am pregătit !

— Simt miros de carne fragedă, ți-o mai spun o dată, mîrîi căpcăunul privindu-și femeia chiorîș, și mi se pare că aici nu e lucru curat !

Spunînd aceste vorbe se ridică de la masă și se duse drept la pat.

— Aha, strigă el, prin urmare ai vrut să mă înșeli, femeie blestemată ! Nu știu ce mă oprește să nu te mănînc și pe tine. Dar ai noroc că ești o vită bătrînă. Iată vînatul picat la țanc, ca să-i cinstesc pe cei trei căpcăuni, prietenii mei, care trebuie să vină zilele astea să mă vadă !

Trase copiii de sub pat, unul după altul. Bieții copii căzură în genunchi, cerîndu-i îndurare ; dar nimeriseră la cel mai crud dintre căpcăuni, căruia nu numai că nu-i era milă, ci îi mîncea de pe acum din ochi și îi spunea nevastă-si că vor ieși niște bucate grozave din ei cînd le-o face un sos pe cinste. Se duse de luă un cuțit uriaș ; și, apropiindu-se de bieții copii, începu să-l ascută de o piatră lunguiată pe care o ținea în mîna stîngă.

Îl și înșfăcase pe unul dintre copii, cînd nevastă-sa îi zise :

— Ce vrei să faci la ora asta ? Nu ai destul timp mîine ?

— Tacă-ți gura, o repezi căpcăunul, mîine au să arate și mai prăpădiți.

— Dar ai atîta carne aici, zise femeia. Iată : un vițel, doi berbeci și o jumătate de porc !

— Ai dreptate, încuviință căpcăunul. Dă-le să mănînce, ca să nu slăbească, și du-i la culcare !

Femeia fu nespus de bucuroasă și le aduse îndată de mîncare ; dar copiii erau atît de înspăimîntați că nu putură mîncea nimic. Cît privește căpcăunul, el se puse pe băut, bucuros că avea cu ce să-și ospăteze împărătește prietenii. Bău cu o duzină de pahare mai mult decît îi era obiceiul, ceea ce îl cam ameți și-l sili să se ducă la culcare.

Căpcăunul avea șapte fete, care nu erau decît niște copilițe. Fetele acestea de căpcăun aveau toate fața ca bujorul, fiindcă mînceau și ele carne fragedă ca

tatăl lor ; ochii însă îi aveau mici, cenușii și rotunzi, nasul ascuțit, gura mare-mare cu dinți lungi și foarte depărtați unul de altul. Ele nu ajunseseră încă atât de haine ca tatăl lor, dar făgăduiau să ajungă, deoarece mureau de pe acum după copii mici, ca să le sugă sîngele. Fuseseră culcate devreme și dormeau toate șapte într-un pat mare, purtînd fiecare cîte o coroană de aur pe cap. În aceeași cameră se mai afla un pat la fel de mare ; în el îi culcă femeia căpcăunului pe cei șapte băieți, după care se duse și ea să se culce lîngă bărbatul ei.

Degețel, care băgase de seamă că fiicele căpcăunului purtau coroane de aur pe cap, și cum se temea să nu-l apuce pe căpcăun remușcările, că nu le venise de hac chiar în seara aceea, se ridică spre miezul nopții și, luînd bonetele de pe capetele fraților lui și de pe al său, se duse tiptil și le puse pe capetele celor șapte fiice ale căpcăunului, după ce mai întîi le scoase coroanele de aur și le puse pe capetele fraților lui și pe al său, pentru ca să-i ia pe ei căpcăunul drept fiicele lui, iar pe fete, drept băieți pe care voia să-i omoare. Lucrul se întîmplă întocmai cum gîndi Degețel : după miezul nopții, căpcăunul se căi într-adevăr că a lăsat pentru a doua zi ceea ce putea face pe loc. Sări deodată din pat și, luîndu-și cuțitul cel mare, zise :

— Ia să vedem cum o duc derbedeii ăia, că n-are rost să ne pierdem vremea și mîine !

Urcă pe dibuite în odaia fetelor sale și se apropie de patul unde băieții dormeau duși, în afară de Dege-

țel care se înfricoșă simțind mîna căpcăunului pipăindu-i creștetul, cum pipăise, de altfel, și pe cele ale fraților săi. Căpcăunul, simțind coronitele de aur, zise :

— Poftim, frumoasă treabă era să fac ! Se vede c-am băut cam mult aseară !

Se duse apoi la patul fiicelor sale și, simțind bonele băieților, zise :

— Ah, iată-i și pe voinicii noștri ! Să ne apucăm repede de treabă.

Și spunînd așa, tăie gîtul celor șapte fete, fără să sovăie cîtuși de puțin. Foarte mulțumit de ispravă, se duse apoi să se culce lingă soția sa.

De îndată ce Degețel îl auzi pe căpcăun sforăind, își trezi frații, le spuse să se îmbrace repede și să-l urmeze. Coborîră încetișor în grădină, apoi săriră peste zid. Alergară aproape toată noaptea, tremurînd într-una și fără să știe încotro mergeau.

Dimineata, deșteptîndu-se, căpcăunul îi spuse nevesti-si :

— Du-te sus și gătește-i pe ștregarii ăia de-aseară !

Nevasta căpcăunului, foarte mirată de bunătatea bărbatului ei, nu bănuî în ce fel spusese el să-i gătească, și fu încredințată că-i poruncise să se ducă să-i îmbrace.

Urcînd sus, ea rămase încremenită cînd își zări fiicele omorîte și înotînd în propriul lor sînge. Femeia începu prin a leșina, căci acesta este primul lucru la care recurg aproape toate femeile în asemenea situații.

Căpcăunul, temîndu-se ca nu cumva nevastă-sa să-și piardă prea multă vreme cu ceea ce-i poruncise el să facă, urcă în odaia de sus ca s-o ajute. Dar nici el nu fu mai puțin uluit cînd văzu înfricoșătoarea priveliște.

— Ah, ce-am făcut ? strigă el. Au să mi-o plătească nenorociții ăia și chiar îndată !

Azvrîrî o cană cu apă în obrazul nevastă-si și, văzînd că-și revine în simțiri, îi spuse :

— Dă-mi repede cizmele de șapte poște ca să alerg după ei și să-i prind !

„ Căpcăunul o luă la fugă și, după ce goni o vreme în toate părțile, niineri, în sfîrșit, drumul apucat de bietii copii, care nu se mai aflau decît la o sută de pași de căsuța părintelui lor. Ei îl zăriră pe căpcăun pășind din munte în munte și sărind peste riuri cu tot atîta ușurință ca și cum ar fi sărit peste un pîrîiaș.

Degețel, zărint o văgăună într-o stîncă, chiar aproape de locul unde se aflau ei, își ascunse repede frătorii și se ascunse și el, fără să-l scape însă din ochi pe căpcăun. Acesta, simțindu-se grozav de ostenit după drumul lung pe care-l bătuse de pomană — căci cizmele de șapte poște îl obosesc grozav pe cel ce le poartă — vru să se odihnească și, din întîmplare, se așeză chiar pe stîncă sub care se pitiseră băieții. Cum nu mai putea de oboseală, după ce se odihni o vreme, adormi și începu să sforăie atît de înfricoșător, că pe bietii copii îi cuprinse aceeași spaimă ca și atunci cînd ținuse în mînă cuțitul uriaș cu care voia să-i ucidă. Degețel, însă, se temu mai puțin și-și îndemnă frații

s-o zbughească acasă cît dormea căpcăunul, iar lui să nu-i ducă nici o grijă. Ei îi ascultară sfatul și ajunseră repede acasă.

Apropiindu-se de căpcăun, Degețel îi trase binișor cizmele și le puse în picioare ; cum erau fermecate, aveau darul să se lărgească și să se micșoreze după piciorul celui care le încălța, așa că-i veniră ca turnate, de parc-ar fi fost croite pe măsura lui. Se duse întins acasă la căpcăun, unde o găsi pe nevastă-sa bocindu-și fetele ucise.

— Bărbatul dumitale, îi spuse Degețel, se află în mare primejdie. A fost prins de o ceată de hoți, care s-au jurat să-l omoare dacă nu le dă tot aurul și argintul lui. În clipa cînd îi apropiau pumnalul de gît, m-a zărit și m-a rugat să viu să te înștiințez de primejdia în care se află, să-ți cer să-mi dai tot ce are de preț, fără să oprești nimic, fiindcă altfel îl vor ucide fără milă. Pentru că treaba e foarte grabnică și să nu crezi c-aș fi vreun mincinos, mi-a dat cizmele lui de șapte poște.

Biata femeie, cumplit de înspăimîntată, îi dădu repede tot ce avea : căci deși mîncă copii, căpcăunul era foarte strîngător de felul lui. Încărcat, deci, cu toate bogățiile căpcăunului, Degețel se întoarse la părinții săi, unde fu primit cu nespusă bucurie.

Sînt și oameni care se îndolesc că întîmplarea asta de pe urmă ar fi adevărată și pretind că Degețel n-a furat niciodată averea căpcăunului, și nu i-a luat cizmele de șapte poște decît pentru că acesta se sluzea

de ele ca să fugărească copiii. Acești oameni ne încredințează că spun adevărul, că doar au mâncat și au băut în casa pădurarului.

Și mai spun că atunci cînd Degețel a încălțat cizmele căpcăunului s-ar fi dus la curte, unde știa că toată lumea era necăjită din pricina unei armate care se afla la opt sute de poște depărtare și care dăduse o bătălie, dar nimeni nu cunoștea rezultatul ei. S-ar fi dus, zic unii, să-l cante pe rege și să-i spună că, dacă vrea, el poate să aducă vești de la acea armată înainte de sfîrșitul zilei. Regele îi făgădui o mare sumă de bani dacă izbutește. Degețel aduse știri chiar în acea seară și, această primă ispravă făcîndu-l cunoscut tuturor, căpătă de îndată tot ce voia ; căci regelo îl răsplătea cu bani grei ca să-i ducă poruncile la acea armată ; și o mulțime de doamne îi dădură bani mulți ca să primească vești de la iubiții lor, ceea ce-i aduse un cîștig frumos de tot.

S-au găsit și cîteva femei care să-i încredințeze scrisori pentru bărbații lor, dar ele îi plăteau atît de puțin, că nu se alegea cu nimic din banii aceia, așa că nu-i mai punea la socoteală.

După ce făcu o vreme slujba de curier și agonisi o mare avere, se reîntoarse la tatăl său și nu vă puteți închipui cît se bucurară cu toții că-l revăd. Și-și procopsi întreaga familie. Cumpără slujbe mari pentru tatăl și pentru frații săi ; și-i căpătui pe toți, dar nici pe sine nu se uită.

Morală

Nu a mîhnit pe nimeni copiii numeroși
Cînd sînt cu toții zdraveni, bine făcuți, frumoși,
 Și au înfățișare strălucită ;
Dar dacă e vreunul mai slab, tac toți chitic,
 Batjocura de dînsul stă lipită ;
Și, totuși, cîteodată, ștrengarul ăsta mic
Familia întreagă o face fericită.

PIELE-DE-MĂGAR

Versiune romantică în proză

A fost odată un rege atît de mare, atît de iubit de supuşii săi, atît de respectat de vecini şi de aliaţi, încît se poate spune că era cel mai fericit dintre toţi monarhii.

Fericirea îi era întărită şi de alegerea pe care o făcuse luînd de soţie o prinţesă pe cît de frumoasă, pe atît de virtuoasă ; şi aceşti soţi fericiţi trăiau într-o înţelegere desăvîrşită.

Din căsnicia lor curată se născu o fată înzestrată cu atîtea farmece şi daruri, că ei nu regretară nicio dată faptul de a nu mai fi avut şi alţi copii.

În palatul lor domneau măreţia, bunul gust şi belşugul ; miniştrii erau înţelepţi şi pricepuţi ; curtenii, cinstiţi şi legaţi de ei, servitorii credincioşi şi muncitori ; grajdurile mari şi pline cu cei mai frumoşi cai din lume, acoperiţi cu valtrapuri scumpe.

Dar ceea ce mira pe străinii veniţi să admire frumoasele grajduri era faptul, că în locul cel mai la

vedere își întindea urechile lungi și mari un jupîn măgar. Și nu din fantezie îi dăduse regele un loc deosebit și de mare cinste, ci cu socoteală. Înșușirile acestui rar animal meritau toată cinstea, pentru că natura îl înzestrase atât de nemaipomenit, încât culcușul lui, în loc să arate murdar, era în fiecare dimineață acoperit, și încă din belșug cu scuzi minunați strălucind în soare și cu ludovici de aur de toate soiurile, care erau adunați de îndată ce se trezea măgarul.

Dar cum vicisitudinile vieții se întind la fel și asupra regilor ca și asupra supușilor, și cum întotdeauna lucrurile bune sînt amestecate și cu unele rele, făcu cerul ca regina să fie doborîită dintr-o dată de o boală crîncenă, pentru care, cu toată știința și priceperea doctorilor, nu se putu afla nici un leac. Durerile îi cuprinse pe toți. Regele, simțitor și îndrăgostit, în ciuda faimosului proverb care spune : „căsnicia e mormîntul dragostei“, îndurerat peste măsură, înălță rugi arzătoare în toate lăcașurile de rugăciune ale țării și-și oferi pînă și viața în schimbul vieții soției sale dragi ; dar zeii și zînelor au fost rugați în van.

Simțind că i se apropie ceasul de pe urmă, regina spuse bărbatului ei, care, auzind-o, izbucni în lacrimi :

— Înainte de a muri, socot nimerit să-ți cer și eu ceva : dacă o să simți dorința să te însori din nou...

La aceste vorbe, regele scoase niște țipete vrednice de milă, luă mîinile soției sale și le scaldă în la-

crimi, încredințînd-o că era de prisos să-i vorbească despre o a doua căsnicie.

— Nu, nu, izbuti el să spună în sfîrșit, draga mea regină, mai curînd spune că am să te urmez și eu...

— Statul, reluă regina cu hotărîre, sporind și mai mult regretele prințului, statul, care trebuie să prețină urmași, iar tu nedîndu-i decît o fată, o să stăruie să ai băieți asemenea ție. Dar eu te rog stăruitor, în numele dragostei pe care ai avut-o pentru mine, să nu te supui zelului supușilor tăi decît atunci cînd vei găsi o prințesă mai frumoasă și mai bine făcută decît mine. Jură-mi că vei face așa, și voi muri liniștită !

Se presupune că regina, care nu era cîtuși de puțin lipsită de orgoliu, îl pusese să facă acest jurămint, socotind că, nemaiaflîndu-se pe lume nimeni deopotrivă ei, era sigură că în felul acesta regele n-o să se mai însoare niciodată. În sfîrșit, regina muri. Niciodată un soț n-a făcut atîta tărăboi : să plîngă, să suspine zi și noapte, preamăruntele drepturi ale văduviei devenind singura lui preocupare.

Numai că marile dureri nu țin niciodată prea mult. Pe de altă parte, mai-marii țării se adunară și se duseră cu toții să-i ceară să se însoare. Această primă propunere i se păru aspră și vărsă alt rînd de lacrimi. Aminti jurămintul pe care-l făcuse reginei și le spuse sfetnicilor că-i desfide să găsească o prințesă mai frumoasă și mai bine făcută decît soția sa, gîndind că acest lucru era cu neputință. Dar sfatul țării socoti drept moft o asemenea făgăduială, și-i

declară că frumusețea unei regine interesa prea puțin, cu condiția ca ea să fie virtuoasă și să nu fie stearpă ; că pentru liniștea și odihna sa, țara îi cerea urmași ; că într-adevăr fata lui, prințesa, avea toate calitățile pentru a deveni o mare regină, dar că o să i se aleagă drept soț un străin, și atunci sau acest străin o va duce în țara lui sau, dacă domnea cu ea aici, copiii săi nu vor mai fi de același sînge, și că, nemaifiind nici un prinț cu numele lui, popoarele vecine ar putea să iște războaie care să ducă țara de rîpă. Izbîit de aceste argumente, regele făgădui că se va gîndi cum să-i mulțumească.

Într-adevăr, el începu să caute printre prințesele de măritat pe cea care ar putea să-i convină. În fiecare zi i se aduceau cele mai minunate portrete, dar nici una dintre prințese nu avea nurii răposatei regine, așa că nu se putea hotărî. Din nenorocire băgă de seamă că prințesa, fiica sa, nu era numai frumoasă și încîntător de bine făcută, dar c-o întrecea cu mult pînă și pe maică-sa, regina, în înțelepciune și în drăgălășenie ; tinerețea, plăcuta prospețime a minunatului ei chip aprinseră în inima regelui o vîlvătaie atît de năprasnică, încît nu putu să i-o ascundă prințesei, și-i spuse că s-a hotărît s-o ia de nevastă de vreme ce numai ea singură putea să-l dezlege de jurămînt.

Tînăra prințesă, plină de virtute și de sfială, fu gata să leșine cînd auzi îngrozitoarea propunere. Se aruncă la picioarele regelui, tatăl ei, și-l conjură cu toată puterea pe care o mai află în inimă să n-o si-lească să săvîrșească o astfel de crimă.

Regele, care-și virise în cap acest gînd ciudat, se duse, pentru a-i reda prințesei liniștea, să ceară sfat unui druid ¹ bătrîn. Druidul, mai mult ambițios decît credincios, sacrifică cinstei de a fi confidentul unui mare rege, apărarea nevinovăției și a virtuții și se vîrî cu atîta dibăcie în sufletul regelui, îi îndulci în așa fel nelegiuirea pe care se pregătea s-o săvîrșească, încît îl convinse chiar că faptul de a se înșura cu fata lui era cît se poate de pios.

Prințul, măgulit de vorbele acestui ticălos, îl îmbrățișă și se întoarse de la el și mai îndărătnic și mai stăruitor în hotărîrea luată ; porunci, deci, prințesei să fie gata a-i da ascultare,

Tinerei prințese, coplesită de o vie durere, nu-i trecu altceva prin minte decît să se ducă la nașa ei, zîna florilor de liliac. În acest scop ea plecă chiar în aceea noapte, într-o trăsurică trasă de un berbec voinic, cunoscător al tuturor drumurilor. Ajunse acolo cu bine. Zîna, care o iubea pe prințesă, îi spuse că știe tot, dar să n-aibă nici o grijă, că nimic nu poate s-o vatăme dacă îndeplinește întocmai ceea ce o va povățui ea.

— Căci, dragul meu copil, îi spuse zîna, ar fi un păcat de neiertat să te măriți cu tatăl tău ; dar, fără să-l contrazici, poți să te ferești de el. Spune-i să-ți îndeplinească un capriciu și anume : să-ți dăruiască o rochie de culoarea timpului. Cu toată dragostea și

¹ Preot la vechii gali.

puterea pe care o are, nu va fi niciodată în stare să-ți-o dăruiască.

Prințesa mulțumi din suflet nașei sale, și chiar a doua zi de dimineață îi spuse regelui, tatăl ei, ceea ce o învățase zîna și-l încredință că nu-i va putea smulge consimțămîntul dacă n-o să aibă rochia de culoarea timpului. Încîntat de nădejdea pe care i-o dădea, regele adună cei mai de seamă lucrători și le comandă această rochie, punîndu-le în vedere că dacă n-au să izbutească va porunci să-i spînzure pe toți. N-a fost nevoie să ajungă la o asemenea faptă : chiar a doua zi ei aduseră rochia atît de mult dorită.

Nici cînd o încing nori de aur, bolta cerului nu e de un albastru mai frumos ca rochia minunată pe care o întinseră în fața lor. Prințesa se mîhni nespus de tare și nu știu cum să iasă din încurcătură. Regele o zorea să răspundă. Trebui să recurgă din nou la nașa, care, uimită că sfatul ei nu izbutise, o învăță să-i ceară o rochie de culoarea lunii.

Regele, neputînd să-i refuze nimic, ceru să-i fie aduși cei mai iscușiți meșteri și le porunci atît de răspicat o rochie de culoarea lunii, că între clipa în care fu comandată și cea în care fu adusă nu trecură nici douăzeci și patru de ceasuri. Prințesa, mai încîntată de rochie decît de atențiile tatălui ei, se necăji peste măsură cînd rămase cu doica și cu femeile sale. Zîna liliacului, care știa tot, veni în ajutorul necăjitei prințese și îi spuse :

— Sau mă înșel grozav, sau cred că dacă ai să-i ceri o rochie de culoarea soarelui izbutim în cele din

urmă să-l dezgustăm pe tatăl tău, căci niciodată nu va putea să-i facă cineva o astfel de rochie sau, în orice caz, vom mai câștiga timp !

Prințesa primi, ceru rochia, și regele îndrăgostit dădu fără părere de rău toate diamantele și rubinele coroanei ca să se adauge la minunata lucrătură, cu poruncă de a nu cruța și economisi nimic din ce ar face ca rochia să fie întru totul asemănătoare soarelui. Așa că atunci când fu adusă, toți cei care o văzură întinsă fură nevoiți să închidă ochii, într-atît îi orbi strălucirea ei : din vremea aceea dăinuie lunetele verzi și sticlele negre.

Ce făcu prințesa văzînd rochia ? Niciodată nu se pomenise ceva atît de frumos și atît de măiestru lucrat. Era încurcată și, sub cuvînt că o dor ochii, se retrase în camera ei, unde o aștepta zîna, mai rușinată decît se poate spune. La vederea rochiei de culoarea soarelui, zîna se făcu roșie de minie.

— Ah, ca să-l învățăm minte, copila mea, spuse zîna prințesei, o să supunem nedemna dragoste a tatălui tău unei probe grozave. Îl văd foarte îndîrjit în privința acestei căsătorii pe care o crede atît de aproape ; dar socot că va rămîne năucit auzînd cererea pe care te sfătuiesc să i-o faci : e vorba de pielea măgarului pe care-l iubește cu atîta patimă și care-i pune, plin de dărnicie, la dispoziție banii pentru toate cheltuielile sale. Du-te, și nu te sfii să-i spui că dorești acea piele !

Prințesa, încîntată că s-a mai găsit un mijloc de a zădărnici căsătoria care o scîrbea și socotind totodată

că tatăl ei nu va putea să se hotărască pentru nimic în lume să-și sacrifice măgarul, se duse la el și-i împărtăși dorința în legătură cu pielea acestui drăguț animal. Chiar dacă regele fu mirat de toana ei, nu stătu în cumpănă să i-o îndeplinească. Sărmanul animal fu sacrificat, și pielea adusă cu grație prințesei, care, nemaiavînd nici un mijloc de a înlătura nenorocirea, își pierdu orice speranță ; cînd, iată, sosi nașa ei.

— Ce faci, copila mea ? întrebă ea, văzînd-o pe prințesă smulgîndu-și părul și învinetîndu-și frumoșii ei obraji. Asta e cea mai fericită clipă din viața ta ! Înfășoară-te în pielea măgarului, ieși din palat și du-te cît o putea pămîntul să te poarte. Cînd sacrifici totul virtuții, zeei știu să te răsplătească. Du-te, voi avea grijă ca veșmintele tale să te urmeze peste tot ; oriunde ai să poposești, lădița cu giuvaeruri și rochii te va urma pe sub pămînt. Și, iată, îți dărui bagheta mea ; ori de cîte ori vei avea nevoie de lădiță, să lovești pămîntul cu bagheta și ea se va ivi în fața ochilor tăi. Dar nu întîrzia și grăbește-te să pleci !

Prințesa își îmbrățișă de mii de ori nașa, o rugă să n-o părăsească, se găti cu pielea grosolană de măgar, după ce mai înainte se mînjise cu funingine din sobă, și ieși din palatul cel bogat fără să fi fost recunoscută de cineva.

Lipsa prințesei pricinui multă zarvă. Regele, care tocmai poruncise să se pregătească o măreață serbare, nemîngîiat, era în culmea disperării. Trunise

mai bine de o sută de jandarmi și mai bine de o mie de muschetari în căutarea fiicei sale, dar zîna care-o ocrotea o făcu nevăzută chiar și celor mai dibace căutări, așa că n-avu încotro și trebui să se lase păgubaș.

În acest timp prințesa își vedea de drum. Se duse departe, mai departe și mai departe, căutînd peste tot un locșor ; dar cu toate că, de milă, i se dădea cîte ceva de mîncare, tuturor li se părea atît de murdară, că nimeni nu voia s-o primească în serviciu. Ajunse apoi într-un oraș frumos, la poarta căruia se afla o fermă mare, a cărei stăpînă avea nevoie de o slugă ca să-i spele cîrpele de bucătărie și să curețe cotețul curcanilor și cocina porcilor. Văzînd-o pe drumeață atît de murdară, femeia îi ceru să intre la ea în slujbă, ceea ce prințesa primi din toată inima, atît era de ostenită de drumul lung pe care-l străbătuse. Femeia o așeză într-un ungher mai întunecat al bucătăriei, unde, în primele zile, fu ținta glumelor grosolane ale servitorimii, într-atît o făcea pielea de măgar să pară de murdară și de dezgustătoare. În sfîrșit, începură să se obișnuiască cu ea ; de altminteri era atît de grijulie în a-și îndeplini îndatoririle, încît fermiera o luă sub ocrotirea ei. Prințesa ducea oile la păscut, le închidea apoi în țarc ; cînd le venea vremea, mîna curcanii la iarbă cu atîta îndemînare, încît părea că niciodată nu făcuse altceva ; și, astfel, totul înflorea în mîinile ei frumoase.

Într-o zi, pe cînd stătea așezată lîngă un izvor limpede, unde își plîngea adesea trista ei soartă, încercă

să se privească în oglinda apei, și înfricoșătoarea piele de măgar, care-i ținea loc de haină și de pieptănătură acoperind-o din cap pînă-n picioare, o înspăimîntă. Rușinată de gâteala ei, își curăți obrazul și mîinile de se făcură mai albe ca sideful, și frumosul ei chip își recăpătă fireasca prospețime. Bucuria de a se vedea atît de frumoasă o îndemnă să dozească să se scalde, ceea ce și făcu. Dar ca să se întoarcă la fermă trebui să-și pună din nou nevrednica piele de măgar. Din fericire, a doua zi era sărbătoare ; așa că fata avu* răgaz să-și scoată lădița, să-și aranjeze lucrurile, să-și pudreze neasemuitele ei coșite și să-și pună rochia de culoarea timpului. Odăița era însă atît de strîmtă, că nu avea unde să întindă trenea minunatei rochii. Frumoasa prințesă se privi în oglindă, admirîndu-se de una singură, și cu drept cuvînt ; totodată, ca să-și alunge plictiseala hotărî să-și pună, rînd pe rînd, în zilele de duminică și de sărbătoare, frumoasele ei rochii, ceea ce și făcu de fiecare dată. Își prindea flori și diamante în neasemuitu-i păr, cu o deosebită îndemînare ; și suspina adesea că frumusețea ei n-avea alți martori decît oile și curcanii, care o iubeau, cu toată îngrozitoarea ei piele de măgar, după care i se dăduse, de altfel, și numele la această fermă.

Intr-o zi de sărbătoare, cînd Piele-de-măgar îmbrăcase rochia de culoarea soarelui, fiul regelui, stăpînul acelei ferme, întorcîndu-se de la vînătoare, descălecă acolo ca să se odihnească. Acest prinț tînăr, frumos și minunat de bine făcut, era iubit cu patimă

de tatăl lui, de mama sa, regina, și de întregul popor. Tânărului prinț i se oferă o gustare cîmpenească, pe care o primi cu bucurie ; apoi începu să colinde curțile de păsări și celelalte unghere. Umblînd așa din loc în loc, intră pe aleea întunecoasă și, la capătul ei, dădu peste o ușă închisă. Curiozitatea îl îndemnă să privească prin gaura cheii. Ce și-o fi spus el zăbind-o pe prințesa noastră atît de frumoasă și de bogat înveșmîntată și a cărei înfățișare nobilă și modestă îl făcu s-o ia drept zeiță ? Sentimentul aprig care pusese stăpînire pe el în acea clipă l-ar fi îndemnat să împingă ușa, dacă n-ar fi fost respectul ce i-l insufla încîntătoarea făptură.

Se despărți cu greu de mica alee întunecoasă și tăcută, ca să cerceteze îndată, cu de-amănuntul, cine locuia în acea cămăruță. I se răspunse că era o slugă numită Piele-de-măgar, din pricina pielii cu care se acoperea, că era atît de murdară și de soioasă încît nimeni nu se uita la ea, nici nu-i vorbea, și că nu fusese primită decît din milă, ca să păzească oile și curcanii.

Prințul, nemulțumit de lămuririle primite, își dădu seama că acei oameni neciopliți nu știau mai mult decît îi spusese și că era zadarnic să-și mai bată gura cu ei. Se întoarse la palatul regelui, tatăl său, mai îndrăgostit decît se poate închipui, avînd mereu în fața ochilor frumosul chip al zînei pe care o văzuse prin gaura cheii. Se căi că nu bătuse în ușă și-și făgădui să nu mai scape prilejul altădată. Dar tulburarea pricinuită de dragostea sa înflăcărată îi dădu

chiar în acea noapte o mare fierbințeală, punîndu-i viața în primejdie. Regina-mamă, care nu mai avea alt copil, fu cuprinsă de desperare cînd văzu că toate leacurile erau zadarnice. Degeaba făgădui cele mai mari răsplăți medicilor ; aceștia se folosiră de tot meșteșugul lor, dar nimic nu-l lecuia pe prinț. În sfîrșit, bănuind că o durere cumplită pricinuisese această pustiire, o înștiințară pe regină, care, plină de dragoste pentru fiul ei, îl rugă să-i mărturisească pricina răului. Îi spuse că atunci cînd va fi vorba să-i cedeze coroana, regele, tatăl său, va coborî fără părere de rău de pe tron ca să-l lase pe el să se urce ; că dacă dorea vreo anumită prințesă, chiar de s-ar afla în război cu regele, tatăl ei, și oricît de drepte ar fi pricinile de care se plîngea, va sacrifica totul pentru a obține ce dorea el ; dar îl conjura să nu se lase să moară cu zile, pentru că de viața lui depindea și a lor.

— Doamnă, îi spuse la urmă prințul, cu voce slabă, nu sînt atît de neomenos încît să doresc coroana tatălui meu. Deie cerul să trăiască ani mulți, și eu să-i fiu cel mai credincios și mai respectuos dintre supuși. Cît despre prințesele pe care mi le dăruiești, nu m-am gîndit încă să mă însor. Și știi bine că, supus cum sînt vrerii părintești, vă voi asculta întotdeauna, oricît are să mă coste !

— Ah, fiule, spuse regina, nimic nu ne va costa prea mult cînd e vorba de a-ți salva viața. Dar, scumpul meu băiat, salveaz-o pe a mea și pe a rege-

lui, tatăl tău, mărturisindu-ne ce dorești, și fii sigur că-ți va fi dat !

— Ei bine, doamnă, spuse el, dacă trebuie să-ți mărturisesc gândurile, te ascult. Aș săvârși o fără-delege punînd în primejdie două vieți atît de scumpe mie. Da, mamă, doresc ca Piele-de-măgar să-mi facă o plăcintă și, de îndată ce va fi gata, să mi-o aducă !

Regina, mirată de acest nume ciudat, cercetă cine era Piele-de-măgar.

— Este, doamnă, spuse unul dintre slujitorii care o văzuse din întîmplare pe fată, este, spuse el, cea mai urîtă dihanie, după lup : o piele neagră, o îngălată, care locuiește la ferma dumneavoastră și vă păzește curcanii.

— N-are a face, zise regina. Poate că fiul meu, întorcîndu-se de la vînatoare, a mîncat din plăcintele ei ; e o toană de om bolnav. Într-un cuvînt, vreau ca Piele-de-măgar, de vreme ce Piele-de-măgar există, să-i facă degrabă o plăcintă !

Dădură fuga la fermă și o aduseră pe Piele-de-măgar ca să i se poruncească să facă, cum o ști mai bine, o plăcintă pentru prinț.

Unii autori ne asigură că atunci cînd prințul a privit prin gaura cheii, Piele-de-măgar l-ar fi zărit ; și că, după aceea, uitîndu-se prin fereștriuca l-a văzut pe prințul acesta atît de tînăr, de frumos și de bine făcut, încît i-a rămas gîndul la el, și că deseori amintirea lui a costat-o chiar cîteva suspine. Oricum ar sta lucrurile, Piele-de-măgar văzîndu-l sau auzînd spunîndu-se numai vorbe de laudă despre el, bucu-

roasă că s-a putut afla un mijloc de a se face cunoscută, se închise în cămăruța ei, aruncă pielea de măgar, își spală fața și mâinile, își pieptănă cosițele bălaie, își puse un pieptar strălucitor de argint, o fustă aidoma și se apucă să facă multdorita plăcintă ; luă făină din cea mai albă, ouă și unt proaspăt. În timp ce frământa, fie dinadins, fie fără să vrea, scăpă în aluat un inel pe care-l purta pe deget, și care rămase amestecat acolo. Când plăcinta se rumeni, fata, gătită cu pielea cea cumplită, i-o dădu slujitorului cerîndu-i totodată vești despre prinț, dar acesta, necatadicsind să-i răspundă, alergă la prinț să i-o ducă. Prințul o luă cu lăcomie din mâinile acelui om și o mîncă cu o asemenea grabă, că medicii, aflați de față, nu se putură abține să spună că această furie nu era semn bun : într-adevăr prințul era cît pe-aci să se înece cu inelul pe care-l găsi într-una din bucățile de plăcintă ; îl scoase cu îndemînare din gură, și nerăbdarea lui de a înghiți plăcinta se domoli cînd cercetă gingașul smarald montat pe un cerculeț de aur atît de îngust, încît chibzui că n-ar putea să slujească decît celui mai mic și mai drăguț deget din lume.

Sărută de mii de ori inelul, apoi îl puse sub pernă, de unde-l scotea în toate clipele cînd credea că nu-l vede nimeni. Tulburarea prin care trecu încercînd să nascocoască un mijloc ca s-o vadă pe cea căreia i se potrivea acest inel, îndoiala că dacă va cere să-i fie adusă Piele-de-măgar, care-i făcuse plăcinta, dorința nu-i va fi satisfăcută, faptul că nu îndrăznea să spună

ce văzuse prin gaura cheii, de teamă să nu-și bată lumea joc de el și să nu-l ia drept nebun, aceste gânduri, tulburându-l deodată, făcură ca fierbințele să-i crească dintr-o dată ; și medicii, neștiind ce să mai facă, mărturisiră reginei că prințul era bolnav de dragoste. Regina alergă la fiul ei, împreună cu regele, care era tare mîhnit.

— Băiatul meu, scumpul meu băiat, strigă monarhul îndurerat, numește-ne-o pe cea pe care o vrei și jurăm că ți-o vom da, fie ea chiar roaba cea mai de jos.

Regina, îmbrățișându-l, întări jurămîntul regelui. Prințul, înduișat de lacrimile și de mîngîierile celor care-i dăduseră zile, zise :

— Tată și mamă, n-am de gînd să închei o căsătorie care să nu vă fie pe plac, și pentru a vă dovedi acest lucru, adăugă el trăgînd smaraldul de sub pernă, mă voi însura cu cea căreia i se va potrivi acest inel, oricine ar fi ea ; nu-mi prea vine să cred că fata care are un atît de frumos degețel să fie o neциoplită sau o țărăncă !

Regele și regina luară inelul, îl cercetară curioși și judecară, la fel ca prințul, că acest inel nu putea să i se potrivească decît unei fete de neam ales. Atunci regele, îmbrățișându-și băiatul și îndemîndu-l să se însănătoșească, ieși, porunci să se bată tobele, să se sune din fluieri și din trompete în tot orașul și să se vestească prin crainici că poftea pe orice fată să vină la palat să încerce un inel și că aceea căreia îi va veni ca turnat se va mărita cu moștenitorul tronului.

Mai întâi sosiră prințesele, apoi ducesele, marchizele și baroanele, dar în zadar își subțiară degetele, nici uneia nu i se potrivea inelul. Veniră apoi lucrătoarele care, deși frumoase, aveau totuși degetele prea groase. Prințul, care se simțea mai bine, încerca el însuși inelul. În sfârșit, fură chemate cameristele; dar nici lor nu li se potrivea. Nu mai rămăsese nici o persoană care să nu fi încercat — fără succes — acest inel, când prințul le chemă pe bucătărese, pe rîndăsoaicele de la bucătărie, pe păzitoarele de oi; veniră cu toate; dar cu degetele lor groase, roșii și scurte, de-abia putură să-și treacă unghia prin inel.

— Ați chemat-o și pe acea Piele-de-măgar care mi-a făcut zilele trecute o plăcintă? întrebă prințul.

Toți prinseră să rîdă și-i spuseră că nu, atît era de murdară și de soioasă.

— Să fie adusă de îndată, zise regele, să nu se spună că am lăsat deoparte pe careva!

Rîzînd și bătîndu-și joc, alergară s-o caute și pe îngrijitoarea curcanilor. Prințesa, care auzise tobele și strigătul crainicilor, bănuise că inelul ei făcuse asemenea zarvă; ea îl iubea pe prinț și, cum dragostea adevărată e plină de sfială și lipsită de îngîmfare, tremura tot timpul de teamă ca nu cumva vreuna dintre doamne să aibă degetul tot atît de subțire ca al ei. Simți deci o mare bucurie când veniră s-o caute și când auzi ciocănindu-se la ușa ei. Din clipa în care a aflat că se caută o fată căreia să i se potrivească inelul pe deget, nu știu ce nădejde o făcu să se pieptene cu

cea mai mare grijă, să-și pună frumosul ei pieptar de argint și fusta cu pliseuri și cu dantele de argint, presărată cu smaralde. Când auzi, așadar, ciocănindu-se în ușă și strigându-i-se să se ducă la prinț, își puse repede pielea de măgar și deschise ușa ; oamenii îi spuseră în bătaie de joc că o chema regele ca s-o mărite cu fiul său ; apoi, cu lungi hohote de râs, i-o duseră prințului, care, el însuși foarte mirat de strania îmbrăcăminte a acestei fete, nu îndrăzni să creadă că ea ar putea să fie aceea pe care o văzuse atît de măreață și de frumoasă. Trist și încurcat de a se fi înșelat în chip atît de grosolan, spuse :

— Dumneata locuiești în fundul aleii întunecate din cea de a treia curte de păsări de la fermă ?

— Da, stăpîne, răspunse fata.

— Arată-ți mîna, spuse el, tremurînd și scoțînd un suspin din adîncul pieptului.

Vai ! Cine fu mai surprins ? Regele și regina, toți șambelanii și mai-marii curții — cînd de sub pielea neagră și murdară de măgar ieși o mînuță delicată, albă și roză ca trandafirul, și inelul se potrivi fără nici o greutate pe cel mai frumos deget din lume. Printr-o mișcare a prințesei, pielea de pe spinarea ei căzu la pămînt ; și prințesa apăru în toată frumusețea ei încîntătoare, că prințul, așa slăbit cum încă era, se așeză dinainte-i în genunchi și-i strînse cu atîta înflăcărare mîinile, încît o făcu să roșească. Dar acest lucru aproape că nu se băgă de seamă ; pentru că regele și regina se duseră s-o îmbrățișeze din

toată inima și s-o întrebe dacă voia să se mărite cu fiul lor. Prințesa, încurcată de atâtea mîngîieri și de dragostea pe care i-o arăta frumosul prinț, voia tocmai să le mulțumească tuturor, cînd tavanul salonului se deschise și zîna liliacului, coborînd dintr-o trăsură făcută din ramurile și din florile arbustului al cărui nume îl purta, istorisi cu multă, multă gingășie povestea prințesei. Regele și regina, încîntați de a vedea că Piele-de-măgar era o mare prințesă, se întrecură și mai și cu mîngîierile ; prințul fu însă mai impresionat de virtutea prințesei ; și, aflînd acest lucru, dragostea îi spori și mai mult.

Nerăbdarea lui de a se însura cu prințesa fu atît de mare, că de-abia le dădu răgazul pentru a face pregătirile cuvenite pentru o astfel de augustă nuntă. Regele și regina, care erau înnebuniți după nora lor, nu știau ce drăgălășenii să-i mai facă și o țineau numai în brațe ; ea le spuse însă că nu se putea mărita cu prințul fără consimțămîntul regelui, tatăl ei. Așadar, el fu cel dintîi poftit la nuntă, fără să i se spună cine era mireasa ; zîna liliacului, care veghea totul, cum era și drept, ceruse asta gîndindu-se la ceea ce se putea întîmpla dacă regele ar fi aflat cine-i mireasa.

La nuntă veniră regi din toate țările, unii în lectici, alții în trăsurile ; cei mai de departe, călare pe elefanți, pe tigri, pe vulturi. Dar cel mai măreț din toți era tatăl prințesei, care, din fericire, uitase de dragostea lui nefirească și se căsătorise cu o regină văduvă, foarte frumoasă, cu care n-avusese nici un copil. Prințesa alergă înaintea lui ; el o recunoscu de

îndată și o îmbrățișă cu multă dragoste, înainte ca ea să aibă vreme să i se arunce la picioare. Regele și regina i-l arătară apoi pe fiul lor, pe care el îl îmbrățișă cu drag.

Nunta se făcu cu o pompă de neînchipuit. Tinerii soți, prea puțin atenți la toată măreția, nu se vedeau și nu se priveau decît pe ei înșiși. Regele, tatăl prințului, îl încoronă chiar în aceeași zi pe fiul său și, sărutîndu-i mîinile, îl așeză pe tron, în ciuda împotrivirilor acestui fiu cu suflet ales, care trebui totuși să se supună.

Serbările faimoasei nunți țînură aproape trei luni ; dar dragostea celor doi soți ar mai dura și acum, atît de mult se iubeau, dacă n-ar fi murit după o sută de ani de la nuntă.

M o r a l ă

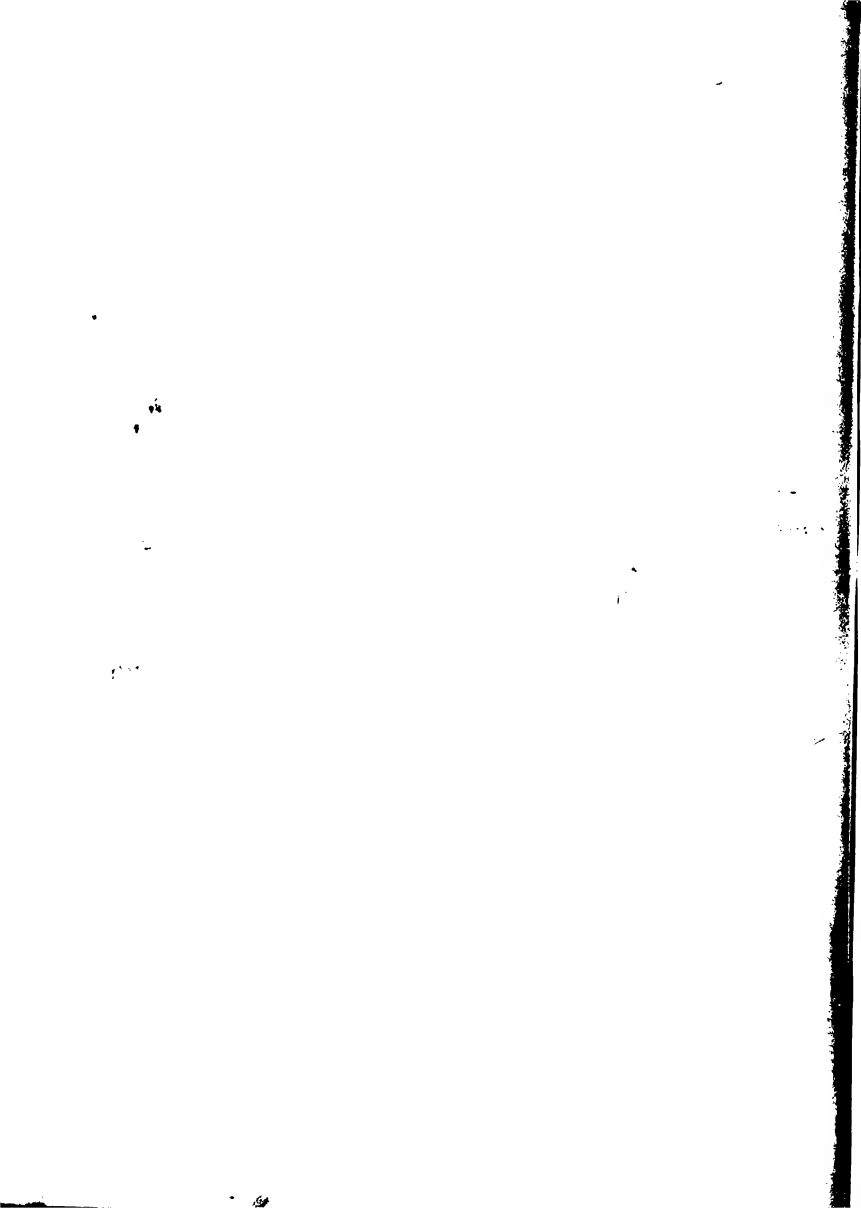
Povestea Pielii-de-măgar a fi crezută-i greu ;

Însă cît timp vor fi pe lume pici,

Măicuțe iubitoare și bunici,

Va dăinui în suflete mereu.

MEMORII

PREFAȚA EDITORULUI

(1759)

Domnul Colbert a făcut ca ministeriatul său să fie atît de prețuit, încît tot ceea ce poate să slujească la dezvăluirea și la cunoașterea resorturilor secrete care l-au făcut să acționeze în diversele împrejurări trebuie să intereseze publicul. Îi oferim în acest scop Memoriile domnului Charles Perrault, membru al Academiei franceze și director general al construcțiilor regelui. Se știe că el s-a bucurat de deplina încredere a domnului Colbert și că, iubit și protejat de acest ministru, s-a folosit de trecerea pe care o avea pe lângă el pentru a face să înflorească artele și științele : astfel, nimeni n-a fost într-o mai mare măsură în stare să-și însușească un atît de mare număr de particularități interesante ale administrației sale necunoscute sau prea puțin cunoscute.

Se poate da cu atît mai mult crezare celor spuse de autorul nostru în această lucrare, cu cît el n-a scris-o decît pentru instruirea familiei sale ; e un fel de testa-

ment, în care dă cu naivitate socoteală copiilor săi de contribuția pe care frații lui și el însuși au avut-o în diferitele afaceri din timpul glorioasei domnii a lui Ludovic al XIV-lea și în care el descrie, în amănunțime, serviciile deosebite pe care le-a adus cu diverse prilejuri construcțiilor regelui.

Cînd ne-a fost comunicat, manuscrisul original, scris de propria mîndă a domnului Charles Perrault, aparținea răposatului abate de Fleury, canonic la Notre-Dame din Paris ; apoi el a trecut în biblioteca regelui, unde se află și azi.

Cu excepția cîtorva modificări mărunte pentru corectarea stilului, de care autorul nu s-a prea îngrijit în această lucrare făcută numai pentru familia sa, noi dăm manuscrisul așa cum l-a lăsat el ; ne mulțumim să-i adăugăm doar cîteva note și observații care ni s-au părut necesare.

CARTEA ÎNTÎIA

Nașterea mea. Traducerea cărții a șasea a *Eneidei* în formă burlescă. *Zidurile Troiei*. Portretul fratelui meu, doctorul. Originea *Scrisorilor provinciale*. Medalia de alianță a Elveției. Deviză pentru alteța-sa delfinul¹. Corectarea lucrărilor făcute spre lauda regelui. Desene de tapițerie. Felul de a lucra la *Istoria regelui*. Înființarea Academiei de științe. Răsplătirea oamenilor de litere. Înființarea unui laborator de chimie la Biblioteca regală. Schimbarea făcută la Observator la sosirea domnului de Cassini.

M-am născut la 12 ianuarie 1628 și m-am născut geamăn (cel care a venit pe lume cu câteva ore înaintea mea a fost numit François și a murit după șase luni). Am fost numit Charles de către fratele meu, administrator financiar, care mi-a fost naș împreună cu verișoara mea, Françoise Pepin.

¹ *Delfin* — prințul moștenitor al tronului Franței.

Mama se osteni să mă învețe să citesc, după care, la vârsta de opt ani și jumătate, mă trimise la colegiul din Beauvais. Acolo mi-am făcut toate studiile, ca de altfel toți frații mei. Tatăl meu se ocupa de mine punându-mă să-mi repet lecțiile seara, după masă, și mă obliga să-i spun pe scurt, în latinește, despre ce era vorba în aceste lecții.

Metoda asta e foarte bună pentru a-i face pe școlari să pătrundă spiritul autorilor pe care-i învață pe din-afară.

Am fost întotdeauna printre cei dintii din clasă, în afară de primele clase, deoarece am fost înscris într-a șasea pe când încă nu știam să citesc bine. Îmi plăcea mai mult să scriu versuri decît proză și le brodeam atît de bine cîteodată, încît profesorii mă întrebau adesea cine mi le făcuse. Am băgat de seamă că aceia dintre colegii mei care făcuseră versuri bune pînă atunci au continuat să facă și mai tîrziu, atît de adevărat este că acest talent e înăscut și că se ivește încă din copilărie.

Mă descurcam mai ales la filozofie ; de cele mai multe ori îmi era de ajuns să fiu atent la ceea ce dicta profesorul ca să știu lecția și ca să nu mai am nevoie s-o învăț pe urmă. Prinsei atîta dragoste pentru controversă, în clasă, încît zilele de școală ajunseră să-mi placă tot atît de mult ca și cele de vacanță. Ușurința pe care o aveam pentru controversă mă făcea să-i vorbesc profesorului meu cu o libertate extraordinară, pe care nici un alt școlar nu îndrăznea să și-o ia.

Cum eram cel mai tînăr și totodată unul dintre cei mai tari din clasă, profesorul nutrea marea dorință ca

la sfîrșitul a doi ani să susțin o teză, dar tata și mama n-o socotiră oportună, din pricina cheltuielilor pe care le solicita această ceremonie. Profesorul fu atît de mîhnit, încît îmi porunci să tac atunci cînd mă apucau să vorbesc împotriva celor ce urmau să susțină teze. Avui îndrăzneala să-i spun că argumentele mele erau mai bune decît argumentele celor din Hibernes pe care-i adusesese acolo, pentru că ale mele erau noi, pe cînd ale lor erau vechi și tocite. Adăugai că nu-mi voi cere nici un fel de scuze de a-i fi vorbit astfel, pentru că nu știam să fac decît ceea ce mă învățase el. Îmi porunci pentru a doua oară să tac, la care eu îi spusei, sculîndu-mă în picioare, că întrucît nu mă mai lăsase să-mi spun lecția (căci în acea vreme filozofii¹ își spuneau lecțiile în toate zilele ca și ceilalți școlari și este un adevărat abuz că am fost scutiți de acest lucru), că nu se mai discuta cu mine în contradictoriu și că fusesem oprit să discut și eu cu alții, nu mai aveam ce căuta la școală. Spunînd acestea, îi făcui o reverență și lui și celorlalți școlari și ieșii din clasă. Unul dintre prietenii mei, numit Beaurain, care mă iubea mult și care, cum s-ar zice, mi se alăturase pentru că întreaga clasă se dezlănțuise fără motiv împotriva lui, ieși și el și mă urmă. De la școală ne duserăm în grădina Luxembourg, unde, reflectînd asupra pasului pe care-l făcusem, hotărîrăm să nu ne mai întoarcem la școală, fiindcă nu mai aveam ce cîștiga acolo, tot timpul petrecîndu-ni-l să repetăm ceea ce

¹ Elevi din clasa de umanism.

trebuia să răspundem, așa că ne apucărăm să studiem împreună.

Acest soi de nebunie fu pricina unei fericiri ; căci, dacă ne-am fi terminat studiile în chip obișnuit, ne-am fi petrecut timpul, pe cât se pare, fiecare pe socoteala lui, nefăcînd nimic. Ne puserăm în practică hotărîrea și, în următorii trei sau patru ani, Beaurain veni aproape zilnic de două ori la mine acasă, dimineața de la opt la unsprezece și după masa de la trei pînă la cinci. Dacă știi azi cîte ceva, aceasta o datorez în-
deosebi acestor trei sau patru ani de studiu.

Citirăm aproape toată *Biblia* și aproape tot Tertu-
lian ¹, *Istoria Franței* de La Serre ² și Davilla ³ ; tra-
duserăm tratatul lui Tertulian, *Despre îmbrăcăminte*
femeilor ; îi citirăm pe Vergiliu, Horațiu, Tacit, și cea
mai mare parte a altor autori clasici, făcînd extrase pe
care le mai păstrez încă.

Chipul în care alcătuiam cea mai mare parte a
acestor extrase ne era cît se poate de folositor. Unul
dintre noi citea un capitol sau un număr oarecare
de aliniate, după lectură dicta sumarul în limba fran-

¹ *Quintus Septimius Tertullian* (160—240), eclesiast latin care și-a consacrat multe din lucrările sale obiceiurilor și mo-
ravurilor contemporanilor săi.

² *Jean Pujet de la Serre* (1600—1665), literat francez ; scri-
tor fecund, dar mediocru, deseori satirizat de Boileau, a dat
la iveală numeroase lucrări dintre care cităm : *Secrétarul curții*
(1625), *Climena* (1630), *Pandoste* (1631), *Thomas Morus* (1641),
Tezeu (1644), etc. A fost consilier de stat și istoriograful re-
gelui-soare.

³ *Enrico Caterino Davilla* (1576—1631), istoric italian care
a lăsat o remarcabilă *Istorie a războaielor civile din Franța*
(1630).

ceză și-l scriam amîndoi, inserînd în el cele mai frumoase pasaje în limba în care au fost create. După ce unul citea și dicta, celălalt făcea la fel, ceea ce ne obișnuia să traducem și totodată să alcătuim extrase.

Vara cînd bătea ora cinci, ne duceam să ne plimbăm prin Luxembourg. Întrucît Beaurain era mai studios decît mine, mai citea și după ce se întorcea acasă, iar în timpul plimbării îmi povestea ceea ce citise.

În acea vreme veni moda burlescului. Domnul Beaurain, care știa că eu făceam versuri, dar care nu putuse niciodată să facă vreunul, dori să traducem a șasea carte a *Eneidei* în versuri burlești. Într-o zi, pe cînd lucram la această traducere și eram abia la începutul ei, ne apucarăm să rîdem atît de tare de trăsăturile așternute de noi pe hîrtie, că fratele meu, cel care deveni mai pe urmă doctor la Sorbona și care-și avea camera de lucru aproape de a mea, veni să vadă de ce rîdem. Îi spuserăm, și el, cum nu era încă decît bacalaureat, se apucă să lucreze cu noi și ne ajută de minune. Fratele meu medicul, care știa cu ce ne distrăam, vru să încerce și el ; ba lucră chiar singur, în timpul său liber, mai mult decît noi toți împreună. Astfel traducerea celei de a șasea cărți a *Eneidei* se isprăvi și, trecînd-o pe curat cît putui eu mai bine, îi făcui și două foarte frumoase stampe în tuș. Manuscrisul se află printre volumele de pe policioara unde nu stau decît cărțile familiei.

Această lucrare ne dete prilejul să facem și *Zidurile Troiei* sau *Despre originea burlescului*, a cărei primă carte a fost lucrată în comun și tipărită ; a doua nu

se află decît în manuscris și a fost alcătuită în întregime de fratele meu, medicul. Ridicolul este împins puțin prea departe în aceste *Ziduri ale Troiei*, dar există în ea părți grozav de izbutite.

În general, subiectul e bun, căci e ingenios să spui că Apollo a inventat marea poezie ca fiu al lui Jupiter, deoarece această poezie este numită limbajul zeilor ; că tot el a inventat poezia cîmpenească sau pastorală pentru că fusese păstor la Admet ¹ și că a născocit burlescul deoarece construisese zidurile Troiei împreună cu Neptun ; că expresiile triviale, care intră în compoziția burlescului, le-a învățat în atelierele zidarilor și ale tuturor soiurilor de meseriași.

Nu lipsește acestei născociri decît vechimea pentru a fi apreciată de savanți. Există două versuri în cea de a șasea carte a *Eneidei*, care au fost foarte prețuite ; e vorba de pasajul în care Vergiliu spune că eroii *Eneidei* păstrează, în Cîmpiile Elizee, aceleași înclinări din timpul vieții. Îl vedeai acolo, spune traducerea, pe vizitiul Tydacus,

*Care, ținînd în mînă doar umbra unei mături
Curăța tot umbra trăsorii de alături.*

Cyrano ² fu atît de mulțumit văzînd că aceste trăsuri nu erau decît niște umbre, ca și cei care le aveau în grijă, încît vru cu tot dinadinsul să ne cunoască.

¹ Rege în Tesalia și unul dintre argonauți, ale cărui turme de oi erau păzite de însuși Apollo.

² *Cyrano de Bergerac* (1619—1655), scriitor francez ale cărui lucrări (*Moartea Agripinei*, *Cealaltă lume*) se caracterizează printr-un amestec de burlesc, prețiozitate și libertinaj.

Această idee, cu umbrele, era a doctorului de la Sorbona.

Unchiul vostru, administratorul financiar, făcînd portretul unchiului vostru, doctorul, de care vorbesc aici, mă voi mulțumi să amintesc cîteva împrejurări din viața sa pe care el le-a uitat. Cînd își susținu teza, se bucura de o atît de mare reputație la Sorbona, încît profesorul, urcîndu-se la catedra școlii exterioare, spuse elevilor săi :

— Nu vă pot ține astăzi nici un fel de lecție ; va fi mult mai folositor pentru voi să-l auziți pe tînărul bacalaureat care-și susține teza. Vă poftesc deci pe toți, și merg și eu !

În afară de faptul că fratele meu studiasse mult, Dumnezeu îi dăruise harul de a intra atît de bine și atît de adînc în spiritul religiei, încît îndrăznesc să spun că puțini oameni cunoșteau mai bine ca el adevăratul sistem al religiei creștine.

Domnul Beaurain, despre care am mai vorbit, venea din cînd în cînd să-l întrebe unele lucruri și să dezbătă anumite probleme. Fratele meu, doctorul, rezolva pe deplin toate nelămuririle prietenului meu și acesta pleca întotdeauna mulțumit. Îmi amintesc că într-o zi mi-a spus :

— Cînd mă duc la domnul de Sainte-Beuve ¹ (era un om minunat), după două-trei argumente îmi în-

¹ *Jaques de Sainte-Beuve* (1613—1677), teolog francez însărcinat de Academia franceză să alcătuiască o *Teologie morală* : refuzînd să adere la campania Sorbonei împotriva lui Arnauld, și-a dat demisia de la catedra de teologie pe care o ocupa la Colegiul Franței.

chide gura cu : *O, altitudo* ¹ ! și gata. Domnul doctor, continuă el vorbind despre fratele meu, nu procedează așa. Mă poartă din adevăr în adevăr, făcîndu-mă să văd legătura dintre ele și să descopăr o atît de minunată armonie între toate misterele religiei creștine, încît îl părăsesc plin de convingere. Nimeni nu vorbește ca el despre lucrurile privitoare la credință !

Pe cînd își ținea cuvîntarea la Sorbona în apărarea domnului Arnauld ², domnul cancelar, după ce întrebă, cine era tînărul — cum a băgat de seamă fratele meu, administratorul general — spuse că ar dori să fie mulți doctori de talia lui, la care adăugă, textual, aceste cuvinte :

— A vorbit ca un avocat, nu ca un doctor !

Domnul cancelar voise să spună că el nu bătuse cîmpii, cum fac cei mai mulți dintre doctorii care se mărgineșc să aducă citate frumoase, ci că intrase adînc în miezul problemei, ceea ce-l încîntase într-atît pe domnul cancelar, încît l-a împiedicat de două sau de trei ori pe cel care ținea clepsidra — și care nu îngăduia nici unui doctor să vorbească decît un sfert de oră — să-l întrerupă. Discursul lui ținu aproape cinci

¹ *O, măreție* (lat.).

² *Antoine Arnauld* (1612—1694), supranumit și „marele Arnauld“, doctor la Sorbona și teolog francez, unul din cei mai fervenți apărători ai jansenismului ; împreună cu Nicole, fratele său, a tipărit, în 1662, *Logica Port-Royal-ului*, și cu celălalt frate al său, Lancelot, *Gramatica rațională și generală*. Sora sa, Angelica, călugăriță la Port-Royal, a fost cea care a introdus jansenismul în această minăstire.

sferturi de oră, și lumea aștepta să mai vorbească atunci cînd puse capăt cuvîntării.

Se va crede din asta că fratele meu avea strînse legături cu domnul Arnauld ; totuși, întrebîndu-l într-o zi ce explicație dăduse domnul Arnauld la o anumită obiecție care se făcuse, el răspunse :

— Habar n-am !

— Cum se face, i-am spus eu, că nu l-ai întrebat niciodată ?

— N-am vorbit niciodată cu domnul Arnauld, a replicat el. N-am vrut să-l văd pentru a fi sigur că sentimentele pe care le am în materie de har nu-mi vin din carne și din sînge, că nu prietenia e cea care mă angajează să susțin o părere mai mult decît alta și pentru a putea crede nestingherit că numai Dumnezeu e cel care mi-o inspiră !

Nu numai că se temea ca sîngele și carnea să aibă vreun amestec în sentimentele pe care le avea față de cele privitoare la credință, dar se temea chiar ca și cei cu care discută, la rîndul lor, să nu facă la fel cu sine însuși și să se alăture părerii sale numai din prietenie pentru el. Acest lucru a putut fi limpede văzut într-o împrejurare pe care vreau să o povestesc. El era bun prieten cu domnul Varet, cel care a ajuns apoi mare vicar al monseniorului arhiepiscop de Sens și care era un om foarte cumsecade. Domnul Varet, încă foarte tînăr și crescut de mama sa, o femeie tare evlavioasă, în teama teribilă de a nu fi otrăvit de doctri-

nele greșite pe care le vedeam pe atunci răspîndindu-se în sînul Bisericii, era nespus de încurcat din pricina fratelui meu, pe care se simțea ca și obligat să-l vadă adesea, în virtutea prieteniei, a vecinătății și a rudeniei dintre familia lui și a noastră, întrucît vărul nostru primar, domnul Pepin, se căsătorise cu domnișoara Varet, sora lui. Îl cunoștea pe fratele meu ca pe un om de bine, preot și doctor la Sorbona, dar bănuir de jansenism ¹. Fratele meu, care băgă de seamă „încurcătura acestuia, îi spuse :

— Nu sînteți convins că în privința harului doctrina Sfîntului Augustin ² e însăși doctrina Bisericii ?

¹ Doctrină a teologului olandez *Cornelius Jansenius* (1585—1638), privitoare la har și predestinare, apărută de teologii de la Port-Royal. Jansenismul a apărut ca doctrină în 1640, o dată cu cartea intitulată *Augustinus*, în care Jansenius declara că reproduce întocmai sentimentele și părerile sfîntului Augustin în materie de har. Venind în contradicție cu doctrina bisericii catolice, în 1649 Nicolas Cornet supune examenului facultății de teologie de la Sorbona cinci chestiuni extrase din *Augustinus*. Sorbona condamnă cele cinci probleme, iar papa Inocențiu al V-lea le afurisește printr-o bulă intitulată *Cum occasione* (1653). Janseniștii, conduși de Antoine Arnauld, nu neagă că cele cinci propozițiuni erau într-adevăr condamnabile, ci neagă faptul că ele s-ar fi aflat în cartea *Augustinus* ; ei erau susținuți mai ales de „solitarii” de la Port-Royal printre care se aflau numeroși oameni respectabili atît prin virtuțile cît și prin talentele lor. După numeroase discuții, dispute și controverse (între care se numără și *Scrisorile provinciale* ale lui Blaise Pascal), janseniștii trebuiră să semneze așa-numitul „formular de credință” impus de papa Alexandru al VII-lea (n. ed. fr.).

² *Sfîntul Augustin* (sec. IV e.n.), părinte al bisericii creștine, autor a numeroase scrieri filozofice, dogmatice, polemice, exegetice, morale și ascetice între care cele mai de seamă sînt : *Confesiones* și *De civitate Dei*. A fost unul dintre cei mai culti și mai instruiți oameni ai vremii sale.

— Da, răspunse domnul Varet, și chiar știu că canoanele de la Trente ¹, privitoare la har sînt alcătuite din propriile cuvinte ale Sfîntului Augustin !

Apoi fratele meu l-a întrebat :

— N-ați avea nimic împotrivă să citiți scrierile acestui părinte privitoare la har ?

— Nu, desigur, răspunse tînărul Varet.

— Atunci citiți-l, domnule, pe Sfîntul Augustin, îl îndemnă fratele meu, și după aceea vom vorbi cît veți avea plăcere despre aceste subiecte ; pînă atunci, vă rog, să nu rostim nici un cuvînt cu privire la ele ; avem o mie de alte probleme de teologie pe care le putem dezbate împreună !

Peste cîteva zile, domnul Varet vru să vorbească despre har ; fratele meu îl întrebă dacă, în această privință, îl citise în întregime pe Sfîntul Augustin.

— Nu, răspunse domnul Varet.

— Atunci să vorbim despre altceva, spuse fratele meu.

După ce domnul Varet citi tot ce a scris Sfîntul Augustin despre har, fratele meu îl lăsă să vorbească ; dar i se păru că împinsese lucrurile cam prea departe și-i trebui destul de mult timp ca să-l facă să reentre în limitele îngăduite, care trebuiesc păstrate în acest domeniu.

¹ Localitate în care s-a ținut, între anii 1545—1563, un conciliu pentru a opune protestantismului un ansamblu de definiții dogmatice și de reforme disciplinare menite să mențină unitatea catolicismului. Urmare a acestui conciliu a fost *Catehismul din Trente*.

După ce a fost exclus de la Sorbona, împreună cu ceilalți șaptezeci de doctori, care erau de aceeași părere cu el, nu numai că nu se mai duse pe acolo, dar nu vru să mai meargă nici la adunările preoților din Sainte-Etienne-du-Mont, parohia sa. Parohul, care văzu, în lipsa fratelui meu, că această adunare era lipsită de suflet (căci el era cel care propunea și rezolva o mare parte a problemelor și a cazurilor de conștiință de care era vorba acolo), veni să-l roage de două sau de trei ori să asiste la adunări.

— Cum puteți, domnule, să-mi faceți o astfel de rugămintă ? îl întrebă fratele meu. Eu sînt unul dintre cei despre care dumneavoastră în predica de duminică spuneți că doctrina ne e otrăvită, și vreți să mai asist la conferințele dumneavoastră ?

Degeaba îl rugă preotul din nou, el socoti că nu trebuie să răspundă acestor insistențe. Mii de oameni îi spuneau zilnic că trebuie să semneze formularul și că un om ca el nu se cădea, pentru un lucru atît de neînsemnat, să înceteze de a mai fi util Bisericii, fie predicînd, fie spovedind, fie asistînd la conferințele eclesiastice. La toate acestea el dădea un răspuns cît se poate de creștinesc și plin de bun-simț.

— Dumnezeu, spunea el, n-are trebuință de mine pentru toate cele de care vorbiți, iar eu nu trebuie să mă gîndesc decît la singurul lucru cu care m-a însărcinat ; m-a făcut, din mila lui, doctor la Sorbona și mă socotesc, în această calitate, o sentinelă pusă să împiedice să nu se petreacă nimic împotriva adevărului. N-am decît acest lucru de făcut și voi face mult,

dacă mă achit cu bine de însărcinarea asta. Dumnezeu va avea grijă de rest. M-am slujit de acest gînd în elogiul domnului Arnauld, unde el e foarte potrivit și cît se poate de la locul lui. Pot spune că acest doctor era un om foarte de bine, mort prea de tînăr pentru familia sa și pentru public. N-a urmărit niciodată beneficii ¹ și toată ambiția lui a fost să ajungă profesor de teologie la Sorbona.

În timp ce se adunau la Sorbona pentru a-l condamna pe domnul Arnauld, frații mei și cu mine, domnul Pepin și încă vreo cîțiva prieteni voiam să știm temeinic despre ce era vorba. Îl rugăram pe fraatele meu, doctorul, să ne lămurească ; ne adunăram cu toții în locuința răposatului nostru tată, unde fraatele meu, doctorul, ne arată că toate problemele în legătură cu harul, de care se făcea atîta zgomot, se învîrteau în jurul unei puteri apropiate și a unei puteri depărtate, pe care le conferă harul, pentru a face fapte bune. Unii spun că, într-adevăr, cînd Sfîntul Petru a păcătuit, n-avea harul care-ți dă puterea imediată de a face binele, dar că avea harul care-i dădea o putere depărtată, putere ce nu te ajută niciodată să faci fapte bune, ci îți dă numai posibilitatea de a le face ; și că astfel domnul Arnauld greșise atunci cînd a pretins că în Sfîntul Petru se afla doar un om drept, lipsit de harul fără de care nu se poate săvîrși nimic, deoarece Sfîntul Petru avea în el harul ce dă puterea depărtată de a face binele. Ceilalți susțineau că puterea depărtată neproducînd nici-

¹ Venitul unei dregătorii eclesiastice.

odată fapta bună, iar Sfântul Petru neavînd harul care s-o producă, domnul Arnauld nu greșise afirmînd că harul, fără de care nu se poate săvîrși nimic, îi lipsise, căci, la drept vorbind, puterea care nu-și produce niciodată efectul nu e o putere ade-vărată. Văzurăm astfel că problema nu prea merita zgomotul care se făcuse în jurul ei.

Fratele meu, administratorul financiar, povesti această discuție domnului Vitart, intendentul domnului duce de Luynes, care locuia la Port-Royal¹, și îi spuse că domnii din Port-Royal erau obligați să informeze publicul despre ceea ce se petrecea la Sorbona împotriva domnului Arnauld, pentru ca să nu-și mai închipuie nimeni că domnul Arnauld era învinuit de cine știe ce lucruri groaznice. După opt zile, domnul Vitart veni acasă la fratele meu, administratorul financiar, care stătea cu mine pe strada Saint-François-au-Marais, și-i aduse prima *Scrisoare provincială* a domnului Pascal².

¹ Mănăstire de călugărițe înființată în 1204 în apropiere de Chevreuse; aici, s-a stabilit un grup de singuratici, așa-numiții „solitari”, pentru că-și țineau adunările în vechea abație de la Port-Royal, aproape de Versailles, ocupîndu-se cu progresul literelor și al filozofiei. Ei au introdus în proza franceză a vremii o claritate necunoscută pînă atunci. Printre „solitari” se numărau: Antoine Arnauld, Le Maistre, de Sacy, Nicole, Pascal etc. În 1660, Angélique Arnauld, ajunsă stareță a acestei mănăstiri, introduce aici jansenismul, apărât cu dîrzenie de „solitarii” de la Port-Royal. Ca urmare a amestecului eclesiastic, abația a fost distrusă în 1705, din ordinul lui Ludovic al XIV-lea.

² *Blaise Pascal* (1623—1662), unul dintre cei mai reputați savanți ai Franței, matematician, fizician, filozof și literat; numărîndu-se printre „solitarii” de la Port-Royal, l-a apărât pe Arnauld împotriva teologilor de la Sorbona prin cunoscutele sale *Scrisori provinciale*.

— Iată, zise el prezentându-i această scrisoare, ro-
dul a ceea ce mi-ați spus acum opt zile !

Această scrisoare, care nu vorbește decît de pute-
rea imediată și de puterea depărtată a harului,
aduse după ea o a doua, și aceasta o alta, pînă la a
optsprezecea, care este ultima din *Provinciale*. Iată
subiectul și originea lor.

Să reluăm firul povestirii noastre.

În luna iulie a anului 1651, mă dusei să-mi iau
licența la Orléans, împreună cu domnul Varet, mai
tirziu mare vicar al monseniorului arhiepiscop de
Sens, și cu domnul Monjot, care trăiește încă. Nu
era, pe vremea aceea, atît de greu ca astăzi să obții
licența, nici celelalte grade ale Dreptului civil și ca-
nonic. Venindu-ne chef să fim admiși în chiar seara
sosirii noastre și, ciocănind la ușa școlii, pe la orele
zece, un valet, care veni să vorbească de la fereas-
tră cu noi, aflînd ce doream, ne întrebă dacă avem
banii pregătiți. La care noi răspunzînd că-i avem
asupra noastră, omul ne pofti să intrăm și se duse
să-i scoale pe doctori, care sosiră, trei la număr, să
ne chestioneze, cu scufiile de noapte pe sub bone-
tele lor pătrate. Privindu-i pe cei trei doctori la fla-
căra slabă a unei lumînări, a cărei lumină se pierdea
în obscuritatea deasă a bolților, mi s-a părut din locul
unde ne aflam că-i văd pe Minos, Eacus și Rada-
mante¹ venind să pună întrebări umbrelor. Unul
dintre noi, căruia i se puse o întrebare de care nu-mi
mai amintesc, răspunse cu îndrăzneală :

¹ Judecătorii infernului în mitologia greacă.

— *Matrimonium est legitima maris et foeminae conjunctio individuum vitae consuetudinem continens* ¹ !

Și spuse, în legătură cu acest subiect, o infinitate de lucruri frumoase învățate pe dinafară. I se puse apoi o altă întrebare, la care răspunsul său n-a fost la înălțime. Fură apoi întrebați ceilalți doi, dar nici ei nu se dovediră mai breji decât primul. Cu toate astea cei trei doctori ne mărturisiră că trecuseră mai bine de doi ani de zile de când nu mai interogaseră oameni atît de iscusiți și care să fi știut atîta carte ca noi. Cred că zornăitul banilor, care se numărau în spatele nostru în timp ce eram examinați, făcuse ca răspunsurile noastre să fie atît de bune.

A doua zi, după ce văzurăm biserica Sainte-Croix, icoana de bronz a Maicii Domnului, care se află pe pod, și un mare număr de șchiopi și de șchioape prin oraș, ne întoarserăm la Paris. La 27 ale aceleiași luni furăm primiți toți trei ca avocați.

Studiași și învățați fără profesor *Institutele* ² cu ajutorul comentariilor lui Bofkolten. *Institutele* e o carte excelentă și singura care aș dori să fie păstrată din tot Dreptul roman. Căci în afară de această carte, foarte potrivită ca să întărească bunul-simț, în afară

¹ Căsătoria este unirea legitimă dintre bărbat și femeie, legătura rămînînd de nedespărțit pe viață (lat.).

² *Institutele* (*Institutiones*), carte de introducere în studiul *Pandectelor* aparținînd lui Justinian. Lucrarea face parte din *Corpus juris* (*Corp de legi*), rezumat enciclopedic al Dreptului roman, alcătuit pentru a sluji ca introducere în studiul Dreptului.

de ordonanțele și de cutumele ¹ care ar fi bine să fie reduse la una singură pentru întreaga Franță — dacă acest lucru s-ar putea — la fel ca și măsurile și greutățile, cred că ar trebui arse toate celelalte cărți de jurisprudență, digeste ², coduri, cu comentariile lor cu tot, și mai ales toate cărțile de legi, neexistînd pe lume nici un alt mijloc mai bun de a reduce numărul proceselor.

Pledai două cauze cu destul succes, nu pentru că le cîștigai pe amîndouă — pierderea sau cîștigarea unui proces datorîndu-se rar avocatului — ci pentru că cei care m-au ascultat se arătară foarte mulțumiți, mai cu seamă judecătorii ; căci ducîndu-mă să-i salut, la sfîrșitul ședinței, mă lăudară peste măsură, între alții domnul Daubray, locotenent civil, tatăl nefericitei doamne de Brinvilliers ³. El mă rugă chiar să pledez exclusiv la Châtelet, adăugînd că mă voi bucura din partea lui de toată favoarea pe care putea să și-o dorească un avocat. Aș fi făcut poate mai bine să-i urmez sfatul, dar frații mei mă scîrbiră într-atît de meseria de avocat, încît mă dezgustai eu însumi, pe nesimțite. A existat, desigur, o rațiune puternică pentru asta : aceea că fratele meu mai vîrstnic, avocat foarte priceput și avînd spirit și eloc-

¹ *Cutume* — norme de drept necesare, adoptate prin tradiție.

² Culegere metodică a hotărîrilor celor mai celebri jurisconșulți romani.

³ *Marie-Madeleine d'Aubray, marchiză de Brinvilliers* (1630—1676), otrăvitoare care împreună cu amantul ei, Sainte-Croix, și-a omorît mama și frații ; a fost decapitată și arsă în piața Grève.

vență cît nici unul dintre confrății săi, nu făcea nimic în meseria sa ; valora mult, dar nu știa să se pună în valoare. Mă temui că voi păți și eu același lucru, și cred că nu mă înșelam.

Fratele meu, după ce cumpără funcția de administrator financiar la Paris, îmi propuse să fiu procuristul lui și să locuiesc împreună cu el. Primii această propunere, în care vedeam, de altfel, mai multă liniște și plăcere, decît să tîrăsc o robă prin palatul Justiției. Am stat zece ani cu el, căci am intrat la începutul anului 1654 și am ieșit, ca să intru la domnul Colbert, în 1664. Cum treburile casieriei nu-mi luau prea mult timp, nefiind vorba decît să încasez banii și să-i duc fie la Casa de economie — care nu se numea încă Tezaurul regal — fie particularilor desemnați de casierie, m-am apucat din nou să studiez. O bibliotecă foarte frumoasă, pe care fratele meu a cumpărat-o de la moștenitorii abatelui de Serisi, membru al Academiei franceze și autorul lucrării *Metamorfoza ochilor lui Philis în stele*, fu motivul principal, făcîndu-mi nespusă plăcere să mă văd în mijlocul atîtor cărți bune.

Mă apucaii să fac versuri, și *Portretul lui Iris* a fost aproape prima lucrare pe care am compus-o. N-am făcut nimic mai de soi în acest gen, atît e de adevărat că dacă ai o înclinare înnăscută lucrezi la fel de bine la început ca și mai pe urmă și că deosebirea nu se află decît în marea ușurință de a compune, pe care o capeți cu timpul. Făcui *Portretul lui Iris* la Viry, după o idee prinsă din zbor, și n-am cre-

zut de loc că o să fie, în ciuda multor lipsuri, atît de bună pe cît a fost găsită cînd a apărut. Domnul Quinault ¹ veni să ne vadă la Viry ; i-am citit-o și, cum el a găsit poezia foarte pe gustul lui, i-am dăruit o copie. Întors la Paris, o arătă unei domnișoare de care era îndrăgostit și care crezu că o compusese pentru ea. Quinault profită ; îi conveni s-o lase să creadă astfel și nu socoti că ar fi obligat s-o dezamăgească, așa că *Portretul* colindă întreg Parisul sub numele domnului Quinault. Cînd mi se vorbi despre acest *Portret* spusei că făcusem și eu unul cu același nume : Iris. De cum spusei primul vers toți exclamară că era același despre care-mi vorbiseră. Fui crezut pe cuvînt și domnul Quinault se simți puțin cam încurcat ; totuși, cum mărturisi deschis că fusese mai bine pentru afacerile lui galante să se creadă că el era autorul acestei lucrări, pe care ar fi fost fericit s-o fi compus, treaba aceasta nu-mi pricinui nici un neajuns.

Compusei pe urmă *Dialogul dragostei și al prieteniei*, care a fost tipărit de mai multe ori și tradus în italiană de două persoane deosebite. Domnul Fouquet, suprintendent ² al finanțelor, puse să-i fie copiat pe hîrtie velină cu poleială și pictură.

¹ *Phélimpe Quinault* (1635—1688), poet și autor dramatic francez ; a fost atacat deseori de Boileau pentru lucrările sale de început. Operele de mai tîrziu, însă, remarcabile ca stil, a căror muzică a fost compusă de Lulli, i-au asigurat un loc de cînte printre poeții clasici francezi. Cităm din creațiile sale : *Astarte, Tezeu, Isis, Alceste*.

² Funcție echivalentă cu cea de ministru.

Mama mea murind în anul 1657, puțin timp după căsătoria fratelui meu, administratorul financiar, la împărțeala bunurilor succesiunii familiei, casa din Viry fu dată acestui frate. El mai ridică acolo un corp de clădire și, cum aveam răgaz din plin, căci fratele meu își luase un slujbaș la casierie, îmi dădui toată osteneala să construiesc această casă, care fu mai apoi socotită bine concepută. E adevărat că frații mei avură o contribuție serioasă la planul clădirii, dar o executai neavînd la îndemînă alți lucrători decît oameni din Limousin, care toată viața lor nu înălțaseră altceva decît ziduri de împrejmuire; îi pusei să-mi facă și stîncăria unei grote, cel mai frumos ornament al acestei case de țară. Cînd zidarii arătară prietenilor lor din Limousin ce construiseră acolo, dînd totul drept opera lor, îi uimiră grozav și căpătară reputația de a fi tare iscusiți. Arăt aici contribuția pe care am avut-o la casa din Viry, pentru că relatarea ce i se făcu despre ea domnului Colbert fu motivul principal care-l determină să mă facă reprezentantul său în supraintendența construcțiilor regelui, ceea ce se întîmplă spre sfîrșitul anului 1663, în felul în care am să vă istorisesc.

Încă de la sfîrșitul anului 1662, domnul Colbert, prevăzînd sau chiar știind că regele îl va numi supraintendent al clădirilor sale, începu să se pregătească în vederea acestei funcții, pe care o privea ca mult mai importantă decît părea ea pe atunci în mîinile domnului Ratabon. Se gîndi că va fi de lucru nu numai ca să se termine Luvrul, lucrare de atîtea ori în-

cepută și totdeauna lăsată baltă, dar și ca să se ridice multe monumente întru slăvirea regelui, ca arcuri de triumf, obeliscuri, piramide, mauzolee, căci nu exista nimic, oricît de mare, oricît de magnific, pe care el să nu-și fi propus să-l execute. Prevăzu că va trebui bătut un mare număr de medalii pentru a consacra și posterității memoria faptelor de seamă de pînă atunci ale regelui, fapte care socotea că vor fi urmate de altele și mai mari, și mai importante ; că toate aceste mărețe isprăvi vor fi însoțite de distracții demne de acest suveran ; de serbări, mascarade, caruseluri și de alte petreceri asemănătoare, că toate aceste lucruri trebuiau să fie descrise și însemnate cu chibzuială și cu înțelepciune, pentru a putea fi cunoscute și în țările străine, unde felul cum vor fi privite va face tot atîta cinste cît lucrările înseși. Domnul Colbert vru deci să adune în juru-i un număr de oameni de litere pe care să-i aibă aproape ca să le ceară părerea, alcătuiind un fel de mic sfat pîntru toate cele legate de literatură. Ministrul își și pusese ochii pe domnul Chapelain¹, pe care-l cunoștea, cum mi-a făcut cinstea de a mi-o spune în mai multe rînduri, ca pe un om de lume, cu mult bun gust și cu o înclinare vădită către toate aceste lucruri ; pe domnul abate de Bourzeis², pe care-l privea de

¹ *Jean Chapelain* (1595—1674), scriitor francez care a jucat un rol de seamă în formarea Academiei franceze, numărîndu-se printre primii membri ; om de mare erudiție și cultură, spirit drept și luminat, la care Colbert făcea apel ori de cîte ori voia să promoveze artele și literele.

² *Amable Bourzeis* (1606—1671), literat francez, secretar al lui Richelieu și membru al Academiei franceze. Favorit al

multă vreme ca pe o minune a științei și a literaturii și pe domnul abate de Cassagne¹, care, scriind o piesă în versuri, în care Henric al IV-lea² dă sfaturi regelui, nepotul său, își atrăsese stima și bunăvoința sa. Îi lipsea un al patrulea, fiindcă voia ca acest sfat să nu aibă mai puțin de patru persoane. Pentru a-l găsi și pe acesta se adresa domnului Chapelain, care, din propria sa inițiativă și fără ca eu să fi știut ceva, mă propuse pe mine, cu elogii mult mai presus decît meritam. Domnul Colbert îl întrebă dacă eram fratele administratorului general al finanțelor și dacă eu scrisesem cele două ode, una închinată păcii, alta căsătoriei regelui. Domnul Chapelain îi spuse că da.

— Sînt cît se poate de mulțumit de versurile sale, îi spuse ministrul. Domnul cardinal a avut chiar marea plăcere să le citească în timpul călătoriei sale; aș vrea însă să-i văd și proza!

Se înțeleseseră ca domnul Chapelain să mă roage, ca de la el, să compun o piesă în proză despre recenta cucerire a Dunkerque-lui, de către rege. Am scris-o, așa cum ați citit-o în prima culegere a operelor mele. Ea plăcu și, în a treia zi a lunii februarie 1663, ne duserăm, domnul Chapelain și cu mine, conform ordinului ce ne fusese dat, la domnul Colbert. Am fost poftiți într-o cameră unde îi găsirăm

lui Colbert, și-a folosit adesea pana în sprijinul acestuia. A lăsat o seamă de predici, o vastă lucrare de teologie și un *Jurnal al savanților* (1665).

¹ Jacques Cassagne (1636—1679), literat francez, membru al Academiei franceze, care avea în grijă biblioteca personală a Regelui-soare.

² Henric al IV-lea (1553—1610), rege al Franței, care a încurajat dezvoltarea industriei, agriculturii și comerțului.

pe domnul abate de Bourzeis și pe domnul abate de Cassagnes, care de asemenea fuseseră chemați. Domnul Colbert, venind la noi începu prin a ne cere să păstrăm secretul asupra a ceea ce avea să ne spună ; apoi ne aduse la cunoștință pentru ce ne chemase, și anume pentru a alcătui, așa cum am arătat, un fel de mic sfat, pe care să-l poată consulta în legătură cu toate lucrurile privitoare la edificii și în care ar putea intra inteligență și erudiție ; că dorea ca noi să ne adunăm la el de două ori pe săptămână : marțea și vinerea. Fu aleasă vinerea, pentru că în această zi nu se ținea nici un consiliu, și el o preferase, ca să se odihnească sau mai degrabă ca să se ocupe de alte treburi decît de cele obișnuite. Căci domnul Colbert nu cunoștea altă odihnă decît pe aceea pe care o afli schimbînd munca, sau trecînd de la o muncă mai grea la alta ceva mai ușoară.

Ministrul vru să începem lucrul chiar din ziua aceea, în fața lui, și asta a constatat în a așterne pe hîrtie ceea ce ne spusese. Am fost ales să mînuiesc pana, și cu această îndeletnicire am și rămas. Ne părăsi apoi pentru a se duce la rege. La înapoiere, găsindu-ne tot acolo, aprobă ceea ce pusesem pe hîrtie și-mi porunci să-mi fac rost de un registru în care să trec tot ce vom discuta și hotărî în viitor. La cincisprezece februarie următor, un slujbaş al domnului Colbert îmi aduse o pungă foarte curățică în care se aflau cinci sute de scuzi de aur ; această gratificație, continuată și sporită la cinci sute de livre în anul 1669, a durat în aceeași cadență pînă în 1683.

Pe atunci sosiră elvețienii pentru a reînnoi alianța lor cu Franța. Trebuia făcută o medalie închinată evenimentului și de asta s-a ocupat proaspăta noastră Academie. Domnul abate de Bourzeis contribuie cel mai mult la această treabă, căci versul care a slujit ca text pe medalie îi aparține în întregime :

*„Nulla dies sub me natoque haec foedera rumpet“.*¹

Peste cîteva zile, domnul Colbert ne ceru o emblema pentru alteța-sa delfinul, care n-avea decît trei sau patru ani. Am avut norocul să fac una care fu preferată multor altora. Corpul reprezintă un sclipăt de fulger care iese dintr-un nor cu aceste cuvinte :

*„Et ipse terret in ortu“.*²

Ea fu aplicată pe drapelele regimentului alteței-sale delfinul și pe tunicile gărzilor sale.

Cînd nu avea lucrări comandate, Academia se ocupa cu revizuirea și corectarea lucrărilor, fie în proză, fie în versuri, create în cinstea regelui, ca să le aducă în faza de a putea fi tipărite la tipografia Luvrului. S-au corectat cîte au fost necesare pentru un volum gros, și am restituit manuscrisele acestor variate lucrări care umpleau două mape foarte mari. Fiecare dintre cei ce alcătuiau mica Academie se în-deletnicea la rîndul său cu lucrări personale privitoare la acțiunile de seamă ale majestății-sale.

¹ Cît voi trăi, acest tratat n-o să fie rupt (lat.).

² El însuși înspăimîntă din clipa cînd se naște (lat.).

Domnul Colbert ne ceru apoi desene pentru tapițeriile care trebuiau la manufactura Gobelins. I-au fost prezentate mai multe, și a fost ales unul cu cele patru elemente, unde s-a găsit mijlocul de a se introduce multe lucruri pentru glorificarea regelui. Cum aceste tapițerii se văd în toate zilele și cum stampele și cu discursul care le însoțesc alcătuiesc un frumos volum, nu voi mai adăuga nimic altceva. Doar voi sublinia că toate devizele îmi aparțin. Altorora decît copiilor mei nu le-aș fi făcut această remarcă și cu atît mai puțin ceea ce am să spun acum.

Ducîndu-i domnului Colbert patruzeci și opt de devize pentru această tapițerie, șaisprezece ale abatelui de Bourzeis, șaisprezece ale abatelui de Casagnes și șaisprezece ale mele, amestecate între ele, ca să aleagă șaisprezece, fără a ști cine-i autorul, se văzu că paisprezece din ele erau ale mele. În bucuria pe care o simții, nu m-am putut abține să nu spun domnului Colbert acest lucru. La care el mă întrebă care erau celelalte două devize alcătuite de mine care fuseseră respinse. I le arătai.

— Acestea două de-aici, îmi spuse el, îmi par la fel de bune ca și cele două pe care le-am ales în locul lor ; trebuie alăturate celorlalte, ca să fie toate ale dumitale !

Pe urmă se făcu desenul tapițeriei cu cele patru anotimpuri ale anului, după modelul tapițeriei cu cele patru elemente ; a fost și el gravat și însoțit de explicații asemănătoare. Din cele șaisprezece devize

cîte împodobesc această tapițerie, nouă sînt ale mele.

Intenția domnului Colbert era să lucrăm la o istorie a regelui și, în vederea acestui scop, mă puse să scriu în registrul despre care v-am vorbit mai multe lucruri pe care le spusese regele, ca să fie cuprinse în istoria sa. Îmi amintesc între altele, de acesta.

Intr-o zi, el spuse, în prezența domnului de Villeroi¹, a domnului Tellier², a domnului de Lionne³, a domnului mareșal de Grammont⁴, a domnului Colbert și a altor cîtorva persoane de care nu-mi mai aduc aminte :

— Sînteți cu toții prietenii mei cei mai dragi și în care am cea mai mare încredere din tot regatul meu. Sînt tînăr, și femeile au de obicei multă putere asupra celor de vîrsta mea. Vă poruncesc tuturor ca, dacă veți băga de seamă că o femeie, oricine ar fi ea, dobîndește vreo influență asupra mea și mă stăpînește cît de puțin, să-mi atrageți atenția. Nu-mi trebuie decît douăzeci și patru de ore pentru a mă scăpa de ea și a vă da satisfacție în această privință !

¹ *Nicolas Villeroy duc de Neufville* (1598—1685), mareșal al Franței, care s-a distins în timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea luînd parte la toate campaniile acestuia. A fost guvernorul lui Ludovic al XIV-lea.

² *Michel Le Tellier* (1603—1685), cancelar al Franței, care a exercitat o vreme funcția de secretar de stat.

³ *Hughes de Lionne* (1611—1671), diplomat francez, supranumit de Saint-Simon „cel mai mare ministru al domniei lui Ludovic al XIV-lea“. A fost de mai multe ori ambasador și ministru al afacerilor externe.

⁴ *Antoine al III-lea, duc de Grammont* (1604—1678), mareșal al Franței care a luat parte la unele bătălii ale Războiului de 30 de ani.

Domnul Colbert mă punea de asemenea să scriu faptele cele mai de seamă ale majestății-sale, care erau sau puțin cunoscute de toată lumea sau, din diverse motive și împrejurări, nu erau cunoscute decât de el singur. Între altele mi-a dictat de la un capăt la altul pricina domnului Fouquet, pe care m-a pus s-o corectez de trei sau patru ori înainte de a o transcrie în registru. Am uitat să adaug că la puțin timp după ce ne adunase, ne-a dus să-i facem regelui reverența. Aceasta se întâmpla pe vremea când regina-mamă se îmbolnăvisese de boala de care a și murit. Regele se afla într-o odăiță din spatele camerei reginei, de unde se ducea în tot momentul s-o vadă și s-o ajute ori de câte ori avea nevoie, fie să-i dea să bea, fie să-i ducă supa, fiul cinstindu-și astfel mama mai mult decât în tot timpul întregii sale vieți. După ce domnul Colbert ne prezentă regelui, el ne spuse aceste vorbe :

— Puteți, domnilor, să prețuiți și dumneavoastră cinstea pe care v-o fac încredințându-vă lucrul din lume care-mi este cel mai de preț și care e gloria mea. Sînt sigur că veți face minuni ; în ceea ce mă privește, voi încerca să vă furnizez tot materialul care merită să fie folosit de oameni atît de pricepuți cum sînteți dumneavoastră !

La cîtva timp după asta, domnul Charpentier¹, despre care domnul abate de Bourzeis și domnul Chapelain vorbiseră în chip favorabil domnului

¹ *François Charpentier* (1620—1702), literat francez, secretar permanent al Academiei franceze.

Colbert, fu alăturat acestei mici Academii. Cu toții puserăm ochii pe el ca să scrie *Istoria regelui*, adică să țină condeiul, căci toți trebuia să lucrăm la ea, revăzînd-o și corectînd-o. Cînd el puse problema de a se hotărî cum avea să lucreze la carte, i se spuse să se servească de gazete și de tot ce putea dobîndi de la public pentru a alcătui capitolele principale ale *Istoriei*; că pe măsură ce va redacta ceva mai important și pe care Academia îl va fi revăzut, domnul Colbert avea să adauge sau să scoată ceea ce va socoti el că e necesar. Pentru a ușura lucrul, propusei un mijloc practic, și anume: atunci cînd domnul Charpentier va fi scris un caietel și acesta va fi fost revăzut de ceilalți, să-l trimită domnului Colbert într-un pachet care-i va fi pus pe masă împreună cu pachetele de scrisori pe care le primea zilnic, așa încît lectura pe care o va face acestui caiet să-l odihnească după lectura scrisorilor, și el, scriind pe margine sau printre rînduri ceea ce va socoti că trebuie adăugat și tăind ceea ce trebuia să fie înlăturat, treaba s-ar fi făcut fără ca această muncă să-i ceară un timp aparte și să constituie o ocupație în plus pe lîngă toate celelalte. Domnul Colbert aprobă din toată inima această idee, dar domnul Charpentier nu vru pentru nimic în lume s-o accepte, cerînd într-una ca domnul Colbert să-i furnizeze memorii și să-l inițieze în taina afacerilor de stat, ceea ce ministrul n-avu timp să facă și nici nu făcu. Așa că lucrurile se opriră aici. Faptul a' însemnat o mare

pierdere pentru mica Academie, dar o mare bucurie pentru domnul Pellisson¹ și mai ales pentru domnii Racine și Despréaux², însărcinați mai târziu să scrie istoria regelui de către doamna de Montespan³, care privea treaba asta ca pe un amuzament de care avea nevoie ca să-l ocupe pe rege. Ei au și primit, de altfel, pentru aceasta foarte mari recompense la diferite intervale de timp.

Alcătuind această mică Academie, domnul Colbert se gândi să pună bazele uneia mai mari și mai impunătoare pentru dezvoltarea și perfecționarea tuturor științelor. În acest scop porunci să se facă mai întâi o listă a tuturor marilor savanți care se adunau atunci la domnul de Monmort, consilier de stat, mare amator de toate științele și de toți savanții, ca și de toți cei care se bucurau de reputația de a excela în vreo știință oarecare, fie în țară, fie în străinătate.

¹ *Paul Pellisson* (1624—1693), literat francez, istoriograful lui Ludovic al XIV-lea; ne-a rămas de la el o *Istorie a Academiei franceze* și o *Istorie a lui Ludovic al XIV-lea pînă la Pacea de la Nimègue*.

² *Nicolas Boileau-Despréaux* (1636—1711), unul dintre cei mai de seamă poeți și critici francezi, istoriograf al lui Ludovic al XIV-lea și membru al Academiei franceze. Asumîndu-și sarcina de a-i combate pe scriitorii mediocri, ca și lipsa de gust a vremii sale, și-a început campania cu faimoasele *Satire*. Urmează vestitele *Epistole*, unde opune genului burlesc al lui Scarron din *Vergiliu travestit*, comicul ce parodiază prețiozitatea literaturii epice de atunci. Încercător în puterile sale, își continuă lupta cu *Arta poetică*. Prin creațiile sale, Boileau rămîne expresia cea mai înaltă a criticii franceze din secolul al XVIII-lea.

³ *Athenais-Francoise de Rochechouart, marchiză de Montespan* (1640—1702), favorită a lui Ludovic al XIV-lea.

Domnul Chapelain, domnul abate de Bourzeis și domnul Carcavi fură cei pe care ministrul îi consultă îndeosebi în privința acestei alegeri. Iată numele celor care fură aleși primii: domnii Carcavi, Roberval, Huygens, Frenicle, Picard, Duclos, Bourdelin, de la Chambre, Perrault¹, Auzout, Pecquet, Buot,

¹ *Claude Perrault* de la Academia regală de științe și medic diplomat la facultatea din Paris, nume pe care-l vom întâlni deseori în aceste *Memorii*, a fost unul dintre cei mai de seamă arhitecți din timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea. S-a născut la Paris în 1613, ca fiu al lui Pierre Perrault avocat în Parlament, originar din Tours. Fără nici un profesor, fără să fi văzut Italia, devine o autoritate doar prin singură putere a geniului său priceput în toate artele care au legătură cu desenul. Dintre numeroasele științe pe care le posedă în amănunțime, ca de pildă: medicina, matematicile, fizica, mecanica, anatomia — el a pus temei pe arhitectură și a izbutit în această artă în chip strălucit. Avem de la el numeroase monumente care sînt privite ca tot atîtea capodopere și anume: peristilul Luvrului, Observatorul, minunatul arc de triumf al tronului, capela castelului din Sceaux, boschetul băilor lui Apollo din parcul de la Versailles, aleea de apă și cea mai mare parte a vaselor din marmură sau din bronz care-l împodobesc. În afară de toate aceste lucrări, care pot fi puse alături de ceea ce anticii ne-au lăsat mai de preț în materie de perfecțiune arhitecturală, mai avem încă de la celebrul arhitect și o traducere a lui Vitruviu, pe care o făcu din ordinul domnului Colbert, traducere plină de mii de observații foarte curioase și foarte folositoare celor care vor să se instruiască în arhitectura celor vechi. Tot el ne-a dat de asemeni un *Rezumat al celor zece cărți de arhitectură ale lui Vitruviu*, punînd ordine în tot ceea ce arhitectul antic a tratat confuz, și a adunat într-un capitol ceea ce se afla risipit în mai multe locuri și se refera la același subiect. Mai avem de la el o lucrare intitulată *Ordonanța celor cinci specii de coloane după metoda celor antici*, care cuprinde o metodă mult mai ușoară decît toate celelalte de folosire a celor cinci ordine. Independent de aceste cărți despre arhitectură, domnul Claude Perrault s-a distins prin multe altele, ca de pildă: *Eseuri despre fizică*, *Memorii*, pentru a sluji la istoria naturală a animalelor, întocmite pe baza disecți-

Gayant, Mariotte ¹ și Marchand. Îmi fu foarte greu să-l determin pe fratele meu să consimtă să facă parte din Academie, nu pentru că nu s-ar fi simțit foarte onorat de această alegere. Dar, spunea el, n-am nici una dintre calitățile necesare pentru a fi pus laolaltă cu atîți oameni de vază !

Această modestie era sinceră, cu toate că el singur avea talent cîți alți zece. Familia, unită cu mine, își petrecu multe zile plictisindu-l cu stăruințele, pînă izbuti să-l facă să primească. Mai pe urmă, domnul du Hamel, abate de Saint-Lambert fu admis în Academie cu prilejul traducerii în latină a *Drepturilor reginei*, după cum voi arăta mai jos. I-a urmat domnul abate

ilor făcute în Academia de științe, în sfîrșit, o *Culegere de diverse mașini* inventate de el, care i-a făcut multă cinste. A murit la Paris la 9 octombrie 1688, în vîrstă de 75 de ani. Cu toate că n-a practicat medicina decît pentru prieteni și familie, facultatea avu atîta stimă pentru el, încît, după ce a murit, a trimis o delegație la moștenitorii săi, ca să-i obțină portretul, care a fost așezat în toate școlile publice alături de cele ale lui Fernel, Akakia, Riolan și alții care au făcut cea mai mare cinste acestei bresle (n.ed.fr.).

¹ *Giles Personne Roberval* (1602—1675), geometru francez, autorul balanței care-i poartă numele ; *Bernard Frenicle de Bessy* (1605—1675), savant și matematician francez, renumit pentru aportul său în rezolvarea ecuațiilor nedeterminate ; *Jean Picard* (1620—1682), savant, astronomul care a efectuat prima măsurătoare exactă a pămîntului ; *Claude Bourdelin* (1621—1699), chimist de seamă care a analizat peste două mii de substanțe ; *Adrien Auzout* (1630—1691), matematician de prestigiu, inventatorul micrometrului cu fire mobile pentru măsurarea corpurilor foarte mici ; *Jean Pecquet* (1622—1674), reputat medic și anatomist francez, descoperitorul canalelor chilifere ; *Edmé Mariotte* (1620—1684), savant francez care a stabilit în fizică legea ce-i poartă numele și care a făcut cercetări interesante asupra fenomenelor barometrice.

Galois ; fratele meu, doctorul, i-l recomandase domnului Colbert pentru a-i fi bibliotecar și astfel a intrat în Academie. Domnul Blondel, care a fost mai înainte profesor de matematici al alteței-sale delfinul, a intrat după aceea prezentat de mine. Domnul de Cassini a fost propus cam în același timp de către domnul Carcavi, care-l chemă de la Bologna, din Italia, unde era profesor, și interveni să i se dea o pensie de nouă mii de livre. Domnul Carcavi spera să-l facă ginerele său, dar acest proiect n-a izbutit, și domnul de Cassini se căsătorii cu altcineva. Domnul Dodart, propus de fratele meu, doctorul, fu primit la puțin timp după asta. Cît despre domnul de Vernay el nu fu admis decît după moartea domnului Gayant, chirurgul, pentru a face disecții în locul lui ; fratele meu îl recomandă și-l ajută cu creditul, cu banii și chiar cu știința lui ca să-și îndeplinească la început, cu demnitate, funcția. Cam în acea vreme fu primit în Academie și domnul de la Hire.

În afară de cei pe care i-am numit și care ocupau locurile de frunte în Academie, se mai aflau și alții, de o categorie inferioară și care nu-și găseau locul acolo decît ca să asculte și să execute ceea ce hotărîse Academia și mai ales să facă observațiile de care ea avea nevoie. Printre aceștia se numărau domnul Richer¹, care a plecat la Cayene ; domnul Niquet, care se îndeletnicea cu modelele și mașinile ce urmau să se con-

¹ *Jean Richer* (1630—1696), astronom francez ; trimis de Academia de științe pentru cercetări de natură geodezică la Cayenne, a făcut interesante descoperiri asupra formei pămîntului.

struiască, fie că aceste mașini erau vechi, ca pompa de la Pont-Neuf, macaralele, unelte, sculele, morile de vînt etc., fie că abia fuseseră inventate, ca de pildă mașinile de dragat porturile maritime, de tăiat piatra, de împletit ciorapi de mătase, panglici etc. Mai erau cîțiva dintre acești elevi ale căror nume nu-mi vin în minte. Domnul Couplet fu numit aprodul tuturor ; apoi i se dădu în grijă paza Observatorului încă de pe cînd începu construirea lui.

S-a stabilit ca Academia să se ocupe de cinci domenii principale : matematicile, astronomia, botanica sau știința plantelor, anatomia și chimia. Domnul Roberval, domnul Frenicle, domnul Huygens și domnul Blondel se ocupau mai ales de matematici ; domnului de Cassini, domnului Auzout și mai apoi domnului de la Hire li se repartiză astronomia ; domnul de la Chambre, domnul Perrault, domnul Gayant și mai apoi domnul de Vernay lucra în anatomie ; domnul Duclos, domnul Bourdelin și mai pe urmă domnul Borel avură în grijă chimia ; domnul Dodart și domnul Marchand se îndeletniciră cu cunoașterea plantelor și cu tot ceea ce privește botanica. Domnul du Hamel fu la început secretarul Academiei, dar domnul Colbert de Croissi luîndu-l cu el, la cîtva timp după asta, în Anglia, unde se duse în calitate de ambasador, domnul abate da Gallois îi preluă funcția. La înapoiere, domnul du Hamel își reluă locul și îl mai ocupă și astăzi.

Domnul abate de Bourzeis propuse academicieni și pentru teologie. Domnul Colbert fiind de acord, au

fost numiți mai mulți doctori în teologie, printre alții ilustrul domn Ogier, cel mai de seamă predicator al vremii, care, după ce vrăjise Parisul, fusese admirat și în Germania, în suita domnului ambasador Davaux, care-l luase acolo în calitate de prieten al său. Acest domn Ogier avea un frate care și-a scris impresiile de călătorie din nord într-un stil foarte elegant, sub titlul *Iter Danicum*. Dezbaterile teologice ținură puțin, căci Sorbona, alarmîndu-se, veni, prin delegați, să se plîngă domnului Colbert, care cedă criticilor lor și trebui să le recunoască argumentele : că era un adevărat pericol să lași laicilor libertatea de a discuta în contradictoriu asupra substanței religiei — ea trebuia lăsată în seama facultății creată anume pentru asta. În același timp s-a hotărît ca în Academia ocupată cu științele pe care le-am menționat să nu se discute în contradictoriu nici asupra materiilor controversate, nici despre politică, din cauza pericolului care exista de a pune în discuție subiecte fără chemare și fără trebuință. S-a mai poruncit ca astronomii să nu se ocupe de astrologia judiciară, iar chimiștii să nu lucreze la piatra filozofală, aceste două lucruri fiind socotite foarte ușurate și vătămătoare.

Această Academie nici nu era încă pe deplin constituită, cînd domnul Colbert alcătui un fond de o sută de mii de livre din bugetul construcțiilor regelui, pentru a fi distribuit oamenilor de litere. Toți cei care se remarcaseră în domeniul elocinței, poeziei, mecanicii sau în alte științe, atît în țară cît și peste hotare,

primiră gratificații, unii de o mie de scuzi, alții de două mii de livre, alții de cinci sute de scuzi, alții de o mie două sute de livre, cîte unii de o mie de livre și cei mai puțini de șase sute de livre. Asemenea pensii fură trimise în Italia, în Germania, în Danemarca, în Suedia și în cele mai îndepărtate ținuturi ale nordului ; sumele erau trimise acolo prin cambii. În ce privește sumele distribuite la Paris, ele fură înmîinate în primul an tuturor celor indicați de către însuși slujbașul visteriei construcțiilor, în pungi de mătase țesută cu fir, cum nu se poate mai drăguțe, iar în al doilea an în pungi de piele. Întrucît lucrurile nu pot rămîne în aceeași stare și se degradează în mod firesc, în anii următori trebuia să te duci tu însuți ca să-ți primești suma cuvenită de la trezorier, în monedă obișnuită. Anii se făcură în curînd de cîte 15 și 16 luni, iar cînd s-a declarat război Spaniei, o mare parte din aceste gratificații se anulară. N-au mai rămas aproape decît pensiile academicienilor de la mica Academie și de la Academia de științe ; acestea au continuat și continuă și în prezent. Fratele meu, doctorul, a avut întotdeauna o leafă de două mii de livre, ca membru al Academiei de științe, fără a mai număra gratificațiile pe care le primea pentru că lucra la planurile Luvrului, Observatorului, Arcului de Triumf și al multor altor lucrări făcute la Versailles, cum voi arăta la locul cuvenit.

S-a hotărît ca Academia de științe să se întrunească în biblioteca regelui, într-o sală de jos și să-și țină

acolo adunările de două ori pe săptămână : miercurea și sîmbăta.

Două lucruri pîrînd necesare Academiei, ca să aibă posibilitatea să lucreze și să răspundă așteptărilor celor ce au înființat-o, și anume un laborator de chimie și un observator de astronomie, domnul Colbert porunci să se construiască laboratorul în acel loc al bibliotecii care s-ar găsi nimerit acestui scop, după planurile și desenele domnului Duclos, căruia avea să i se pună la dispoziție toate ustensilele, uneltele, drogurile și vasele necesare pentru experiențele ce aveau să aibă loc. Domnii academicieni fură însărcinați să examineze unde s-ar putea construi un observator. Ei își puseră la început ochii pe Montmartre, ca loc de unde se vede cu ușurință tot orizontul, dar se constată că tot fumul din Paris, care se află la sud de acest munte, constituie o piedică permanentă pentru orice fel de observații. După ce mai revăzură încă o dată împrejurimile Parisului, nu găsiră un loc mai bun pentru a plasa acest edificiu decît cel unde se află acum. Are la nord Parisul, unde nu trebuie să facă nici un fel de observații ; privește direct spre sud, unde îmbrățișează tot orizontul, de la răsăritul soarelui, pînă la apus, ba chiar și mai tîrziu. Fratele meu primi ordin de la domnul Colbert să întocmească planul acestui observator, domnul Colbert îl aprobă și ar fi fost executat fără să i se schimbe nimic, cu rezerva că, odată cu sosirea domnului de Cassini în Franța, domnul Carcavi, care voia cu orice preț să-l ajute să se evidențieze, i-a băgat în cap acestuia să propună unele

schimbări. Domnul le Vau, primul arhitect al regelui, supărat că altcineva decît el făcuse desenele clădirilor, sprijini propunerea domnului de Cassini, anume : să schimbe planul etajului întîi și să se facă acolo o cameră mare, care, pretindea el, e necesară observațiilor. Fratele meu arată că acest lucru nu se putea face fără să se înalțe clădirea, ceea ce nu era posibil — marea cornișă fiind de pe acum așezată — decît coborînd foarte mult bolta camerei mari, ceea ce ar fi micșorat la jumătate casa monumentalei scări, făcînd-o să pară grosolană și urîță, din foarte frumoasă și foarte impunătoare cum arăta, și că, de altfel, această cameră mare nu părea de loc necesară ; se ținu totuși seamă de părerea domnilor de Cassini și le Vau și se făcu un fel de attic mic deasupra cornișei mari pentru a înălța clădirea. Scara fu stricată, și încăperea cea mare n-a slujit nici uneia din observațiile cărora fusese destinată. Ba s-a întîmplat chiar ca, din pricină că se făcuse această încăpere prea mare, să crape și bolta, și zidăria, fiind nevoie să se repare și bolta, și terasa de ciment de deasupra. A fost o mare greșală, cu care fratele meu n-a fost niciodată de acord. Domnul de Cassini mai avu încăpățînarea de a nu voi cu nici un chip să se reprezinte întocmai cele douăsprezece semne ale zodiacului în marmură, cu toate că domnul Colbert își dăduse consimțămîntul. Această împotrivire, niciodată înțeleasă, a împiedicat pardosirea în întregime a încăperii cu marmură, căci războaiele care au venit mai apoi au făcut să fie sistate orice fel de cheltuieli de această natură. Domnul de Roberval,

care nu-l iubea pe domnul Cassini și vedea în el un concurent în ceea ce privește matematica, se exprimă destul de nostim despre zelul pe care-l vădi domnul de Carcavi de a pune în valoare părerile domnului de Cassini :

— Domnul de Carcavi se aseamănă cu un călăreț care vrea să pună în valoare calul adus în grajdul stăpînului său.

Cînd începu să se construiască Observatorul, prin luna martie a anului 1667¹, trecuse o bună bucată de vreme de cînd se lucra la clădirea Luvrului. Ceea ce s-a făcut în legătură cu această clădire e destul de curios și a avut foarte mari consecințe ; iată de ce voi lua totul de la început.

¹ Temeliile Observatorului au fost puse în 1667, iar toată clădirea s-a terminat în 1672.

CARTEA A DOUA

Clădirile Luvrului. Scrisoarea către domnul Poussin.. Scrisoarea lui Ludovic al XIV-lea către cavalerul Bernini. Onorurile făcute cavalerului Bernini la sosirea sa în Franța. Bustul regelui făcut de cavalerul Bernini. Devizul pentru clădirea Luvrului făcut de cavalerul Bernini. Două încercări de zid și de boltă, zidite una de italieni, alta de francezi. Nepotrivirea dintre geniul cavalerului Bernini și acela al domnului Colbert. Regele pune prima piatră la clădirea care a fost începută după planul cavalerului Bernini. Spusele cavalerului Bernini. Darul făcut cavalerului de trei mii de ludovici de aur, a unui brevet de douăsprezece mii de livre etc. Răspunsul său. Regele vine la Luvru și amână executarea construcției după planurile cavalerului Bernini. Înființarea unui consiliu al clădirilor. Macheta fațadei Luvrului.

La întâi ianuarie 1664, domnul Colbert fu făcut suprintendent al clădirilor regelui, sau cel puțin început să i se facă în acest sens complimente în public.

Fuseseră puse nu numai temeliile fațadei principale a Luvrului, dar o parte a acestei fațade era ridicată de opt sau de zece picioare deasupra pământului. Lucrarea fusese executată sub conducerea domnului Ratabon, ultimul suprintendent, și după desenele domnului le Vau, primul arhitect. Domnul Colbert nu era mulțumit de acest plan și, făcându-și o chestiune de onoare din a dăruia acestui palat o fațadă demnă de monarhul care pusese să fie construit, începu prin a dispune ca planul domnului le Vau să fie examinat de către toți arhitecții din Paris și îi pofti să vină să vadă macheta de lemn într-o sală unde era expusă tuturor privirilor ; în același timp, îi pofti pe aceiași arhitecți să facă ei înșiși planurile acestei fațade, făgăduind să fie executat planul cel mai bun și pe care regele îl va găsi cel mai pe gustul său.

Aproape toți arhitecții dezaprobară planul domnului le Vau și-l criticară în rapoartele pe care le făcură. Mulți chiar aduseră planuri întocmite de ei, care fură de asemenea expuse în aceeași sală unde se afla și macheta proiectului domnului le Vau.

Fratele meu făcu un plan aproape asemănător cu cel pe care-l dădu mai pe urmă și care a și fost executat. Domnul Colbert, căruia i-l arătai, fu încântat și nu pricepu cum poate un om care nu era arhitect de meserie să facă ceva atât de frumos. Ideea peristilului este a mea ; împărtășindu-i-o fratelui meu, el a aprobat-o și a introdus-o în desenul său, dar înfrumusețînd-o considerabil ; acest desen a fost expus în sală ca și celelalte ; era o adevărată plăcere să auzi aprecierile care

se făcură asupra acestui plan : fu găsit frumos și măreț, dar nu se știa cui trebuie atribuit. Cei mai versați în această meserie nu cunoșteau pe nimeni în afară de câțiva străini, pe care-i și numiră, care să poată desena atât de sigur și de corect.

Domnul Colbert s-a arătat foarte mulțumit de desenul fratelui meu ; dar, pentru ca să nu neglijeze nimic într-o treabă de o asemenea importanță, hotărî să ceară avizul celor mai buni arhitecți ai Italiei și să-i invite, așa cum făcuse și cu cei din Franța, să depună desene. Se făcură copii după proiectele domnului le Vau, care fură trimise la Roma și care fură adresate domnului Poussin¹, pictorul oficial al regelui și unul dintre cei mai de seamă din vremea aceea. Domnul Colbert îmi porunci să-i scriu o scrisoare, și iat-o :

„Domnule,

Veți cunoaște prin această scrisoare stima deosebită pe care regele o nutrește față de meritele dumneavoastră. Majestatea-sa, hotărînd să trimită la Roma planurile și fațadele palatului său de la Luvru, pentru a afla părerile și ideile celor mai de seamă arhitecți care se află acolo și în acest scop avînd nevoie de o persoană deosebit de inteligentă și iscusită, să-i consulte, ca din partea sa, asupra acestei chestiuni, a socotit că nu putea să încredințeze grija acestei afaceri pe mîini mai bune ca ale dumneavoastră. Majestatea-sa a considerat nu numai că desăvîrșitele cunoștințe pe

¹ Nicolas Poussin (1594—1665), unul dintre iluștrii peisajisti francezi ai lui Ludovic al XIV-lea, remarcabil prin delicatețea și armonia culorilor.

care le aveți în domeniul picturii și al arhitecturii vă fac să fiți cît se poate de indicat pentru această însărcinare, dar și că lunga dumneavoastră ședere la Roma, adăugată meritelor dumneavoastră, v-a atras, fără îndoială, prietenia celor mai de vază oameni de acolo, așa încît nimeni n-ar putea izbuti mai bine ca dumneavoastră să obțină de la ei deslușirile și părerile care li se cer.

Memoriul, care însoțește planurile și fațadele ce vi le trimit, și care le slujește de explicații, vă va lămuri, îndeajuns în ceea ce privește lucrurile despre care trebuie să-i consultați și socot necesare cîteva observații asupra felului cum cred că va trebui să vă purtați față de ei. Cred că înainte de a-i aduna va trebui să-i vedeți și să le arătați fiecăruia în parte planurile, lăsîndu-le chiar cîtva timp pentru a-și formula ideile proprii, pentru a obține astfel o cît mai mare diversitate în ceea ce privește părerile lor, precum și pentru ca gloria să revină întreagă celui care va realiza un lucru de valoare, fără ca să i se poată reproșa vreodată că a fost ajutat de părerea altuia.

Apoi, dacă s-ar putea, ar fi bine să-i strîngeți pe toți laolaltă și să-i auziți aprobînd sau condamnînd ceea ce vor propune unii și alții pentru a judeca în mare de ce parte atîrnă părerea adunării și pentru a ști ce s-a aprobat îndeobște. Nu limitez numărul celor pe care-i veți consulta ; trebuie doar să băgați de seamă ca lucrurile să nu se lungească prea mult, îngăduind, fără nici o deosebire, tot felul de oameni care să-și spună părerea ; pe de altă parte, trebuie să aveți grijă

să nu uitați pe nici unul dintre cei care se bucură de o mare reputație, ca, de pildă, domnii Pietro di Cortone, Reynaldy, cavalerul Bernini și alți câțiva dintre cei mai vestiți.

Trebuie să rugați să-și dea cu toții părerea în scris, ceea ce vor face, cred, cu plăcere, fiind greu de presupus ca vreunul dintre ei să se arate indiferent față de gloria care-i va reveni creînd planul celui mai frumos și mai măreț palat din lume, și mai ales să se vadă și preferat, în caz că se va ține seamă de părerile sale, celor mai vestiți arhitecți ai veacului său.

Dar ceea ce e necesar să-i faceți să înțeleagă, e că atunci cînd vor dezaproba unele lucruri din desenele trimise, ei să adauge și motivele pentru care fac asta ; de asemenea, cînd vor propune vreo idee sau unele desene, să-și justifice părerile fie cu motive de ordin arhitectural, fie cu precedente importante. Iată în ce fel socotim că trebuie făcută treaba ; totuși, fiindcă se pot ivi și dificultăți neprevăzute urmînd această cale, încredințez totul înțelepciunii dumneavoastră și vă las alegerea mijloacelor de care vă veți folosi în această afacere, fără îndoială foarte importantă, de vreme ce e vorba de a desăvîrși cel mai frumos edificiu al lumii și de a-l face demn, dacă se poate, de grandoarea și măreția monarhului care trebuie să-l locuiască. Nu mă îndoiesc, domnule, că intenția regelui de a-și termina palatul Luvrului vă bucură mult, pentru că e ușor de recunoscut în această intenție dragostea pe care majestatea sa o are pentru toate artele frumoase pe care dumneavoastră le stăpîniți. E neîndoielnic că majes-

tatea-sa urmărește să aducă aceste arte la un cel mai înalt nivel al perfecțiunii pe care nu l-au atins încă niciodată și că dorește ca domnia să-i fie renumită nu numai prin faptele mari ale vieții, ci și printr-o mulțime de oameni iluștri în tot felul de profesii, care să-i egaleze, ba chiar să-i și întrecă pe cei ai antichității. În acest scop majestatea-sa nu uită nimic din tot ce ar putea stimula în mod firesc virtutea în inima celor care au unele înclinări către lucrurile mari, și le dă, în ceea ce-l privește, toate mijloacele pentru a se perfecționa. Ca să stîrnească interesul pentru științe, regele a răsplătit pe toți oamenii de litere care aveau faimă extraordinară. Pretutindeni, unde meritul a ieșit la iveală, nu numai în Franța, ci chiar în întreaga Europă, s-au văzut ivindu-se semnele dărnicii sale regale. În ceea ce privește pictura și sculptura, pe care majestatea-sa le iubește îndeosebi și le socotește două arte ce trebuie să contribuie în chip deosebit la gloria sa și să facă numele său să rămînă posterității, el nu precupește nimic din ceea ce poate duce la desăvîșirea lor.

Acesta a fost motivul atît de nobil și de lăudabil pentru care majestatea-sa a întemeiat la Paris, acum cîțiva ani, o Academie regală de pictură și sculptură, plătind profesorilor lefuri pentru instruirea tineretului, propunînd studenților premii și acordînd acestei Academii toate privilegiile pe care putea să și le dorească. Această instituție a fost rodnică : aici se formează elevi care făgăduiesc mult și care într-o zi vor da maeștri excelenți.

Dar, pentru că încă pare să fie necesar tinerilor care au îmbrățișat profesia dumneavoastră să petreacă o vreme la Roma, ca să-și formeze acolo gustul și maniera de lucru după pilda originalelor și a modelelor celor mai mari maeștri ai antichității și ai ultimelor secole, și că se întâmplă adesea ca cei dăruți cu mult geniu și înclinație să neglijeze sau să nu poată face călătoria din cauza cheltuielilor, majestatea-sa a hotărît să se trimită acolo în toți anii un număr oarecare de tineri aleși de Academie și pe care regele îi va întreține la Roma, pe tot timpul șederii lor. Majestatea-sa a considerat de asemenea că ar fi foarte folositor pentru înaintarea și progresele acestor tineri, ca ei să se afle sub îndrumarea vreunui maestru excelent, care să-i călăuzească în studiile lor, să le insufle bunul gust și maniera de a lucra a celor vechi și să-i facă să observe în operele pe care le vor copia acele frumuseți tainice și aproape de neimitat care scapă ochilor celor mai mulți privitori și care nu sînt zărite decît de cei foarte iscușiți.

În acest scop, majestatea-sa a hotărît să aibă întotdeauna la Roma cîte un maestru ilustru, pentru a avea grijă și a-i călăuzi pe studenții ce vor fi trimiși acolo, și dumneavoastră, domnule, ați fost cel ales și însărcinat de majestatea-sa, în prezent, cu îndrumarea acestor tineri. Pentru care motiv și scop, majestatea-sa mi-a poruncit să vă înmînez suma de o mie două sute de scuzi, pe care o veți primi prin cambia alăturată.

Iată, domnule, ceea ce mi-a poruncit majestatea-sa să vă scriu.

Nu mă îndoiesc că majestatea-sa va primi din partea dumneavoastră satisfacție deplină în aducerea la îndeplinire a celor două lucruri importante pe care vi le-a încredințat. În ceea ce mă privește, vă asigur că cinstea pe care regele v-a acordat-o îmi face o mare bucurie și că voi fi întotdeauna fericit să răsplătesc persoanele care au merite de felul celor ale dumneavoastră.“

Această scrisoare, care trebuia să fie iscălită de domnul Colbert, n-a mai fost trimisă și nu știu din ce motiv. Planurile plecară și fură văzute la Roma de cei mai cunoscuți arhitecți din acea vreme, care trimiseră proiecte cum îi tăiară capul, dar nici unul nu fu luat în seamă. Aceste planuri erau toate tare ciudate și nici unul n-avea simțul frumoasei și cumpătatei arhitecturii.

În acel timp se afla la Paris un oarecare abate Benedetti, care făcuse cunoștință cu domnul Colbert pe vremea când era intendentul domnului cardinal Mazarin. Abatele, fie că fusese prietenul cavalerului Bernini ¹, fie că acest cavaler și-l făcuse prieten pe căi pe

¹ Cavalerul *Bernini*, pictor, sculptor și arhitect italian, s-a născut la Neapole în 1598. Începuse să se facă cunoscut sub papa Paul al V-lea. Pontiful, văzînd primele sale lucrări, prezise marea faimă pe care și-o cucerii după aceea. Grigore al XV-lea l-a decorat cu Ordinul lui Crist. Urban al VIII-lea i-a dat supraindendența șantierului construcțiilor Sfîntului Petru din Roma. Alexandru al VII-lea și Clement al IX-lea l-au cinstit cu stima și cu prietenia lor. Roma îi datorează multe din cele mai frumoase monumente ale sale: numai în biserica Sfîntul Petru se numără multe lucrări create de el care stîrnesc admirația cunoscătorilor. Cele mai de seamă sînt: al-

care nu le-am aflat, recomandă în așa măsură meritele cavalerului și-l puse cu atîta strășnicie deasupra tuturor arhitecților Italiei, încît domnul Colbert luă hotărîrea de a-l pofti să vină în Franța. Unii spun că de fapt cardinalul Barberini fu primul care-l recomandă pe cavalerul Bernini, apoi domnul de Bellefonds, și că, pe temeiul lucrurilor bune pe care aceștia le-au spus despre el, s-a luat hotărîrea de a-l face pe cavaler să vină în Franța. Iată scrisorile care i-au fost scrise.

Scrisoarea regelui :

„Domnule cavaler Bernini, nutresc o stimă atît de deosebită pentru meritele dumneavoastră, încît am marea dorință de a vedea și a cunoaște o persoană atît de ilustră, cu condiția ca ceea ce doresc eu să se împace cu sîrviciul pe care i-l datorați sfîntului nostru părinte, papa, și cu interesele dumneavoastră.

Vă trimit, prin urmare, acest curier special prin care vă rog să-mi dați satisfacția de a voi să întreprindeți călătoria în Franța, profitînd de prilejul favorabil al reîntoarcerii vărului meu, ducele de Crequi, ambasador extraordinar, care vă va aduce la cunoștință, mai amănunțit, pricina ce mă face să doresc a vă vedea și a discuta cu dumneavoastră frumoasele planuri pe care mi le-ați trimis pentru clădirea Luvrului ; las, de alt-

tarul principal, tabernacolul, amvonul Sfîntului Petru, mormintele lui Urban al VIII-lea și Alexandru al VII-lea, statuia ecvestră a lui Constantin, colonada circulară care înconjoară Piața Sfîntul Petru din Roma, fîntina din Piața Navone și biserica Noviciatului Iezuiților din Monte Cavallo. A murit la Roma, la 29 noiembrie 1680, în vîrstă de 82 de ani (n. ed. fr.).

minteri, în seama numitului văr grija să vă împărtăşească intenţiile mele. Il rog pe Dumnezeu, domnule cavaler Bernini, să vă aibă în sfînta sa pază.”

Semnat : Ludovic.

Contrasemnat : De Lionne, Paris, 11 aprilie 1665.

O scrisoare asemănătoare a fost scrisă papei şi cardinalului Chigi şi fu dusă de abatele Benedetti.

Onorurile care i s-au făcut cavalerului Bernini sînt aproape de necrezut. După ce domnul Crequi se prezentă să-şi ia rămas bun de la papă, *colla solita pompa*¹, se duse la cavalerul Bernini, *colla medesima*², ca să-l roage să poftească în Franţa, şi cînd plecă din Roma tot oraşul se puse în mişcare — aşa se zice — de teamă ca nu cumva regele să-l reţină pe cavaler în Franţa pentru totdeauna.

În toate oraşele pe unde trecea, ofiţerii aveau ordin din partea regelui să-i aducă laude şi să-i înmîneze daruri din partea oraşului. Pînă şi oraşul Lyon, care nu aduce astfel de onoruri decît prinţilor de sînge, se achită ca şi celelalte de această îndatorire. Slujbaşi trimişi de la curte îi pregăteau mîncare pe drum şi, cînd se apropie de Paris, fu trimis înaintea sa domnul de Chambray, senior de Chantelou, şeful personalului majestăţii-sale, ca să-l primească, să-i ţină companie şi să-l însoţească peste tot pe unde se ducea. Domnul de Chantelou fu ales pentru că ştia foarte

¹ Cu pompa obişnuită (it.).

² Cu aceeaşi (pompă) (it.).

bine italiana, căci fusese în Italia, unde legase prietenie cu cavalerul Bernini și pentru că avea pentru el o stimă mai înaltă decît se poate imagina. Cavalerul sosi în Franța la sfîrșitul lunii mai, și domnul de Chantelou se duse în întîmpinarea lui pînă la Juvisi.

A fost găzduit, la început, la palatul Frontenac, pe care domnul du Metz, intendentul bunurilor coroanei, avu ordin să-l mobilizeze pentru el și pentru fiul său și unde el își instală slujitorii meniți să se ocupe de bucătăria sa personală și să-l servească.

Cavalerul îl salută pe rege la 4 iunie 1665, în ziua de joia verde, și fu primit atît cît se poate imagina de bine.

Își desfășură desenele într-o cameră foarte drăguță, unde nu intra nimeni decît el, domnul de Chantelou și domnul Colbert. Mai fură de asemenea admise acolo cîteva persoane de vază, cărora domnul Colbert ținu să le dea acest drept. După 15 zile, sau aproape, domnul Fossier, care avea poruncă să-i furnizeze cavalerului tot ceea ce îi va fi necesar pentru desen, îmi spuse că, dacă doresc, mă pot duce să văd desenele. Primii invitația, și a doua zi le văzui. Domnul Colbert mă întrebă dacă le-am văzut și eu i-am răspuns că nu. Pot să declar că a fost singura dată cînd nu i-am spus acestui ministru adevărul.

— E un lucru de seamă, îmi spuse el.

— Se află acolo, fără îndoială, coloane izolate, i-am răspuns.

— Nu, reluă el, sînt angajate o treime în zid.

— Poarta e desigur foarte mare, i-am spus eu.

— Nu, replică el, nu-i mai mare decît poarta de la curtea bucătăriilor.

I-am mai spus alte cîteva lucruri asemănătoare, menite să-l facă să bage de seamă că domnul cavaler Bernini căzuse în aceleaşi greşeli care i se reproşau planului domnului le Vau şi majorităţii celorlalţi arhitecţi ; prefăcîndu-mă că nu cunoşteam desenele cavalerului, criticile aveau mai multă putere decît dacă le-aş fi făcut după ce le examinaseam, în afară de faptul că atunci n-aş fi îndrăznit poate să-mi spun „cu atîta libertate părerea.

Cavalerul propuse, de îndată ce sosi, să-i facă regelui bustul. Acesta fu un bun mijloc de a-şi exercita îndatoririle de curtean. I se aduse cel mai frumos bloc de marmură care putuse fi găsit. Lucră de la început în marmură, şi nu-şi făcu nici un model din lut, după obiceiul altor sculptori ; se mulţumi să deseneze în pastel două sau trei profiluri după chipul regelui, nu pentru a copia după ele bustul, ci, cum spunea, numai pentru a-şi reîmprospăta din cînd în cînd memoria, adăugînd că n-avea de gînd să-şi reproducă desenul, pentru că atunci bustul n-ar mai fi fost decît o copie care, prin natura sa, înseamnă întotdeauna mai puţin decît originalul.

Înainte de a merge mai departe, e bine să vă fac portretul cavalerului Bernini. Avea o statură cu puţin deasupra uneia mijlocii, o înfăţişare plăcută, un aer îndrăzneţ. Vîrsta înaintată şi marea sa reputaţie îl făceau să aibă multă încredere în sine. Avea mintea ascuţită şi sclipitoare şi un talent deosebit de a se pune

în valoare ; bun vorbitor, plin totdeauna de sentințe, de parabole, de istorioare și de vorbe de duh cu care își dregea cea mai mare parte a răspunsurilor sale. Era un sculptor foarte bun, cu toate că făcuse o statuie ecvestră a regelui atît de proastă și atît de puțin demnă de monarhul pe care-l reprezenta, încît regele ceru să i se pună un cap antic ¹. Era un arhitect mediocru, cu toate că se considera extraordinar din acest punct de vedere. El nu lăuda și nu prețuia decît oamenii și operele țării sale. Il cita adesea pe Michelangelo și-l auzeai aproape întotdeauna spunînd : „*Si come diceva il Michael Angelo Bonarotta*“ ².

Regelui nu-i trebui prea mult ca să bage de seamă că lăuda prea puține lucruri și i-o spuse domnului abate Butti, mare partizan al cavalerului.

— Domnul Le Brun ³, spuse abatele, e cel care a făcut să circule acest zvon, pentru că domnul cavalier nu-i laudă lucrările, care într-adevăr nu fac nici două parale !

Am remarcat întotdeauna la italieni o mare înverșunare împotriva domnului Le Brun. Voi da, în continuare, mai multe exemple, așa că aici nu voi spune

¹ Această figură, tăiată în marmura unui singur bloc, se află la capătul camerei elvețienilor din parcul Versailles. În locul capului lui Ludovic al XIV-lea, i s-a pus capul lui Marcus Curtius, pe care domnul Girardon îl copiasse după un antic.

² După cum spunea Michelangelo Buonarotti (it.).

³ *Charles Le Brun* (1619—1690), celebru pictor francez, decorator — între altele — al palatului de la Versailles. S-a remarcat atît prin stilul său somptuos, cu belșug de amănunte, cît și prin ingenioasa combinație a picturii cu arhitectura.

decît că faptul acesta era un semn foarte sigur că bîrfitorii săi îl priveau pe domnul Le Brun ca pe unul din cei mai mari oameni pe care i-a avut vreodată pictura.

Să revenim la bustul regelui ¹ ; cavalerul l-a izbutit cu toate că are mai multe defecte. Fruntea e prea scobită și degradează întrucîtva frumoasa fizionomie a originalului. Domnul Varin fu primul care băgă de seamă asta, sau cel puțin care îndrăzni să o spună. Nasul e un pic prea îngust, iar eșarfa căreia i se aduc atîtea laude, nu e bine înțeleasă. Cum ea înfășoară capătul brațului regelui, nu poate fi decît o eșarfă pusă pe bustul regelui, și nu eșarfa care se afla pe trupul lui cînd i s-a făcut bustul, deoarece atunci nu i-ar fi înconjurat brațul în felul în care i-l înconjoară.

În timp ce cavalerul lucra la acest bust, se dispuse executarea planului său pentru fațada Luvrului. El făcu un deviz, cel mai important din cîte se văzuseră vreodată și cel mai plin de precauții inutile, care trebuiau însă privite ca urmările unei prevederi experimentate. Ceru să vină de la Roma niște *muratori*, căci astfel se numesc în acest oraș cei pe care-i numim aici zidari, pretinzînd că noi habar n-avem să construim. Voia să facă aici două lucruri practicate de obicei în Italia, unde se folosește *pozolană* ² în locul nisipului, dar care nu face doi bani în această țară : primul, de a utiliza bolovanii în fundații fără a-i în-

¹ Acest bust se poate vedea la Versailles, în sala Venus.

² Ciment alcătuit din nisip vulcanic și oxid de calciu.

drepta un pic cu ciocanul sau a-i zidi în asize ¹, ci așa cum se prezintă ei, fără nici o intervenție.

— Aruncați la întâmplare, spunea el, fac priză mai bună cu mortarul și alcătuiesc o masă mai solidă !

În al doilea rînd voia să strophească bolovanii cu apă la zidire. Antreprenorii noștri susțineau cu putere contrariul, așa că se luă hotărîrea de a se face o încercare cu cele două metode de construcție în piața palatului Mazarin. *Muratorii* zidiră în felul lor doi pereți de cinci pînă la șase picioare înălțime, peste care făcură o boltă zidită la fel ca pereții, adică din bolovani puși la nimereală ; antreprenorii noștri ridicară ziduri de aceeași înălțime și construiră deasupra o boltă de aceeași formă și înfățișare ca și cea a italienilor, cu aceleași materiale, dar folosite în felul în care se practică în Franța. Iarna trecînd peste aceste două edificii, bolta italienilor căzu de la sine la primul dezgheț, iar cea franceză rămase în picioare, chiar mai zdravănă decît era la început. *Muratorii* fură tare uimiți și dădură vina pe ger care stricase totul, ca și cum ar fi fost un lucru nemaivăzut în ghețul din timpul iernii.

Intrucît planul cavalerului Bernini nu era bine conceput și nu putea fi executat decît spre rușinea Franței, făcui un memoriu despre unele dintre defectele de care era plin, căci n-am găsit de cuviință să arăt chiar de prima dată un prea mare număr de greșeli. Trimi-sei memoriul domnului Colbert, care se afla la Saint-

¹ Rîndurile orizontale succesive de pietre sau de cărămizi care alcătuiesc zidăria.

Germain. De îndată ce veni la Paris, mă pofti să intru cu el în grădină, lăsînd baltă pînă şi audienţa pe care o dădea, pentru a-mi vorbi.

— Am fost surprins, îmi spuse el, de memoriul pe care mi l-ai trimis : ceea ce ai arătat e oare adevărat, ai examinat bine totul ?

— Nu cred, domnule, să fi pus nimic care să nu fie aşa cum am băgat de seamă că e, dar nu e oare o imprudenţă libertatea pe care mi-am îngăduit-o ?

— Ai făcut bine, spuse el. Continuă. Niciodată nu te informezi îndeajuns într-o problemă de importanţa acesteia. Nu pricep, adăugă el, cum a cutezat acest om să ne dea un plan cu atîtea lucruri prost concepute !

Fără îndoială că domnul Colbert văzu clar, din chiar acest moment, că se adresase greşit, dar trebuia să-şi menţină angajamentul ; poate crezu că prin sfaturile sale bune îl va repune pe cavaler pe drumul drept şi, arătîndu-i greşelile, îl va îndrepta ; dar încă nu-l cunoştea pe cavaler. Ar fi greu de găsit două mentalităţi mai opuse. Cavalerul nu intra în amănunte, nu se gîdea decît să construiască săli mari de spectacole şi de ospăţuri şi nu se sinchisea de nici un fel de înlesniri, de toate micile nevoi şi împărţelile necesare unei locuinţe, atît de numeroase, şi care cer o sîrguinţă ce nu se potrivea spiritului viu şi prompt al cavalerului ; sînt pe de deplin convins că în materie de arhitectură nu excela decît în decoruri şi maşinării de teatru. Domnul Colbert, dimpotrivă, voia precizie, voia să ştie unde şi cum va locui regele, cum se putea

face serviciul mai cōmod. Socotea, și pe bună dreptate, că trebuie să ajungă nu numai să găzduiască bine persoana regelui și toate persoanele regale, dar să dea locuințe confortabile tuturor slujbașilor, pînă la cei mai mici, care nu sînt mai puțin necesari decît cei mai importanți ; ministrul nu înceta de a alcătui și de a porunci să se alcătuiască memorii asupra a tot ce observa în distribuția diferitelor locuințe, ceea ce-l obosea grozav pe artistul italian. Cavalerul nu auzea și nu voia să audă nimic din toate aceste amănunte, socotind nedemn de un mare arhitect ca el să se coboare pînă la aceste fleacuri. Se plînsese de asta domnului de Chantelou și încă într-un fel destul de puțin respectuos.

— Domnul Colbert, îi spuse el, mă tratează ca pe un băiețaș (aceștia sînt termenii din jurnalul domnului de Chantelou, care mi-a fost înmînat după moartea sa). Ține inutil discursuri cît niște sinoade întregi asupra părților intime și a conductelor subterane, vrea să facă pe istețul și habar n-are de nimic. E un veritabil *cocalone* !

Adăugă apoi că domnul Colbert voise să-l pună să facă *una mala creanca* ; îl îndemnase destul de mult în acest sens, dar că dreapta judecată îl reținuse.

Dacă domnul cavalier nu era mulțumit de domnul Colbert, apoi și ministrul, la rîndul său, era foarte nemulțumit de cavalier. Nu suflă însă nimic nimănui și vorbea întotdeauna despre el cu un respect deosebit.

Într-o zi, domnul Colbert îi spuse cavalerului Bernini :

— Ne-am angajat la o construcție care va costa multe milioane, dar nu importă, regele nu va avea nici un regret dacă lucrurile vor ieși cum nădăjduiește el. Observ însă că dacă nu vom fi destul de atenți se va ajunge ca în această clădire, unde vor fi săli de ospete, săli de spectacole, saloane de o grandoare impresionantă, galerii minunate și tot ce face măreția unui mare palat, regele să fie obligat să se culce într-o cameră atît de mică, încît jumătate din seniorii și ofițerii care au dreptul să intre la el nu vor putea să încapă. Iată o gravă imputare ce ni s-ar putea aduce, căci trebuie stabilit din capul locului ca Luvrul să fie privit ca o casă de iarnă, fiindcă în celelalte anotimpuri regele poate să locuiască în oricare din casele sale de la țară. Trebuie de asemenea ca apartamentul unde va locui majestatea-sa să dea spre sud, adică spre rîu, unde va fi și vederea frumoasă. Mai trebuie știut că majestatea-sa nu se va culca decît în pavilionul care încheie aripa ce dă spre rîu. Căci așezînd apartamentul regelui deasupra intrării principale, așa cum ați propus dumneavoastră, trebuiesc puse sentinele foarte avansate, pentru a împiedica dimineața zgomotul trăsurilor și al șaretelor ; mai mult decît atît, acest pavilion n-are decît trei ferestre, dintre care două sînt folosite pentru camera de ceremonie ; astfel, nu rămîne decît una pentru camera de culcare, care va fi atît de mică, așa cum am arătat mai înainte, încît jumătate din cei ce trebuie să intre acolo nu vor putea încăpea !

Cavalerul făgădui să se gîndească la acest lucru. Trei zile mai tîrziu, aduse în comisia pentru clădire a Luvrului, unde se aflau domnul Colbert, domnul de Chambray ¹, fratele domnului de Chantelou, și eu, un desen pe care-l tot strîngea la piept, și, adresîndu-se domnului Colbert, spuse că era convins că-l inspirase îngerul care are grijă de fericirea Franței, că recunoștea sincer a nu fi fost în stare să descopere singur un lucru atît de frumos, atît de mare și de fericit ca acela care-i venise în minte.

— *Io sono intrato*, continuă el, *in pensiero profondo* ².

Pronunță aceste cuvinte cu o astfel de emfază, că părea să fi coborît pînă-n străfundurile infernului. În sfîrșit, după un lung discurs menit să-l facă și pe cel mai răbdător dintre oameni să-și piardă răbdarea, își arată desenul cu același respect cu care descoperi *il vero ritratto del vero crucifixo* ³. Această profundă cugetare nu era altceva decît un petec de hîrtie lipit peste desenul pavilionului dinspre rîu al Luvrului, pe care însemnase cu galben patru ferestre în loc de trei cîte avea vechiul desen.

— Din aceste patru ferestre, adăugă el, voi păstra două, la camera de paradă, le voi da pe celelalte două camerei de odihnă și, împingînd puțin peretele despărțitor către camera mare, o voi micșora un pic pe

¹ Domnul de Chambray este autorul unei excelente cărți de arhitectură intitulată : *Paralelă a arhitecturii vechi cu cea modernă* (n. ed. fr.).

² Am cugetat adînc (it.).

³ Adevăratul portret al adevăratului crucifix (it.).

aceasta, e drept, dar o voi mări în schimb suficient pe cea de odihnă.

Domnul Colbert păru să aprobe din toată inima năstrușnica idee și-i aduse nenumărate laude. Cît despre mine care mă aflam alături de domnul Colbert, indignat de asemenea palavre, nu m-am putut împiedica de a-i spune ministrului, cu voce scăzută, că acest lucru nu se putea face fără a dărîma întreg pavilionul și chiar și pe celelalte trei, simetrice cu el, lucru la care hotărîsem să nu ne gîndim niciodată. Cavalerul, după cît se pare, jignit de îndrăzneala pe care o avui de a deschide gura, căci nu putuse înțelege nimic, vru să știe ce spusese. Degeaba domnul Colbert îi răspunse cuviincios că ceea ce auzise el nu merita să mai fie repetat, mîndrul italian insistă, ajungînd pînă la a amenița că părăsește Franța dacă nu i se aduc la cunoștință cele spuse de mine. Domnul Colbert îi împărtăși atunci obiecția mea.

— Se vede bine, spuse cavalerul cu trufie, că domnul nu este de meserie ; nu se cade, așadar, să-și spună părerea asupra unui lucru de care n-are habar !

Domnul Colbert îi răspunse că are dreptate și că nu trebuie să se oprească asupra spuselor mele. Fusesi deci tratat și dintr-o parte și dintr-alta drept cel mai păcătos și mai ignorant dintre oameni. Desenul fu admirat, se vorbi apoi despre alte lucruri și ședința luă sfîrșit. Cavalerul se întoarse acasă, iar domnul Colbert urcă în apartamentul său din Luvru. Eu îl urmaș și, trecînd printr-un coridor, îi cerui iertare

pentru libertatea pe care mi-o luasem de a vorbi despre desenul cavalerului.

— Crezi, îmi spuse el plin de mînie, că nu le văd pe toate la fel de bine ca dumneata ? Lua-l-ar ciurma de individ care nu se gîndește decît să ne amăgească !

Am fost foarte uimit și l-am lăudat totodată pe bunul Dumnezeu că mă făcuse să văd ce înseamnă curtea și la ce prefăcătorii sînt siliți cei care vor să trăiască acolo.

După ce desenele cavalerului părăură a fi fost îndejuns examinante, se alese ziua cînd se va pune prima piatră a temeliei fațadei principale a Luvrului. Regele binevoi s-o pună el însuși. Piatra, tăiată drept, avea latura cam de un picior și jumătate. În patul inferior fusese scobit locul medaliei și al plăcii cu inscripția, astfel că piatra care urma să se pună deasupra nu atingea nici medalia, nici placa. Piatra de deasupra avea și ea fața inferioară tăiată, în așa fel încît să se unească exact cu fața superioară a celeilalte. Placa pe care se afla inscripția era pătrată, din aramă groasă de doi milimetri și cu latura de cinci sau șase țoli. Medalia era de aur și avea pe o parte capul regelui, iar pe cealaltă desenul cavalerului Bernini însoțit de aceste cuvinte : „*Majestati et aeternitati Imperii Gallici sacrum*“¹. Valora o sută de ludovici. Fusese turnată de însuși domnul Varin, iar cuvintele aparțineau domnului Chapelain.

¹ Gloriei și veșniciei sacrului imperiu galic (lat.).

Cheltuiala necesară unor poansoane și tipare ar fi fost prea mare și ar fi cerut prea mult timp. Fusesse pregătită o targă din lemn de abanos sau din lemn de păr afumat, lucrată cu multă grijă, o mistrie de argint și un ciocan de fier șlefuit, cu o coadă dintr-un lemn violet, strunjită, de asemenea, cu multă grijă.

Domnul Colbert, urmat și însoțit de domnii ofițeri ai construcțiilor, păși în mijlocul fundațiilor unde se aflau antreprenorii și domnul Villedot, șeful șantierului. Domnul Colbert ținea rigla de măsurat, pe care mai pe urmă mi-o încredință mie, antreprenorii mistria, targa și cleștii, iar șeful de șantier ținea ciocanul. Jurnalul domnului de Chantelou arată că de fapt cavalerul Bernini ținea mistria. Regele veni urmat de mai mulți seniori de la curte ; cînd majestatea-sa sosi, unul dintre antreprenori îi dădu domnului suprain-tendent mistria ; el o prezentă regelui, care luă mortar din targă și-l întinse pe locul unde trebuia pusă prima piatră. După ce antreprenorii o așezară pe mortar, ciocanul fu prezentat regelui de către domnul Villedot și majestatea-sa lovi cu el piatra de două sau de trei ori.

Medalia și inscripția fură de asemenea prezentate majestății-sale, care, după ce le privi, le puse în scobitura pietrei, făcută anume în acest scop, apoi fu așezată a doua piatră. După aceea majestatea-sa se retrase și porunci să se dea muncitorilor o sută de pistoli pentru băutură.

Gorniștii, care fuseseră aduși la marginea fundației, cîntară din trîmbiți cum făcuseră și la sosirea ma-

jestății-sale. Suprintendentul și ofițerii construcțiilor îl însoțiră pe rege pînă la ieșirea din șantier, cu excepția controlorului și a primului funcționar al suprintendentului, care rămaseră pe loc și nu ieșiră decît atunci cînd placa și medalia fură acoperite îndeajuns de bine pentru a nu mai exista temerea că ar putea fi furate noaptea.

Inscripția franceză așezată la temelia Luvrului, pe o mare placă de aur, purta aceste cuvinte :

„LUDOVIC AL XIV-LEA, REGE AL FRANȚEI ȘI AL NAVARREI. *După ce și-a supus dușmanii, dăruind Europei pacea și a alinat popoarele, hotărînd să isprăvească regala construcție a Luvrului, începută de Francisc I și continuată de regii care au urmat, a pus de s-a lucrat o vreme după același plan ; dar, mai apoi, fiind conceput un nou plan și mai mare, și mai măreț, în care ceea ce fusese construit nu poate intra decît ca o mică parte, a pus aici temeliile acestui superb edificiu, în anul de grație MDCLXV în a 17-a zi a lunii octombrie. Messire Jean-Baptiste Colbert, ministru de stat și trezorierul Ordinelor majestății-sale, fiind pe atunci suprintendent al clădirilor sale.*“

Pe o altă placă de aramă de aceeași mărime și de aceeași grosime se afla scris :

„*Ludovicus XIV, Francorum et Navarrae rex christianissimus, florente aetate, consumata virtute, devictis hostibus, sociis defensis, finibus productis, pace sancita, asserta religione, navigatione instaurata,*

Regias Aedes

Superiorum principum aevo inchoatas, et ab ipso juxta prioris exemplaris formam magna ex parte constructas, tandem pro majori tam sua quam imperii dignitate longe ampliores atque editiores excitari jussit; earumque fundamenta posuit anno R. S. MDCLXV Octob. operi promovendo solerter ac sedulo invigilante Joan-Baptista Colbert, Regi. Aedif. Praefecto."

"Intr-o zi, pe cînd mă aflam în atelierul cavalerului Bernini, unde el retușa bustul regelui, mă distram cercetînd desenul fațadei Luvrului dinspre rîu, pe care domnul Mathias, elevul cavalerului, îl trecea pe curat. Băgînd de seamă că o latură nu era la fel cu cealaltă, îl întrebai pe domnul Mathias. Cavalerul, care mă auzi punînd întrebarea, se înfurie deodată și-mi trînti în față cele mai jignitoare lucruri din lume, între altele că nu eram demn nici să-i curăț noroiul de pe tălpile pantofilor. După ce-l lăsai să-și verșe mînia, îi spusei cît putui mai cuminte și mai respectuos, că n-am pretins c-aș avea vreo obiecție cu privire la acest plan, dar că, avînd cinstea de a fi primul funcționar al clădirilor, am crezut că puteam să aflu prin elevul domniei sale, tot ceea ce nu știam și că, fiind zilnic expus miilor de întrebări ale unor persoane suspuse în legătură cu această construcție, pusesem întrebarea care-l jignise numai pentru a fi în stare să pot răspunde celor care mi-ar fi făcut și mie aceeași observație. Ceea ce i-am spus era atît de cu judecată, încît

îi mai scăzu puțin mînia ; totuși continua să repete într-una aceste cuvinte :

— Unui om ca mine ! Eu, care sînt tratat de papă cu atîta cinste și care are față de mine atîtea menajamente, să fiu tratat astfel ! Mă voi plînge regelui, chiar de-o să-mi pun viața în joc ! Vreau să plec chiar mîine ! Nu știu ce mă ține să nu trag una cu ciocanul în bustul ăsta după tot disprețul care mi-se arată ¹. Mă duc la domnul nunțiu papal !

N-am aflat dacă s-a dus sau nu la nunțul papal, cert e că nu-i spuse nimic nici regelui, nici domnului Colbert, și lucrurile rămaseră aici. Domnul de Chantelou scrie în jurnalul său că el a fost acela care l-a împiedicat să se plîngă, după ce i-a arătat că procedînd astfel va ruina situația unui om tînăr. Totuși nu mi-ar fi făcut nici un neajuns, căci, povestindu-i în aceeași zi domnului Colbert ceea ce se petrecuse, acesta se mărgini să-mi spună că ar fi fost mai bine dacă n-aș fi vorbit despre desenul cavalerului, dar să nu mă tem de nimic, căci arhitectul era un om mult prea dibaci pentru a provoca un scandal în actuala conjunctură. Cred, efectiv, că dacă ar fi primit în această perioadă cele trei mii de ludovici de aur pe care, după cum voi arăta mai departe, i-am adus cînd

¹ Vom fi cu atît mai puțin mirați de umilirile pe care cavalerul Bernini încerca să i le aducă domnului Perrault, cu cît știm că el nu ignora faptul că domnul Perrault fusese cel care-l lumina pe domnul Colbert asupra desenele sale, cu scopul de a le pune în valoare pe cele ale fratelui său, medicul (n. ed. fr.).

a plecat, cavalerul ar fi făcut, cu siguranță, una boacănă.

Cavalerul făcu două propuneri pentru construirea fundațiilor Luvrului, în afară de cele pe care le-am arătat mai înainte, adică de a stropi bolovanii și de a nu-i așeza în nici un fel :

1. De a efectua o retragere de două picioare la cea de a treia asiză a fundației, ceea ce n-ar fi folosit la nimic, pentru că s-ar fi rezemat pe coada moloanelor de dedesubt ; această retragere fu redusă aproape la jumătate.

2. De a săpa pământul vertical, lucru care iarăși n-ar fi folosit la nimic și care n-a fost aplicat.

Domnul de Chantelou a relatat în jurnalul său multe din spusele cavalerului Bernini, pe care le voi reda aci de îndată, pentru a evita dificultatea de a arăta timpul, locul și întâlnirile unde ele au fost rostite, împrejurări care, de altfel, nu sînt de nici un folos :

Un bust de marmoră e ca un obraz în care totul ar fi alb etc.

Nu e o rușine pentru Franța c-a luat un arhitect din Roma, cum n-ar fi o rușine pentru Roma să vină să ceară Franței un general de armată, dacă ar avea nevoie.

„Cerînd papei Urban al VII-lea o zestre pentru o fată despre care l-am asigurat că are multă virtute : «Are o zestre, mi-a răspuns papa, dacă are virtute».”

Bernini considera că *Pasquin din Roma* (e vorba de un soldat al lui Alexandru, care-l susține cînd acesta e rănit la asediul Tyrului) este cea mai frumoasă operă

a antichității și, apoi, *Torsul* despre care susținea că ar fi un Hercule.

Zicea că papa Urban al VIII-lea făcuse despre *Daphné* următoarea epigramă :

*„Quisquis amans sequitur fugitivae gaudia formae,
Fronde manus implet, bacchas ceu carpit amaras“.*

Am tradus-o astfel :

*„Cine fuge dup-o zână ce l-a fript ca un tăciune,
Va culege, dac-o prinde, rod cu gust de-amărăciune“.*

Că medaliile care au mai puțin relief sînt ale celor mai buni maeștri ;

Că se află la Roma un scut de patru sau cinci picioare înălțime care nu cîntărește decît două livre, scut care rezistă totuși la proba muschetei. E făcut din trei piei de pește puse una peste alta ;

Că există manejuri în Italia care au coborîșuri și suișuri, pentru a obișnui mai ușor caii.

Spunea domnului nunțiu papal că numai Dumnezeu îl inspira pe cînd întocmea planul Luvrului ;

Că Michelangelo n-a făcut în viața sa decît nouă sau zece statui cu toate că a trăit nouăzeci și doi de ani ;

Că Annibal Carraccio ¹, solicitat să-și spună părerea despre statuile lui Michelangelo, a răspuns că ar trebui să vadă trupurile oamenilor de pe vremea lui Michelangelo ;

¹ Annibal Carraccio (1560—1609), pictor italian, autorul renumitelor fresce din palatul Farnese din Roma.

Că avea un mare dușman la Paris, părerea bună ce o avea lumea despre el : *il concetto che trovo di me !*¹ ;

Că apa trebuie să se măsoare cu un ceasornic.

Spuse domnului Colbert, care-i lăuda desenele, că nu el e autorul lor, ci Dumnezeu ;

Că Papa Paul al III-lea a spus într-o zi : „Cînd am refuzat iertarea criminalului, judecata mea era aici (arătîndu-și fruntea), cînd le-am acordat-o surorilor sale, ea era aici“ (punîndu-și mîna pe inimă) ;

Că nu se poate umple o sticlură de la o fîntînă mare și că un geniu slab nu poate profita de pe urma unui foarte puternic și foarte fecund geniu (acest geniu foarte puternic și foarte fecund era el, iar geniul cel slab domnul Le Brun) ;

Că ar trebui ca școlarii să învețe să deseneze draperiile după basoreliefuri (de obicei, după părerea mea, tocmai draperiile sînt lucrul cel mai puțin izbutit la basoreliefurile antice) ;

Că nu sînt necesare nici un fel de flori pe marginile tapițeriilor, nici aur patinat pe ramele tablourilor, pentru că ar străluci prea tare, nici podoabe la firidele statuiilor, pentru că statuile sînt ele însele podoabe ;

Că Rafael începea să picteze ca Tizian cînd a murit, adică să facă reflexe de lumină, cum se vede în portretul papei Leon al X-lea ;

*Che la fabbriche sono i ritratti dell'animo dei principi*² ;

¹ Părerea pe care o am despre mine (it.).

² Că edificiile sînt portretele sufletelor suveranilor (it.).

Că pictorul Tudesco e cu totul altceva în desenele de argintărie decît domnul Le Brun.

„Mă îndoiesc, spunea el, că regele se pricepe la lucrurile frumoase ; pentru asta ar fi trebuit să fi văzut unele piese de arhitectură. Acum însă cînd a văzut sculptura (se referea la bustul lui) va putea s-o judece mai bine decît arhitectura.“

Îi spuse domnului Le Brun că trebuie să facă întotdeauna picioarele mai degrabă lungi, decît scurte (aici avea dreptate, acesta era într-adevăr cusurul domnului Le Brun) ;

Că spaniolilor nu le place, în sculptură, decît marmura lustruită pe care ei o numesc *lindo* ¹.

Un rege spune : „Îi fur pe supușii mei !“ Ministrul spune : „Îl fur pe rege !“ Croitorul spune : „Îl fur pe ministru !“ Soldatul : „Îl fur și pe unul și pe altul !“ Duhovnicul : „Îi iert pe toți patru !“ Și dracul spune : „Îi iau pe toți cinci !“

Columna lui Traian a fost școala lui Rafael și a lui Jules Romain. Michelangelo spunea că dacă lombarzii ar fi desenat bine, nu s-ar mai uita nimeni la lucrările lui, nici la cele ale altora, dar numai Roma are o coloană a lui Traian (curate baliverne). Există cîteva basoreliefuri în partea de jos a acestei coloane, care sînt foarte frumoase și după care aproape toți sculptorii, pentru a-și forma gustul, au realizat copii în piatră la fel de bune ca și originalul. Restul coloanei

¹ Frumos (span.).

nu valorează mare lucru și, de cînd a fost adus mulajul în Franța, nu s-a găsit un singur pictor sau sculptor care să fi copiat aceste basoreliefuri cu toate că mulajul n-a fost adus decît cu acest scop.

Domnul de Chantelou a spus că figurile de pe columna traiană sînt făcute în așa fel încît cele de sus să pară de aceeași mărime cu cele de jos, pentru că sînt micșorate și așezate ca să aibă aceeași deschidere a unghiului razelor vizuale, ceea ce face ca toate figurile să pară de mărime egală, cu toate că sînt diferite unele de altele. Bietul om nici nu știa ce spune. Am pus să fie măsurate de către domnul Girardon care mi-a adus cotele : basoreliefurile din josul coloanei sînt de aceeași mărime cu cele de sus ; nu există nici măcar o diferență de un milimetru.

Cavalerul spunea că Vigarani n-are habar nici de perspectivă, nici de desen ; că tatăl său știuse unele lucruri privitoare la mașini, dar că fiul n-are habar de nimic și făcea totul cu ajutorul unui valet care știa mai multe decît el.

Trebuie să isprăvesc tot ce e în legătură cu cavalerul Bernini înainte de a trece la alte subiecte.

Cînd fundațiile din față ale Luvrului, făcute după planul cavalerului Bernini, fură foarte avansate, el ceru să se reîntoarcă în patrie, neputîndu-se hotărî să petreacă iarna într-un climat atît de rece ca al nostru. În ajunul plecării, i-am cărat eu însumi în brațe, ca să-i fac mai multă cinste, trei mii de ludovici de aur în trei saci, împreună cu un brevet de douăsprezece mii de livre pensie pe an și unul de o mie două sute

de livre pentru fiul său. Singurul lui răspuns a fost că asemenea zile bune i-ar fi părut foarte plăcute dacă se iveau mai des ; că, în ceea ce privește brevetul, sigur că va fi plătit un an sau doi și cu asta, basta. I-am răspuns că făgăduielile regelui sînt temeinice și că n-are nici un motiv să se îndoiască. Am fost surprins de o atît de ciudată primire. I s-au făgăduit trei mil de ludovici de aur pe an dacă voia să rămînă, șase mii de livre pentru fiul său și tot pe atîtea seniorului Mathias, elevul său, nouă sute de livre domnului Jules, șase sute de livre domnului Cosme, cameristul, și cinci sute de livre fiecăruia dintre paznicii săi personali, iar în caz că rămîne numai domnul Mathias, aceștia i s-au făgăduit douăsprezece mii de livre pe an. ¹

¹ Cum se împacă ceea ce se arată aici cu ceea ce spune domnul Voltaire în al său *Discurs asupra invidiei* :

Colbert la el îl cheamă, din Roma, pe Bernini,

La Luvru, să-i admire talentul lui Perrault.

El zise : — „Cînd Parisul închide-n sînul său

Lucrări desăvîrșite, un geniu minunat,

De ce-am fost din străfundul Italiei, chemat ?”

Dacă Bernini ar fi admirat desenul lui Perrault, medicul, fratele său n-ar fi pierdut ocazia să arate acest lucru. Dacă se compară de asemeni ceea ce spune Voltaire în *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, cînd vorbește despre cîrmuirea internă a regatului, cu ceea ce arată aici domnul Perrault, se vor descoperi mari deosebiri. „*L-au chemat de la Roma*, spune acest scriitor, *pe cavalerul Bernini, al cărui nume era celebru pentru colonada care înconjoară Piața Sf. Petru, statuia ecvestră a lui Constantin, fîntina din Piața Navone. Îi fură procurate echipaje pentru călătorie. Fu condus la Paris ca omul care venea să cîntească Franța. Primi, în afară de cinci ludovici pe zi timp de opt luni, cît rămase aici, un dar de cincizeci de mii de scuzi, cu o pensie de două mii de scuzi și una de cinci sute pentru fiul său. Bernini, drept recunoștință, făcu, mai apoi, la Roma, statuia ecvestră a regelui, care se vede la Versailles. Dar cînd sosi la Paris cu atîta pompă, ca singurul om în stare s-o*

Cînd se puse problema să se clădească pe fundațiile cavalerului Bernini, domnul Colbert căruia începuse să-i cam fie lehamite de desenul acestuia, vru ca regele, care se afla la Saint Germain, să vină la Paris să vadă desenul¹ cavalerului, terminat cu atîtea necazuri și cheltuieli, și majestatea-sa să hotărască executarea lui în prezența întregii curți, spre a fi el însuși disculpat în cazul cînd acest desen ar fi fost dezaprobat de toată lumea. În ajunul zilei cînd urma să se ia această hotărîre, pusei pe masa domnului Colbert un „memoriu unde expuneam motivele pentru care desenul nu putea fi executat. Ministrul, după ce îl citi, mă chemă să-i dau lămuriri asupra tuturor articolelor și într-atît puse la inimă toate neajunsurile arătate acolo, încît se temu ca nu cumva regele să vină mai devreme la Luvru și să nu ia, în prezența întregii curți, hotărîrea de a executa planul înainte ca el să fi ajuns acolo. Porunci deci să se pună în grabă caii la trăsură și-i spuse vizitiului să-l ducă la Luvru cît de repede va putea. Vizitiul, crezînd că vroia să meargă la Tuileries, care uneori erau numite tot Luvru, cînd regele locuia

lucreze pentru Ludovic al XIV-lea, fu foarte surprins văzînd desenul fațadei Luvrului în partea dinspre Saint Germain l'Auxerrois, care deveni în curînd, după executare unul dintre cele mai auguste monumente de arhitectură pe care le are lumca. Claude Perrault e autorul acestui plan, executat mai apoi de Louis le Vau și d'Orbay. Tot el a inventat și mașinile cu care s-au transportat pietrele de cincizeci și două de picioare lungime, care formează frontonul acestui măreț edificiu“ (n. ed. fr.).

¹ Se poate vedea în cartea de arhitectură intitulată *Marele Marot* proiectul cavalerului Bernini, gravat acolo în întregime (n. ed. fr.).

acolo, luă drumul spre Tuilerii. Domnul Colbert, băgînd de seamă, îşi scoase aproape tot trupul în afara portierei şi strigă mînios :

— La vechiul Luvru vreau să mă duc !

Căci se temea să nu sosească prea tîrziu. Află cu bucurie că regele nu sosise încă. De îndată ce majestatea-sa apărură, îi ieşi înainte şi-i vorbi în şoaptă vreme destul de lungă. Îi arată, după cît se pare, principalele neajunsuri ce ar rezulta dacă s-ar urma planul cavalerului, pentru că, după ce regele se reîntîlni cu seniorii curţii şi cu curtenii care stătuseră puţin mai departe cît timp el vorbise cu domnul Colbert, îi întrebă ce părere aveau despre planul cavalerului, al cărui model în mare şi în mic se afla în faţa ochilor lor, nedînd la iveală în nici un chip ceea ce gîndea el.

Domnii curteni rămaseră foarte încurcaţi, ştiindu-se că nici unul dintre ei nu se află în preajma regelui decît pentru a fi întotdeauna de părerea lui şi a-i exagera înţelepciunea, unul în pofida celuilalt. Cum se temeau ca nu cumva să nu fie de aceeaşi părere cu regele, era o plăcere să vezi dibăcia cu care vorbeau fără să fie nici pentru, nici contra ; totuşi, cum cavalerul nu era prea iubit, ei înclinau mai mult spre critică decît spre laudă.

Regele nu se pronunţă în nici un fel şi, după o discuţie vagă şi neprecisă pe care o avu cu seniorii care-l urmau, plecă fără să hotărască nimic şi fiecare îl urmă fără să rostească un cuvînt.

Găsindu-l pe domnul Colbert foarte încurcat în legătură cu hotărîrea ce trebuia s-o ia, îi amintii că nu

făgăduise nimic cavalerului Bernini, decît în cazul în care nu va dărima nimic din ceea ce construiseră regii precedenți ; că aceasta a fost tot timpul condiția esențială și fundamentală ; că, totuși, arhitectul se pusese să distrugă Luvrul în întregime, în două feluri : unul — dărîmînd efectiv cele patru domuri din mijloc, care nu puteau să rămînă în picioare dacă i se executa planul, și altul — acoperind zidurile fațadelor pe toate cele patru laturi ale Luvrului și refăcînd toată arhitectura cu care sînt împodobite ; căci, a înlătura coloanele, cornișele și toate ornamentele unui edificiu, înseamnă a-l distruge mai mult decît se distruge un tablou cînd pictezi alt subiect pe aceeași pînă.

Memoriul era foarte insistent și foarte categoric. Domnul Colbert mă chemă și mă întrebă dacă eram absolut sigur de tot ce scrisesem acolo.

— Domnule, îi spusei eu, lucrurile sînt pînă într-atît așa cum vi le-am prezentat, că însuși seniorul Mathias e de acord cu cele spuse acolo.

— Asta nu se poate, îmi răspunse el. Adu-l încoace, dă-i memoriul dumatăle, și fă-l să-și scrie pe margine răspunsurile !

Îl poftii pe domnul Mathias în cabinetul meu și el, cu un creion pe care-l avea asupra lui, aprobă toate articolele din memoriul meu. Îl dusei apoi în cabinetul domnului Colbert, căruia îi prezentă memoriul cu notele marginale adăugate de mîna lui asupra tuturor articolelor. Ministrul, după ce-l citi, se plimbă multă vreme prin cabinet fără să vorbească. În sfîrșit, rupse tăcerea ca să-mi spună :

— Cavalerul s-a crezut un mare personaj, iar pe noi ne-a socotit niște mari proști, dar s-a înșelat în egală măsură și asupra unui punct și asupra celuilalt. Domnule, continuă el, vorbind către domnul Mathias, pregătiți-vă să vă întoarceți acasă ; sînt mulțumit de dumneavoastră și am să dau ordin ca și dumneavoastră să fiți la fel de mulțumit de mine. Totuși, domnule, proiectul cavalerului era, cum prea bine vedeți, de a dărîma Luvrul, contrar condițiilor în care a venit în Franța și s-a angajat să lucreze. Cum de nu i-ați atras atenția că nu și le respectă ?

— I-am atras-o de mai multe ori, răspunse domnul Mathias, dar el mi-a spus întotdeauna că nu-i treaba mea să discut astfel de lucruri și că nu m-a adus cu sine decît pentru a desena și a-i executa ideile !

Domnul Mathias fu bine plătit și plecă în grabă, fără să se mai audă după aceea vorbindu-se nici despre el, nici despre cavalerul Bernini, privitor la construcția Luvrului.

E adevărat că acest cavaler începu să dăltuiască o statuie ecvestră a regelui, care, după cum făgăduia el, trebuia să fie cel mai frumos lucru din lume. Statuia a costat sume imense și, cînd a fost adusă la Versailles, cu nenumărate greutăți și cu mașini extraordinare, s-a văzut că era atît de puțin izbutită, încît regele porunci să fie mutată din locul unde fusese așezată și să i se scoată capul, în locul căruia domnul Girardon puse un altul, modelat după un antic. Nu s-a putut afla niciodată pentru ce cavalerul nu reușise această lucrare : unii spun că vîrsta îl slăbise mult, alții au

crezut că necazul de a-și vedea planul refuzat îl hotărîse să recurgă la această răzbunare.

Cu toate că domnul Colbert prețuia mult desenul fratelui meu, nu se lăsă pînă nu porunci unul și domnului le Vau. Le prezentă pe amîndouă regelui pentru a-l alege pe cel care-i va plăcea mai mult. Eram de față cînd au fost prezentate cele două desene. Asta se întîmpla în micul cabinet al regelui, la Saint Germain ; nu se aflau acolo decît majestatea-sa, căpitanul gărzii, domnul Colbert și cu mine. Regele cercetă foarte atent desenele, după care îl întrebă pe domnul Colbert pe care din cele două îl găsea mai frumos și mai potrivit de a fi executat. Ministrul spuse că dacă ar fi el stăpînul, l-ar alege pe cel fără nici o galerie (nu se dădea încă numele de peristil șirurilor de coloane care, așezate de-a lungul unei clădiri, alcătuiesc un fel de galerie deschisă ce comunică cu toate odăile apartamentelor). Acest desen era al domnului le Vau, ceea ce mă miră foarte mult. Dar n-apucă bine să se arate favorabil acestui desen, că regele și zise :

— Și eu îl aleg pe celălalt, care-mi pare mai frumos și mai majestuos !

Văzui că domnul Colbert procedase ca un curtean dibaci, care voia să lase întreaga cinste a alegerii stăpînului său. Poate că fusese chiar un joc între rege și el.

Oricît ar fi cunoscut domnul Colbert capacitatea fratelui meu în materie de arhitectură, văzui să ezită să poruncească executarea desenului său, părăindu-i-se desigur ciudat să prefere în materie de arhitectură

ideile unui medic, desenelor celui mai de seamă dintre arhitecți. La Paris, invidia maeștrilor în meserie nu întîrzie să se manifeste față de o astfel de hotărîre și să se facă glume proaste, spunîndu-se că arhitectura trebuie să fie tare bolnavă, de vreme ce e dată pe mîinile medicilor. Pentru a înlătura toate dificultățile cu privire la executarea desenului fratelui meu, înmînai domnului Colbert un memoriu în care îi propuneam să alcătuiască un consiliu al clădirilor, format din domnul le Vau, primul arhitect al regelui, cu aproape treizeci de ani de experiență, din domnul Le Brun, care își însușise toate artele frumoase și nu ignora nici principiile arhitecturii, și din fratele meu, autorul desenului. Îl convinsei pe domnul le Vau că dacă se învoia să fie în fruntea acestui consiliu, toate lucrurile vor izbuti mai presus de nădejtile sale. Avui onoarea de a fi secretarul consiliului care se ținea de două ori pe săptămînă. Registrul unde am notat toate hotărîrile luate în acest consiliu și pe care l-am dat o dată cu toate celelalte hîrtii ale clădirilor este plin de lucruri foarte curioase și nespuse de folositoare iubitorilor de arhitectură ; căci fratele meu, fiind mai totdeauna contrazis de domnii le Vau și Le Brun, era obligat să facă mereu dizertații, sau mai curînd adevărate prelegeri de arhitectură, pe care le depunea, în scris, în ședința următoare. Domnii le Vau și Le Brun nu voiau cu nici un preț să aprobe planul fratelui meu, susținînd că nu era frumos decît în desen, că odată executat va arăta rău din pricina prea marii adîncimi a peristilului de douăspreze picioare și că arhitravele,

apăsînd în gol, vor face să se prăbușească totul la pămînt ; lucrurile erau însă atît de bine prevăzute în acest plan, că nu există nimic mai solid, mai îndrăzneț și mai frumos în toate operele antichității.

Consiliul clădirilor și refuzul nostru, al fratelui meu și al meu, de a destăinui publicului cine e autorul desenului care se executa, dădu domnului Dorbay ¹, elev

¹ Se află în biblioteca regelui o gravură a desenului pe care domnul le Vau l-a prezentat în concurență cu cel al domnului Claude Perrault. Compoziția lui este total diferită și mai ales n-are nici un peristil. Cei care, dușmani ai domnului Perrault, au susținut că peristilul Luvrului, Observatorul, Arcul de Triumf sînt ale domnului le Vau, au dovedit că nu prea cunosc stilul și talentul artiștilor, de vreme ce n-au băgat de seamă comparîndu-le lucrările enorma diferență dintre gustul celor doi arhitecți. Dacă cineva ar veni să ne spună că un tablou de Bourdon este de Rubens, că o sculptură de Puget este de Coisevox, că o simfonie de Campra este de Lulli, nu i se va da, cu siguranță, nici o crezare, pentru că fiecare autor are într-o așa măsură o manieră caracteristică, încît lucrările unuia nu pot fi atribuite altuia fără a isca împotrivirea celor care au gust și cunoștințe în arte. La fel și în arhitectură : maniera domnului de Bosses nu este la fel cu cea a domnului Mansard, a domnului Le Mercier, nici a domnului François Blondel etc. Dacă însă compoziția peristilului Luvrului, a Observatorului și a Arcului de Triumf aparține domnului le Vau, trebuie neapărat ca toate lucrările cunoscute ca fiind sigur ale lui, cum ar fi castelul din Vaux-le-Vicomte, cele două corpuri mari de clădire din Vincennes care dau înspre parc, reședințele lui Lionne și a președintelui Lambert, din Paris, în sfîrșit, Colegiul celor patru națiuni — să fie alcătuite în același spirit, cu același caracter arhitectural ca și primele trei ; dar lucrurile se petrec tocmai invers ; va fi chiar foarte greu să se găsească două maniere mai opuse de a trata arhitectura. Pe cît este domnul le Vau de greoi în proporțiile sale generale și de meschin în profiluri, pe atît este domnul Perrault de elegant, de nobil, și de pur, atît în ce privește amănuntele, cît și în orînduirea edificiilor sale. Acesta din urmă a deschis în arhitectură un drum pe care nu-l datoră decît geniului său, geniu pe care domnul le Vau nu l-a avut niciodată (n. ed. fr.).

al domnului le Vau, îndrăzneala de a spune că stăpînul său era autorul ; adevărată calomnie căci el trecuse pe curat desenul domnului le Vau ce fusese prezentat regelui și căruia îi fusese preferat cel al fratelui meu. N-a depins nici de mine, nici de fratele meu ca nu domnul le Vau să aibă cinstea de a fi autorul desenei ce urma să se execute. Propusei de mai mult de zece ori domnului Dorbay să facă un peristil fațadei principale a Luvrului, îi desenai planul, ba și fațada, dar el nici nu vru măcar să încerce să-i vorbească despre asta maestrului său. O spun cu toată sinceritatea că noi, fratele meu și cu mine, nutream o asemenea dragoste pentru pace și pentru bunăînțelegere, încît n-a existat nici un mijloc pe care să nu-l fi încercat pentru a obține ordinea firească ce voia ca primul arhitect al clădirilor regelui să fie acela care să dea planul unei clădiri ce se construiește pentru monarhul său, mai ales într-o astfel de ocazie.

Pentru a înlătura toate îngrijorările pe care domnul Colbert putea să le aibă în privința construcției acestui edificiu, i-am propus să binevoiască să aprobe ideea de a face o machetă a peristilului din pietre mici, cioplite, de același format și în același număr ca și la lucrarea reală. Cînd fu terminată și susținută de mici bare de fier, de grosime proporțională celor ce urmau să fie folosite la lucrarea propriu-zisă, domnul Colbert se convinse de fermitatea și de soliditatea întregii lucrări, în care fierul nu susține nimic, nefăcînd altceva decît să preia împingerea arhitravelor, de-o atît de

uriașă forță că-nu există nici o greutate, oricare ar fi ea, în stare s-o frîngă. A fost de asemenea practicat un gol între tavanul peristilului și acoperiș, unde mai mulți oameni pot să umble și să lucreze fără teamă la repararea stricăciunilor care s-ar putea ivi cu timpul.

CARTEA A TREIA

Domnul Colbert* îmi poruncește să cer să fiu primit la Academia franceză. Regele vrea să fie protectorul Academiei franceze. Incepe să se facă alegerea academicienilor prin bilete. Regele acceptă ca Academia să-i adreseze cuvîntări în toate împrejurările în care Parlamentul și celelalte tribunale suverane sînt chemate să-i adreseze cuvîntări. Arcul de Triumf. Planul de a aduce o parte a riului Loara la Versailles. Propunerea de a aduce la Versailles o parte a riului Goblins. Propunerea de a se face explorări metalifere în Franța. Planul grotci dé la Versailles. Planul aleii de ape de la Versailles. Desenul vaselor de marmură și de bronz.

Domnul Colbert, cerîndu-mi vești de la Academia franceză, crezînd că fac și eu parte din ea — i-am răspuns că nu știu nimic, neavînd onoarea de a face parte din această adunare. Păru mirat și-mi spuse că trebuie să fac parte.

— E o companie la care regele ține foarte mult, adăugă el, și cum treburile mă împiedică să merg acolo atît de des cît aş dori, aş fi tare mulțumit să iau cunoștință, prin intermediul dumatăle, de tot ce se petrece acolo. Cere primul loc care va rămîne vacant !

La puțină vreme după asta domnul Boileau, fratele domnului Déspreaux, muri. Toți academicienii cărora le vorbii direct sau indirect îmi făgăduiră votul lor, dar îmi spuseră că trebuie să am și consimțămîntul domnului cancelar. Ducîndu-mă să-l găsesc la Saint-Germain-en-Laye el îmi declară că locul pe care-l ceream îl făgăduise doamnei marchize de Guiche, fiica sa, pentru domnul abate de Montigny, dar că îşi va da cu plăcere încuviințarea pentru primul loc ce va fi vacant.

Peste cîteva luni, domnul de la Chambre, medic foarte renumit și membru al Academiei franceze, muri. Toată Academia hotărî să mă numească în locul său ; dar domnul Colbert îmi spuse să nici nu mă gîndesc, fiindcă domnul de la Chambre, medic și fiu al defunctului, i-ar fi vorbit pentru fratele său, preotul din St. Barthélemy. Nu m-am mai gîndit la asta și a trebuit să mă rog mult de cei din adunare, care voiau să mă numească, să se abțină, arătîndu-le ce consecințe ar avea dacă, din vina mea, hotărîrea domnului Colbert n-ar fi îndeplinită. Domnul de la Chambre fu deci ales și eu așteptai din nou.

Procedeul Academiei, de care eu eram cît se poate de mulțumit, displăcu în asemenea măsură fraților

mei, care mă bătură atît de mult la cap în privința asta, încît îi lăsaî să mi-o ia înainte și pe domnii Regnier și Quinault și pe mulți alții. Dar, în sfîrșit, domnul abate de Montigny, episcop de Laon, murind, Academia mă numi fără ca eu să mai fac vreo solicitare.

În ziua primirii țînui un discurs de care adunarea se arătă foarte mulțumită, iar eu avui toate motivele să cred că laudele erau sincere. Le mărturisii atunci că, de vreme ce discursul meu le făcuse oarecare plăcere, ar fi fost plăcut întregului pămînt dacă m-ar fi putut auzi ; că mi se părea potrivit ca Academia să-și deschidă larg porțile, în zilele de recepție, ca să fie văzută cu prilejul unor astfel de ceremonii, cînd e în mare ținută, după cum iarăși e foarte bine să le închidă cînd lucrează la *Dicționarul* său, pentru că publicul nu-i în stare să priceapă frumusețile unei munci ce nu se poate face fără dispute și uneori chiar fără trecătoare mîinii.

Ceea ce spusei păru rezonabil și, de altfel, cei mai mulți credeau că această idee îmi fusese inspirată de domnul Colbert. Așa că toată lumea fu de acord cu ea și-o aprobă într-un glas. Numai domnul Chapelain păstrător rigid al vechilor obiceiuri se opuse o vreme, preținzînd că nu trebuia înnoit nimic ; dar nu l-a susținut nimeni.

Cel dintîi primit după mine a fost domnul abate Fléchier, episcop de Nîmes. La primirea sa se afla de față o mulțime de lume, și lume bună, iar publicul a manifestat o mare bucurie față de noua orînduire.

Se poate spune că din acest moment Academia își schimbă fața : din puțin cunoscută cum era, deveni atît de celebră, încît ajunse subiect de discuție și în conversațiile obișnuite.

În afară de faptul că discursurile celor primiți la Academie, cît și al directorului, erau acum mai meșteșugite și mai șlefuite decît atunci cînd se țineau cu ușile închise, mai mulți membri începură să citească din operele lîr tot felul de lucruri plăcute. Abatele Tallemant, tînărul, ținu de trei sau de patru ori discursuri de o deosebită elocință, dar mai cu seamă atît de bine rostite că-și cuceri toți auditorii. Satisfacția cu care-l primi publicul și mai ales domnul Colbert fu pricina reușitei sale în viață ; i se dădu de către rege stăreția din Sausseuse, aproape de Vernon, și o pensie de o mie cinci sute de livre, nădărdindu-se că va deveni un predicator excelent. Începuse încă din tinerețe să se consacre predicii și reușise minunat ; dar vrînd s-o ia de la capăt după zece ani de întrerupere nu se mai regăsi același și părăsi totul.

În acest timp domnul cancelar, protectorul Academiei, muri. Regele, care iubea această adunare, nu se dădu în lături să-i urmeze în locul de protector al Academiei franceze. El voi ca Academia să-și țină, pe viitor, ședințele la Luvru, în același loc unde se ținea consiliul cînd majestatea-sa locuia acolo. Domnul Dumetz, păstrătorul mobilelor coroanei, primi ordin să mobileze acest apartament, ceea ce și făcu cu o grandoare și o măreție ce vădeau dragostea sa pentru li-

terele frumoase ¹ și pentru cei care le profesau. Domnul Colbert, îngrijindu-se foarte de aproape de prestigiul acestei adunări, îl rugă pe rege să-i dăruiască toate cărțile din biblioteca regală, cu care se alcătui o mică și frumoasă bibliotecă. Apoi cumpără toate cărțile celor din adunare care muriseră și n-aveau moștenitori să le mai ceară și care se ridicară la șapte sau opt sute de volume. Intenția sa era ca toți membrii adunării creatori de lucrări să pună câte un exemplar în această bibliotecă ceea ce, cu timpul, ar fi adus adunării o grămadă de cărți foarte frumoase și foarte de prestigiu ; dar nu s-a prea ținut seama de acest lucru.

Cînd am intrat la Academie, alegerea academicienilor se făcea în acest fel : la o lună după moartea unui academician, unul din adunare, după ce vorbise cu vreo cîțiva prieteni din Academie, spunea :

— L-am pierdut pe domnul cutare etc. Cred că n-am putea face mai bine decît punînd ochii pe domnul cutare ca să-i ia locul. Cunoașteți meritele sale etc. ...

La puțin timp după primirea mea, spusei că mi se părea că Dumnezeu ocrotise Academia în alegerea celor pe care îi primise pînă atunci, dat fiind modul în care-i numea, dar că însemna să-l ispitești continuînd folosirea unui asemenea sistem ; că părerea mea era c-ar trebui de azi înainte ca academicienii să fie aleși prin scrutin și prin bilete, astfel ca fie-

¹ Gramatica, elocința, poezia etc. (astăzi : beletristica).

care să aibă deplină libertate de a numi pe oricine-i plăcea. Se crezu că ideea nu venea numai de la mine, că mi-ar fi fost inspirată de domnul Colbert, sau cel puțin că el o aprobase, și se căzu de acord să se urmeze pe viitor această cale, ceea ce s-a și întâmplat. Pentru a se face alegerile și pentru a se numi slujbașii necesari, am creat o mică mașină, foarte comodă, făcînd față cu plăcere unor cheltuieli.

Observînd că adunările Academiei nu se țineau cu regularitatea necesară progresului lucrului la *Dictionarul* de care se ocupa de mai bine de patruzeci de ani, domnul Colbert stabili ordinea despre care vreau să vă vorbesc. Nu exista nici un fel de oră fixă la care adunarea trebuia să-și înceapă ședințele, nici la care trebuia să le termine : unii veneau devreme, alții foarte târziu, unii intrau tocmai cînd alții începeau să iasă și cîteodată se irosea tot timpul împărtaşindu-se noutăți. S-a hotărît deci ca lucrul să înceapă cînd va bate ora trei și să se isprăvească la ora cinci. Pentru aplicarea întocmai a acestui regulament, domnul Colbert dăruî Academiei o pendulă, cu ordin către domnul Thuret, ceasornicar, de a o aduce și de a avea grijă de ea. Ministrul, binevoind să intre în cele mai mici amănunte, dădu adunării un registru îmbrăcat în marochin — în care secretarul trecea toate deliberările adunării — călimări, sfeșnice, ceară, lemne și stabili chiar și simbria uneia dintre slugile plătite de Luvru pentru a deschide, a închide și a curăța sălile unde se întrunea

Academia și care făcea în același timp și slujba de ușier și de paznic.

În scopul de a-i obliga și mai mult pe academicieni să fie asidui la ședințe, el hotărî să li se dea cîte patruzeci de jetoane în fiecare zi de adunare, urmărind să aibă fiecare cîte unul, în cazul în care se aflau acolo toți (ceea ce nu s-a întîmplat nicio dată), sau mai curînd, pentru a fi împărțite între cei ce se vor afla acolo ; iar dacă rămîneau cîteva jetoane neîmpărțite ele se adăugau celor ce trebuiau împărțite în adunarea următoare. Jetoanele aveau pe o parte capul regelui, cu aceste cuvinte : „*Ludovic cel Mare*“, pe cealaltă parte o cunună de lauri cu acest cuvînt : „*Nemuririi*“, iar de jur împrejur : „*Protector al Academiei franceze*“.

Domnul Colbert proiectase să dea cîte o jumătate de ludovic de aur fiecăruia dintre cei prezenți ; dar se gîndi că atîta dărnicie putea aduce neajunsuri Academiei, pentru că împărțeala asta se ridica la opt sau nouă sute de livre pe an, sumă ce ar fi fost privită ca un venit de seamă pe care mai-marii curții îl vor cere și-l vor vîrî în chimirul milosteniilor pentru preceptorii copiilor lor, poate chiar și pentru valeții lor de casă. Acest gînd îl făcu pe ministru să ezite și în privința jetoanelor ; dar considerînd că retribuția era foarte modestă și că ea va fi un ac minunat, care îi va îmboldi sau cel puțin îi va determina pe academicieni să asiste la adunări, se hotărî să le dea această gratificație. Lui i se datorează, în parte, terminarea *Dicționarului*, căci de la această

restatornicire s-a lucrat de zece ori mai mult și mai bine decît se lucrase pînă atunci.

Pentru a împiedica să se dea jetoane celor care ar fi venit după ce bătea ora trei, lucru ce începea să se practice dintr-un soi de solidaritate a unora față de alții, și care ar fi irosit tot rolul la care nădăjduiam, intrai dinadins de două sau de trei ori după ce bătuse ora trei. Vrură să mă treacă pe foaie ca să particip și eu la împărțirea jetoanelor ; n-am îngăduit însă acest lucru, ca să rămînă stabilit că nefăcîndu-mi-se nici un fel de favoare, sosind după ora fixată, nimeni nu putea să se plîngă dacă se proceda în același fel în ceea ce-l privea.

Se mai întîmplă, tot în acea vreme, un lucru care dădu mult relief Academiei : regele fu de acord ca ea să-i adreseze discursuri, ca și Parlamentul și celelalte curți superioare în toate împrejurările cînd va găsi de cuviință să i se facă o asemenea cinste. Această distincție i se datorează domnului Rose, secretarul cabinetului, care după aceea a și fost primit la Academie. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

Regele juca mingea la Versailles și, după ce-și sfîrși partida, se vîrî în mijlocul curtenilor și ofițerilor săi, cînd, domnul Rose, văzîndu-l bine dispus și gata să-i asculte glumele, îi spuse :

— Sire, nu se poate tăgădui că majestatea-voastră e un foarte mare, foarte bun, foarte puternic și foarte înțelept monarh, și că toate lucrurile sînt foarte bine rînduite în regatul majestății-voastre ; totuși văd domnind în acest regat o dezordine cum-

plită despre care nu mă pot stăpîni să n-o avertizez pe majestatea-voastră.

— Care e, Rose, acea cumplită dezordine ?

— Sire, reluă domnule Rose, dezordinea constă în faptul că am văzut consilieri, președinți și alți purtători de robă — a căror meserie adevărată nu e de a ține discursuri, ci de a împărți dreptatea în materie de treimi și de sferturi¹ — venind să vă țină discursuri despre cuceririle majestății-voastre, în timp ce în această privință cei care-și fac o meserie din arta elocinței stau degeaba. Buna rînduială n-ar cere oare ca fiecare să-și facă meseria și ca domnii de la Academia franceză, însărcinați de instituția lor să cultive darul prețios al cuvîntului, să vă arate devotamentul în aceste zile de sărbătoare, cînd majestatea-voastră dorește să asculte aplauzele și cîntecele de slavă ale poporului său despre strălucitele victorii pe care Dumnezeu a binevoit să le dea armatelor voastre ?

— Consider, Rose, spuse regele, că dumneata ai dreptate ; o atît de mare dezordine trebuie să încețeze și mai trebuie ca pe viitor Academia franceză să vină să-mi țină discursuri întocmai ca Parlamentul și celelalte adunări superioare. Înștiințează Academia și voi da ordin să fie primită așa cum merită !

Domnul *** care era pe atunci director se duse, deci, urmat de toată Academia în păr, să țină un discurs regelui la Saint Germain, urmînd Parlamentu-

¹ Treimea sau sfertul ce se judecau în procesele de reziliere a funcțiilor cumpărate.

lui, Cămerei de conturi și Tribunalului fiscal. Ea fu primită ca și celelalte adunări. Marele maestru de ceremonii veni s-o întâmpine în sala ambasadurilor, unde se adunase, și de acolo o conduse în camera regelui, unde secretarul de stat al casei regale, aflat de față, o prezintă majestății-sale, care o aștepta. Cuvîntarea plăcu foarte mult și regele își manifestă bucuria de a fi poftit Academia la ceremonie. Academia a continuat după aceea să se achite cu cinste de această îndatorire la toate întîlnirile care s-au ivit.

După cucerirea Flandrei și a Franche-Comté-ului, domnul Colbert propuse să se ridice un arc de triumf¹ întru slava regelui. Domnii Le Brun și le Vau făcură desenele. Făcui și eu unul, pe care l-am trimis domnului Colbert și pe care l-am numit mîzgălitură. Ministrul notă pe marginea scrisorii mele că această mîzgălitură îi place mai mult decît toate desenele ce-i fuseseră înmîinate și după această schiță și-a făcut fratele meu modelul care a fost mai apoi executat, în mare, la poarta Saint Antoine. El mai făcu apoi multe alte desene, printre care unele mai frumoase decît cel executat, dar domnul Colbert n-a

¹ Prima piatră a acestui arc de triumf a fost pusă la 6 august 1670. N-a fost ridicat din piatră decît pînă la înălțimea piedestalelor coloanelor și, pentru a se putea avea o vedere de ansamblu, a fost continuat numai din ipsos. Ludovic al XIV-lea păru, se spune, atît de puțin interesat de terminarea monumentului, încît orașul întrerupse construcția. După moartea lui, regentul, ducele D'Orléans, arătă și mai puțin interes față de edificiu, așa încît în 1716 se hotărî să fie demolat. Leclerc ne-a gravat o minunată stampă a acestui măreț arc de triumf, stampă care ne face să regretăm că nu s-a construit la timpul său în întregime (n. ed. fr.).

vrut să le aleagă, pentru că, spunea el, n-aveau forma ce se dă de obicei unor astfel de edificii. Cu executarea machetei domnul Colbert l-a însărcinat pe domnul Gittard, arhitectul care a lucrat-o sub conducerea fratelui meu. Când regele veni să vadă macheta păru deplin mulțumit; dar aproape tot publicul găsi că arcadele, și mai ales cele din mijloc, nu erau destul de largi față de înălțimea lor. Domnul ¹, unicul frate al regelui, care-și face o plăcere din a împărtăși suveranului ce se vorbește prin oraș, îi spuse că toată lumea se plînge de acest defect. Regele porunci de îndată domnului Colbert să-i facă două desene mici, unul al modelului așa cum era, celălalt care să aibă proporțiile dorite de toată lumea. Frațele meu făcu cele două desene, care au stat două sau trei luni în camera regelui și pe care majestatea-sa le-a înapoiat domnului Colbert spunîndu-i :

— Stărui în a găsi planul primului model mult mai frumos decît celălalt; totuși, pentru că trebuie să ții seamă de părerea publicului, cred că ar trebui să se împartă diferendul pe din două și să se sporească lărgimea arcadelor doar cu jumătate din cît se cere.

Această hotărîre fu urmată întocmai în lucrarea propriu-zisă, care reprezintă media celor două desene.

Cam prin acea vreme se propuse să se aducă la Versailles o parte a rîului Loara. Antreprenorul lu-

¹ Denumire dată fratelui regelui Franței (*Monsieur*). Soția sa era *Doamna (Madame)*.

crării era domnul Riquet, cel care a făcut canalul de comunicație între cele două mări, și trebuia s-o execute contra sumei de două milioane și patru sute de mii de livre. Contractul tocmai urma să fie semnat când, vorbindu-i din întâmplare despre această propunere domnului abate Picard, de la Academia de științe, îmi spuse că realizarea era imposibilă, fiindcă el efectuase un nivelment al terenului, foarte sumar, într-adevăr, dar suficient pentru a putea da asigurări că panta nu e destul de mare pentru a aduce râul peste muntele Satori, în fața Versailles-ului, unde trebuia adus. Îi spusei domnului Colbert, care se arătă foarte afectat de asta ; îmi porunci totuși să-l poftesc pe domnul abate Picard la el, care îi spuse categoric același lucru. Domnul Colbert, necăjit că vede o piedică în calea mulțumirii pe care nădăjduia să i-o procure regelui, îl repezi un pic pe domnul Picard, spunându-i că trebuie să fie atent la ceea ce afirmă, că domnul Riquet nu e un om oarecare și că reușita canalului de comunicație între cele două mări e o mărturie că nu se înșela atât de grosolan cum voiau unii să lase să se creadă.

Domnul abate Picard, fără să-i răspundă un singur cuvânt domnului Colbert, făcu o reverență și se retrase. Acest procedeu mă surprinse puțin și mi se păru că nici ministrul nu se aștepta la una ca asta.

Faptul se petrecea la capătul bibliotecii domnului Colbert. Cum el se întorcea ea să intre în cabi-

net, îi spusei că, dacă e de acord, i-aş pune faţă în faţă pe domnul Riquet şi pe domnul abate Picard, fără ca unul sau altul să bage de seamă că întâlnirea e aranjată, şi că i-aş raporta cît mai fidel cu putinţă discuţia pe care ar avea-o împreună ; că l-aş ruga pe domnul Riquet să binevoiască a mă lămuri asupra planului domniei sale, şi că domnul abate Picard, invitat de mine, venind între timp, i-aş face uşor să intre într-o dispută care ar putea să arunce lumină asupra multor lucruri. Domnul Colbert îmi încuviinţă propunerea şi a doua zi de dimineaţă trimisei să-i roage pe cei doi să poftească la mine.

Cînd domnul Riquet sosi, căci pe el îl chemasem primul, îi spusei :

— Domnul Colbert mi-a poruncit, domnule, să iau cunoştinţă de frumoasa lucrare pe care vă pregătiţi s-o faceţi ca să abateţi o parte a rîului Loara, domnia sa cerîndu-mi să-i raportez şi să intru în toate amănuntele pentru a stabili cu dumneavoastră plăţile. Vă mărturisesc, domnule, urmaş eu, că lucrul îmi pare foarte dificil, căci Versailles-ul se află pe o înălţime, iar rîul Loara se află, mai mult ca sigur, în partea cea mai joasă a cîmpiilor pe unde trece.

— Asta e adevărat, domnule, răspunse el. Dar nivelmentul este mai concludent decît toate raţionamentele care se pot face în pripă şi numai după aparenţe. Am pus nivele de la Loara, din locul de unde vreau s-o abat, şi pînă în locul unde vreau s-o aduc, şi sînt sigur

de ceea ce fac. Am mai multă pantă chiar decît îmi trebuie.

— Mi s-a spus, reluai eu, că dumneavoastră ați făgăduit să aduceți apa Loarei pe înălțimea muntelui Satori.

— Habar n-am ce brașoave se povestesc, mă întrerupse el, în legătură cu muntele sfîntului Satori !

— Nu există, i-am spus, nici un sfînt pe acest munte ; el se numește pur și simplu muntele Satori și dumneavoastră, după cît se pare, ați lăsat să se creadă că veți duce acolo apa făgăduită. Căci domnul Le Nôtre¹, însoțindu-l pe rege acum două zile pe malurile canalului de la Versailles, îi spunea că ar fi un lucru minunat să vezi corăbiile de pe Loara, cu catarge și pînze, coborînd ca niște sănii de-a lungul muntelui, ca apoi să plutească pe canal. Domnul Le Nôtre nu putea vorbi astfel dacă regele nu i-ar fi spus că dumneavoastră veți duce apa Loarei pe muntele Satori. Iar regele n-ar fi putut să i-o spună dacă n-ar fi auzit-o de la domnul Colbert, nici domnul Colbert dacă n-ar fi auzit-o din gura dumneavoastră.

— Voi face cu prisosință, răspunse domnul Riquet, ceea ce am făgăduit.

În acest moment intră în cabinetul meu domnul abate Picard.

¹ *André Le Nôtre* (1613—1700), pictor și arhitect francez, creatorul celor mai frumoase parcuri și grădini din Franța. A proiectat, cu un gust neîntrecut, planul celebrului parc de la Versailles, a grădinii de la Gentilly, Saint-Cloud, Meudon ; pentru meritele sale, Ludovic al XIV-lea i-a conferit titlul de nobil.

— Domnule, i-am spus, dumitale îți plac lucrurile frumoase și mai ales cele uimitoare. Se va face la Versailles ceea ce n-a fost cu puțință niciodată. Domnul Riquet se angajează să ducă o parte a râului Loara pe înălțimea muntelui Satori : gîndiți-vă numai ce jocuri de apă se vor putea face, avînd la îndemînă în acel loc un rîu întreg.

— N-ar mai trebui nici pompe, nici mori, răspunse domnul abate Picard. Numai că mie lucrul mi se pare cam dificil și domnul o să binevoiască să mă ierte dacă mă îndoiesc că apa Loarei ar urca pînă la înălțimea parterului castelului din Versailles, darămite pe un munte ! Toată lumea știe că Sena, în dreptul localității Saint-Germain-en-Laye, e mai coborîtă vara cu optzeci de picioare decît parterul Versailles-ului. Ei bine, a crede că Loara, în oricare loc am lua-o, poate să fie mai înaltă cu optzeci de picioare decît Sena, e un lucru care nu se poate imagina ușor.

— Imaginațiile, spuse domnul Riquet, trebuie să cedeze măsurătorilor exacte care s-au făcut.

— Aceste măsurători, reluă domnul abate Picard, nu sînt ușor de efectuat și mă îndoiesc că nivele obișnuite sînt suficient de bune pentru distanțe atît de mari !

Mai discutară multe alte lucruri, din care mă încredințai că domnul Riquet nu era prea sigur de sine.

Făcui o fidelă dare de seamă a acestei discuții domnului Colbert care, cîteva zile mai tîrziu, îl în-

sărcină pe abatele Picard și pe mulți alții de la Academia de științe să efectueze un nou nivelment al pantei existente între râul Loara și Versailles. Li se dădura ordine regale ca să poată intra pe oriunde ar fi avut nevoie să treacă cu nivelmentul, precum și un ofițer de la jandarmerie pentru a obține executarea lor în cazul în care ar întâmpina vreo împotrivire. Nivelmentul fu efectuat cu toată exactitatea posibilă și cu nivele de o precizie infinit mai mare decât cele ale oamenilor domnului Riquet, majoritatea zidari de la țară, și se constată că apa va ajunge mai jos decât piciorul înălțimii Versailles-ului și că astfel nu va produce efectele dorite. Această precauție nu cruță numai regelui două milioane patru sute de mii de livre și poate chiar mai mult (deoarece cheltuielile de acest soi depășesc întotdeauna proiectele întocmite), ci și tulburarea, neliniștea și paguba pe care o asemenea lucrare ar fi pricinuit-o în toate ținuturile pe unde ar fi trecut, silindu-i pe proprietari să cumpere foarte scump favoarea de a nu trece pe pământurile lor, fără a mai pune la socoteală rușinea de a fi răscolit de pomană atâtea păduri, sate și case. A fost o mare satisfacție pentru mine de a fi contribuit la zădărnicierea acestei întreprinderi nebunești.

În această vreme, sau aproape, niște ingineri propuseră să ridice râul Goblins puțin deasupra Bievrei, pentru a aduce o parte din el la Versailles. Cîțiva burghezi de treabă din Paris, cu totul nepricepuți în materie de ridicare de apă și de tot ce e în legă-

tură cu asta, erau chezaşii şi asociaţii inginerilor. Îmi inspirară milă, căci îi vedeam cum se îndreaptă spre ruină, hazardându-se într-o lucrare fără sorţi de izbândă. Cred că şi domnul Colbert o vedea tot atât de bine şi poate chiar mai bine decât mine ; dar toate încercările de a putea aduce apa la Versailles erau atât de sacre şi atât de bine primite de rege, încât ministrul pleca urechea la ele cu o blîndeţe de neînţeles şi se vîra în nişte greutăţi de necrezut pentru a verifica ce se propunea, deşi mai întotdeauna era convins că nu sînt decît pure năluciri.

Cam prin aceeaşi vreme domnul Colbert porunci să se caute metale în mai multe locuri din Franţa, după părerile unora, că în ţară s-ar afla metale din belşug şi de toate felurile ; căci miniştrii nu duc niciodată lipsă de oameni cu păreri, bineînţeles în sensul în care le place miniştrilor, iar domnul Colbert ar fi fost din cale-afară de mulţumit ca toate aceste lucruri să se găsească în Franţa.

Îmi trimetea toate eşantioanele săpăturilor, ca să li se facă proba în furnalele Academiei de ştiinţe. După ce se irosiră mai bine de cincizeci de mii de scuzi, se descoperi că cheltuielile întreceau cu mult valoarea produsului şi că era mult mai convenabil să se cumpere plumb şi cositor din Anglia şi aramă din Suedia (căci nu se făcuseră săpături decît pentru aceste trei metale), decît să le extragem din Franţa.

Cu acest prilej, ministrul îmi zise :

— Am făcut o nebunie, cu atît mai de neiertat cu cît ea a mai fost făcută o dată, în urmă cu şaizeci de ani sau cam așa ceva, sub Henric al IV-lea, după cum se vede pe monezile de aur și argint de atunci și pe care se află scris : „*Ex auro gallico, ex argento gallico*“¹.

I-am răspuns că peste şaizeci de ani, poate chiar mai curînd, se va face din nou aceeași greșală dacă nu se va scrie în mai multe cărți că această încercare nu dăduse rezultate.

„Cînd regele porunci construcția grotei de la Versailles, m-am gîndit că majestatea-sa luîndu-și ca simbol soarele, cu un glob terestru dedesubt, și cuvintele : „*Nec pluribus impar*“², că majoritatea ornamentelor din Versailles fuseseră luate din legenda Soarelui și a lui Apollo (căci nașterea sa și a Dianei, împreună cu Latona, mama lor, fusese așezată într-una din fîntînile de la Versailles unde se află pînă azi), și se mai pusesese un soare răsărind și în bazinul de la cealaltă extremitate a micului parc ; m-am gîndit, spun, ca la cealaltă extremitate a parcului, unde se afla grotă (căci această grotă fusese dărîmată), ar fi bine să fie pus Apollo, care se duce să se culce la zeița Thetis, după ce a făcut înconjurul pămîntului, sugerînd astfel că regele vine să se odihnească la Versailles după ce s-a străduit pentru binele întregii lumi. I-am împărtășit acest gînd fratelui meu, medicul, și el a făcut de-

¹ Din aur galic, din argint galic (lat.).

² Nu mai prejos decît el (lat.).

senul care a fost mai apoi executat în întregime și anume : în marea nișă din mijloc, Apollo, pe care-l spală și-l îmbăiază nimfele zeiței Thetis, iar în cele două nișe de alături, cei patru cai ai Soarelui, câte doi în fiecare nișă, periați și țeselați de tritoni. După ce regele încuviință acest desen, domnul Le Brun îl modelă în mărime naturală și îl dădu să fie executat — fără a schimba aproape nimic — domnilor Girardon și Regnaudin pentru grupul din mijloc și domnilor Gaspard Marsi și Guérin pentru cele două grupuri laterale unde se află caii țeselați de tritoni.

Tot fratele meu desenă și celelalte ornamente ale acestei grote, sculpturi, stînci, pavaj etc. ; mai făcu de asemenea și desenul intrării : un soare de aur răspîndindu-și razele pe toată întinderea celor trei uși, raze care erau de fapt niște vergele de fier pictate în verde. Părea că însuși soarele se afla în această peșteră și că se străvedea printre vergelele ușii.

Fratele meu făcu și planul aleii de ape, care fu executat în întregime. În această vreme, regele îi dăduse domnului Colbert mîna liberă să rînduiască toate lucrurile, iar ministrul avea mare încredere în noi în ce privește întocmirea celor mai multe dintre desenele necesare. Doamnele, însă, băgînd de seamă că regelui îi face plăcere, începură, la rîndul lor, să dea la iveală unele desene ca să-l distreze. Doamna de Montespan făcu desenul eleșteului, în care un arbore de bronz aruncă apă prin toate frunzele sale de tablă, și trestii-le, din același material, aruncă de asemenea apă în toate părțile.

Fratele meu primi ordin să facă planurile marilor vase de marmură și de bronz pentru a fi așezate în grădinile Versailles-ului. El creă astfel un mare număr de desene, care au fost aproape toate realizate. Domnul Girardon a executat, între altele, două, foarte frumoase și foarte mari ; amîndouă din marmură albă : unul reprezintă Forța, iar celălalt Blîndețea. Primul este împodobit cu o piele de leu al cărui cap și coadă formează toartele ; pe cele patru fețe sînt înfățișate patru din principalele munci ale lui Hercule. Blîndeței, niște cununi de flori ținute de amorași îi formează toartele. Cele trei grații și alte trei subiecte asemănătoare împodobesc toate patru fețele vasului.

Tot el făcu și desenul basoreliefului de sub fîntîna piramidei, pe care domnul Girardon l-a executat cu mai mult haz decît în desen. Acest basorelief este, poate, unul dintre cele mai frumoase pe care le-a lucrat pînă atunci.

Domnul Colbert și aproape toată curtea, considerînd că ceea ce rămăsese din micul și vechiul castel al Versailles-ului n-avea nici o proporție și nici o legătură cu clădirile noi, adăugate, voiră să-l determine pe rege să dărîme micul castel, pentru a isprăvi toate palatele în același stil și în aceeași manieră de construcție ca și cele noi clădite.

Fratele meu primi poruncă să lucreze conform acestui proiect ; el făcu un plan și o fațadă care fură aprobate cu bucurie nu numai de rege, ci și de către consiliul său, unde poftise toți prinții, mai mulți duci și

mareșali ai Franței. Totuși regele ținu morțiș să păstreze micul castel. I se pretextă că-l amenința ruina și că se lăsase în mai multe locuri ; el bănuia complotul și spuse cu un-ton energic și în care se vădea mînie :

— Faceți cum vreți, dar dacă-l dărîmați, îl voi reconstrui așa cum e !

Aceste cuvinte reîntăriră întreg castelul și-i redară pe loc temeliile sale de neclintit.

CARTEA A PATRA

Nivelmentul pentru săparea canalului din Versailles. Noua construcție a unei nivele inventată de domnii de la Academie. Fondul extraordinar de război statornicit la șaizeci de milioane ; ce se întâmplă cu clădirile regelui. Cum și-a pierdut slujba fratele meu, administratorul financiar. Cum i-am cerut domnului Colbert consimțămîntul pentru căsătoria mea. Hotărîrea de a include grădina Tuileriilor, neterminată. Afișele pentru a scoate la licitație toate lucrările de construcție. Cum am fost exclus din mica Academie de inscripții. Origina lucrării mele *Paralele între antici și moderni*.

Domnul Colbert îl aduse într-o zi pe domnul Huygens ca să-i arate Versailles-ul. Savantul admiră totul ; dar, văzînd un turn foarte înalt pe stăvilarul eleșteului Clagny, mă întrebă în ce scop se construise. I-am răspuns că pentru a ridica apa din eleșteu.

— Adică, reluă el, vreți să faceți o fântină pe acest turn ?

— Nicidecum, i-am răspuns ; vrem s-o silim să curgă de aici în rezervoare și din rezervoare în toate fântinile.

— Nu era de loc necesar, îmi spuse el, să urcați apa în acest turn ; pompa ar fi adus-o la fel de ușor din eleșteu în rezervoare, fără nici un depozit, iar cheltuiala cu turnul este, lucru sigur, cu totul inutilă.

Am priceput chiar atunci despre ce e vorba și i-am spus-o domnului Colbert, care, fără a ezita, fu de aceeași părere, adăugînd :

— Ce vrei ? Trebuie plătită și ucenicia !

Dar și mai uimitor este faptul că s-a făcut aceeași greșală și la Marly unde s-a construit un turn mai larg, mai înalt, pentru care s-a cheltuit mult mai mult decît pentru cel de la Versailles și nu e mai puțin inutil, căci cu aceeași forță care ridică apa la o înălțime amețitoare, ea se putea împinge, prin conducte, pînă la rezervoarele din Versailles fără a o mai ridica astfel. Nu m-am amestecat de loc în această treabă și, cum domnul Colbert știa tot cît și mine în această privință, n-am crezut de cuviință să-i mai vorbesc despre asta.

Cînd s-a propus să se sape canalul de la Versailles, domnul Jolli, meșterul pompei de la Pont-Neuf, de care ascultau toți în acea vreme, pentru că era cel mai priceput în materie de ape și forță motrice, efectua nivelmentul terenului și spuse că între locul de unde trebuia să înceapă canalul și locul unde trebuia să se sfîrșească era o diferență de nivel de zece picioare.

Dacă acest lucru ar fi fost adevărat, lucrarea nu se putea executa, fiindcă terenul ar fi trebuit ridicat cu zece picioare la un capăt, și apa n-ar fi putut să se mențină pe un pământ de umplutură decît cu cheltuieli și greutate de necrezut. Domnul Colbert îi chemă pe domnii de la Academia de științe și le porunci să efectueze un nivelment al terenului unde voia să plaseze canalul. Aceștia nu găsiră decît o diferență de nivel de două picioare și se începu canalul numai pe baza cuvîntului lor. Ceea ce spuseră ei fu atît de just, că după ce canalul fu isprăvit, se dovedi că nu se înșelaseră decît cu doi sau trei țoli pe toată lungimea de nouă sute de stînjeni și pe o lățime de treizeci. Canalul care îl străbate mergînd de la Trianon pînă la menajerie are patruzeci de stînjeni lățime. Această mare precizie nu se datora numai dibăciei topometrilor, ci și perfecțiunii nivelei cu care nici o alta din trecut nu se poate compara. Perfecțiunea ei constă mai ales din trei lucruri : primul, că în locul sforii subțiri pe care zidarii o pun de obicei la nivela lor, domnii de la Academie au pus un fir de păr de femeie, foarte lung, care arată verticala nivelei cu o precizie infinit mai mare decît sfoara nivelelor obișnuite ; al doilea, că acest fir de păr e închis într-o țeavă de tablă care împiedică vîntul să-l miște în vreun fel. Țeava are o deschizătură în locul unde firul de păr arată verticala ; deschizătura e închisă cu o bucățică de geam care împiedică vîntul să intre și prin care te poți uita înăuntru. Al treilea constă în faptul că s-a pus o lu-

netă de apropiere pe traversa nivelei ; această lunetă fixează în așa fel vederea, care tremură întotdeauna cînd nivela n-are lunetă, încît poți măsura exact distanțe de o sută și de două sute de stînji, fără să te înșeli măcar cît grosimea unui fir de păr. Nici un muncitor nu putea pricepe cum de se ajunsese la această precizie de lucru, căci cu nivelele lor obișnuite nu puteau efectua nivelmentul nici pe o distanță de treizeci de stînji fără o eroare de trei sau de patru coți.

Războiul aprinzîndu-se mai tare ca oricînd, i se dădu regelui de înțeles că pentru a-l purta cu succes trebuia să se asigure un fond extraordinar de război de șaizeci de milioane pe an, adică de cinci milioane pe lună. Regele îi aduse la cunoștință acest lucru domnului Colbert, care se înfricoșă spunînd de la bun început că nu crede să poată face față unor asemenea cheltuieli. Regele îi zise să se mai gîndească și adăugă că o să-i prezinte el pe cineva capabil să facă față, dacă el nu voia să se angajeze. Domnul Colbert nu mai călcă mult timp pe la rege, lucră acasă la el, consultîndu-și hîrțile, fără ca noi să știm ce făcea și cu atît mai puțin ce gîdea.

În sfîrșit, după o bucată bună de vreme, îmi ceru să mă duc la Versailles și să-i duc regelui planurile cîtorva lucrări pe care trebuia să le rezolve. Regele, după ce le examină, îmi porunci să-i spun domnului Colbert să vină a doua zi la Versailles unde va avea loc un consiliu. Acesta se duse, și lucrurile reintrară pe făgașul lor obișnuit. Unii spun că luase hotărîrea

să se retragă, dîndu-și seama cît era de greu să-i procure regelui uriașa sumă de șaizeci de milioane, pe lîngă celelalte cheltuieli ale statului, dar că familia îl convinsese să nu-și părăsească postul, că i se întinsese o cursă pentru a-l pierde, îndepărtîndu-l în felul acesta de la conducerea treburilor statului. În ceea ce mă privește, vreau să cred că dragostea sa pentru binele public, pusă alături de siguranța pe care o avea că nimeni nu putea să iasă mai bine ca el dintr-o împrejurare atît de grea ca aceea în care se afla, îl determină să înfrunte o asemenea sarcină pentru binele țării.

Acest eveniment sau, mai bine zis, acest cumplit plus de cheltuieli, constituie una dintre epocile cele mai de seamă din cîte s-au întîlnit de multă vreme. Pînă acum toate funcțiile de stat se plăteau în ziua obișnuită a scadenței ; din această zi pensiile, dintre care multe fuseseră reduse, se plătiră o dată la șaisprezece sau la optsprezece luni. În domeniul construcțiilor, unde ordonanțele semnate dimineața se plăteau adesea după amiaza, nu mai fură plătite decît peste cîteva luni pe baza unui stat de plată care se întocmea pe măsură ce existau fonduri. Trezorerul clădirilor, căruia-i rămîneau de obicei la sfîrșitul anului cincizeci de mii de scuzi sau două sute de mii de franci și-i încredința confratelui său, cînd acesta prelua serviciul, se afla întotdeauna în avans cu o sumă la fel de mare, a cărei rambursare o aștepta multă vreme. Băgarăm de seamă că, pînă atunci, domnul Colbert, cînd intra în cabinet, se apuca de treabă cu

un aer mulțumit și frecîndu-și mîinile de bucurie, dar că de atunci se așeza la locul său cu un aer trist și adesea chiar oftînd. Domnul Colbert, din binevoitor și bine dispus cum era, deveni dificil și cusurgiu și nu se mai rezolvau nici pe departe atîtea treburi cîte au fost rezolvate în primii ani de supraindendență a sa asupra clădirilor.

Am uitat să vă povestesc cum și-a pierdut slujba fratele meu, administratorul financiar din Paris și tot ceea ce întreprinserăm, din păcate în zadar, pentru ca domnul Colbert să-i facă dreptate. Lucrul acesta e mai uimitor, în ceea ce-l privește pe ministru, decît oricare altul din viața sa. Dar ca să înțelegeți despre ce-i vorba, trebuie s-o iau de la început.

Fratele meu și-a petrecut un timp destul de îndelungat ca funcționar al veniturilor întîmplătoare, la început la domnul de Vassau, care lucra pentru domnul Sabatier ca primprocurist împreună cu domnul Colbert — subaltern al său, în același birou — iar mai apoi la domnul Duhousset, care l-a luat în aceeași slujbă cînd a cumpărat de la domnul Sabatier funcția de trezorier al veniturilor întîmplătoare. După mai mulți ani de slujbă, domnul Duhousset l-a ajutat să cumpere funcția de administrator financiar în Paris, funcție care aparținuse domnului Bonneau, asociatul său. Fratele meu păstră această slujbă timp de zece ani, din 1654 pînă în 1664. În acest timp încasările fură atît de dificile, că la începutul anului 1664 fratele meu a fost nevoit să avanseze el suma de aproximativ patru sute de mii de livre, și asta mai ales

din pricină că regele iertase poporul de toate rămășițele birurilor pe ultimii zece ani, dărnicie admirabilă, dacă nu s-ar fi făcut în dauna administratorilor financiari, cărora le aparțineau aceste rămășițe și care au fost aproape cu toții ruinați pentru că nu putuseră încasa aceste sume. În zadar a fost solicitat domnul Fouquet, pe atunci suprintendent ; el nu constituia și nici n-a constituit vreodată un fond de rezervă care să înlocuiască resturile de biruri iertate poporului. Îmi amintesc că l-am auzit de multe ori pe fratele meu spunându-le celor trecuți pe lista casieriei generale din Paris care-și cereau banii :

— Dumneavoastră vă plîngeți de mine și aveți dreptate ; dar vă puteți plînge chiar mai mult. Duceți-vă și spuneți peste tot, și mai ales domnului suprintendent, că vă rețin ceea ce vi se cuvine, că sînt un pungaș și un hoț ; îmi veți face plăcere, credeți-mă, căci, deoarece el trebuie să constituie fondul menit să înlocuiască banii dăruți de rege poporului, se va îndura poate să pună odată capăt plîngerilor voastre cît se poate de întemeiate și de drepte !

Cînd domnul Colbert fu pus în locul domnului Fouquet, tot Parisul și mai ales oamenii de afaceri veniră să-l felicite pe fratele meu în legătură cu această numire, pentru că nimeni nu ignora vechea prietenie dintre domnul Colbert și el. Și totuși, tocmai această înălțare a domnului Colbert a adus ruina totală a fratelui meu. Se crede că reputația pe care el voia să și-o capete pe lingă rege, de om perfect in-

tegru, l-a făcut să aibă față de fratele meu asprimi pe care nu le-a avut față de nimeni altul.

Cum fratele meu era îngrozitor de încolțit de datoriici, socoti că ar putea prelua ceva bani în contul anului 1664 ca să achite datoriile cele mai presante. Dar domnul Colbert, păstrător rigid al ordinei și al regulilor impuse de el însuși în administrarea finanțelor și care fixase o anumită zi pentru plățile ce trebuiau să le efectueze administratorii financiari tezaurului regal, fiind avertizat de domnul Olivier, însărcinat cu încasarea acestor bani, că fratele meu nu-și făcea plățile în întregime, vru să cunoască motivul. Fratele meu, intimidat mai mult decât trebuia, se ascunse, așa că domnul Colbert mă pofti la el și-mi spuse cu multă prietenie :

— Cum se explică oare că fratele dumitale nu-și face plățile, așa cum s-a stabilit ? Sînt foarte supărat de această indisciplină și aș fi preferat să dau zece mii de scuzi din buzunarul meu, numai ca acest lucru să nu se fi întîmplat !

I-am răspuns că eram grozav de surprins de ceea ce-mi spunea, că habar n-aveam de starea în care se aflau treburile fratelui meu, dar că mă voi duce fără întîrziere, dacă o dorea, să-l văd și să mă lămuresc ; că eu nu-i puteam mulțumi îndeajuns pentru bunăvoința pe care o avusese față de el, rugîndu-l totodată să și-o mențină și mai departe.

Aflînd de la fratele meu o parte din ceea ce am povestit mai înainte și că teama de a fi vîrît la închi-soare de cei mai supărători dintre creditorii săi îl fă-

cuse să ia din încasările curente unele sume de bani pentru a-i potoli, m-am reîntors să-i dau domnului Colbert raportul, arătându-i că fratele meu nu ajunsese în această neplăcută situație decît pentru că nu i se înlocuise fondul rămășițelor de dări ce fuseseră iertate poporului. Acest răspuns l-a supărat atît de tare pe ministru, că a doua zi chiar l-a silit pe fratele meu să-și vîndă funcția de administrator financiar domnului Sonnin pentru o sumă mult sub valoarea ei și sub cea cu care o cumpărase ; în același timp l-a depozitat și de exercitarea acestei funcții, însărcinîndu-l cu ea pe domnul Coquille, unul din cei doi administratori financiari, confrății săi. În aceeași zi l-a însărcinat pe domnul Marin, intendent al finanțelor, să controleze gestiunea fratelui meu pe toți anii de serviciu. Totul a fost făcut cu o asprime care i-a înspăimîntat pe toți cei din finanțe. În cursul solicitărilor pe care fratele meu le-a făcut domnului Colbert, ministrul i-a spus :

— Despre treburile dumitale să-mi vorbească fratele dumitale !

Intru chiar a doua zi dimineața în cabinetul său și-i spun că fratele meu făcuse cu siguranță rău luînd fondurile anului în curs ca să achite datoriile anilor precedenți, dar că greșala îi era scuzabilă, văzîndu-se zilnic amenințat să fie azvîrlit în închisoare de creditori, ceea ce ar fi însemnat să-și piardă creditul și să pricinuiască o durere de moarte soției și întregii lui familii, că-n fond îi datora sume mari chiar regele și că n-ar fi căzut în această nenorocire dacă aceste

sume ar fi fost plătite. Domnul Colbert îmi răspunse că fratele meu se afla în aceeași situație ca și ceilalți doi administratori financiari, confrății săi. I-am explicat că fratele meu îmi spusese că el era într-o situație cu totul diferită de cea a confrăților săi ; unul e nepotul, iar celălalt asociatul domnului Marin, intendentul finanțelor, care-i favorizase în toate împrejurările, procurându-le fonduri și neordonanțări, în timp ce în spinarea fratelui meu lăsase să cadă toate debitele insolvabile și toate conturile cu încurcături ; că, de altfel, mai era o deosebire între ei, care consta în faptul că toate chitanțele fratelui meu erau recipise ale funcționarilor biroului de economie, că el deci își făcuse toate plățile cu bani lichizi, în timp ce majoritatea chitanțelor celorlalți erau chitanțe contabile, în care vîrîseră bilete de economie, ceea ce ducea la profituri considerabile : că adesea în chitanțe contabile de cinci sute de mii de franci intrau bilete de economie de douăzeci de mii de scuzi, bilete care nu costaseră mai mult de zece sau douăsprezece mii de livre, surplusul aducînd, astfel, un profit considerabil administratorului financiar și trezorierului economiei ; că aceste profituri puteau să-i despăgubească într-un fel pe confrății săi și-i puneă într-o cu totul altă situație decît aceea a fratelui meu.

Raționamentele mele nu-i plăcură domnului Colbert care-mi spuse să mă resemnez și, dacă țin să-mi păstrez serviciul în domeniul construcțiilor, să nu-i mai vorbesc de afacerile fratelui meu, iar că dacă țin cu tot dinadinsul să-i vorbesc despre ele, atunci să

mă retrag din slujbă și el mă va asculta și-mi va răspunde. I-am mărturisit că în situația asta n-aveam altceva de ales decît să tac și să mă supun întru totul voinței sale. După acest răspuns, fratele meu își reluă solicitările vreme îndelungată, dînd toate lămuririle cerute și ajunse pînă acolo, că după socotelile sale, oprite de Cameră, reieșea că regele îi datora și-i datorează încă și azi (căci nu i s-au mai plătit niciodată) mai bine de trei sute de mii de livre. În toiul solicitărilor, domnul Colbert îi spuse încă o dată fratelui meu că despre afacerile lui să-i vorbesc eu.

Prezentîndu-mă, deci, la el, mi-a spus :

— Fratele dumitale e un om inteligent, domnule ; de altfel de mult îl știu ca atare. S-a încrezut în prietenia mea și a crezut că-mi poate juca, nepedepsit, renghiul pe care mi l-a jucat !

— Domnule, i-am răspuns eu, vă rog să binevoiți a mă ierta dacă vă mărturisesc că nu prea văd ce renghi v-a jucat !

— Renghiul pe care mi l-a jucat, domnule, e că a achitat pe jumătate, cu banii afectați anului în curs, toate datoriile pe care cere să i le plătim azi în întregime !

— Vai, domnule, strigai eu, cum puteți gîndi astfel despre un om de care ați spus că e prietenul dumneavoastră și că-l cunoașteți de atîta vreme ? Fratele meu va îndura ușor sărăcia la care a fost adus, dar nu și durerea de a trece în ochii dumneavoastră drept un om necinstit. Dacă avem unele cusururi, în familia noastră, apoi îl avem pe acela de a nu îndrăgi în-

deajuns binele și de a nesocoti mijloacele de a-l dobîndi !

După care mă retrăsei.

Mai purtai încă vreo cîteva discuții cu domnul Colbert, care nu avură însă alt rezultat decît că mi se închise gura în același fel cum mi se închisese și mai înainte. Într-o zi l-am rugat totuși să-i dea fratelui meu o slujbă cît de neînsemnată, ca să poată trăi ; dar n-am obținut nimic de la el, așa că fratele meu rămase fără slujbă și fără un valet care să-l servească.

Între creditorii săi se afla și unul numit Chartier, sîcotic cel mai aspru și mai neîndurător dintre oameni. Și totuși el îl apăra și-l susținu pe fratele meu împotriva tuturor celorlalți creditori. Adesea îmi spunea :

— Dacă averea mea s-ar fi aflat în mîinile fratelui dumitale, aș fi știut eu să-l fac să mi-o înapoieze ; dar el, sărmanul, a fost înjunghiat ca într-un adînc de codru. Departe de a-i face zile fripte, am să-l ajut atît cît îmi stă în putință.

Fratele meu se bucura de o asemenea reputație, încît chiar în timpul nenorocirii sale, care a durat șaisprezece ani, doi dintre prietenii lui i-au dat spre păstrare toți banii lor lichizi, mai bine de patruzeci de mii de scuzi. Fratele meu i-a arătat de multe ori domnului Colbert că printre creditorii săi se aflau trei sau patru dintre cele mai apropiate rude ale domniei sale pe care ar fi fost bucuros să le poată satisface ; că creanțele lor nu se urcau împreună la mai mult de

cincizeci de mii de livre ; că-l ruga să-i acorde această sumă scăzînd-o din cele trei sute de mii de livre pe care i le datora regele, și că, făcîndu-i această favoare, n-ar muri atît de îndurerat. Ministrul avu însă asprimea să-i refuze acești bani și-l lăsă să moară fără a-i face dreptate nici măcar în cel mai neînsemnat lucru.

Cînd m-am însurat, m-am dus la domnul Colbert să-i cer încuviințarea. De îndată ce i-am spus cine e persoana și cine e tatăl ei, mă întrebă cît mi se dădea ca zestre. Îi spusei că dota era de șaptezeci de mii de livre.

— E prea puțin, îmi zise el. Fii încredințat că te am în vedere. Ai văzut ce am făcut pentru domnul de Metz, te asigur că nu voi face mai puțin nici pentru dumneata. Îți voi găsi o fată, printre oamenii de afaceri, care îți va aduce o dotă mult mai avantajoasă. Dar, urmă el, nu cumva e vorba de o căsătorie din dragoste ?

— N-am văzut fata, reluai eu, decît o dată, după ce a ieșit de la călugărițe, unde a fost crescută de la vîrsta de patru ani ; dar îi cunosc pe tatăl și pe mama ei de mai bine de zece ani. Eu îi cunosc, ei mă cunosc și vă asigur că voi trăi cît se poate de bine laolaltă cu ei. Iată, domnule, principala rațiune pentru care m-am angajat. Aș fi foarte necăjit să nimeresc un socru care să se plîngă fără încetare că nu fac nimic și care să vrea să vă inoportunez în fiecare zi rugîndu-vă să aveți grijă de mine. Nu vreau să ajung acolo. Dumneavoastră îmi dați remunerații mai mari decît merit, dar n-am din ele nici un profit. Toate

afacerile care se încheie nu-mi aduc nimic. Mai mult decît atît, brevetele pe care le dați pentru locuințe, pentru privilegii și alte lucruri asemănătoare, nu numai că nu-mi aduc nici un venit, dar pun în ele toată priceperea mea și a funcționarului meu, fără să mă bucur de altceva decît de o reverență cel mai adesea prost făcută. În ce mă privește, eu sînt chiar bucuros că lucrurile se petrec astfel ; dar s-ar putea să nimeresc un socru care să nu fie prea mulțumit de toate astea.

— Cred, îmi spuse domnul Colbert, că ai dreptate ; fă așa cum crezi și fii sigur că voi avea grijă de dumneata !

M-am bucurat că am găsit, în sfîrșit, prilejul să-i arăt ministrului în ce fel îl slujeam și că puteam să mă las în grija lui în ceea ce privește răsplata muncii mele.

Cînd replantarea Tuileriilor fu terminată și grădina pusă în starea în care o vedeți :

— Să mergem, îmi spuse el, la Tuilerii, să-i ferecăm porțile. Trebuie să păstrăm grădina pentru rege și să nu lăsăm să fie distrusă de mulțimea care o s-o strice în cît ai clipi din ochi.

Hotărîrea îmi păru aspră și supărătoare pentru tot Parisul. Cînd ajunse în aleea cea mare îi spusei :

— Nu vă puteți închipui, domnule, respectul pe care toată lumea, pînă la cel din urmă burghez, îl are pentru această grădină... Nu numai că femeile și copiii nu îndrăznesc să culeagă vreo floare, dar nu cutează nici măcar s-o miroase ; se plimbă cu toții ca

niște oameni la locul lor. Grădinarii pot, domnule, să vă confirme cele spuse de mine. Mîhnirea va fi publică, dacă nu vor mai putea veni aici să se plimbe, mai ales acum cînd nu se poate intra nici la Luxembourg, nici la palatul de Guise.

— Nu vin aici decît trîndavii, îmi spuse el.

— Vin aici, i-am răspuns, convalescenți, ca să ia aer ; alții vin aici să vorbească despre afaceri, căsătorii și despre toate lucrurile care se discută mai lesne într-o grădină decît într-o biserică, unde vor trebui să-și dea pe viitor întîlniri. Sînt convins, continuai, că grădinile regelui nu sînt atît de mari și atît de spațioase, decît numai ca să se poată plimba toți copiii prin ele.

Surîse la aceste vorbe și, cum chiar atunci majoritatea grădinarilor din Tuilerii se adunaseră în fața sa, îi întrebă dacă mulțimea nu face stricăciuni în grădină.

— De nici un fel, monseniore, răspunseră grădinarii, aproape toți în același timp. Se mulțumesc doar să se plimbe și să privească.

— Acestor domni, reluai eu, le și convine să se plimbe lumea pe aici căci bătătorește iarba care astfel nu crește atît de mare pe alei !

Domnul Colbert făcu înconjurul grădinii, dădu unele porunci și nu mai pomeni nimănui de închiderea ei. M-am bucurat că am putut împiedica întru-cîtva să fie lipsit publicul de o asemenea plimbare. Dacă domnul Colbert ar fi apucat să închidă grădina, nu știu cînd ar mai fi deschis-o, căci măsura aceasta

ar fi fost ridicată în slăvi de toată curtea, care nu pierde niciodată prilejul să-l aplaude pe ministru, mai ales cînd pare să arate un zel deosebit pentru distracțiile regelui.

Cam în acea vreme, Lulli a căpătat dreptul de a compune singur opere și de a încasa cîștigul, care era considerabil. Acest gen de spectacol a început cu mica operă în care domnii*** întruchipau personajele principale. Ea fu cîntată la început în satul Issi, în casa unui giuvaergiu, și izbuti de minune. M-am dus și eu la prima reprezentație, care a fost destul de aplaudată. Abatele Perrin scrisese cuvintele, iar Cambert muzica. Succesul acestei prime pastorale pe muzică îi făcu să mai compună și alte opere care fură reprezentate în public, cu aplauze și un cîștig zdravăn pentru poet, pentru compozitor și pentru toți actorii. Lulli, care-și bătuse joc pînă atunci de această muzică, văzînd cîștigul pe care-l aducea, îi ceru regelui privilegiul de a compune singur opere și de a-și însuși cîștigul. Perrin și Cambert se opuseră, precum și domnul Colbert, care socotea că nu e drept să-i deposezezi pe inițiatori și cu atît mai puțin pe cei care reînviaseră acest divertisment.

Lulli ceru această favoare regelui cu atîta înverșunare și cu o stăruință de-a dreptul supărătoare, încît regele, temîndu-se ca nu cumva de necaz să lase totul baltă, îi spuse domnului Colbert că el nu se putea lipsi de acest om în distracțiile sale și că deci trebuia să-i acorde ceea ce-i ceruse, lucru care se întîmplă chiar a doua zi. După două sau trei zile, am auzit

spunându-i-se ministrului că sfetnicii nu prea erau de acord cu ceea ce se făcuse pentru Lulli, pentru că avea să câştige sume imense, pe care ar fi fost mai bine să le împartă între mai mulţi muzicieni ; că acest câştig i-ar fi stimulat să se întreacă între ei, ducând astfel muzica noastră pe cele mai înalte culmi ale perfecţiunii.

— Aş vrea, spuse domnul Colbert, ca Lulli să câştige un milion scriind opere, pentru ca exemplul unui om care a făcut o asemenea avere compunând muzică, să-i îndemne pe toţi muzicienii să depună eforturi pentru a ajunge pe aceeaşi culme ca şi el.

Căci miniştrii ştiu întotdeauna să justifice hotărârile stăpînilor lor.

Lulli, obţinînd ceea ce dorea, mă rugă, împreună cu domnul Vigarani, care se ocupa de maşinile şi de decorurile teatrului, să-l determin pe domnul Colbert să-i ceară regelui marea sală de spectacole a palatului regal pentru a-şi prezenta acolo opera. Făcui această propunere ministrului, care mă ascultă cu îngăduinţă. Îmi amintesc că i-am spus, printre altele, că grija de căpetenie a împăraţilor romani era să dea jocuri şi spectacole poporului, şi că nimic n-a contribuit mai mult să-i menţină în pace şi în linişte ; că astăzi nu se mai obişnuieşte ca monarhii să aibă această grijă, dar că, desigur, parizienilor le va plăcea foarte mult să poată lua parte cît de cît la aceste distracţii în palatul suveranului lor.

— Eşti elocvent ! îmi răspunse domnul Colbert surîzînd. Am să mă gîndesc la asta.

Îi vorbi regelui, care se arătă bucuros să-i acorde favoarea lui Lulli.

În anul 1667, regele se duse să viziteze fortificațiile ridicate de domnul de Louvois în diverse locuri ale țării. Majestatea-sa se întoarse foarte bine dispus, mai ales pentru faptul că aceste fortificații costaseră foarte puțin, în raport cu grandoearea și întinderea lor, fapt pe care domnul de Louvois nu s-a sfiit să-l mai și umfle puțin, așa că, la înapoiere, regele îi spuse domnului Colbert :

— Am văzut cele mai frumoase și mai bine concepute fortificații din lume. Dar ce m-a mirat îndeosebi sînt cheltuielile puține care s-au făcut acolo. Cum se face că la Versailles cheltuim înspăimîntător de mult și nu vedem aproape nimic terminat ? E ceva aici ce nu pricep de loc !

Domnul Colbert fu grozav de jignit de acest reproș și, cu toate că-i arătă regelui, pe-ndelete, diferența dintre atelierele armatei unde soldații nu primesc decît o plată extrem de mică, și atelierele de la Versailles, unde se plătesc salarii mari meseriașilor care muncesc aici ; că lucrările de fortificații se văd dintr-o privire și sînt toate de același fel, pe cînd cele de la Versailles sînt răspîndite în mii de locuri și aproape fiecare de altă natură ; socoti că suveranul fusese influențat în această privință și, desigur, i se suflase la ureche că se plătea prea scump ceea ce se construia la Versailles. Pentru a-i scoate regelui din cap această părere neîntemeiată, ministrul porunci ca pe viitor toate lucrările de construcții ale

clădirilor să se încredințeze celor care se oferă să le execute cu prețul cel mai mic ; urmărind ca acest lucru să aibă cît mai mult răsunet, dori să se pună afișe în colțurile tuturor străzilor că primește oferte de la toți meseriașii. Acest fapt îmi aduse un spor considerabil de lucru, obligîndu-mă să pregătesc toate afișele, foarte numeroase, și cu foarte multe amănunte, căci se specificau acolo toate soiurile de lucrări din fiecare meserie. Precauția nu duse, însă, la nimic bun ; dimpotrivă, pricinui un mare neajuns, căci lucrătorii proști îi înlăturară, prin prețul lor scăzut, pe cei buni și capabili să facă treaba ca lumea. Au fost tîmplari care, neavînd decît lemn prost în ateliere, au executat pentru Versailles lucrări atît de slabe, încît atunci cînd obloanele ferestrelor meșterite de ei erau închise, se vedea în cameră aproape la fel de clar ca și atunci cînd erau deschise. Existară însă și lucrători buni, care continuară să lucreze cum fuseseră obișnuiți și care, atunci cînd li se spuse că dacă li se plătea potrivit cu afișele și cu învoielile făcute de confrății lor, ei vor fi ruinați, replicară :

— Puțin ne pasă de afișe. Vom lucra întotdeauna bine fiind siguri că domnul Colbert este prea drept pentru a nu ne plăti cît merităm !

Și chiar așa se întîmplă : ei fură plătiți ca de obicei, fără să se țină seama de învoielile încheiate cu ceilalți muncitori.

Această schimbare îmi împovără atît de mult munca, și domnul Colbert deveni atît de dificil și de

mohorît, încît nu se mai putea face nici faţă, nici rezista.

Tot atunci el dori ca domnul de Blainville, fiul său, care se numea în acea vreme domnul Dormoy, să lucreze sub ordinele lui în construcţii şi să facă aproape toată treaba mea. M-am hotărît să i-o cedez în întregime.

Mi-am pus toate hîrtille în bună rînduială, i le-am înmînat cu un inventar foarte exact, iar eu m-am retras fără pompă şi fără zgomot. După moartea domnului Colbert mi se plăti funcţia, care valora cam douăzeci şi cinci de mii de scuizi, cu douăzeci şi două de mii de livre ; domnii Le Brun şi Le Nôtre primiră fiecare cîte douăzeci de mii de livre gratificaţie pentru bunele şi agreabilele lor servicii, bani proveniţi din preţul funcţiei mele care fu vîndută cu circa şaptezeci de mii de livre.

Văzîndu-mă liber, am socotit că lucrînd cu rîvnă aproape douăzeci de ani, şi avînd cincizeci trecuţi, puteam să mă odihnesc în linişte, invocînd drept pretext grija pentru educaţia copiilor mei.

În acest scop, mă dusei să locuiesc în casa mea din cartierul Saint-Jacques, care, fiind aproape de colegiu, îmi înlesnea trimiterea copiilor acolo, eu socotind întotdeauna că e mult mai bine să doarmă copiii acasă, cînd asta se putea face comod, decît să-i vîr interni într-un colegiu, unde moravurile nu sînt în prea mare siguranţă. Le-am luat un preceptor, şi eu însumi aveam grijă să veghez asupra studiilor lor.

Domnul de Louvois fiind numit suprintendent al

construcțiilor după domnul Colbert, ne-am dus, domnul Charpentier, domnul abate Tallemant, domnul Quinault și cu mine la Fontainebleau, să-l întrebăm dacă dorea să ne mai continuăm ședințele la mica Academie a inscripțiilor și medaliilor, ședințe pe care le ținusem la domnul Colbert. Făcurăm un memoriu, și eu îl scrisei, fiind cel care avea în grijă pana la Academie. Memoriul arăta cu ce intenție constituise domnul Colbert mica Academie, și anume cu intenția de a avea pe lângă el câțiva oameni de litere cărora să le poată cere părerea în diversele ocazii când era necesar să știe în ce fel procedaseră cei vechi și să se ocupe cu descrierea monumentelor și a altor lucrări remarcabile care s-au creat și care meritau să fie concepute peste hotare și să rămână posterității. Acest memoriu fu predat domnului Louvois, care-l dădu domnului cancelar, tatăl său, să-l citească. Memoriul avu un efect destul de ciudat. Domnul cancelar Le Tellier își bătuse întotdeauna joc de această mică Academie; ea era subiectul obișnuit al glumelor sale, spunînd că nu văzuse încă bani mai prost plasați decît cei pe care domnul Colbert îi înmîna acestor făcători de rebusuri și de cîntecele. Totuși, după ce citi memoriul, schimbă tonul și-i spuse domnului Louvois, fiul său :

— Iată o instituție care trebuie păstrată cu mare grijă, căci nimic nu-i poate face mai multă cinste regelui și țării, cu o atît de mică cheltuială !

În seara aceleiași zile, domnii Charpentier, Quinault și abatele Tallemant se prezentară la dom-

nul Louvois. Am socotit că nu e nimerit să mă duc și eu acolo, de teamă ca domnul Louvois să nu-mi spună unele lucruri care să-mi displacă și ca nu cumva în focul discuției să-i dau vreun răspuns de care să-mi pară după aceea rău. Domnul Louvois îi întâmpină cu aceste vorbe :

— Domnilor, pîn-aici ați făcut minuni ; trebuie, însă, dacă se poate, ca pe viitor să faceți și mai mult. Regele vă va pune la dispoziție materialul din care nu depinde decît de dumneavoastră să faceți lucruri admirabile. Cîți sînteți ?

— Patru, monseniore, răspunse domnul Charpentier.

— Cine anume ? întrebă domnul Louvois.

— Mai întîi, reluă domnul Charpentier, domnul Perrault...

— Domnul Perrault ? întrebă domnul Louvois. Glumiți, desigur. El n-a fost în mica Academie ; era destul de ocupat cu treburile construcțiilor. Și ceilalți cine sînt ?

— Mai sînt, spuse domnul Charpentier, abatele Tallemant, domnul Quinault și eu.

— Dar nu văd decît trei... Unde este al patrulea ?

— Am avut onoarea să vă spun, reluă domnul Charpentier, că al patrulea e domnul Perrault.

— Și eu vă spun, reluă Louvois cu un ton mai ridicat și care arăta că nu voia cu nici un preț să fie contrazis, că el nu făcea parte din această Academie !

Domnul Charpentier tăcu, și domnul Louvois urmă :

— Cine era, deci, al patrulea ?

Atunci unul dintre cei trei spuse :

— Domnul Félibien venea uneori în adunare să ne citească descrierile construcțiilor regale din diverse locuri...

— Iată-l, în sfârșit, pe cel de-al patrulea pe care-l căutam, făcu domnul Louvois. Ei bine, duceți-vă, domnilor, și munciți din toate puterile dumneavoastră.

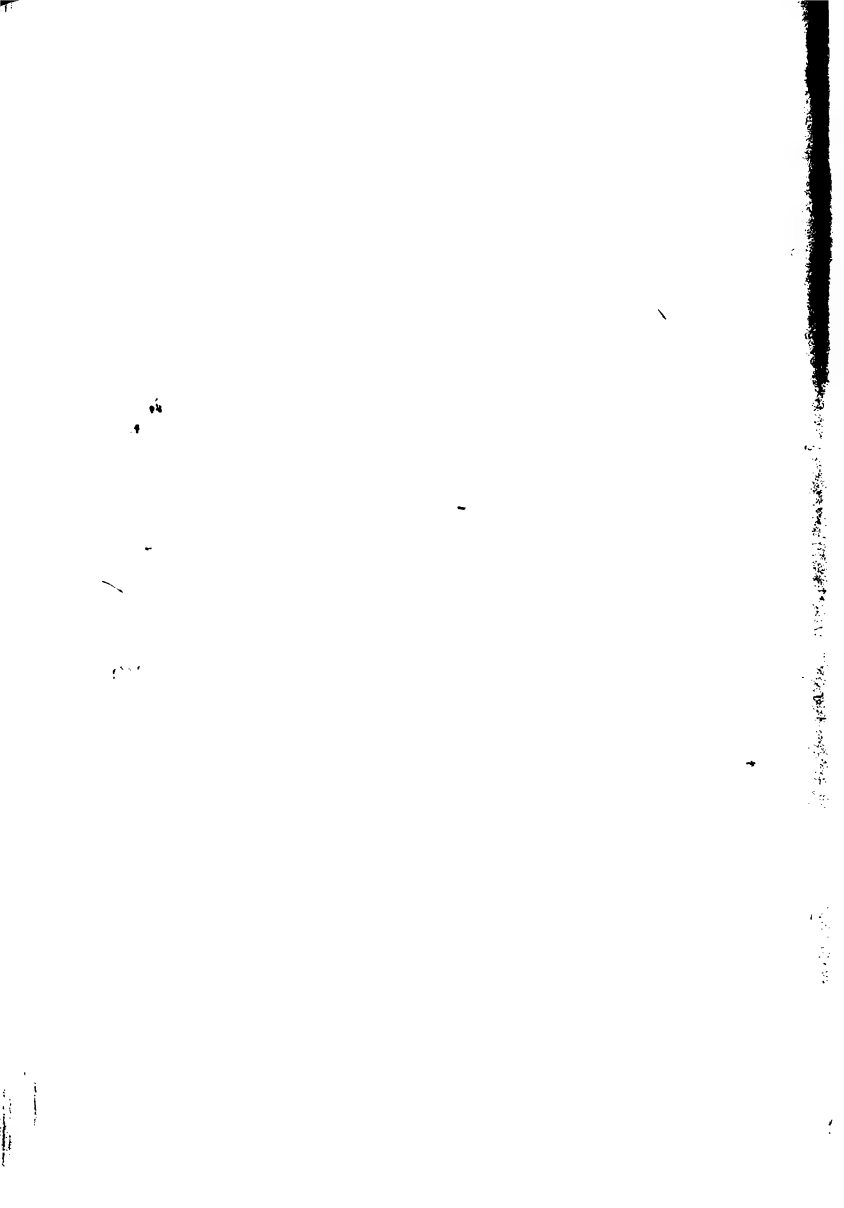
Iată, deci, cum am fost exclus din mica Academie unde aş fi fost destul de bucuros să mai pot lucra ; a trebuit să îndur însă și această umilire.

„Pentru a fi ocupat cu ceva în izolarea mea, compusei poemul *Sfântul Paulin*, care avu destul succes, în ciuda criticilor câtorva persoane de spirit.

Compusei apoi micul poem *Secolul lui Ludovic cel Mare*, care primi multe laude după lectura făcută la Academia franceză, în ziua în care se adună ca să-și manifeste bucuria pentru convalescența majestății-sale, după operația grea ce i se făcuse. Aceste laude îl iritară într-atît pe domnul Despréaux, că, după ce bombănise tot timpul, încet, se ridică în plină adunare și spuse că era o rușine să se facă o astfel de lectură care-i blama pe cei mai mari oameni ai anti-chității. Domnul Huet, pe atunci episcop de Soissons, îi ceru să tacă, pentru că, dacă era vorba să se ia partea celor vechi, apoi lucrul acesta i se cuvenea mai curînd lui, care îi cunoștea mult mai bine, dar că atunci nu se afla acolo decît pentru a asculta. După această întîmplare, împins de necaz, domnul Despréaux îmi făcu mai multe epigrame, care nu izbutiră decît să mă jignească, dar nu și să distrugă sentimen-

tele mele față de cei vechi. Domnul Racine mă complimentă pentru această lucrare, pe care-o laudă mult, presupunînd că nu era decît un mic divertisment spiritual, fără să surprindă adevăratele mele sentimente, și că, în realitate, eu gîndeam în cu totul alt fel decît lăsasem să se vadă în poem. Îmi păru rău că nu sînt crezut sau cel puțin că se lasă impresia de a nu fi crezut că vorbisem serios, așa încît luai hotărîrea să spun în proză ceea ce spusesem în versuri și s-o spun într-un asemenea fel încît să nu se mai îndoiască nimeni de adevăratele mele sentimente în această privință. Iată care a fost cauza și originea celor patru volume ale mele de *Paralele* ¹.

¹ Se știe că lucrarea sa *Paralele între antici și moderni*, unde-i pune pe cei din urmă mult deasupra celorlalți, a prilejuit un război în lumea literelor. Majoritatea savanților și literaților secolului lui Ludovic al XIV-lea au luat parte la această polemică; fiecare își susținea părerea cu înverșunare și cu idei preconcepate; s-au exagerat lucrurile și dintr-o parte și dintr-alta; în sfîrșit, părțile se apropiară, se ascultară și liniștea fu restabilită. „S-a reproșat domnului Perrault, spune un celebru scriitor (Voltaire), în al său Secol al lui Ludovic al XIV-lea, de a fi găsit prea multe defecte celor vechi; dar greșala sa cea mare este de a le fi criticat cu nedibăcie și de a-și fi făcut dușmani chiar din cei pe care-i putea opune celor vechi. Această dispută a fost și ea fi multă creme o treabă de partide, cum era și pe vremea lui Horațiu. Cîți oameni nu există în Italia care nu-l pot citi pe Homer decît cu silă și care, citindu-i zilnic pe Ariosto și Tasso cu încîntare, îl numesc încă pe Homer incomparabil!” Independent de toate lucrările de care vorbește aici domnul Perrault, mai avem de la el *Istoria oamenilor iluștri sub domnia lui Ludovic al XIV-lea*, poeme despre pictură, despre labirintul de la Versailles, despre creația lumii, despre Griselida, despre triumful Sfintei Geneveve, despre apologia femeilor; în sfîrșit, cîteva ode, o epistolă dedicată domnului de Fontenelle și *Poeziile în proză*. A murit la Paris în 1703, în vîrstă de 75 de ani (n. ed. fr.).

CUPRINSUL

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXXIX

POVEȘTILE ÎN VERSURI

<i>Prefață la cea de a IV-a ediție (1695)</i>	3
<i>Răbdarea Grizelidei. Nuvelă</i>	9
<i>Domnului ***, trimițându-i Grizelida</i>	49
<i>Piele-de-măgar</i>	55
<i>Dorințe caraghioase</i>	79

POVEȘTILE ÎN PROZĂ

<i>Domnișoarei ***</i>	89
<i>Frumoasa din pădurea adormită</i>	91
<i>Scufița-roșie</i>	105
<i>Barbă-albastră</i>	109
<i>Jupinul motan sau Motanul-încălțat</i>	118
<i>Zinele</i>	126
<i>Cenușăreasa sau pantofiorul de sticlă</i>	131
<i>Riquet-cel-moțat</i>	141
<i>Degețel</i>	152
<i>Piele-de-măgar. Versiune romantică în proză</i>	166

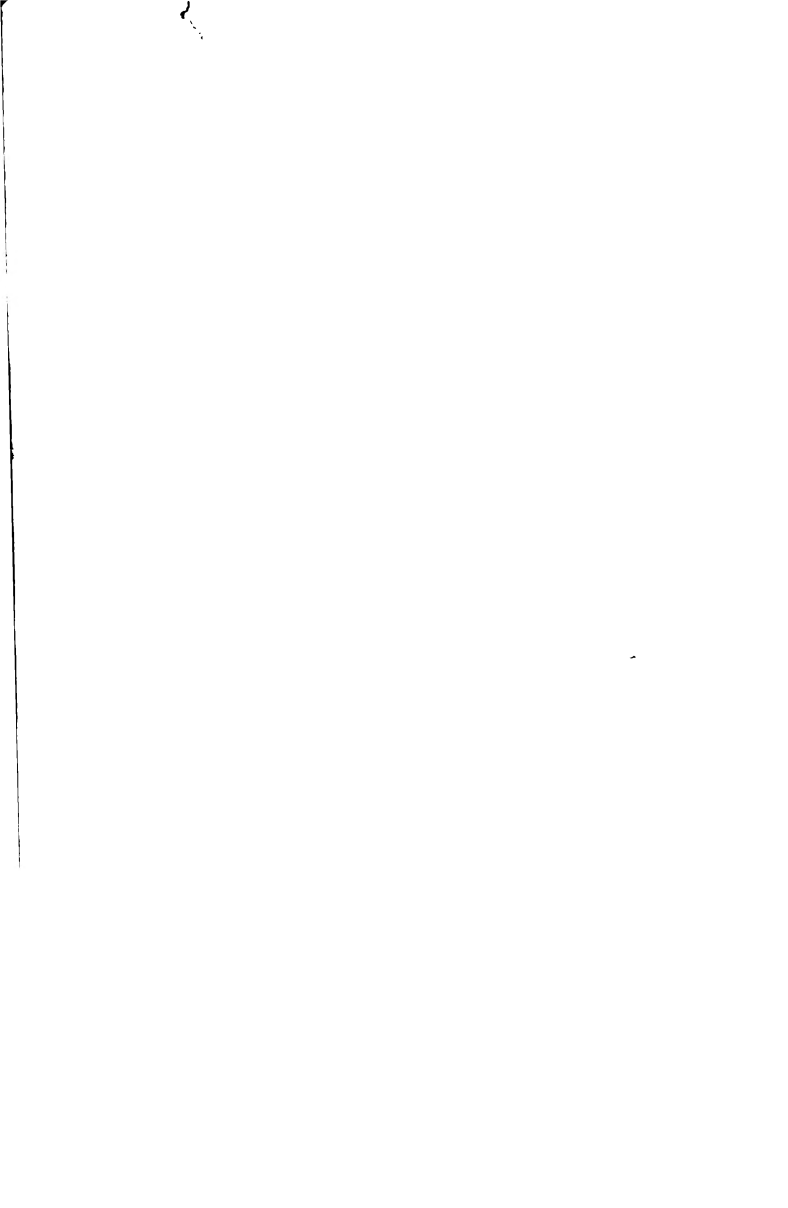
MEMORII

<i>Prefața editorului (1759)</i>	187
<i>Cartea întâia</i>	189
<i>Cartea a doua</i>	227
<i>Cartea a treia</i>	267
<i>Cartea a patra</i>	288

Redactor responsabil : NICOLAE TEICA
Tehnoredactor : ELENA CALUGĂRU

Dat la cules 26.01.1968. Bun de tipar 14.03.1968.
Apărut 1968. Tiraj 130.175 ex. Broșate 124975 ex.
Legate $\frac{1}{11}$ 5200 ex. Hirtie ziă de 50 g/m². For-
mat 700×920/32. Coli ed. 13,76. Coli tipar 11,25.
A. nr. 22 529/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari
și mici 84—34=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 105 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București Republica Socialistă
România

de

Аполіт

ST

CAT Grader

Antwerpen

2025

